

**Sosiologipäivät 2013 –
Odottamattomat seuraukset/Ovëntade konsekvenser
21.–22.3.2013, Turku**

Abstraktikooste

1	Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot	3
2	Arkiliikkumisen sosiologia.....	5
3	Asumisen sosiologia.....	10
4	Belonging and ways of relating	14
5	Civilsamhället i förändring/Kansalaisyhteiskunta muutoksessa.....	19
6	Elämänkulku, ikääntyminen ja sukupolvet yhteiskunnassa.....	23
7	EU-tutkimus	26
8	Goffman ja sosiologia.....	29
9	Hauras toimijuus.....	34
10	Highly skilled migrants and Finland	39
11	Hyvinvoinnin ja eriarvoisuuden mekanismit.....	42
12	Kasvatussosiologia ja koulutuspolitiikka	50
13	Kriminologia ja oikeussosiologia	66
14	Kulttuuri ja kulutus	72
15	Kulutus ja elämäntavat	77
16	Liikkuvuuden ja kuulumisen tietokäytännöt	82
17	Nuoruuden suuria odotuksia odottamattomissa olosuhteissa	84
18	Poliittinen sosiologia - mitä nyt ja mitä seuraavaksi?	88
19	Politics of belonging and everyday encounters	93
20	Politisaaion tilat ja taktikat	99
21	Prekaari elämä	102

22	Puhetta työurista, työhön osallistumisesta, työeläkejärjestelmästä ja taloudesta: odottamattomia vai odotettuja kehityskulkuja?	108
23	Rahapelaamisen sosiologia.....	113
24	Sosiaalinen eriarvoisuus	117
25	SOSRI - Sosiaalinen rikosseuraamusalalla.....	121
26	Subjektiiivinen hyvinvointi	124
27	Taiteistunut tulevaisuus	130
28	Terveyden sosiologia.....	136
29	Tieto, tiede ja innovaatiot	141
30	Tietojärjestelmät ja työkäytännöt (- case sosiaali- ja terveydenhuolto)	146
31	Transnational and local: The social integration of immigrant communities	148
32	Tunteiden sosiologia.....	153
33	Työn uudet järjestykset/The new work orders.....	156
34	Uskontososiologia	161
35	Uusi luokkatutkimus ja -teoria	166
36	Verkkoryhmien ja verkkotiedon odottamattomat seuraukset	168
37	Yhteiskuntateoria.....	173
38	Ympäristösosiologia.....	177

1 Ammatillinen koulutus ja yhteiskunnalliset eronteot

Koordinaattorit: Kristiina Brunila (Helsingin yliopisto), Katariina Hakala (Kehitysvammaliitto), Elina Lahelma (Helsingin yliopisto) ja Antti Teittinen (Kehitysvammaliitto)

Yhteyshenkilö: Antti Teittinen (Kehitysvammaliitto, antti.teittinen@kvl.fi)

Perjantai 22.3. klo 9-11

Sali: Bifrost D207C (Arken, Åbo Akademi)

Miten ammatillisessa koulutuksessa rakennetaan työntekijäkansalaisuutta? Miten koulutus toistaa ja tuottaa sosiaalisia eroja ja eriarvoisuuksia? Kirjassa tarjotaan näihin kysymyksiin kriittinen yhteiskuntatieteellinen näkökulma monien empiiristen tutkimusten tulosten pohjalta. Teoksessa tarkastellaan ammatillisen koulutuksen poliittista ohjausta, kulttuurisia käytäntöjä erilaisissa peruskoulun jälkeisissä koulutus- ja työllistymismuodoissa sekä opiskelijoiden ja opettajien kokemuksia naista käytännöistä.

Olemme tekemässä kokoomateosta, jonka Gaudeamus julkaisee loppuvuodesta 2013. Aiheena on ammatillinen koulutus ja eronteot. Pidämme sosiologipäivillä kirjahankkeestamme oman työryhmän. Alla kirjahankkeen kuvaus:

Kirja selvittää, miten koulutus- ja ammattialojen sosiaaliset erot ja hierarkiat rakentuvat. Siinä tarkastellaan, miten opiskelijat eri aloille asettuvat ja miten yhteiskunnalliset eronteot, kuten ikä, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, yhteiskuntaluokka, kulttuurinen tausta, erityisopetustausta, rikostausta ja vammaisuus vaikuttavat työntekijäkansalaisuuden rakentamiseen. Kirja on painokas puheenvuoro ammatillisen koulutuksen, markkinatalouden hallitseman yhteiskunnan, työelämän, eriarvoisuuden ja kansalaisuuden kytkennöistä. Siinä esitetyt tutkimustulokset kiinnittyvät aikalaisanalyttiseen keskusteluun uusliberalistisesta politiikasta. Kirja on kirjoitettu tutkijoille, koulutuspolitiikan päättäjille, opettajille ja opettajankouluttajille virikkeeksi ja uusien näkökulmien avaamiseksi. Se soveltuu oppikirjaksi yliopistojen ja korkeakoulujen yhteiskuntatieteiden, kasvatustieteen sekä opettajankoulutuksen opintoihin.

Elina Lahelma – Metodologisia näkökulmia ammatillisen koulutuksen tutkimiseen

Ei abstraktia.

Katariina Hakala, Reetta Mietola & Antti Teittinen – Erityisiä kansalaisia työyhteiskunnassa Kehitysvammaliitto

Esityksessä tarkastellaan sitä, miten ammatillisen erityisopetuksen ”erityinen” määrittäyty jatkumona ja suhteessa perusopetuksen (erityis)opetukseen ja toisaalta työyhteiskunnan palkkatyöllä elantonsa ansaitsevan työntekijäkansalaisen ja elinikäisen oppimisen ideaaleihin. Työ- (ja koulutus-)yhteiskuntaa tarkastellaan jäsentäen sen nykykäytäntöjä läpäiseviä periaatteita, jotka voidaan tulkita ilmentävän uusliberalistiseksi nimettyä ideologiaa, Ne ovat näkyvillä niin koulutuspolitiikan retoriikassa kuin ammatillisen erityisopetuksen käytännöissä sekä erityisopetuksessa koulutuspolkuaan kulkevien nuorten valinnoissa ja valikoitumisessa koulutuksiin.

Leila Pehkonen – Saako työntekijäkansalaiseksi koulutettavaa sivistää?

Helsingin yliopisto

Korkea sivistystaso oli laadukkaan ja maksuttoman koulutuksen ohella asetettu Opetusministeriön vuosille 2007-2012 laatimassa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan perustaksi. Samassa asiakirjassa ilmaistiin valtiovallan huoli osaavan työvoiman saatavuudesta tulevaisuudessa, jonka varmistamiseksi oli huolehdittava siitä, että pienentyvien ikäluokkien osaamis- ja sivistystaso pidettäisiin korkealla. Nykyisen, vuosille 2011 – 2016 tehdyn kehittämissuunnitelman keskeisimmäksi tavoitteeksi nousee suomalaisen osaamisen kilpailukyvyen vahvistaminen. Työvoiman riittävydestä valtiovalta kantaa huolta edelleen, mutta korkeasta sivistystasosta ylläpitäminen on saanut tehdä tilaa pyrkimyksille parantaa oppilaitosten laatua, tehokkuutta ja vaikuttavuutta.

Yleissivistys liitetään tyypillisesti muodolliseen koulutukseen, erityisesti peruskouluun ja lukioon. Lakitekstit määrittelevät lukion yleissivistäväksi kouluksi (lukiolaki 1998/629 1§), joka ei anna ammatillista pätevyyttä. Näin ollen yleissivistys näyttäytyy ikään kuin ammatillisen koulutuksen vastakohtana. Lukion oppimäärään voi kyllä sisältyä vapaaehtoisia ammatillisia opintoja tai muita lukion tehtävään soveltuvia opintoja (em. laki 7§). Useimmissa tapauksissa lukiot keskittyvät lähes kokonaan yleissivistävään opetukseen. Ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on sitä määrittävän lain mukaan kohottaa väestön ammatillista osaamista (1998/630 1§). Edelleen ammatillisen koulutuksen edellä mainitun lain (1§) mukaan on vastattava työelämän (osaamis)tarpeisiin, kehitettävä työelämää ja edistettävä työllisyyttä. Sivistystehtävää ei lakitekstissä mainita. Sen sijaan kylläkin se, että koulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi (5 §). Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on tuottaa hyviä työntekijäkansalaisia työelämän tarpeisiin.

Sivistyksen roolia on kyllä pohdittu ammattikorkeakoulutuksen kentällä (Ammattikorkeakoulut ja sivistys, 2008), mutta sivistys yhteydessä ammatilliseen perusopetukseen ei toistaiseksi ole ollut erityisen mielenkiinnon kohteena. Esityksessä tarkastelen niitä ristipaineita, joita seuraa yleissivistyksen ja työntekijäkansalaisuuden yhteensovittamisesta toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Aineistona on sekä ammatillista peruskoulutusta määrittäviä ohjausdokumentteja että ammatillisen oppilaitoksen tekniikan toimialan yhteisten aineiden opettajien haastatteluita.

Jukka Lehtonen – Ei-heteroseksuaalisten nuorten toimijuus ammatillisessa koulutuksessa

Helsingin yliopisto

Tarkastelen tarinoin pohjautuen, miten seksuaalisuus ja sukupuoli merkityksellistyvät ammattikoulun arjen käytännöissä. Heteronormatiivinen ajattelumalli heijastui niiden perusteella monin tavoin voimakkaasti sukupuolijakautuneessa ammatillisessa koulutuksessa. Pohdin sitä, millaisia positioita ei-heteroseksuaaliselle nuorelle rakentuu heteronormatiivisiksi määrittyneissä tilanteissa sekä millaisia neuvottelun ja toisin tekemisen mahdollisuuksia hänellä niissä on. Pohdin lopuksi sitä, mitä oppilaitosten heteronormittava kulttuuri merkitsee työntekijäkansalaisuuden näkökulmasta. Aiheeni liittyy tutkimushankkeeseeni ”Ei-heteroseksuaalisuus ja nuorten siirtymät koulutusjärjestelmässä ja työelämässä”, jossa analysoin seksuaalisuuden ja sukupuolen saamia merkityksiä nuorten koulutukseen ja työelämään liittyvissä valintatilanteissa. Tutkimushankkeessa ”Kansalaisuus, toimijuus ja erot toisen asteen koulutuksessa – painopisteenä ammatilliset oppilaitokset” toimiessani olen keskittynyt analysoimaan nuorten siirtymiä peruskoulusta toisen asteen koulutukseen ja sieltä korkeakoulutukseen.

Katariina Hakala – Kehitysvammaisten koulutuspolkujen ja työntekijäkansalaisuuden mahdollisuuksia ja mahdottomuuksia

Helsingin yliopisto

Puheenvuoro pohjautuu artikkeliin, jossa tarkastellaan kehitysvammaisten koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia. Artikkelissa tuodaan esiin kriittistä keskustelua ”osatyökykyisten”, ”sosiaalisesti työrajoitteisten” ja ”vaikeasti työllistettävien” työllistämisen tukemisesta ja osoitetaan, että kehitysvammaiset henkilöt kategorisoidaan usein jo koulutusvalinnoissaan omiin segregoiiviin uomiinsa ja ulos työntekijäkansalaisuudesta. Heille mahdollistuvat polut näyttävät johtavan itsestään selvästi työkyvyttömyyseläkkeelle ja pitkät historialliset ja kulttuuriset perinteet omaaviin, nykykäytännöissä edelleen vahvoina instituutioina toimiviin työ- ja päivätoiminnan instituutioihin, joista työllistyminen palkkatyöhön on hyvin vaikeaa.

Tarja Palmu¹ & Annukka Jauhiainen² – (Nais)työntekijäkansalaisuuteen kasvamassa: tyttökoulun jälkeiset ammatilliset koulutusvalinnat 1970-luvulla

Helsingin yliopisto¹

Turun yliopisto²

Tarkastelemme alustuksessamme sukupuolen merkitystä toimijuudelle ja koulutusvalinnoille tyttökoulua käyneiden naisten elämänhistorioissa. Tyttökoululla viittaamme tytöille tarkoitettuihin tyttöoppikouluihin, jotka toimivat Suomessa 1900-luvun alkupuolelta 1970-luvun loppupuolelle. Alustuksessamme keskitymme erityisesti tyttökoulun jälkeisiin ammatillisen koulutuksen valintoihin ja 1970-luvun ammatillisen koulutuksen kenttään.

Suomalaista 1970-luvun koulutuspoliittista ilmastoa määritteli peruskoulureformi ja siirtyminen perusasteella rinnakkaiskoulujärjestelmästä yhtenäiskouluun. Myös 1980-luvulla toteutuneen keskiasteen uudistuksen suunnittelu alkoi 1974. Peruskoulu-uudistus eteni Suomessa asteittain, tyttökoulut jatkoivat toimintaansa siihen asti, kunnes viimeisetkin tyttökoulut muuttuivat peruskouluksi vuonna 1977. Ennen peruskoulua oppikouluaste oli jakautunut lukioon ja keskikouluun.

Esityksessämme tarkastelemme sukupuolen merkitystä koulutusvalinnoissa työntekijäkansalaiseksi kasvamisessa. Koulutuksen kentällä sukupuolittuneet käytännöt ylläpitävät ja muovaavat toimijuutta muun muassa erilaisissa arjen tilanteissa ja koulutusvalinnoissa. Mitä koulutuksellisia vaihtoehtoja tyttökoulun käyneille tytöille oli tarjolla ja millaisia resursseja niihin vaadittiin? Entä millaisia toimijuuksia samalla tuotettiin tai rajattiin ulos?

Näitä kysymyksiä analysoimme tässä esityksessä 1970-luvulla tyttökoulua käyneiden naisten elämänhistoriallisten haastattelujen valossa. Esitykseen on poimittu laajemmasta aineistosta kuuden tyttökoulun jälkeen ammatillisen koulutuksen tai työelämän valinnan haastateltavan koulutuspolut.

2 Arkiliikkumisen sosiologia

Koordinaattorit: Kaarlo Laine ja Anita Saaranen-Kauppinen (LIKES-tutkimuskeskus)

Yhteyshenkilö: Anita Saaranen-Kauppinen (anita.saaranen-kauppinen@likes.fi)

Torstai 21.3. klo 15-18

Sali: SS3 (Calonia)

Työryhmässä tarkastellaan jokapäiväistä liikkumista yhteiskunnallisena ilmiönä. Liikkumisella tarkoitetaan tässä liikuntaa ja urheilua laveammin kaikkea päivittäistä fyysistä aktiivisuutta, niin

hyöty- kuin terveysliikkumistakin. Liikkuminen nähdään osaksi arkea ja sen instituutioita, elämäntapavalintoja ja kulttuureita.

Erityisesti työryhmässä saa huomiota näkökulma, jossa vähäistä liikkumista lähestytään yhteiskunnallisena ja sosiaalisena ongelmana. Liikkumisesta voidaan katsoa olevan hyötyä niin yksilöille kuin koko yhteiskunnalle, mutta tästä huolimatta länsimainen ja jälkimoderni elämäntapa näyttää johdattavan yhä vähäisempään liikkeeseen. Toisaalta liikkuminen polarisoituu ja siitä tulee, ja on jo tullut, kulutustuote.

Työryhmä on tarkoitettu kaikille arkiliikkumisen sosiologisesta tarkastelusta kiinnostuneille. Alustukset voivat olla luonteeltaan teoreettisia keskustelunavauksia tai empiiriseen tutkimukseen kiinnittyviä, tulokulmiltaan monin eri tavoin liikkumiseen ja vähäiseen liikkumiseen yhteiskunnallisissa kontekstissa liittyviä. Toivotamme tervetulleeksi niin alustavat ideat ja tutkimuskysymykset kuin pidemmällä olevien projektien esittelyt.

Työryhmässä voidaan käsitellä esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

Millaisia merkityksiä liikkumiselle annetaan? Millaisia arvoja, asenteita ja normeja liikkumiseen liittyy? Onko liikkuminen aktiivisen kansalaisen velvollisuus? Kuinka liikkuminen kietoutuu yksilöiden elämäntapaan, erilaisiin ikäkausiiin ja elämänmuutoksiin? Millä tavoin liikkuminen on läsnä yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen arjessa, rutiineissa ja instituutioissa (rakenteissa, toiminnassa, puheessa)? Mikä mahdollistaa, estää tai haastaa liikkumisen? Millaisia jännitteitä liikkumiseen suhteessa yhteiskuntaan ja muuhun arkeen voi liittyä? Millaisia odotettuja seurauksia vähäisestä liikkumisesta voi olla, entä millaisia voivat olla odottamattomat seuraukset?

Rajala Katja – Millaisen pohjan nuorten arkipäivän osallisuuden kokemukset luovat liikunnallisemmalle koulupäivälle?

LitM, tutkija, Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyksikkö LIKES/LINET, katja.rajala@likes.fi

Valtakunnallisen Liikkuva koulu -ohjelman kokemusten mukaan yläkoululaisten liikunnallisempi koulupäivä on vaikea tavoite. Nuorten osallisuutta ja osallisuuden kokemusten tarjoamia mahdollisuuksia ei ole otettu riittävästi huomioon koulupäivän liikunnallistamisessa. Esittelen tutkimussuunnitelmani liittyen nuorten koulupäivän aikaisiin osallisuuden kokemuksiin. Tutkimukseni etsii vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Millaisia arkipäivän osallisuuden kokemuksia ja tunteita nuorilla on koulussa? Millaisia sukupuolieroja on osallisuuden kokemuksissa ja tunteissa?
- 2) Mitkä asiat ovat yhteydessä osallisuuden kokemuksiin?
- 3) Millaisen pohjan erilaiset osallisuuden kokemukset luovat liikkumiselle koulupäivän aikana?
- 4) Eroavatko nuorten ja koulun henkilökunnan ajatukset oppilaiden osallisuuden ja liikunnallisemman koulupäivän edellytyksistä?

Tutkimuksessani lähestyn osallisuutta nuoren kokemuksellisenä tilana. Osallisuus koulupäivän aikana voidaan määritellä kuulumiseksi kouluyhteisöön, yhteisössä toimimiseksi ja näiden tuottamaksi kokemukseksi yhteisöön kuulumisesta ja omasta merkityksestä yhteisön jäsenenä. Osallisuus ei ole pelkästään vaikuttamista asioihin, vaikka se liittyy olennaisena osana kouluyhteisössä toimimiseen. (Kiilakoski ym. 2012, 252–253.)

Tutkimusaineisto koostuu kolmesta toisiaan täydentävästä kokonaisuudesta: kyselyaineistosta, osallistuvasta havainnoinnista ja sen yhteydessä tehtävistä oppilaiden haastatteluista sekä opettajien haastatteluista. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys rakentuu tilan teorioista sekä aikaisemmista tutkimuksista fyysisestä, virallisesta ja epävirallisesta koulusta.

Lähteet

Kiilakoski T, Nivala E, Rynänen A, Gretschel A, Matthies A-L, Mäntylä N, Gellin M, Jokinen K & Lundbom P. 2012. Demokratiaremontin työkaluja. Teoksessa: Gretschel A & Kiilakoski T (toim.) Demokratiapöytäkirja. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 118, 249–271.

Matti Hakamäki – Lasten ja nuorten sosioekonomisen taustan ja liikkumisen yhteyksiä koskevan tutkimuksen pohjalta muodostetut päätelmät ja suositukset

Erikoissuunnittelija, LIKES-tutkimuskeskus, matti.hakamaki@likes.fi

- 1) Kansainvälisissä korkeatasoisissa fyysisistä aktiivisuutta objektiivisesti mittaavissa tutkimuksissa yhteydet sosioekonomisen taustan ja fyysisen aktiivisuuden määrän tai liikkumattoman ajan välillä ovat epäjohdonmukaisia. Kyse voi olla siitä, että yhteyttä aidosti ei ole, tai siitä, että käytettävät menetelmät, muuttujat ja luokittelut ovat sellaisia, että yhteys ei näy. Sosioekonominen asema ei ole tutkimushankkeissa yleensä ollut keskeinen näkökulma.
- 2) WHO:n koululaistutkimuksessa saadaan lähes joka maassa esiin yhteys itse raportoidun fyysisen aktiivisuuden määrän ja varallisuusluokan välillä. Herää kysymys, minkä verran tausta säättää vastausten paikkansapitävyyttä ja missä määrin kyse on muodostetusta taustamuuttujasta. Pitäisi tutkia itse raportoidun ja mitatun tuloksen vastaavuus sosiaaliluokittain ja sukupuolittain. Erityisesti olisi syytä katsoa, täsmennykö tulos, kun objektiivisesti mitatun fyysisen aktiivisuuden raja-arvoa muutetaan.
- 3) Arkiliikkumisen ja harrastamisen tavat ja määrät ovat osa elämäntavan kokonaisuutta ja ymmärrettävissä vain sitä kautta. Fyysisen aktiivisuuden määrään puuttuvat interventiot ovat riittämättömiä, mikäli tarkoitus on vain jakaa valistusta tai vain ohjata kustannuksia muualle.
- 4) Organisoitun harrastamisen hintaa koskeva keskustelu on parin viime vuoden aikana voimistunut. Olisi syytä selvittää rekisterejä yhdistämällä eri lajien harrastajien taustan profiili ja sen muuttuminen. Näin voitaisiin myös mitata lähtötaso, jota vasten eri lajien toimenpiteiden vaikuttavuutta voidaan arvioida.

Päivi Harinen¹, Anni Rannikko¹, Veli Liikanen² & Jussi Ronkainen² – Vaihtoehtolajit nuorten liikunnallisina vuorovaikutus- ja merkitysmaailmoina

Itä-Suomen yliopisto¹, anni.rannikko@uef.fi

Mikkelin ammattikorkeakoulu, Juvenia – nuorisoalan osaamiskeskittymä²

Samaan aikaan kun nuorten vähäinen liikkuminen herättää suurta aikuishuolta, nuorten keskuudessa on paljon yhdessä suunniteltua, opeteltua ja toteutettua liikuntaa. Nämä liikunnallisuuden muodot vievät harrastajansa pois perinteisiltä ja erityisesti liikuntaa varten rakennetuilta paikoilta kaduille, portaakkoihin, pysäköintitiloihin ja puistoihin. Näiden ns. vaihtoehtolajien harrastajien puheessa oma laji – oli kyseessä sitten parkour, skeittaus, boulderointi tai roller derby – ei aina määrity liikunnan ja urheilemisen kautta, tai voi olla, että sitä ei edes haluta kutsua lajiksi. Nuorten puheessa

vaihtoehtoliikuntaa kuvataan määreillä omaehtoisuus, luova tilankäyttö, rentous ja harrastajayhteisöjen hierarkioiden kyseenalaistaminen. Tässä kontekstissa vaihtoehtolajien harrastajayhteisöjä voi tarkastella omanlaisinaan nuorten alakulttuureina, joita määrittää tietty itse luotu tyyli toimintakoodeineen ja elämäkatsomuksineen.

Esittelemme alustuksessamme ensimmäisiä tuloksia kolmivuotisesta tutkimushankkeesta, jossa analysoidaan ns. liikunnan vaihtoehtosektoria monimenetelmäisesti ja useiden eri tieteenalojen kysymyksenasettelujen kautta. Vaihtoehtolajeille on ominaista, että ne haastavat, joko tietoisesti tai tahattomasti, perinteisen urheilun. Ne pyrkivät erottautumaan järjestäytyneestä toiminnasta, seurakiinnityksistä, junnuputkista ja kilpailuissa menestymisestä. Kaikki niiden parissa toimivat voivat olla lajien kehittäjiä ja uusien tennppujen luoja. Lisäksi vaihtoehtolajit muuttavat jatkuvasti muotoaan rakennetun tilan muuttumisen luomien uusien mahdollisuuksien myötä. Huomionarvoista kuitenkin on, että nämä lajit vaativat harrastajiltaan hyvää fyysistä kuntoa ja intensiivistä harjoittelua, joten niitä ei voi täysin erottaa liikuntaan ja liikunnallisuuteen liittyvistä määrittelyistä ja luokituksista.

Salla Turpeinen – Työyhteisöliikunnan edistäminen metallialan yrityksissä

Tutkija, LIKES-tutkimuskeskus, salla.turpeinen@likes.fi

Metalli Liikkuu -hankkeessa (2008–2011) pyrittiin edistämään työhyvinvointia ja työyhteisöliikuntaa viidessä päijäthämäläisessä metallialan yrityksessä. Liikunnan aluejärjestön koordinoimassa hankkeessa olivat mukana työnantajaliitto, ammattiliitot sekä yritysten työterveyshuollot. Hankkeen tavoitteena oli innostaa liikunnallisesti passiivisia kiinnostumaan terveellisemmistä elämäntavoista, lisätä henkilöstöjohdon tietotaitoa työpaikkaliikunnan suunnitteluun, kehittää työterveyshuollolle uusia keinoja ennaltaehkäisevään työhön, lisätä matalankynnyksen liikuntaryhmiä sekä lisätä yritysten välistä yhteistyötä. Tavoitteena oli rakentaa liikunnan palveluketju, jossa terveytensä kannalta liian vähän liikkuvia työntekijöitä ohjataan liikunnallisempaan ja terveempään elämäntapaan. Tavoitteiden saavuttamiseksi hankkeeseen suunniteltiin monen tason toimenpiteitä, kuten koulutusta, lajikokeiluita, elintaparyhmiä ja taukoliikuntaa.

Metalli Liikkuu -hankkeen arviointi ja raportointi tehtiin LIKES-tutkimuskeskuksen ja KKI-ohjelman toimesta hankkeen päättymisen jälkeen. Arviointia varten haastateltiin 32 henkilöä hankkeen eri tasoilta. Puolistrukturoituja teemahaastatteluita tehtiin sekä ryhmä- että yksilöhaastatteluita. Lisäksi aineistona käytettiin hankkeen toimintasuunnitelmia ja toimintakertomuksia.

Metalli Liikkuu -hankkeen myötä yritysten henkilöstölle vietiin tietoa liikunnan ja terveellisten elämäntapojen merkityksestä. Terveytensä kannalta liian vähän liikkuvia työntekijöitä ei onnistuttu aktivoimaan mukaan liikuntatoimintaan. Metallityöläisten keskuudessa vaikuttaisi olevan paljon asenteellista vastustusta työnantajan tuomalle hyvinvoinnin edistämistoiminnalle. Hierarkiat metalliyritysten sisällä ovat varsin voimakkaat, mikä vaikuttaa työhyvinvoinnin edistämiseen. Metalli Liikkuu -hankkeesta julkaistaan loppuraportti alkuvuoden aikana. Työryhmässä esitellään arvioinnin keskeisiä tuloksia ja pohditaan työyhteisöliikunnan edistämistä metallialan ympäristössä ja kulttuurissa.

Maria Rantala – Viestintää vähän liikkuvien liikuttamiseksi? Suomalaiset liikuntakampanjamateriaalit vuosina 1945–2010

Suomessa on vuosikymmenten kuluessa pidetty satoja liikuntakampanjoita, mutta edelleen merkittävä osa suomalaisista liikkuu terveytensä kannalta liian vähän. Aikaisempi tutkimus on keskittynyt lähinnä kampanjoiden vaikutusten arviointiin. Liikuntakampanjoiden sisältöihin huomiota on kiinnitetty sängen vähän. Tässä väitöskirjassa tutkitaan suomalaisten kuntoliikuntajärjestöjen kampanjamateriaaleja vuosilta 1945–2010. Tutkimuksen alkuperäisaineisto koostuu noin 300 julisteesta ja sadasta kuntokortista. Liikuntavalistuksen menneisyyteen ja nykyisyyteen pureudutaan semiotiikan ja kuvatutkimuksen metodein. Yksi keskeisistä tutkimuskysymyksistä on: minkälaista (mieli)kuvaa suomalaiset kuntoliikuntajärjestöt ovat luoneet itsestään, liikkumisesta, liikunnasta ja toisaalta vähän liikkuvista, liikkumattomuudesta sekä sen mahdollisista aiheuttajista kampanjamateriaaleissaan vuosina 1945–2010? (Muita tutkimuskysymyksiä ovat lyhyesti, miten yhteiskunnan muutokset näkyvät eri aikakausien materiaaleissa ja miten vähän liikkuvat on huomioitu kohderyhmänä?)

Tässä työryhmässä esittelen pienen otoksen ja joitakin alustavia päätelmiä tutkimuksen alkuperäisaineistoista. Useat silmäparit näkevät enemmän, joten odotan myös kuulevani aivan uudenlaisiakin tulkintoja ja näkemyksiä siitä, minkälaisena asiana liikunta on suomalaisille pyritty esittämään.

Riitta-Maija Hämäläinen (FT) & Tiia Villa (YTM) – Sektoreiden välinen yhteistyö terveyttä edistävässä liikuntapolitiikassa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos/Elintavat ja osallisuus/Terveyskäyttäytymisen ja terveyden edistämisen yksikkö

Tutkimustiedon lisääntyminen liikunnan terveysvaikutuksista on avannut seura- ja kilpaurheilua edistävän liikuntapolitiikan terveyttä edistävän arkiliikunnan suuntaan. Lähes kaikki liikunta ymmärretään terveyttä edistäväksi. Kehityksen myötä liikunnan toimijakenttä on laajentunut käsittämään monia eri sektoreita ja toimijoita, joiden lähtökohdat ovat erilaiset. Kun lisäksi Eurooppalainen päätöksenteko perustuu lähinnä talouteen ja sosiaalisiin näkökohtiin tutkimustiedon sijaan, tulee sektoreiden välisen yhteistyön ja terveyttä edistävän liikuntapolitiikan toimijakentän ymmärtämisestä tärkeää.

EU:n 7. tutkimuksen puiteohjelman rahoittamassa Research into Policy to Enhance Physical Activity (REPOPA) -hankkeessa tutkitaan tutkimustiedon käyttöä terveyttä edistävässä liikuntapolitiikassa dokumenttianalyysillä ja haastatteluilla.

Sektoreiden välinen yhteistyö terveyden edistämässä pohjautuu Maailman terveysjärjestön suosituksiin ja niiden kansallisiin sovelluksiin. Lisäksi kansallisen tason politiikkaohjelmat ja toimenpideohjelmat pyrkivät lisäämään sektorien välistä yhteistyötä. Terveyttä edistävän liikuntapolitiikan asiakirjojen näkökulmat vaihtelevat hallinnonalojen mukaan ilosta ja onnistumisista sairauksien ehkäisyyn. Toisissa keskitytään ensisijaisesti lapsiin ja nuoriin, toisissa terveytensä kannalta liian vähän liikkuviin. Lisäksi monet yhteistyötahot, joiden pysyvien ydintoimintojen alueelle terveyttä edistävä liikunta ei sinänsä kuulu, ovat mukana luomassa liikunnan olosuhteita kuten ulkoilu-, kävely- ja pyöräilyreitit, sekä työelämän terveyttä edistävää liikuntaa. Hallinnonalat toteuttavat terveyttä edistävää politiikkaa omista perinteistään lähtien vailla uudenlaista yhteistyössä kehitettyä työnjakoa. Sektoreiden välisen yhteistyön mallien käytännön sovellukset tai toimijakentän perustelut voisivat näkyä paremmin terveyttä edistävän liikunnan asiakirjoissa ja yhteistyön perustelut sekä toimet voisivat olla selkeämpiä.

Terveyttä edistävän liikunnan toimijat tiedostavat sektoriyhteistyön merkityksen. Tarvitaan sektoriyhteistyön toimintatapojen ja -prosessien avointa kehittämistä ja yhteistyötä yhteisten tavoitteiden määrittelemiseksi intressikamppailun sijaan, jotta yhteistyö pääsee muodostumaan yhteistä tavoitetta palvelevaksi, kestäväksi toiminnaksi.

Kaarlo Laine & Anita Saaranen-Kauppinen – Arkiliikkumisen sosiologiasta

LIKES-tutkimuskeskus

Arki on ollut sosiologisen tutkimuksen keskiössä jo pitkään. Arki tematisoituna arkena sai uutta mielenkiintoa taannoin mm. Henri Lefebvren, Agnes Hellerin, Zygmunt Baumanin ja monen muun teoreetikon vauhdittamana. Sitten erityisesti naistutkimus ja muu ”pienen arjen” tai ”pienen yhteiskunnan” sekä mikrohistoriallinen tutkimus, on ollut kiinnostunut arjen sosiologisista tarkasteluista. Karkeistaen voi sanoa, että arjen sosiologia ulottuu fenomenologisista mielen ja merkitysten maailmoista ja ryhmien sosiaalisista konstruktioista aina yhteiskunnan rakenteellisiin näkökulmiin (esim. työelämä ja elämäntapatutkimus, ajankäyttötutkimus).

Arjen liikkumista voidaan lähestyä erilaisista ulottuvuuksista käsin. Näitä ovat esim. arjen rutiinit ja toiminnat, institutionaalinen arki (perhe, työ, koulu), eletty ja koettu arki (yksilö ja pienryhmät), arjen yhteisöt, arjen tilat, arjen hierarkiat ja resurssit (sosioekonomia, sukupuoli, luokka) sekä kontrolloitu ja hallinnoitu arki (terveyskäyttäytyminen, valta ja sosiaalinen kontrolli). Arjen liikkumisen yhteiskunnallista kehystä voidaan tarkastella kansallisvaltion ja hyvinvointiyhteiskunnan muutosten, New Public Management - hallintotapojen, ”projekti- ja arviointiyhteiskunnan” täydellistymisen, medikalisaation ja biovallan mekanismien sekä yhteiskunnallisen kontrollin näkökulmista.

3 Asumisen sosiologia

Koordinaattori: Hannu Ruonavaara (Turun yliopisto, hanruona@utu.fi)

Perjantai 22.3. klo 9-11

Sali: seminaarihuone nro 12 (Poliittinen historia, Arwidssoninkatu 1, rak. 11)

Työryhmään ovat tervetulleita asumista sosiaalitieteelliseltä kannalta tutkivat. Työryhmään sopivia teemoja ovat esimerkiksi asuinalueiden sosiaalinen erilaistuminen, naapurisuhteet ja -kiistat, asunto- ja kaupunkipolitiikka, asunnon valinta ja muuttaminen, kaupunkisuunnittelu ja kotikulttuuri.

Risto Haverinen & Antti Kouvo – Yhdentekevät naapurit? Puuttumiskynnys ja adaptaatio suomalaisissa naapurustoissa

Turun yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos/sosiologia, Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos/sosiologia, Kuopio

Naapurien tekemisistä koituu toisinaan häiriöitä, joista valittaminen suoraan naapurille koetaan kiusalliseksi. Joustavuutta ja naapureiden erilaisten elämäntyylien ymmärtämistä tarvittaisiin erityisesti tiiviisti asutuissa kaupunki- ja taajamaympäristöissä. Toisaalta liian matala puuttumiskynnys herättää helposti närää muissa asukkaissa ja voi johtaa eriasteisiin

naapuruuskiistoihin. Tarkastelemme naapureiden välistä vuorovaikutusta puuttumiskynnyksen ja adaptaation (joustavuuden) näkökulmasta ja tutkimme niiden perusteella muodostettujen naapurityyppien (pihapoliisi, aidanrakentaja, puistovahti ja miljöönhoitaja) sosioekonomisia taustoja Suomessa keväällä 2012 kerätyllä edustavalla survey-aineistolla.

Analyysimme osoittaa, että aikaisemmin kvalitatiivisessa tutkimuksessa tunnistetut naapuri-vuorovaikutuksen ulottuvuudet ja naapurityypit ovat löydettävissä myös kyselyaineistosta. Yleisesti ottaen ikä, asumismuoto, tulotaso ja ystävien määrä naapurustossa ovat tekijöitä, jotka ennustavat kuulumista tiettyyn naapurityyppiin. Puuttumiskynnystä alentaa tiivis asuminen (kerros-, rivi- tai paritalo), työssäkäynti ja ystävät naapurustossa. Omakotitalossa asuvat, pienituloiset ja työelämän ulkopuolella olevat puolestaan adaptoituvat muita herkemmin. Puuttumiskynnys määrittyy taloudellisten seikkojen ja asumisen tiiviyn mukaan. Adaptaatio taas liittyy siihen, miten asuinalueen sosiaaliset verkostot toimivat asukkaalle kannalta.

Hanna Kettunen – Vuokrasääntelyn purkaminen 1990-luvulla: Mistä eduskunnassa keskusteltiin?

Tohtorikoulutettava, Turun yliopisto, hanna.kettunen@utu.fi

Suomalaisessa asuntopolitiikassa tapahtui merkittävä käänne 1990-luvulla. Asuntopolitiikan fokus siirtyi purkamisvaiheeseen (Bengtsson 2006), jossa järjestelmää alettiin arvioida kriittisesti ja osittain purkaa. Tämä tarkoitti valtion vaikutuksen vähentämistä asuntopolitiikan ohjauksessa ja asuntotuotannossa sekä muutosta monien keskeisten instituutioiden toiminnassa ja rooleissa. Yksi erittäin suuri muutos oli yksityisten vuokra-asuntomarkkinoiden vapauttaminen sääntelystä. Erilaiset vuokrasääntelyn ja –sääntelyn muodot olivat vaihdelleet sotien jälkeisenä aikana, mutta näistä kaikista luovuttiin 1990-luvun alussa kolmen eri vaiheen kautta. Vuokrasääntely oli aiheuttanut kritiikkiä koko voimassaolonsa ajan ja sääntelyn purkamista perusteltiin erityisesti sillä, että se aiheutti pulaa yksityisistä vuokra-asunnoista. Toisaalta sääntelyä puolustettiin, koska pelättiin vuokrien nousevan liian korkeiksi vapaassa markkinatilanteessa.

Nyt esiteltävä tutkimus on osa väitöskirjatutkimustani, joka käsittelee erityisesti vuokra-asuntopolitiikassa tapahtuneita muutoksia ja yksityisiin vuokra-asuntoihin kohdistuneen sääntelyn purkamista. Tutkimuksen keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat: Minkälaista poliittista keskustelua vuokrasääntelyn purusta käytiin? Miten sääntelyn purkamista puolustettiin ja vastustettiin? Ketkä osallistuivat keskusteluun purkamisesta? Näihin kysymyksiin vastataan analysoimalla eduskunnassa vuosina 1990 – 1995 vuokrasääntelyn purkamisesta ja huoneenvuokralain muutoksista käytyjä keskusteluja. Pyrin jäljittämään niitä diskursseja, jotka olivat vallalla 1990-luvun alun asuntopoliittisessa keskustelussa ja jotka mahdollistivat siirtymisen markkinavetoisiin vuokramarkkinoihin. Esittelen puheenvuorossani tutkimuksen alustavia tuloksia. Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa Suomalainen asumisregiimi muutoksessa (The Finnish Housing Regime in Transition) –tutkimushanketta.

Kinnunen Veera – Koti kollektiivina?

Tutkija, Lapin yliopisto, veera.kinnunen@ulapland.fi

Tarkastelen tulevassa väitöskirjassani muuttamista materiaalsen sosiologian keinoin. Tässä esityksessä koettelen ranskalaisen filosofi Michel Serresin ajatusten sovellettavuutta muuttamisen ja kodin tarkastelussa. Olli Pyyhtisen (2012) mukaan Michel Serresin ajattelussa sosiologisesti kiinnostavaa on kysymys, miten ihmisten moneus kerääntyy yhteen, eli miten yhteisöt, kollektiivit

muodostuvat. Serresille kollektiivi on verkostomainen, suhteissa, eroissa ja muunnoksissa rakentuva, liikkuva kokoonpano. Kollektiivi on jotakin, joka täytyy perustaa ja jota täytyy ylläpitää jatkuvalla työllä. Serresiä tulkiten tarkastelen kotia kollektiivina– jatkuvasti liikkeessä olevana, erilaisista virroista ja suhteista koostuvana verkostona, jonka vakauttamiseen osallistuvat paitsi kodissa asuvat ihmiset myös monenlaiset teknologiat alkaen lämmönjakelusta kodinkoneisiin, materiaat höyhentyynyistä kiuaskiviin, kodin fyysinen tila rakennusaineineen ja niin edelleen.

Materiaalisen sosiologian näkökulmasta on hedelmällistä tarkastella kotia nimenomaan muuton yhteydessä, sillä silloin sen näennäisen pysyvä olemus horjuu, ja kollektiivin vakauttamistyö tulee tässä uuden muotoutumisen tilassa näkyväksi ja tarkasteltavaksi. Esityksen empiirisenä aineistona käytän autoetnografista muuttopäiväkirjaa.

Airi Lampinen – Verkottunut vieraanvaraisuus: Kodin tilojen ja vuorovaikutuksen rajojen neuvottelua sohasurffaajien kanssa

HIIT

Couchsurfing.org on esimerkki verkkopalvelusta, jonka kautta (tyypillisesti lyhytkestoista) majoitusta etsivät ihmiset voivat löytää majapaikkoja toisten verkkoyhteisön jäsenten luota. Palvelussa on siis mahdollista toivottaa lähtökohtaisesti vieraita henkilöitä tervetulleeksi kotiinsa. Tällaisen verkottuneen vieraanvaraisuuden osoittaminen edellyttää jatkuvaa neuvottelua pääsystä niin fyysisiin kotitiloihin kuin sosiaalisen vuorovaikutuksen piiriinkin. Haastattelin toteuttamassani laadullisessa tutkimuksessa Couchsurfing.org palvelun käyttäjiä yhdeksästä useamman hengen kotitaloudesta kahdella yhdysvaltalaisella metropolialueella. Aiempi yksityisyyden hallintaa verkottuneessa ympäristössä käsittelevä keskustelu keskittyy useimmiten yksilöiden toiveisiin ja toimintaan. Vuorovaikutteisen yksityisyyden viitekehäyksessä tarkastellaan lisäksi enenevissä määrin sitä, miten yksityisyydestä neuvotellaan ja miten sitä hallitaan yhdessä muiden kanssa. Esityksessäni väitän, että verkottuneen vieraanvaraisuuden ja laajemmin koko verkottuneen aikakautemme sosiaalisten rajojen neuvottelunkin ymmärtämiseksi on vuorovaikutusta on tarkasteltava yksilötasoa ja kahdenvälisiä suhteita laajemmin. Lisäksi on huomioitava se, että fyysisissä tiloissa, esimerkiksi kodeissa, kasvokkain tapahtuva vuorovaikutus ja verkkoympäristössä tapahtuva viestintä ovat erottamattomasti sidoksissa toisiinsa, sillä ne yhdessä muodostavat sen sosiaalisen ympäristön, johon esimerkiksi Couchsurfing.org-palveluun liittyvä arkinen toiminta sijoittuu. Kuvaamalla sohasurffaajia? majoittavien henkilöiden kokemuksia verkottuneen vieraanvaraisuuden osoittamisesta esitykseni avaa näkökulman ryhmän yksityisyydenhallintaan verkottuneessa kontekstissa, jossa yksityisyysmekanismeja sovelletaan niin verkkoympäristössä kuin fyysisissä kotitiloissakin.

Jussi Laukkanen – Maapolitiikan muutos ja sen vaikutukset asuntotuotantoon

Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalitieteiden laitos

Asumisen tutkimuksessa maapoliittiset kysymykset ovat saaneet vähän huomiota. Maapolitiikalla tarkoitetaan yleisesti julkisen vallan toimenpiteitä, jotka liittyvät maan hankintaan, luovutukseen, hintaan ja omistus- ja hallintasuhteiden kehittämiseen (esim. Virtanen 2000). Viimeisen 20 vuoden aikana on tapahtunut merkittäviä maapoliittisia muutoksia esimerkiksi julkisen vallan omistamien maiden hallinnassa ja maankäytön sääntelyssä. Kuntien ja valtion suhtautuminen maapolitiikkaan on muuttunut tuona aikana markkinakeskeisemmäksi ja tuloksellisemmaksi. Keskeisiä maapolitiikan muutoksia valtiotasolla ovat olleet vuoden 2000 alussa voimaan tullut uusi maankäyttö- ja rakennuslaki, joka mahdollisti kunnille maankäyttösopimuksien solmimisen, ja

liikelaitoksien perustaminen. Kuntatasolla suurimpia muutoksia ovat olleet tilakeskuksien perustaminen ja siirtyminen kilpailuttamiseen. Muutosten ydin on ollut kiinteistöhallinnon säästö-, tulokellisuus- ja tehokkuuspyrkimykset ja siirtyminen markkinaohjaukseen. On selvää, että edellä mainitut muutokset ovat aiheuttaneet konflikteja valtion, kuntien, kuntalaisten ja muiden toimijoiden välillä. Kiistaa ovat aiheuttaneet muun muassa maanhankintatavat, tonttien luovutusmenetelmät, EU kilpailulainsäädökset ja tonttien hinnat.

Tämä tutkimus tarkastelee kuntien ja valtion maapolitiikan kehitystä, sen vaikutusta asuntuotantoon ja asumisen hintaan. Tarkastelen kymmenen esimerkkikunnan maanomistusta, maa- ja asuntopolitiikkaa ja esittelen jokaisesta esimerkkikunnasta yhden maapolitiikkaan, maanomistukseen ja asumiseen liittyvän konfliktin. Valitut esimerkkikunnat sijaitsevat eri puolilla Suomea useassa eri maakunnassa, ja ne eroavat toisistaan niin maa- ja asuntopolitiikaltaan, maanomistuksiltaan, väestömäärältään, asunto- ja elinkeinorakenteeltaan kuin historialtaan. Tutkimus on osa Suomen Akatemian Asumisen tulevaisuus -tutkimusohjelmaa (2011 – 2015) ja suomalaista asumisregiimiä tutkivaa tutkimusryhmää.

Keskityn esityksessäni kuntien asuntotonttien luovutukseen, luovutuksen tapoihin ja tavoitteisiin, joista muodostan esimerkkityyppejä. Esittelen lisäksi tutkimuksessa käyttämäni asiakirja-, tilasto- ja haastatteluaineistot. Haastatteluaineisto (20 teemahaastattelua) kerättiin syksyn 2012 aikana.

Jarkko Rasinkangas – Etnisen segregaaion dynamiikkaa Turussa

VTM, Turun yliopisto, sosiaalitieteiden laitos

Turun yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen tutkimushanke *Maahanmuuttajien asumiskeskittymät Varissuolla* oli yhdessä Turun kaupungin hankkeen kanssa osa Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen Silta-lähiöohjelmaa. Tutkimushankkeen tarkoituksena oli tuottaa taustatietoa Turun kaupungille niistä toimenpiteistä, joiden avulla voidaan huomioida paremmin maahanmuuttajien asumiskeskittymiin liittyviä erityispiirteitä ja vastata niistä nouseviin tarpeisiin. Turun lähiöohjelma keskittyi Varissuon lähiöön, jota pidetään Suomen maahanmuuttajavaltaisimpana lähiönä. Nuoremmissa ikäryhmissä vieraskieliset asukkaat muodostavat jo selvän enemmistön asukkaista.

Maahanmuuttajien keskittyminen ja keskittymisen voimistuminen eivät ole sinänsä ongelmallisia ilmiöitä, vaan oleellista on miten sosiaalinen integraatio mahdollistuu kussakin yhteiskunnassa ja ympäristössä. Voidaankin sanoa, että etninen segregaaio muodostuu ongelmalliseksi siinä vaiheessa, kun negatiiviset tekijät ovat hallitsevia. Rakenteellisten tekijöiden lisäksi on tältä osin tärkeässä asemassa myös valtaväestön suhtautuminen ja toiminta suhteessa vähemmistöihin. Yleisesti jaettu eurooppalainen käsitys kuitenkin on, että liian suuret maahanmuuttajakeskittymät ovat enemmän ongelmallisia ja niiden syntymistä tulee välttää sekä mahdollisesti rajoittaa. Tähän päätelmään ovat johtaneet keskittymissä havaitut ongelmat maahanmuuttajien puutteellisen integraation ja huono-osaisuuden kasautumisen suhteen.

Keskityn sosiologipäivien esityksessäni kuvaamaan tutkimushankkeessa saatuja havaintoja erityisesti etnisen keskittymisen dynamiikan näkökulmasta. Samalla huomion kohteena ovat keskittymisen hallintaan liittyvät toimintapolitiikat ja tutkimushankkeen jatkotoimenpiteet.

4 Belonging and ways of relating

Coordinators: Kaisa Ketokivi (University of Helsinki, kaisa.ketokivi@helsinki.fi) and Olli Pyyhtinen (University of Turku, olli.pyyhtinen@utu.fi)

Torstai 21.3. klo 15-18

Sali: SS6 (Calonia)

Perjantai 22.3. klo 9-11 (yhdessä Hauras toimijuus-ryhmän kanssa)

Sali: SH 269 (Publicum, 2krs.)

The research stream tackles some core themes of sociology by addressing the questions of belonging and/or ways of relating. The stream invites contributions from various fields of enquiry to give an open-ended, fluid and case-sensitive insight to the dynamics of belonging and relating. Different ways of relating indicate groupings with different kinds and intensities of belonging. The research stream is interested in a wide array of empirical and theoretical work on belonging and ways of relating as particular, on-going processes through which 'the social' is at play and becomes effective in the world. It welcomes papers on different dynamics of relating and belonging. Our wish is to generate vibrant conversation across more specific interests (from families to political membership and from socio-technical networks to the assembling of markets and practices of governance) and approaches (for example relational thought, social theory, network analysis or ethnography).

We will have two sessions; the second session on Friday will be organized together with Fragile Agency – research stream (*Hauras toimijuus* - työryhmä). The language of the Friday session will be Finnish.

Program

Thursday March 21st 2013 (SS6, Calonia)

15:00 Opening Remarks (Kaisa Ketokivi & Olli Pyyhtinen)

15:05 Johanna Pelkonen: *Rethinking the Lestadian*

15:30 Soile Veijola_ *Tourist Communities*

15:55 Tatjana Lipiäinen: *Heterarchy as an ambiguous and a dynamic way of relating*

16:20 Jyri Liukko: *Insurance as a mechanism of solidarity*

16:45 Kaisa Ketokivi: *'Belonging': Towards Rephrasing the Social/Individual –Divide*

17:15 Turo-Kimmo Lehtonen: *Relating different modes of existence to each other*

17:40-18:00 Closing discussion

Friday March 22nd 2013: Yhteissessio Hauras toimijuus -työryhmän kanssa (SH 269 (Publicum, 2krs.)

09:00 Markus Kaakinen: *Toiminnasta yhteistoimintaan – Osallisuuden muodostumisen toiminnan teoreettinen tarkastelu*

09:25 Elina Paju: *Maaperä jalkojen alla – toiminnan sidoksellisuus lattiaan päiväkodin arjessa*

09:50 Mianna Meskus: *Elämän alun moninkertainen toimijuus teknotieteellisessä yhteiskunnassa*

10:15 Olli Pyyhtinen: *Toimijuudesta ”toimimoihin” ja materiaalisuudesta materiaaleihin*

10:40–11:00 Loppukeskustelu

Johanna Pelkonen – Rethinking the Lestadian

University of Lapland, [kapelkon\(at\)ulapland.fi](mailto:kapelkon(at)ulapland.fi)

My paper focuses on Lestadianism as a context of one's relations. In recent years Lestadian community has received much of media attention and dissenting voices by its own members. Part of the phenomenon is increased mobility around the group. Drawing from Butler's theory of performativity (1997b, also Bell 2003 and Valkonen 2009, 37-45), I examine the ways in which young female adults, coming into conflict with principles of Conservative Lestadianism, either norms or religious belief, articulate their relations to Lestadianism. Even when greatly deviating from what is traditionally seen as CL behavior or belief, many of my interviewees still strongly identify themselves with the group (see Hintsala 2012, 32). Settling in-between two worlds, either as a deviant member or as an ex-member creates 'queer' which fall to none of the standards – neither normative Lestadianism, nor the world 'out there', the 'main stream' without Lestadian past (vrt. Valkonen 2009).

Seeking to avoid essentialistic account of Lestadianism (Valkonen Sanna 2009, 29-33, see also Valkonen 2010), my aim is to find a point and a meaningful definition for the kind of belonging that characterizes the relation(s) my interviewees have with Lestadianism.

Soile Veijola – Tourist Communities

University of Lapland, soile.veijola(at)ulapland.fi

The difference between dreaming of a perfect holiday and working for a utopia has not been addressed properly by the Tourism Academia since Jost Krippendorf's book, *The Holiday Makers* (1987). Instead, the cultural critique of industrialized tourism-related services has reduced the sociality in tourist formations into a mere commodified arithmetic of the tourist experience by the global market economy – or read 'the social' in tourism through the biopolitical framework as that of the 'camp' (Diken & Laustsen 2005; 109-121; see Agamben 1998; Vrasti 2013; Helén 2013) "whose accidental members share.... nothingness in the same place and in a similar way" in "enclavic tourist space" (Minca 2011, 22).

Somewhere in between the concrete utopias of everyday life proposed by Krippendorf and the biopolitical tourist lives in 'all inclusive resorts' reprehended by Diken & Laustsen (2005) and Minca (2009; 2012), I would like to work through the notion of 'the tourist community' which is able to imagine and articulate the social, temporal and spatial configurations that the tourist living may afford – if the imperatives of the *community* explored by sedentary sociology, on the one hand, and the imperatives of *mobility* emphasized by the mobilized social and cultural inquiry (Urry 2000), on the other, are both challenged by focusing on *the potentialities of the tourist dwelling* (Veijola & Falin, no date; Veijola & Kjisik, no date; Veijola & Lynch, no date) in a *post-host-guest-society* (Jokinen & Veijola 2012, 52).

Tatjana Lipiäinen – Heterarchy as an ambiguous and a dynamic way of relating

University of Eastern Finland, tatjana.lipiainen@uef.fi

An ethnographic study of a glocal movement in Russia illustrates an emergent form of social organisation among the Russian youth. The capoeira angola networks in Samara and St. Petersburg are displaying significant features of heterarchical authority structures. Heterarchy can be viewed as a decentralised, interdependent and a spontaneous way of relating. Capoeira angola members do not have clear decision-making chains, their relations between the teaching and learning participants are not formal, the rules of belonging to the group are not rigid, nor always clear. In other words, the

collectives are not organised hierarchically. Instead, their organisation is somewhat disorderly and therefore, ambiguous and contradictory. The concept of heterarchy as discussed by Crumley and Stark is useful for interpreting such features. Moreover, the thoughts of Simmel and Maffesoli on everyday associations assist in accepting and grasping the elusive empirical case. Both thinkers adopt a holistic, post-positivist approach to examining networks, tribes and other types of associations in order to convey the vitality of everyday life. In the presentation I will focus on the heterarchical aspects of relating among the capoeira class attendants as they present themselves in the field. How tolerant of uncertainty are the attendants? To what extent are the capoeiristas interdependent on quotidian basis? What role does authority play in their everyday relations? The addressing of such questions should offer insight into heterarchical organisation as a complex and a dynamic way of relating.

Jyri Liukko – Insurance as a mechanism of solidarity

University of Helsinki, jyri.liukko(at)helsinki.fi

During the past two centuries, insurance technology has increasingly contributed to the transformation of traditional forms of self-help and “neighborly help” into more standardized and calculable forms of risk sharing. First through voluntary private insurance and later through compulsory social security, insurance has become a crucial mechanism with which joint responsibility is enacted in contemporary societies. Consequently, insurance has produced new forms of solidarity and made old forms of solidarity useless. In general, it can be claimed that insurance has significantly shaped the way we understand society and the way people are in relation to each other.

The main question of the study is: in what ways are solidarity and its limits enacted and produced through various practices of insurance? The paper explores this question by focusing on the changing ethos of insurance during the past century, particularly in Finland. By analyzing specific techno-institutional elements of insurance – such as pricing of the coverage, investment practices of the companies, forms of the products and structure of the organizations – the paper claims that solidarity should not merely be viewed as an abstract, fuzzy idea describing the general collective or redistributive nature of a certain practice. Instead, in the context of insurance, solidarity appears as a technical principle that unites individual interests in several different ways. Empirically the work is based on the analysis of published talks, interviews and writings of the executives and officials of insurance companies and their interest groups, academic and governmental insurance experts and supervisory authorities.

Kaisa Ketokivi – ‘Belonging’: Towards Rephrasing the Social/Individual –Divide

University of Helsinki and New York University

kaisa.ketokivi(at)helsinki.fi

While the classical questions of the social bond, community and society are still important, the conventional sociological concepts remain abstract, relying on the social/individual –divide which is not valid in the empirical world. They presuppose substances of different kinds and fall short in efforts to understand the dynamics through which actors and social entities (however short-lived and fluid) are formed. This paper suggests the notion of belonging as a more fluid and open-ended way of phrasing the classical sociological question of ‘the social’ without falling back to the presumed divide between ‘the social’ and ‘the individual’. ‘Belonging’ has several benefits. It draws attention to three interrelated dynamics: to 1) the process and relations of belonging (or not

belonging), 2) those belonging (or not), and 3) the social and collective entity recognizing (or not) their belonging. To approach the social fabric of life via the question of belonging means engaging with the middle ground of relationality, through which both people and social entities gain their identity. This leaves them both empirically and conceptually open questions. Belonging becomes focal when it is problematic or restricted. This directs the gaze to the bonds, interactions, practices, social categories and material objects that enable or disable belonging. As opposed to abstract sociological concepts, belonging refers to empirical dynamics, which are “social”, but also concretely lived by some, located in certain places and mediated by certain things. Belonging is never general, but anchored in the particular. It is a question to be asked time and again.

Turo-Kimmo Lehtonen – Relating different modes of existence to each other: On Bruno Latour’s brand of relational thinking

University of Helsinki and University of Tampere, turo-kimmo.lehtonen(at)helsinki.fi

If one were to make a general statement such as ‘the social world consists of social relations’ (contra static entities or substances), the obvious problem is not only the perhaps somewhat tautological content of the statement, but also its all-encompassing nature. Statements of the universalizing kind become empty of meaning: if everything is x, no real distinction can be made, because it follows that non-x does not really exist. Another option might be to say that the sociological emphasis on relationality entails a sensitivity towards understanding how ‘all relations are different’. But if all relations are really different from each other, the observer of the social world is not left with any tools with which to see what is *common* to different relations. Indeed, why would they all be called ‘relations’? One can read Bruno Latour’s recent book *Enquête sur les modes d’existence. Une anthropologie des Modernes* as an outline of a research programme which emphasizes the dynamic relationality of the social world but which also pays attention to its stable formations. Latour calls these latter ‘modes of existence’, and they include, to name a few, science, law, politics, religion and so on. In this presentation, I will pay special attention to how Latour explains the dynamics peculiar to different stabilized areas of life, and how these interact with each other. In particular, I will study whether his thinking is helpful for the avoidance of both a too all-encompassing and too particularistic understandings of the concept of relationality.

Perjantai 22.3. – Yhteissessio Hauras toimijuus -työryhmän kanssa

Markus Kaakinen, Tampereen yliopisto.

Toiminnasta yhteistoimintaan – Osallisuuden muodostumisen toiminnan teoreettinen tarkastelu
Kansalaisten osallisuus ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta ovat pysyvästi yhteiskunnallisen keskustelun kohteena. Kansalaisten osallistumisen ja osallisuuden edistämisen puolesta esitetyt perustelut ovat olleet moninaisia aina edustuksellisen demokratian legitimaatiosta julkisen sektorin supistamiseen ja sosiaalisen koheesion lisääntymiseen. Perustelujen tavoin myös osallisuuskäsitteen käyttö ja sen saamat merkitykset vaihtelevat eri yhteyksissä ja eri tieteiden piirissä. (Kts. Kettunen & Kiviniemi 2000.) Tässä esityksessä lähestyn osallisuutta toimijuutena eli yksilön mahdollisuutena tuottaa elämäntapahtumiaan ja vaikuttaa tärkeäksi kokemuksiinsa asioihin omalla toiminnallaan. Teoreettisia työkalujani ovat kulttuurihistoriallinen toiminnan teoria ja kehittävän työntutkimuksen toimintajärjestelmän malli. Esitykseni perustuu joulukuussa 2012 Tampereen yliopistossa tarkastettuun Pro Gradu -tutkielmaani. Siinä tarkastelin prosessia, jossa kaupungin vuokrataloyhtiön vuokralaisista tuli osallisia heidän välittömän asuinympäristönsä asioissa. Sosiaalisen vuokra-asumisen piirissä asukkaita kohdellaan usein asiakkaan sijaan edunsaajina.

Tämä ei ole omiaan vahvistamaan asukkaan roolia asuinympäristöönsä vaikuttavana toimijana. (Korhonen & Takala 2007.) Ilmiö on tyypillistä laajemminkin pohjoismaisen hyvinvointivaltion palveluille, joiden sisältöön kansalaiset eivät voi asiakkaina useinkaan vaikuttaa (Esim. Kettunen ym. 2000). Osallisuuden muodostumisen prosessissa asukkaiden yksilöllisestä osallistumistoiminnasta tuli osa erilaisia asuinympäristön kehittämiseen tähtäviä yhteistoiminnallisia prosesseja. Niissä oli mukana niin muita asukkaita, asukasaktiiveja kuin kiinteistöalan ammattilaisiakin. Osallisuuden myötä asukkaiden toimijuus vahvistui sen kannalta perinteisesti haastavassa sosiaalisen vuokra-asumisen kontekstissa.

Elina Paju – Maaperä jalkojen alla – toiminnan sidoksellisuus lattiaan päiväkodin arjessa Helsingin yliopisto

Puhtaan inhimillistä toimintaa ei ole, sillä ihmisen tekemiset ovat sidoksissa äärettömän määrään ei-inhimillisiä aineksia. Tästä lähtöoletuksesta käsin analysoin paperissani sitä perustavaa osaa, joka maaperällä on inhimilliselle toiminnalle ja kokemukselle. Inhimillisinä olentoina liikumme maailmassa jalat maassa ja otamme tukemme maaperästä. Rakennukset, tiet, tuolit ja pöydät sijaitsevat maan päällä. Inhimillinen elämä perustuu joustamattomalle, pysyvälle pinnalle. Jos ”sosiaalisen” määrittelee joksikin, joka tuo ihmiset yhteen, voi maaperän väittää olevan läpikotaisin sosiaalinen.

Käsittelen paperissani lattiaa päiväkodin arjessa. Pohjaan analyysini etnografiseen aineistoon, joka on tuotettu vuoden aikana kahdessa päiväkotiryhmässä. Selvitän, millaisia merkityksiä lattia saa päiväkodissa ja miten eri tavoin se osallistuu siellä tapahtuvaan toimintaan. Lattia oli välistä erityisesti lasten tietoisesti havaitsema ja kohteleva – lattialla liu’uttiin, kontattiin ja ryömittiin. Tällöin lattian voi todeta olevan aktiivisesti mukana (inhimillisessä) toiminnassa, sen osuus on helposti havaittavissa. Useimmiten kuitenkin sekä lapset että päiväkodin henkilökunta näyttivät unohtavan lattian olemassaolon. Lattia on siten suurimmaksi osaksi välttämättömyydestään huolimatta nöyrä ja hiljainen toimintaan osallistuja. Myös tutkijalle hiljaisten elementtien huomaamattomuus ja toisaalta loputtomuus asettavat omat haasteensa. Päätänkin paperini metodologiseen pohdintaan siitä, millaisia haasteita lattian tapaiset nöyrät toimintaan osallistujat asettavat sosiologiselle tutkimukselle.

Mianna Meskus – Elämän alun moninkertainen toimijuus teknotieteellisessä yhteiskunnassa Helsingin yliopisto

Tieteen- ja teknologiantutkimuksessa, feministisessä tutkimuksessa samoin kuin ruumiinsosiologiassa on viime aikoina pohdittu paljon kysymystä, miten biologiset prosessit ja materiaaliset asiat voitaisiin ottaa uudella tavalla huomioon sekä teorianmuodostuksessa että empiirisissä analyyseissä. Paperini osallistuu tähän keskusteluun nostamalla esiin elettyjen ruumiillisten kokemusten empiirisen tarkastelun tärkeyden, jopa välttämättömyyden, pohdittaessa ’uusmaterialististen’ näkökulmien antia länsimaisen ihmiskeskeisen ontologian uudelleenarvioinnille. Tarkastelen IVF-hoidoissa käyvien naisten vertaistukikeskustelun kontekstissa toimijuuksia ja suhteita, joita kehkeytyy elämän alun lääketieteellisessä avustamisessa. Jäsennän lapsettomuushoidoissa käyvien naisten ruumiillisia kokemuksia kolmen vaiheen kautta: Aloitan toimijuuden moninkertaistumisen tarkastelun munasolujen keräyksestä, josta siirryn analysoimaan sukusolujen viljelyä lapsettomuusklinikan laboratoriossa. Lopuksi tarkastelen solutason toimijuuksia hoidettavan naisen ruumiissa alkionsiirron jälkeen. Tarkoitukseni on osoittaa, miksi nykypäivän teknotieteellisen maailman käytäntöjä ja kokemuksia ei ole mielekäästä

tarkastella pelkästään ihmisten, esimerkiksi potilaiden ja lääkäreiden, välisinä suhteina. Kun hedelmöittymisen prosesseihin puututaan niin, että muuttumattomina pidetyt ”elämän tosiasiat” määrittyvät uudelleen, tarkoittaa tämä lukuisten uusien tekijöiden osallistumista biologiseen uusintamiseen.

Olli Pyyhtinen – Toimijuudesta ”toimimoihin” ja materiaalisuudesta materiaaleihin Turun yliopisto

Objektit tai ekstrasomaattiset resurssit, joita on kutsuttu myös yleisnimellä ”ei-ihmiset”, ovat kaikkien yhteisöjemme keskeisiä rakennusaineita. Lähden esityksessä siitä, että nykyään yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa laajalle levinnyt puhe ”materiaalisuudesta” ja ”toimijuudesta” on kuitenkin pikemmin estänyt kuin edesauttanut ymmärrystämme tavoista, joilla erilaiset aineellisuudet osallistuvat aktiivisesti yhteisen maailmamme rakentamiseen. Kun edellinen käsite johdattaa ajattelemaan, että olisi olemassa jokin yksi ja yleinen monien erityisten asioiden jakama materiaalisuus, jälkimmäinen on johtanut hedelmättömään ja ohipuhuntojen määrittämään kiistelyyn siitä, mille entiteeteille voidaan myöntää toimijuus ja mille ei. Tarkastelen esityksessä kysymystä toiminnasta käyttämällä tapausesimerkkinäni niin sanottua taideteosten teknistä tutkintaa National Galleryssa Lontoossa. Ehdotan, että saadaksesen otteen tiedon rakentumisesta teknisen tutkinnan kokeellisissa järjestelmissä on käännettävä katse tutkijoiden (ja yhtäläisesti myös ei-ihmisten) toimijuudesta laajempiin suhdekokoonpanoihin – ”toimimoihin” –, joissa tutkittujen objektien manipulointi tapahtui. Lisäksi esitän, miten tutkijoiden onnistui nimenomaan käyttämiensä kehittyneiden välineiden avulla tunkeutua yhä pidemmälle tutkimiansa teosten ainesosiin, aina molekyyalitasolle saakka. Tutkimuksessa käytetyt instrumentit eivät olleet tutkijoiden toiminnasta perustavasti erillisiä, vaan ne ja muut objektit olivat tavallaan tutkijoiden kykyjen ”toinen puoli”, jota ilman heidän aikaansaannoksensa eivät ole käsitettävissä.

5 Civilsamhället i förändring/Kansalaisyhteiskunta muutoksessa

I arbetsgruppen diskuteras frivilligorganisationer och stiftelser - som kan uppfattas som kärnan i det som kallas civilt samhälle - men också andra aktörer som de samarbetar med och som ställer krav och förväntningar på dem. Sådana är t.ex. staten, kommunerna, affärlivet och den informella medborgaraktivismen. Är organisationsfältet i stånd att anpassa sig till förändringarna i samhällsklimatet, såsom individualisering, globalisering och invandring samt trycket på kommersialisering och professionalisering? Vilka förhoppningar förknippas med det, och är de realistiska? Arbetsgruppen välkomnar teoretiska och empiriska föredrag på svenska och finska.

Työryhmässä keskustellaan vapaaehtoisjärjestöistä ja säätiöistä – joiden voidaan ajatella muodostavan kansalaisyhteiskunnan ytimen - mutta myös muista toimijoista joiden kanssa ne ovat yhteistyössä ja jotka asettavat niille vaatimuksia ja odotuksia. Niitä ovat esim. valtio, kunnat, liike-elämä ja epämuodollinen kansalaistoiminta. Pystyykö järjestökenttä sopeutumaan yhteiskunnallisen ilmaston muutokseen, kuten individualisaatioon, globalisaatioon ja maahanmuuttoon sekä kaupallistumisen ja professionaalistumisen paineisiin? Mitä toiveita siihen yhdistetään, ja ovatko ne realistisia? Työryhmään ovat tervetulleita teoreettiset ja empiriset esitelmät suomeksi ja ruotsiksi.

Koordinaattorit: Mikko Lagerspetz (Åbo Akademi, mlagersp@abo.fi) ja Esa Konttinen (Jyväskylän yliopisto, esa.j.konttinen@jyu.fi)
Perjantai 22.3 klo 9-11
Sali: Goethe L104 (Arken, Åbo Akademi)

Satu Husso – Kuluskriittinen toiminta kansalaisosallistumisen muotona
VTM, tutkija, Turun yliopisto, sosiologia, sathus@utu.fi

Väitöskirjani aiheena on itseorganisoituva ja kuluskriittinen poliittinen kansalaistoiminta Suomessa. Tutkimuksessa kysytään, millaisia merkityksiä epämuodolliselle kansalaistoiminnalle annetaan ja millaista kansalaisaktivismia pidetään toivottavana sekä muuttaako kuluskriittinen kansalaistoiminta kansalaisen ja poliittisen käsitteitä. Kysymyksiin perehdytään sekä kansalaistoiminnan että hallinnon tasolla. Tutkimuksen keskiössä ovat Degrowth, Tori Kokous, Kohtuus Vaarassa ja Porkkanamafia. Ne ovat liikkeitä, jotka nostavat esille kulutusyhteiskuntaa koskevaa kriittistä keskustelua. Ne tuovat esille globaalisti ja lokaalisti yhteenkietoutuneita teemoja, jotka liittyvät demokratian ja ympäristön tilaan sekä elämänlaatuun. Niitä yhdistävät uudenlaiset osallistumisen tavat, joille on ominaista epämuodollisuus, verkostomaisuus, internetissä toimiminen ja elämykset. Hallinnon tasolla tarkastelu kohdistuu politiikkaohjelmiin. Työ- ja elinkeinoministeriön Kuluspoliittinen ohjelma korostaa kansalaisten vastuuta kestävien ja kohtuullisten kulutusvalintojen tekijänä. Oikeusministeriön Kansalaisosallistumisen politiikkaohjelma puolestaan kannustaa kansalaisia yhteiskunnalliseen osallistumiseen.

Käynnissä on osallistumismuotojen muutos. Pienet, arjen tasolla tapahtuvat osallistumismuodot, kuten kuluttamisella vaikuttaminen ja sosiaalisen median kautta tapahtuva aktivismi yleistyvät. Michelettin (2003) mukaan kuluttaminen voidaan nähdä yhteiskunnallisena vaikutuskeinona, joka laajentaa politiikan areenoita. Poliittinen kuluttaminen eri muotoineen korostaa kuluttajien aktiivista toimintaa, jolla pyritään muuttamaan vallitsevia institutionaalisia tai markkinakäytäntöjä. Tarkastelen liikkeiden toimintaa juuri poliittisen kuluttamisen kautta, koska käsite kattaa talouden ohella niin ympäristöön kuin sosiaalisiin kysymyksiinkin keskittyvän toiminnan, jolla on yksilön elämää laajempia vaikutuspyrkimyksiä.

Esitelmässäni tarkastelen empiirisen aineiston pohjalta kulutusyhteiskuntakriittisten liikkeiden identiteettiä. Aineistona toimivat liikkeiden tuottamat tekstit syksyn 2008 ja talven 2012 välillä. Tarkastelun kohteena on liikkeiden profiilit, keinovalikoimat, tavoitteet ja arvot. Arvioin liikkeiden repertuaareja poliittisen kuluttamisen käsitteen näkökulmasta. Analyysin pohjalta pohdin, miten kulutusyhteiskuntakriittiset liikkeet asemoituvat suomalaisessa kansalaisyhteiskunnassa, ja miten ne voidaan ymmärtää yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksen valossa.

Tiina Kontinen – Institutionaaliset logiikat kehitysyhteistyöjärjestössä
FT, Yliopistonlehtori, Jyväskylän yliopisto, tiina.t.kontinen@jyu.fi

Kansalaisyhteiskunta ja kansalaisjärjestöt ovat näyttelleet erilaisia rooleja kansainvälisen kehitysyhteistyön historiassa. Kahden viimeisen vuosikymmenen aikana kansalaisjärjestöjen kautta kanavoitu rahoitus on lisääntynyt voimakkaasti ja järjestöjen määrä eripuolilla maailmaa on kasvanut jopa räjähdysmäisesti. Samanaikaisesti kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö on entistä organisoituneempaa ja professionaalimpaa. On esitetty, että lisääntyneen kehitysyhteistyön myötä on syntynyt kansainvälinen organisatorinen kenttä ja järjestelmä (Tvedt 1998; 2006), jota luonnehtii kasvava institutionaalinen isomorfismi (DiMaggio & Powell 1983) järjestöjen rakenteissa,

käytännöissä ja tavoitteissa. Entistä sofistikoituneemmat kehitysyhteistyön lähestymistavat sekä uudenlaiset toiminnan suunnittelu-, seuranta- ja arviointimenetelmät vaativat ammatillista otetta ja jatkuvaa kouluttautumista. Valtioiden budjeteista saatu rahoitus on tuonut mukanaan byrokraattiset välineet; missioita, strategioita ja markkinointia painottavat lähestymistavat ovat puolestaan yksityisen sektorin vaikutusta. Järjestöt ovat myös arvoyhteisöjä, joita motivoi hyvän tekeminen, solidaarisuus, altruismi ja uskonnolliset motiivit. Organisaatiot ja yksittäiset työntekijät ovat erilaisten muutossuuntien ristipaineessa, jossa erilaiset rationaliteetit ovat läsnä samanaikaisesti. Rationaliteettien kirjoa lisää kehitysyhteistyön maantieteellinen ja kulttuurinen moninaisuus. Tarkastelen arkityössä ilmenevää ristipainetilannetta yhden suomalaisen kehitysyhteistyöjärjestön esimerkin kautta hyödyntäen institutionaalisten logiikoiden käsitettä (Thorton, Ocasio & Lounsbury 2012) organisatorisella tasolla. Analysoin seuranta- ja arviointimenetelmiä koskevasta haastatteluaineistosta miten erilaiset institutionaaliset logiikat ilmenevät työntekijöiden tuottamissa symbolisissa ja normatiivisissa merkityksissä sekä järjestön materiaalisissa käytännöissä. Keskityn etenkin siihen, miten ”seuranta- ja arviointi” jäsenyyty eri tavalla erilaisista logiikoista käsin tulkittuina.

Pasi Saukkonen – Kolmas sektori – vanha ja uusi

Erikoistutkija, VTT, dosentti, Kulttuuripolitiikan tutkimuksen edistämissätiö (Cupore), pasi.saukkonen@cupore.fi, 0505860414

Kolmas sektori on yksinkertaisimmillaan se alue, joka jää markkinoiden, julkisen sektorin ja kotitalouksien väliin. Perinteiset kolmannen sektorin määrittelyt ovatkin korostaneet sitä, mitä se ei ole: ei osa kuntaa tai valtiota, ei tavoittele voittoa, ei perustu palkkatyöhön. Viime aikoina rajanveto on kuitenkin monimutkaistunut tavalla, joka on saanut jotkut tutkijat puhumaan uudesta kolmannesta sektorista, erotuksena usein kansanliikepohjaisesti organisoituneesta, periaatteellisessa mielessä yleishyödyllisestä sekä vapaaehtoisuuteen perustuvasta perinteisestä kolmannesta sektorista. Tämä uusien toimijoiden kenttä sisältää esimerkiksi omistukseen, sopimukseen tai päätösvaltaan nojaavia vahvoja kytkentöjä julkisiin viranomaisiin, liiketaloudellisia toiminta- ja ajattelutapoja ja diskursseja sekä palvelujen professionaalista, palkkatyöhön perustuvaa tuottamista. Lisäksi tieto- ja viestintäteknologinen kehitys on avannut uusia mahdollisuuksia toimia yhdessä ja tuottaa erilaisia asioita. Tässä paperissa kartoitetaan teoreettisesti ja käsitteellisesti tämän uuden kolmannen sektorin paikkaa ja merkitystä sekä sen eri ilmenemismuotoja.

Kirsikka Selander, Petri Ruuskanen & Timo Anttila – Kolmannen sektorin palkkatyö ja sen muutokset

Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, kiira.k.selander@jyu.fi

Kolmannen sektorin toiminta on luonteeltaan voittoa tavoittelematonta, minkä on katsottu tuovan joustavuutta työntekijän ja työntekijän väliseen työjärjestelyä koskevaan neuvotteluasetelmaan. Organisaatioihin ei kohdistu suoranaisia taloudellisia tulosodotuksia, minkä on usein katsottu tarjoavan kolmannen sektorin organisaatioille mahdollisuuden tarjota työntekijöille esimerkiksi yrityssektoria paremmat työskentelyolosuhteet.

Tilastokeskuksen ylläpitämän yritysrekisterin perusteella palkkatyön merkitys kolmannen sektorin toiminnassa on viime vuosina kasvanut nopeasti. Niin työnantajana toimivien organisaatioiden kuin sektorilla tehtyjen henkilötyövuosien määrä ovat kasvaneet voimakkaasti viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Kasvua on tapahtunut miltei kaikilla kolmannen sektorin keskeisillä toimialoilla. Erityisesti kasvu on kohdistunut sosiaali- ja terveydenhuoltoon, missä

erityisesti 1990-luvun puolivälistä lähtien laajentunut hyvinvointipalvelujen tuottaminen on lisännyt palkkatyön merkitystä.

Samalla sektorin palkkatyöhön kohdistuu laajenevia vaatimuksia. Kolmannen sektorin palkansaajille vuonna 2011 suunnatun kyselyn perusteella (N = 1438) lähes kolme neljäsosa (73 %) kolmannen sektorin työntekijöistä kokee työtehtäviensä viime vuosina lisääntyneen ja niiden alueen laajentuneen (75 %). Sen lisäksi, että työtehtävien määrä on kasvanut ja niiden ala laajentunut, ovat tehtävät vaikeutuneet lähes puolella (48 %) vastaajista. Yli puolet työntekijöistä myös kokee, että työtä koskeva tulosseuranta on viime vuosina tehostunut (51 %). Samalla kolmannen sektorin työssä korostuvat yksityistä ja julkista sektoria useammin esimerkiksi kiire, epävarmuus, työn hallintamahdollisuuksien puute sekä erilaiset työyhteisöön liittyvät ongelmat.

Susan Sundback – Ökningen av religiösa samfund i Finland: religiös förändring eller reform av registret?

Pol. dr., professor, Åbo Akademi, sociologi, susan.sundback@abo.fi

Antalet registrerade religiösa samfund/föreningar har kraftigt ökat i Finland under senare decennier. Ända sedan religionsfrihet infördes i Finland på slutet av 1800-talet har dessa små samfund ofta kallats ”alternativa” eftersom de juridiskt haft en annan ställning än den Evangelisk-lutherska och med tiden även med den Ortodoxa folkkyrkan. Under hela 1900-talet upprätthöll undervisningsministeriet ett register över alternativa registrerade religioner. Vid början av 2000-talet förenades registreringen av religiösa organisationer med föreningsregistret hos Patent- och registerstyrelsen men fortfarande behandlas kyrkor, församlingar och övriga religiösa organisationer separat, vilket möjliggjort denna undersökning.

Tillväxten av antalet religionssamfund startade med de förändringar i relationen kyrka-stat som kom under den s.k. ryska parentesens 1809-1917 och inflyttningen av personer med annan än luthersk tro. Under självständighetstiden har religionsfriheten ytterligare utökats och vid slutet av 1900-talet var den finska staten beredd att bryta de historiska banden mellan kyrka och stat som existerat sedan medeltiden. Då etablerades även uppfattningen på myndighetshåll att religion är en privat angelägenhet och att man inte skulle tala om alternativa religioner i Finland. All religionsutövning var en medborgerlig rättighet och lika värd oberoende av samfund. Trots detta har det starkare juridiska skyddet för de två nationalkyrkorna bestått.

I presentationen redovisas för tillväxten av samfund i föreningsregistret enligt tidsperioder och typer av religioner. Utvecklingen relateras till förändringar i relationerna mellan kyrka-stat såsom de framträder i grundlagarna 1919 och 2004 och ändringar i synen på religionsfrihet. Slutligen diskuteras i vilken mån tillväxten av samfund är en indikator på ökad religiös närvaro och ökad pluralism.

Dan Sundblom – Föreningsupplösningar och civilsamhällets utveckling

Pol. mag., doktorand, Sociologi, Åbo Akademi, dan.sundblom@abo.fi

Årligen avregistreras mellan några hundra och flera än tusen föreningar i Finland. Vilka är dessa föreningar och vad berättar upplösningarna om de förändringsprocesser som sker i föreningsfältet? Går det t.ex. att urskilja en ökad rationalisering av civilsamhället i materialet? Hur är det med skillnaderna mellan stad och landsbygd? Syns de politiska föreningarnas kräftgång i upplösningarna? I detta papper skall jag analysera nedläggningsfrekvenserna för föreningar under

perioden 1999-2011. Datamaterialet är lagt ihop utgående från uppgifterna i föreningsregistrets e-tjänst om upplösta föreningar, Purkki. Materialet erbjuder möjligheten att jämföra föreningarna utifrån bl.a. ort, verksamhetsområde och ålder. Eftersom verksamheten i många fall kan fortsätta trots upplösningen, t.ex. informellt eller genom en sammanslagning, och många föreningar inte är verksamma, utan sk. ”döda enheter”, är resultaten ingalunda entydiga. De pekar dock i bästa fall på några av de trender som råder bland registrerade frivilligorganisationer.

Nyckelord: föreningsfältets utveckling, föreningsupplösningar, civilsamhället

6 Elämäkulkku, ikääntyminen ja sukupolvet yhteiskunnassa

Koordinaattorit: Minna Ylilahti (Jyväskylän yliopisto, minna.ylilahti@jyu.fi) ja Jyrki Jyrkämä (Jyväskylän yliopisto, jyrki.jyrkama@jyu.fi)
Perjantai 22.3. klo 9-11
Sali: Kramer M220 (Arken, Åbo Akademi)

Ikääntyminen on keskeisiä nyky-yhteiskuntaan vaikuttavia kehityskulkuja. Suuri osa ikääntymisen mukanaan tuomista ilmiöistä on vasta edessäpäin. Sukupolvien väliset suhteet ja eri-ikäisten asema näkyvät julkisessa keskustelussa. Niukkenevien resurssien ja epävarman talouden oloissa sukupolvien, erilaisten instituutioiden ja eri-ikäisten ihmisten asemasta tulee uudelleenmäärittelyn kohteita. Monet elämäkulun kannalta keskeiset asiat, kuten työ tai sosiaaliset suhteet, ovat muuttuneet ja muuntuvat edelleen. Ikääntyminen ja ikääntyvä yhteiskunta asettavat haasteita järjestelmille, palveluille ja ympäristölle sekä vaikuttavat konkreettisesti ihmisten arkielämään. Millaisia nämä asiat ovat ja millaisiin asioihin ikääntyminen todella vaikuttaa? Entä voivatko ilmiöt ja kehityskulut yllättää?

Työryhmään toivotaan niin teoreettisia kuin empiirisiäkin esityksiä ja pohdintoja ikääntymiseen, elämäkulkuun ja sukupolviin liittyen. Esitys voi perustua jo valmiisiin tai vasta suunnitteilla oleviin tutkimuksiin, ideoihin tai teoriakehittelyihin. Kaikenlaiset näkökulmat ikääntyvän yhteiskunnan tematiikkaan ja ilmiöihin ovat tervetulleita.

Koordinaattorit: Minna Ylilahti (Jyväskylän yliopisto, minna.ylilahti@jyu.fi) ja Jyrki Jyrkämä (Jyväskylän yliopisto, jyrki.jyrkama@jyu.fi)

Ikääntyminen on keskeisiä nyky-yhteiskuntaan vaikuttavia kehityskulkuja. Suuri osa ikääntymisen mukanaan tuomista ilmiöistä on vasta edessäpäin. Sukupolvien väliset suhteet ja eri-ikäisten asema näkyvät julkisessa keskustelussa. Niukkenevien resurssien ja epävarman talouden oloissa sukupolvien, erilaisten instituutioiden ja eri-ikäisten ihmisten asemasta tulee uudelleenmäärittelyn kohteita. Monet elämäkulun kannalta keskeiset asiat, kuten työ tai sosiaaliset suhteet, ovat muuttuneet ja muuntuvat edelleen. Ikääntyminen ja ikääntyvä yhteiskunta asettavat haasteita järjestelmille, palveluille ja ympäristölle sekä vaikuttavat konkreettisesti ihmisten arkielämään. Millaisia nämä asiat ovat ja millaisiin asioihin ikääntyminen todella vaikuttaa? Entä voivatko ilmiöt ja kehityskulut yllättää?

Työryhmään toivotaan niin teoreettisia kuin empiirisiäkin esityksiä ja pohdintoja ikääntymiseen, elämäkulkuun ja sukupolviin liittyen. Esitys voi perustua jo valmiisiin tai vasta suunnitteilla oleviin tutkimuksiin, ideoihin tai teoriakehittelyihin. Kaikenlaiset näkökulmat ikääntyvän yhteiskunnan tematiikkaan ja ilmiöihin ovat tervetulleita.

Minna Pietilä – ”Jos on jotakin asiaa, niin ois kiva tavata” – Ikäpolvien kohtaamisia ja ohituksia keskusteluryhmissä

PhD, tutkija, Vanhustyön keskusliitto, minna.pietila@vtkl.fi

Nyky-yhteiskunnassa sosiaalisten ongelmien eräitä keskeisiä teemoja ovat yksinäisyyden, turvattomuuden ja syrjäytymisen kokemukset. Samalla kiinnostus yhteisöllisiin ratkaisuihin ja verkostoihin on kasvanut hyvinvointipolitiikassa. Keskustelu kolmannen sektorin järjestökentän ja ihmisten omien lähiyhteisöjen mahdollisuuksista hyvinvointipolitiikan tuottajina on voimistunut esimerkiksi kunnissa. Järjestöjen organisoima vapaaehtoistoiminta on yksi, jo perinteinen esimerkki tällaisesta toimeliaisuudesta. Arjen lähiyhteisöllisyyttä taas on viritelty esimerkiksi presidentti Niinistön alulle saattamassa Ihan tavallisia asioita -kampanjassa. Viime aikoina sekä vapaaehtoistoiminnassa että lähiyhteisöissä pinnalle ovat nousseet myös ikäpolvet, sillä eri-ikäisten ihmisten toivotaan enenevästi kohtaavan toisiaan ja luovan kaikkia osapuolia hyödyttävää yhteisöllisyyttä.

Esityksessäni tarkastelen eri-ikäisten (17–89v.) ihmisten kuuden laadullisen ryhmäkeskustelun valossa, millaiset asiat näyttäisivät tällä hetkellä yhdistävän ja erottavan vanhoja ja nuoria ihmisiä. Mitä toisenikäisistä ihmisistä ajatellaan? Millaiset ovat suhteet heihin? Miltä oma ikäryhmä näyttää sukupolvien jatkumossa? Onko sukupolvien välinen kuilu todellisuutta vai myytti?

Jyrki Jyrkämä – Mistä aineksia päivitetyle ikääntymisen modernisaatioteorialle?

Professori, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto, jyrki.jyrkama@jyu.fi

Ikääntymisen makro-, yhteiskuntatason teorioista eräs keskeisiä on 70-luvulla kehitetty ns. ikääntymisen modernisaatioteoria. Sen mukaan modernisaation – mm. teollistumisen, maallistumisen, kaupungistumisen ja lääketieteen kehityksen myötä – ikääntyneen väestöosan tilanne ja asema, status, on heikentynyt. Teoriasta käytiin aikoinaan runsasta keskustelua, jossa pääosin kiistettiin sen väittämä kehitys, esitettiin sen ehkä parhaiten kuvaavan modernisaatiokehityksen alkuvaiheita. Kriitiikin kohteena oli – ja yhä edelleen on – myös teoriaan sisään rakennettu ajatus ikäväestön yhdestä, kaikkia kuvaavasta asemasta.

Jos teoria ei enää kaikilta osin olekaan ajankohtainen ja relevantti, sen voi kuitenkin ymmärtää eräänlaisena tutkimustehtävänä: Millaisena ikäväestön asema/asemat näyttäytyvät tämän hetken (globalisoituvassa) yhteiskunnassa? Millaiset tekijät ja prosessit siihen tällä hetkellä ovat vaikuttamassa. Ja kaiken kaikkiaan: Millaisia elementtejä olisi nyt löydettävissä jonkinlaiselle ”ikääntymisen myöhäis/jälkimodernisaatioteorialle” Miten tällaista teoriaa ylipäätään pitäisi kutsua?

Työryhmäesityksessäni pohdin ja pyrin tarkentamaan edellä esitettyjä kysymyksiä, etsimään aineksia mahdollisille vastauksille sekä kaavailemaan hyvin, hyvin alustavasti jonkinlaista edellä perättyä teoriaa.

Helky Koskela – Hoivakoti siirtymäriittinä

YL, yliopistonopettaja, Jyväskylän yliopisto/Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, helky.koskela@chydenius.fi

Tutkin sellaisia vanhusten hoivakoteja, joita asukkaat ja heidän läheisensä pitävät hyvinä ja mieluisina. Näin tehdessäni olen joutunut konkreettien hoitokäytänteiden sijaan hankalasti

hahmottuvien ja vaikeasti sanallistettavien aineettomien ilmiöiden piiriin. Nämä ilmiöt vaikuttavat liittyvän symboliseen ja psykososiaaliseen ympäristöön, esimerkiksi hoivakodin ilmapiiriin. Aiemmat kokemukseni (Koskela 2010) ovat osoittaneet, että hoivakotiympäristön ja arjen tutkimus onnistuu vain osittain haastattelu- ja kyselytutkimuksilla. Sen vuoksi sovelnan tutkimuksessani instituutioetnografian metodiratkaisuja (Dorothy E. Smith 2005) sekä valokuvaelisitaatiota (Photo Elicitation), joka tarkoittaa kuvaamisen lisäksi kootun valokuvamateriaalin reflektointia yhdessä informanttien kanssa. Materiaalin tulkinnassa käytän apuna sosiaaliantropologi Arnold van Gennepin (1965) teoriaa siirtymäriiteistä ja niihin liittyvistä liminaali- eli välivaiheista. Pyrin selvittämään, mitä ”hyvässä” hoivakodissa näyttää tapahtuvan ja missä määrin se toimii helpottavana kynnysvaiheena, eräänlaisena siirtymäriittinä elämän viimeisten vuosien aikana.

Lähteet:

Gennep, Arnold van (1965) *The rites of passage*. London: Routledge. (Alkuperäinen teos *Les rites de passage*. 1909)

Koskela, Helky (2010) Mielipiteitä pelaamalla. *Laatupeli vanhusten tulkkina*. *Yhteiskuntapolitiikka* 4/2010, 431-442.

Smith, Dorothy E. (2005) *Institutional Ethnography. A sociology for people*. Oxford: Altamira Press.

Minna Ylilahti – Työikäisten kuntoutuksen odottamattomat seuraukset - etnografinen tutkimus laitoksesta

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto, minna.ylilahti@jyu.fi

Esityksessä tarkastellaan keski-ikäisten työkykyä ylläpitävän laituskuntoutuksen koettuja merkityksiä ja hyötyjä kuntoutustyöntekijöiden ja kuntoutujien kokemuksiin perustuen. Esitys perustuu etnografiseen tutkimukseen työikäisten laituskuntoutuksesta. Kuntoutuksen tavoitteena on ikääntyvien ja ikääntyneiden työntekijöiden työ- ja toimintakyvyn ylläpitäminen. Tällainen kuntoutus on niin kutsuttua varhaiskuntoutusta, jonka tiedetään olevan tuloksellista, mutta jonka tulokset eivät aina realisoitu sellaisina myönteisinä kehityskulkuina kuin järjestelmä edellyttäisi, eivätkä myönteiset muutokset näy vuosien päästä. Esityksessä pohditaan toimijoiden tulkintoihin perustuen kuntoutustilannetta monitahoisena elämäntilanteena sekä tarkastellaan etnografisen tutkimuksen mahdollisuuksia laitosympäristössä.

Kokemuksissa kuvastuvat yhtäältä ikääntyvän yhteiskunnan kehityskulut, iän merkitys työelämässä kuin myös henkilökohtaiset odotukset kuntoutukselle. Osallistumisella voi olla varsinaisista kuntoutuksen tavoitteista poikkeavia, mutta yksilön elämänlaadun kannalta merkittäviä seurauksia. Jotkut seuraukset liittyvät elämän prosessointiin kuten perhetilanteen muutokseen, työn jättämiseen tai keventämiseen. Toiset ovat yhteisöllisiä, sosiaalisten suhteiden muotoutumisen ja yhdessä tekemisen mielessä.

Johanna Hiitola – Hallittu vanhemmuus

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, sukupuolentutkimus, Tampereen yliopisto

Tarkastelen alustuksessani vanhemmuutta koskevia määritelmiä ja hallinnallista harkintaa lasten vastentahtoisia huostaanottoja koskevissa dokumenteissa. Aineistoni sisältää sekä sosiaalityön asiakaskertomuksia että oikeuteen lähetettyjä selvityksiä ja oikeuksien perusteluja vuodelta 2008. Tarkastelen sekä normaalin ja poikkeavan määrittymistä erilaisten mittareiden kautta että perheiden ja niiden jäsenten asettamista normalisoivien hallinnan tekniikoiden kohteiksi.

Tutkimukseni keskiössä on asiantuntijavalta, jonka avulla vanhempia ja perheitä pyritään hallitsemaan. Tämä hallinta ei tapahdu niinkään pakotteiden ja lain muodossa kuin pyrkimällä asiantuntijatiedon ja ohjeistusten kautta saamaan vanhemmat hallitsemaan itse itseään halutulla tavalla. Olennaista hallinnan kannalta on saada vanhemmat ymmärtämään ja hyväksymään vapaaehtoisesti asiantuntijan määritelmä perheen ongelmista ja keinoista joiden avulla niihin voidaan vastata. Heidän on ymmärrettävä avuntarpeensa ollakseen vastaanottavaisia asiantuntijoiden neuvonnalle. Tämä hallinta toimii ensisijaisesti vanhempien omaa käyttäytymistään koskevien käsitysten muokkauksen ja vanhempien itseensä kohdistaman hallinnan kautta. Sikäli kuin kohteena ovat vanhemmat kuitenkin kieltäytyvät mukautumasta asiantuntijahallinnan lähtökohtiin, tästä suostuttelevasta ja ohjaavasta vallasta siirrytään juridisen vallan piiriin, joka piirtää esiin asiantuntijavallan rajat. Käytännössä tämä tarkoittaa lastensuojelulain soveltamista hallinto-oikeuden käsittelyssä.

Vanhempien poikkeavuus määrittyy erilaisten mittareiden kautta: liian vähäinen kielitaito, liiallinen seksuaalinen kanssakäyminen, liian heikko älyllinen suoriutuminen, liian tiukat tai löyhät lapselle asetetut rajat, lapsen liiallinen rakastaminen tai tunnekylmyys. Asiantuntijavalta ohjaa vanhempia ymmärtämään nämä poikkeamat ja korjaamaan niitä. Aineistossani perheet kuitenkin usein asettuvat vastustamaan juuri tätä hallintaa. Tällöin vastarinta määritellään useimmiten asiakirjoissa näkemyserojen sijaan vanhemman ”kyvyttömyydeksi” ymmärtää tai sisäistää muutoksen tarvetta. Asiantuntijavallan vastustaminen määrittyy siten patologiseksi ilmiöksi, joka kumpuaa vanhemman kykenemättömyydestä nähdä tilannettaan oikeassa valossa. Yllättäen sosiaalityön suurimmaksi ongelmaksi esitetäänkin tuolloin ymmärryksen puute eikä varsinainen lapsen kaltoinkohtelu.

7 EU-tutkimus

Koordinaattorit: Otto Auranen (Tampereen yliopisto, otto.auranen@uta.fi), Risto Heiskala (Tampereen yliopisto, risto.heiskala@uta.fi) ja Maria Åkerman (Tampereen yliopisto, maria.akerman@uta.fi)

Perjantai 22.3. klo 9-11

Sali: ATK-luokka 453 (Educarium, 4. kerros)

Euroopan Unionilla on merkittävä vaikutus Unionin jäsenmaiden kansalaisyhteiskuntiin, julkishallintoon ja talouteen erilaisten politiikkalinjausten, säädösten, tiedontuotannon ym. kautta. Unioni pyrkii myös globaaliksi poliittiseksi ja taloudelliseksi voimatekijäksi. EU-tutkimuksen työryhmään toivotaan Euroopan Unionin kanssa työskentelevien tutkijoiden esityksiä. Työryhmän rajat ovat teoreettisesti ja menetelmällisesti väljät, ja niiden yhdistävänä tekijänä on tarkoituksena olla Euroopan Unioni yhteiskuntatieteellisenä tutkimuskohteena. Tervetulleita ovat myös eri vaiheissa olevien tutkimusten esittelyt. Esitykset voivat käsitellä esimerkiksi EU:n eri politiikka-alueita (talous, sosiaalipolitiikka, työllisyys, ympäristö, koulutus, tiede jne.) tai Unionin eri institutionaalisia tasoja liittovaltiosta alueisiin.

Reijo Aholainen – The education and training 2010 work programme (ET2010) within the Lisbon strategy

Opetus- ja kulttuuriministeriö, reijo.aholainen@minedu.fi

The research subject is the EU “Education & Training 2010” work programme (ET2010) within the Lisbon strategy. Its theoretical inspiration is Dale's (2009) theory of the globalisation and

Europeanization of European education policy. Dale claims the changes of the global political economy and the specific constitution of the EU developed a peculiar form of governance of European education policy. He sees European level education policy and national systems rather parallel than hierarchical. EU level education policy structures and activities are framed by the Treaties, the Lisbon Agenda, and by the history of EU education activities. The task of European education policy is to fill this frame by responding to "problems perceived as distinctively 'European'" – not only growth and competitiveness but also the European social model.

The empirical analysis focuses on public Commission and Council policy documents. ET2010 was governed at the top level by the European Council (heads of state and governments) and the Commission (College of Commissioners) and at the sector level by the Education Council (Education ministers) and the Commission Directorate-General for Education and Culture (DG EAC). European Council assumed the leading role in the strategy and in the construction of the ET2010. DG EAC promoted enthusiastically the ET2010, with Education Council reluctantly following. In 2005, after the Lisbon strategy was revised and Commission took the lead, the Education Council's resistance ended and the ET2010 was consolidated. ET2010 was governed with the open method of coordination (OMC) and quality, lifelong learning and higher education modernisation became its paradigms.

Otto Auranen – Talouden ja taloutta koskevan asiantuntijatiedon rakentuminen Eurooppa 2020 -strategiaprosessissa

Tampereen yliopisto, otto.auranen@uta.fi

Eurooppa 2020 -strategiassa määritellään EU:n jäsenmaita koskevat taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen päätavoitteet, joiden saavuttamiseksi jäsenmaat käynnistävät reformiohjelmia. Talous ja talouskasvun oletetut positiiviset seuraukset ovat keskeisiä elementtejä strategian tavoitteenasettelussa. Euroopan komissio ja neuvosto hyödyntävät mm. indikaattori- ja tilastotietoa strategian ja jäsenmaiden reformiohjelmien toteutumisen seurannassa.

Esityksessäni raportoin käynnissä olevasta tutkimuksesta, jonka tavoitteena on analysoida talouden ja sitä koskevan (tieteellisen) asiantuntijatiedon konstruointia Eurooppa 2020 -strategiaprosessissa. Toisaalta strategiaprosessia tarkastellaan erityisesti Suomen laatimien reformiohjelmien ja niille annettun Euroopan komission ja neuvoston palautteen kautta.

Talouden rakentumisen analyysi perustuu oletukseen, että yhteiskunnallista ja poliittista todellisuutta tuotetaan Eurooppa 2020 -strategian kaltaisilla politiikkadiskursseilla, jotka suostuttelevat hyväksymään tietyt asiantilat, tulevaisuudet ja toimenpiteet tavoiteltavina, jopa välttämättöminä. Asiantuntijatiedon analyysi puolestaan perustuu yhteistuotannon (co-production) ja performatiivisuuden käsitteille. Lähtökohtana on, että taloutta koskeva tiedontuotanto ja strategiaprosessi muovaavat toisiaan: samalla kun tieto taloudesta osaltaan tuottaa tiettyjä poliittisia valintoja strategiassa ja sen seurannassa, prosessi tuottaa tietyt tiedontuotannon käytännöt ja niiden mukaista tietoa taloudesta. Toisaalta taloustieteen performatiivisuuden ajatus auttaa ymmärtämään, miten esimerkiksi Euroopan komission tuottama institutionalisoitunut taloustieto saa aikaan sosiaalista todellisuutta, joka on tuotetun tiedon mukaista.

Tutkimusaineisto koostuu Euroopan komission ja neuvoston Eurooppa 2020 -strategia-asiakirjoista ja Suomen reformiohjelmista, sekä strategia-asiakirjojen laatimisesta ja taloutta koskevan tiedon tuottamisesta vastaavien henkilöiden haastatteluista. Työ on aineistonkeruu- ja esianalyysivaiheessa.

Heli Koskinen – Globalisoituvan viranomaisyhteistyön tukeminen eläntätautivastustuksen arkea säätelevässä lainsäädännössä

Helsingin yliopisto, hikoskin@mappi.helsinki.fi

Globalisoituvassa maailmassa rajat ovat avoinna niin maantieteellisesti kuin kulttuurisestikin. Globalisaatio tuo mukanaan myös maantieteelliset rajat ylittäviä eläntätauteja, joista jotkut voivat muodostua uhkaksi ihmisten terveydelle. Tautivastustuksessa tarvitaan viranomaisyhteistyötä, johon osallistuu viranomaisia sekä kansallisesti (paikallis-, alue- ja keskushallinto) että kansainvälisesti. Viranomaisyhteistyö on esillä strategioissa, lainsäädännössä, käytännön ohjeistuksissa ja valmiussuunnitelmissa, jotka ovat useiden viranomaisten yhteisen suunnittelun ja neuvottelun tulosta. Näitä asiakirjoja voi tarkastella sosiaalisen representaation käsitteen kautta, sillä ne ovat tietyn ihmisyyhteisön yhteisesti hyväksymiä todellisuuden määrittäjiä. Valitut kielelliset ilmaisutavat kantavat omalle ajalleen luonteenomaisia merkityksiä heijastaen vallitsevaa yhteiskunnallista ideologiaa. Viranomaisyhteistyötä tulee tarkastella, kuten tässä tutkimuksessa, historiallisesti, viranomaisyhteistyön sosiaaliset representaatiot kielen kantamiin merkityksiin sitoen. Tavoitteeseen päästään diskurssianalyttisellä, viranomaisyhteistyön hierarkiat ja valtarakenteet paljastavalla kriittisellä tutkimusotteella, joka ottaa huomioon, millaisia viranomaisyhteistyön diskursseja eläntätautilainsäädäntö on aikojen kuluessa viranomaisille tarjonnut. Analyysi pyrkii myös paljastamaan sen mahdollisen piilevän globalisaatiokritiikin ja muutosvastarinnan, jonka EU:n ohjeet ja määräykset eläntätautilainsäädäntöön integroituina ovat saattaneet aiheuttaa.

Petri Paju – Monikansallinen teknologiayritys Euroopan jälleenrakentajana ja yhdistäjänä: IBM:n laajentumisstrategia ennen tietokoneita

Turun yliopisto, petri.paju@utu.fi

Yhdysvalloista johdettu suuryritys International Business Machines uudelleenorganisoi toimintojaan ja teki suuria investointeja Eurooppaan samaan aikaan kun suurvalta antoi maanosalle Marshall-apua vuosina 1948-51. Keskeisenä osana uudistumistaan IBM kehitti varhain yhteiseurooppalaisen valmistusjärjestelmän, joka perustui laitteiden osien hajautettuun tuotantoon ja vaihtoon maaorganisaatioiden välillä. IBM kehitti tällaista ylijärjestelmää erityisesti sähkökirjoituskoneiden valmistusta ja jakelua varten. Samalla IBM liputti eurooppalaisen yhteistyön ja vapaakaupan puolesta. Tällä tavoin monikansallinen yritys edisti konkreettisesti Euroopan taloudellista integraatiota, mukaan lukien Robert Schumanin ehdotusta hiili- ja teräsunionista, vähintään samanaikaisesti kuin valtioiden välinen yhteistyö alkoi. IBM:n toimet nostavat myös esiin kiinnostavan kysymyksen monikansallisten yritysten ja Euroopan Unionin suhteista näiden sodanjälkeisten vuosien jälkeen. Väitteeni mukaan IBM:n aloitteellisuuden odottamaton seuraus (odottamaton ainakin eurooppalaisille päättäjille) oli se, että tätä ylijärjestelmää kehittämällä suuryritys hankki Euroopassa(kin) markkinajohtajan aseman ensimmäisten kaupallisten tietokoneiden aikana 1950-luvun lopulla ja 1960-luvulla.

Outi Ratamäki – Hevosten teuraskuljetuslainsäädäntö ja muuttuvat eläinkäsitykset

Itä-Suomen yliopisto ja Suomen ympäristökeskus, outi.ratamaki@ymparisto.fi

Viime vuosikymmenien aikana eläinkäsitykset ovat muuttuneet länsimaissa. Uusissa käsityksissä korostuvat eläinten tietoisuus ja tuntoisuus. Tämä tutkimus on tapaustutkimus hevosten teuraskuljetuksista, josta on muodostunut vahva EU-lobbauskampanja. Lobbauksen pyrkimyksenä on muuttaa EU-lainsäädäntöä niin, että hevosten pitkät teuraskuljetukset eivät enää olisi

mahdollisia. Tarkastelun kohteena ovat kuljetuksia koskeva kansallinen ja EU-sääntely. Kysymykseni on, millaisia eläinkäsityksiä ja diskursseja nämä säädökset sisältävät ja millaisten tietojärjestelmien varassa niitä tuotetaan. Kriittisen diskurssianalyysin keinoin tunnistan diskurssien lisäksi eri toimijat ja instituutiot, jotka diskursseihin kiinnittyvät. Tulkinta-apua analyysiin antavat kampanjan aikana tuotetut tieteelliset julkaisut, raportit ja kansalaisjärjestöjen materiaalit. Reflektoin näitä diskursseja ns. Human Animal Studies -kentällä tuotettuun monitieteiseen eläin keskusteluun. Näin ollen pyrin muodostamaan käsityksen siitä, millaista tieteellistä tietoa lainsäädännön valmistelutyössä on hyödynnetty ja kuinka se on vaikuttanut lainsäädännön tukemiin ja ylläpitämiin eläinkäsityksiin. Mahdollisesti tämän analyysin avulla voi sanoa jotain myös tulevaisuuden haasteista.

8 Goffman ja sosiologia

Koordinaattorit: Timo Kaukoma (Helsingin yliopisto, timo.kaukoma@helsinki.fi) ja Mika Simonen (Helsingin yliopisto, mika.simonen@helsinki.fi)

Torstai 21.3. klo 15-18

Perjantai 22.3. klo 9-11

Sali: Jöns Budde (Arken, Åbo Akademi)

Ervin Goffmanin laaja tuotanto innoittaa sosiologeja yli tutkimusrajojen niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Goffmanin sosiologia antoi mahdollisuuksia nähdä arkivuorovaikutuksen ja institutionaalisen vuorovaikutuksen dynamiikka ja niiden jäsentyminen aiempaa perustavanlaatuisemmalla tavalla. Työryhmän perustamista on motivoinut Vastapainon uusi Goffman-kokoelma *Vuorovaikutuksen sosiologia* (2012).

Työryhmään pyydetään Goffmanin innoittamia esityksiä, jotka voivat liittyä alustajan omaan tutkimukseen, Goffmanin tiettyyn käsitteeseen tai julkaisuun. Myös uudet ”goffmanilaiset” keskustelunavaukset ovat tervetulleita. Esitelmät voivat koskea esimerkiksi dramaturgista sosiologiaa, kasvotyötä ja vuorovaikutusrituaaleja, sosiaalista poikkeavuutta tai kehysanalyysia. Esitelmissä voi pohtia Goffmanin ajatusten, metodien ja käsitteiden yhtymäkohtia ja sovellettavuutta muihin teoreettisiin ja empiirisiin kysymyksiin.

Eeva Luhtakallio & Kaisa Koskinen – Goffman – encore!

Esityksen pohjana on hiljan loppuun saatettu työ vasta julkaistun Goffman-suomennoskokoelman äärellä. Ottamatta kantaa siihen menikö Goffman joskus pois muodista nostamme esiin syitä miksi hänen työllään on paljon annettavaa niin nykyhetken sosiologisiin keskusteluihin kuin hiukan laajemmallekin yleisölle. Lähestymme teemaa kahdesta eri näkökulmasta Goffmaniin: toisaalta käyttäjän ja toisaalta kääntäjän ja toimittajan.

Yhtäältä pohdimme Goffmanin teoreettisen ajattelun merkitystä tänään. Tarkemman käsittelyn kohteeksi nostamme kaksi sovellusaluetta: kehysanalyysi visuaalisen sosiologian välineenä ja Goffmanin toimijuutta ja tavanvaraisuutta koskevat pohdinnat viimeaikaisten kulttuurisen ja/tai pragmatistisen sosiologian keskustelujen ravintona.

Toisaalta keskustelemme itse suomennosprosessista: Miten tekstien valikoima koostettiin? Milä tavoin käännetty kokoelma on viritetty, toisaalta toimitettuna kokoelmana ja toisaalta käännökseenä?

Miten kääntämiseen vaikuttaa ajallisen etäisyystekstien alkuperäisen julkaisuajan ja käännohetken välillä? Millaisia jalansijoja kääntäjä voi ottaa?

Ilkka Arminen – Goffmanin metodologiset ansiot

Goffmanin metodologiset ansioita on usein pidetty vähäisinä. Huolimatta Goffmanin jo elinaikanaan nauttimasta arvostuksesta ja suosiosta, nimenomaan hänen metodologiaansa ei yleensä ole kiitetty. Voi pitää jopa jonkinlaisena ristiriitana sitä, että siinä kuin Goffmania on pidetty merkittävänä mikrososiologian kehittäjänä, sosiaalisen toiminnan analyytikkona ja etnografina, hänen metodista otetta on tavattu pitää köykäisenä, idiosynkraattisena ja epäsystemaattisena. Jos Goffman oli metodisesti niin heikko kuin usein on väitetty, on kummallista, että hän onnistui mitenkään tekemään miltään osin mitään merkittävää tutkimusta. Goffmanin tuloksellisuutta ei voine myöskään pitää osoituksena metodien merkityksettömyydestä sosiologisessa tutkimuksessa. Pikemminkin Goffmanilla voi katsoa olleen samanaikaisesti joustava mutta myös tiukka metodinen ote. Goffmanin metodologinen ansiona on välttää metodinen fetisismi, joka olisi rajoittanut tutkimusta suppeasti tietynlaisiin aineistoihin, menettelytapoihin ja niiden kautta löydettäviin ilmiöihin. Joustavuutensa ansiosta Goffman kykeni kohdistumaan itse määrittelemiinsä keskeisiin sosiaalisiin ilmiöihin siinä määrin, että hän tuli analysoineeksi sosiaalisen toiminnan ja vuorovaikutuksen alueen perustavia piirteitä. Metodinen joustavuus mahdollisti siis joustamattoman tiukan analyysin.

Melisa Stevanovic – Kohtaamisista ja niiden oikeuttamisesta

Kaikki sosiaaliset tilanteet ja kokoontumiset sisältävät osallistujien toimintaa koskevia rajoitteita: ihmisten on tavalla tai toisella aina otettava toisensa huomioon. Tällaiset velvoitteet ovat kuitenkin erityisen merkittäviä niissä erityisissä sosiaalisissa tilanteissa, joita Goffman nimitti ”kohtaamisiksi” (encounters). Kohtaamisissa osallistujien on muun muassa ylläpidettävä yhteistä suuntautumistaan jaettuun huomion kohteeseen, kuunneltava toistensa puheenvuoroja ja vastattava niihin asianmukaisella tavalla. Kohtaamisten asettamat vaatimukset niiden osallistujille ovat demokraattisia siinä mielessä, että ne koskevat yhtäläillä kaikkia vuorovaikutuksen osallistujia. Siinä mielessä kohtaamiset ovat Goffmanin mukaan omia ”minimaailmojaan” vailla yhteiskunnan hierarkioita. Kuitenkin kohtaamiset ovat myös kytköksissä ”suuren maailman” rakenteisiin. Tässä esityksessä pohdin tämän kytköksen ominaislaatua ja toimintaa.

Ottaen huomioon sen valtavan määrän toiminnan rajoitteita, joita kohtaamiset asettavat osallistujilleen, on oletettavaa, että kohtaamiset on oikeutettava jollakin tavoin. Perheenjäsenet, rakastavaiset ja hyvät ystävät voivat luottaa siihen, että kohtaamisen oikeuttamiseksi riittää pelkkä osallistujien suhde, mutta vieraampien ihmisten kesken tarvitaan enemmän ”ulkoisia” oikeutuksia; tällaisina voivat toimia esimerkiksi tiedolliset epäsymmetriat, käytännön hyödyt, joita osallistujat voivat saavuttaa keskinäisen vuorovaikutuksensa myötä, tai ulkoiset olosuhteet, jotka tekevät osapuolten keskinäisen vuorovaikutuksen välttämättömäksi. Olipa kohtaamisen oikeutus mikä hyvänsä, tämä oikeutus heijastuu siinä mitä kohtaamisen vuorovaikutuksessa tapahtuu: siinä millaisia toimintoja osallistujat tuottavat ja kuinka nämä muotoilevat toimintansa.

Siinä missä kohtaamisten asettamat vaatimukset niiden osallistujille ovat yhtäläisiä sen kaikille osallistujille, kohtaamisen oikeutuksen ylläpitämisen suhteen osallistujat eivät kuitenkaan välttämättä asemoidu yhdenvertaisesti; kaikki osallistujat eivät ehkä koe moraaliseksi velvollisuudekseen toimia niin, että kohtaaminen vaikuttaisi mahdollisimman mielekkäältä kaikille

sen osallistujille. Esityksessäni tarkastelen sitä, kuinka tällaiset epäsymmetriat ilmenevät osallistujien vuorovaikutuksellisessa toiminnassa ja millaisiksi valtataisteluiden näyttämöiksi kohtaamiset voivat tässä suhteessa tulla. Pyrkimykseni on näiden tarkastelujen myötä lisätä tietoa siitä, kuinka vuorovaikutuksen mikrotason ilmiöt liittyvät laajempiin yhteiskunnan makrotason rakenteisiin ja tukevat niitä.

Suvi Silfverberg – Väärinkäsityksiä yhteisöpalvelussa: Kuinka hallita non-verbaalista?

Internetin yhteisöpalveluissa tapahtuva sosiaalinen vuorovaikutus muodostuu sekä verbaalisesta että non-verbaalisesta ulottuvuudesta, kuten kasvokkainkin vuorovaikutus. Esimerkiksi vuorovaikutuksen ajoittaminen, vastaamattomuus ja julkaistu käyttäytymistieto tarjoavat lukemattoman kirjon tapoja viestiä omaa identiteettiä toisille. Minän esittämistä ja vaikutelman hallintaa on tutkittu laajasti online-ympäristöissä eri tieteenhaaroissa Tulokset osoittavat, että teknologialla on painava rooli siinä miten minän kulloinkin voi esittää tai vaikutelmaa yrittää hallita. Strateginen minän esittäminen yhteisöpalveluissa, "profiililyö", on osoittautunut varsin monimutkaiseksi sosiaalisesti prosessiksi: profiilin säätely on lähtökohtaisesti teknologian mahdollistamaa, mutta kuitenkin sosiaalisesti konstruoitua. Teknologiset affordanssit määräävät sen kuinka käyttäjät missäkin palvelussa voivat olla vuorovaikutuksessa keskenään ja verkostoitua. Minän esittämisen keinot vaihtelevat näin ollen palveluittain riippuen teknisistä mahdollisuuksista. Erving Goffmanin dramaturgiseen lähestymistapaan pohjautuvassa tutkimuksessani tutkin käyttäjien ennakoimia ja kokemia väärinkäsityksiä, jotka liittyvät kokemukseen, joka syntyy, kun yleisö ei ymmärrä käyttäjän viestiä käyttäjän tarkoittamalla tavalla. Laadullinen tutkimus perustuu 12 online-musiikkiyhteisö Last.fm:n käyttäjän haastatteluun. Last.fm:n erikoispiirteenä on sen sisällönjakomekanismi, joka julkaisee reaaliaikaisesti ja automaattisesti käyttäjän musiikin kuuntelutiedot tämän käyttäjäprofiilissa. Käyttäjien merkityksellisenä pitämä musiikki ja sen kuuntelutottumukset toimivat non-verbaalisena vuorovaikutuksena. Tulokset osoittavat kuinka non-verbaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuudet ja haasteet muokkaavat arkikokemusta, etenkin kun verbaalinen vuorovaikutus on sivuosassa. Tutkimus valottaa profiilinhallinnankeinoja ja minän esittämisen uudelleen neuvottelua digitaalisella aikakaudella.

Maija-Liisa Aronpää – Ikääntyvän koti ja sen merkitys asujalleen päihteitä runsaasti käyttävän ikääntyneen näkökulmasta

Kotona asumisen tukeminen on suomalaisen ikääntymispolitiikan keskeisiä tavoitteita. Kodilla on monenlaisia merkityksiä iäkkäälle asujalleen. Koti tuo turvallisuuden tuntua, omien kykyjen ja osaamisen hallintaa tutussa ympäristössä, vapautta ja itsemääräämistä ja se on myös identiteetin paikka ja merkki (esim. Koskinen 2004, Sarola 1994, Andersson 2007). Omissa kodeissaan asuvat pääasiallisesti myös ne päihteitä runsaasti käyttävät ikääntyneet, jotka tarvitsevat erilaisia palveluita ja tukea elämäntilanteessaan selvitäkseen itsenäisestä asumisesta. Tämä ikääntyneiden, päihteitä runsaasti käyttävien ryhmä on noussut näkyviin viime vuosina kun tutkimuksen kautta on saatu tietoa ikääntyneiden lisääntyneestä päihteidenkäytöstä (Suomi juo 2010) ja projektien kautta tietoa kotona asuvien päihdeongelmaisten tilanteista (Liika on aina liikaa-hanke). Päihteitä runsaasti käyttävät ovat usein muiden silmissä – ja myös omissaan – leimattuja ja heillä ei välttämättä katsota olevan samanlaisia oikeuksia kuin muilla ihmisillä edes asumisen suhteen. He eivät myöskään aina osaa tai jaksa huolehtia ympäristöstään heikon kuntonsa tai vaikean elämäntilanteensa johdosta. Sivulaudaturtyössäni tavoittelen ikääntyneiden päihteidenkäyttäjien omaa näkökulmaa siitä, miten he näkevät kotinsa, miten he puhuvat siitä, mitä asioita he nostavat esille omasta kodistaan. Lähestyn asiaa etnografisesti osallistuvan havainnoinnin ja avointen haastattelujen (4 kotia ja 5

haastateltavaa) avulla. Käytän työssäni Goffmanin(1956, 1963) näkemyksiä stigmasta, leimatusta identiteetistä ja sen merkityksistä kohtaamistilanteissa sekä myös teatterimetaforaa, jonka mukaan vuorovaikutustilanteita voidaan tarkastella näyttämöinä, joilla esitetään näytelmän mukaisia rooleja. Goffmanin (1974) kehittämän kehysanalyysin avulla tarkastelen, miten haastatteleman henkilöt katsovat ja määrittävät kotiaan ja toimintaansa siellä. Käytän myös Luhtakallion (2005) Goffmanin ajatusten pohjalta edelleen kehittämää mallia, jossa sekundäärikehukset suuntaavat ja tarkentavat tai jopa siirtävät ja vaihtavat määräävän kehysten merkitystä.

Susan Eriksson – Vammaiset ja institutionaalinen valta

Erving Goffmanin totaalisen instituution käsitteen kautta on mahdollista kuvata useiden vammaisten ihmisten elinolosuhteita. Totaalisella instituutiolla viitataan prosesseihin, joissa yksilön kaikki elämisen käytännöt järjestetään tietyllä institutionaalisella taholla (Goffman 1973, 15 - 16). Vammaisen yksilön kohdalla ne jäsenyvät usein asumisen käytäntöjen ympärille esimerkiksi siten, että asumisyksiköissä, palveluasunnoissa tai laitoksissa myös muita palveluja määritellään vammaiselle asukkaalle tarpeellisiksi ja niiden sisältöjä muokataan ilman, että yksilöllä itsellään on päätösvaltaa niiden suhteen. Yksilöllä ei välttämättä ole aina mahdollisuuksia määrittellä itse esimerkiksi sitä, mitä terveys- tai sosiaalipalveluja tai edes koulutus- tai harrastuspalveluja kokisi itselleen tarpeelliseksi tai mielekkääksi tai kuinka usein haluaisi niitä hyödyntää.

Vastaavissa käytännöissä ilmenevän institutionaalisen vallan merkitys on vahva vammaisten ihmisten elämässä ja se rajoittaa yksilön itsemääräämisoikeutta. Alustuksessa analysoin sen käytäntöjä ja teknologioita käyttämällä esimerkkinä dokumenttielokuvaa ja tutkimusaineistoa, joka on kerätty vammaispalvelujen henkilökohtaista budjetointia koskevassa kehittämishankkeessa. Henkilökohtaisen budjetoinnin suomalaisen pilottihankkeen tavoitteena on parantaa vammaisen yksilön itsemääräämisoikeutta antamalla yksilölle mahdollisuuksia määrittellä toiveitaan arkielämän suhteen ja sitä, miten itselle tärkeät palvelut haluaisi järjestettävän.

Viite:

Goffman, E. (1973): Totala institutioner: fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor. Översättning Göran Fredriksson, Rabén & Sjögren, Stockholm.

Anssi Peräkylä – Kasvotyö ja narsismi

Kysymys kasvoista on yksi perusjuonne Goffmanin ajattelussa. Goffman tarkoittaa kasvoilla vuorovaikutukseen osallistuvan henkilön arvoa, sitä "arvostettavaa itseä", jota henkilö esittää. Kasvoihin sisältyy toisaalta yksilön yleisluontoista integriteettiä ja arvoa ihmisenä, mutta ennen kaikkea spesifimpää henkilökohtaista erityisluonnetta. Goffmanin mukaan jokainen esittäytyy vuorovaikutuksessa tällaisten kasvojen haltijana. Vuorovaikutusta motivoi ja jäsentää sekä omien että toisten kasvojen suojeleminen. Kasvot ovat Goffmanin mukaan (durkheimilaisittain ymmärretty) pyhä objekti. Tunnettu Goffman –tulkitsija Anne Rawls on asettanut kasvoja koskevat ideat Goffmanin vuorovaikutusteorian keskiöön: vuorovaikutuskumppaneiden minuuden riippuvuus interaktiosta tuottaa tai aiheuttaa sen, että interaktiosta tulee omalakinen järjestelmä.

Psykoanalyttisessa teoriassa lähestytään samantapaisia ilmiöitä kuin ne, joista Goffman puhuu kasvotyön käsitteellä. Lähtien Freudin narsisimia käsittelevistä teksteistä, monet psykoanalytikot ovat ajatelleet että yksilö liittyy omaan itseensä rakkauden kaltaisia tunteita, joiden dynamiikka vaihtelee ikäkausien ja elämäntilanteiden mukana. Neofreudilaiset kirjoittajat, kuten Erik Erikson, korostivat sitä, että haemme vuorovaikutuksessa toisten kanssa tunnustetuksi ja tunnistetuksi

tulemista. Muiden muassa Kernberg erottaa toisistaan ‘normaalin narsismin’, jolle on ominaista suhteellisen tasainen itsearvostus, ja ‘patologisen narsismin’, jolle on ominaista hallitsemattoman suuri rakastetuksi ja ihailuksi tulemisen tarve ja riippuvuus muilta saadusta tunnustuksesta.

Esitelmässäni pohdin, miten Goffmanin teoria kasvoista ja kasvotyöstä ja psykonalyttinen teoria narsismista voivat ehkä täydentää toisiaan. Onko Goffmanin teorian yksilö kohtalonomaisemmin riippuvainen vuorovaikutuksessa saadusta tunnustamisesta kuin esimerkiksi Kernbergin yksilö, joka voi saavuttaa normaalin narsismin kautta suhteellista riippumattomuutta? Entä voiko patologista narsismia kuvata kasvotyön häiriönä, sellaisena asettumisena maailmaan jossa osallistuminen tavanomaisiin kasvotyön käytänteisiin ei riitä antamaan yksilölle tyydytystä ja turvallisuutta?

Sanni Tiitinen – Kasvotyötä neuvolavastaanotolla

Erving Goffman (2012, 31-32) käyttää termiä kasvotyö viittaamaan sellaisiin tekoihin, joita henkilö tekee suojellakseen omia ja toisten kasvoja vuorovaikutustilanteessa. Esityksessä pohdin Goffmanin kasvotyön käsitteen soveltuvuutta neuvolavastaanoton vuorovaikutuksen analysointiin. Väitöstutkimukseni aiheena on vanhempien tukeminen neuvolavastaanoton vuorovaikutuksessa. Tutkimuksen aineistona on videoituja vastaanottoja ja menetelmänä käytän keskusteluanalyysia. Esityksessä tarkastelen aineistokatkelmia, joissa vanhemmat jatkavat aiemmin vastaanotolla esittämäänsä huolenkerrontaa. Pohdin, miten kasvojen suojelu mahdollisesti näkyy huolenkerrontaa uudelleen avaavissa vanhempien vuoroissa ja miten terveydenhoitaja mahdollistaa huolenkerronnan jatkamisen.

Goffman, Erving (2012) Vuorovaikutuksen sosiologia. Suomentanut: Kaisa Koskinen. Tampere: Vastapaino.

Mika Simonen – Kyvyttömyyden käsittely tutkimushaastattelussa

Esityksessä tarkastelen haastatteluvuorovaikutusta Goffmanin kasvotyön käsitteen innoittamana. Kasvoilla Goffman viittaa yksilön kokemaan myönteiseen sosiaaliseen arvostukseen. Kasvot ovat pyhä sosiaalinen objekti ja tämän pyhyiden ylläpito edellyttää yksilön tai vuorovaikutuskumppanin toimia ja huolenpitoa. Kuinka kasvotyö toteutuu standardoidussa tutkimushaastattelussa?

Esityksen aineisto koostuu väitöstutkimusta varten kerätyistä videoituista haastatteluista (n=23). Niissä haastattelija esittää kysymykset ja kirjaa haastateltavan vastaukset. Haastateltavalla on edessään haastattelulomake, joka sisältää kysymykset ja/tai vastausvaihtoehdot. Aineiston tarkastelussa keskityn toimintakyvyn arviointia koskevaan sivuun. Sivun kysymykset alkavat verbillä ”pystytekö”, joka luotaa haastateltavien pystymisen kokemusta. Kiinnostus on pystymättömyyden tai kyvyttömyyden yhteisessä käsittelyssä.

Tulosten mukaan standardoidussa tutkimushaastattelussa on useita paikkoja haastattelijan aloittamalle kasvotyölle. Haastattelija voi esitellä haastattelulomakkeen kohdentaen sen haastateltavan aiemmin osoittamaan toimintakyvyn. Kyvyttömyyttä todentavien vastausten käsittelyssä haastattelija saattaa osoittaa myötätuntoa. Haastattelija voi normalisoida ongelmalliseksi osoittautuneen kysymyksen todeten, ettei vastauksen osoittama kyvyttömyys ole harvinaista. Tällä vuorolla haastattelija korjaa haastateltavan kasvoja uhanneen tilanteen.

9 Hauras toimijuus

Koordinaattorit: Marja-Liisa Honkasalo (Turun yliopisto, marja-liisa.honkasalo@utu.fi) ja Anna Leppo (Helsingin yliopisto, anna.leppo@helsinki.fi)

Torstai 21.3. klo 15-18

Perjantai 21.3. klo 9-11

Sali: SH 269 (Publicum, 2. krs)

Työryhmässä pohditaan toimijuuden kysymystä osana elämässä aina väistämättä läsnä olevaa haurautta ja epävarmuutta. Weberin ja Parsonsin traditioista lähtevä klassinen ymmärrys toiminnasta ja toimijuudesta on korostuneen rationaalinen ja päämääräorientoitunut, eikä sellaisena tavoita toimijuuden epäselviä, haavoittuvia ja epävarmoja piirteitä. Pragmatistinen ajattelu tuo keskusteluun prosessiluonteisen, habituaalisen toiminnan ja sen murtumakohdat (joissa toimijuus nousee), mutta näkökulma ei tavoita toiminnan elettyä ja sidoksista luonnetta esimerkiksi sairastamisen, kaoottisten elämäntilanteiden tai toimintaympäristöjen yhteydessä.

Työryhmään toivotaan puheenvuoroja elämän erilaisista haavoittuvista kohdista, tilanteista, ihmisistä ja ihmisryhmistä sekä toimintaympäristöistä. Ajatuksena ei kuitenkaan ole pelkästään erityisen ”haavoittuneiden” ihmisryhmän tarkastelusta, vaan tarkoituksena on tuoda elämä kaikessa muuntuvaisuudessaan mukaan sosiaalitieteelliseen keskusteluun. Tällöin kysymys hauraudesta on sairauden, kärsimyksen ja kuolevaisuuden muodossa jokaista toimijaa koskeva. Työryhmään kutsutaan empiirisiä, teoreettisia ja metodologisia puheenvuoroja elämän, haurauden, toimijuuden ja toiminnan erilaisten sidosten välisistä kytköksistä. Temaattisesti esitelmät voivat käsitellä monenlaisia teemoja kuten sairastamista, kuolemaa, sosiaalisten suhteiden ja yhteisöjen haavoittuvia piirteitä, erityisen hauraita ihmisryhmiä, terveydenhuollon käytäntöjä, ruumiillisuutta ja niin edelleen.

Perjantain sessio pidetään yhdessä Kaisa Ketokiven ja Olli Pyyhtisen koordinoiman *Belonging and Ways of Relating* –ryhmän kanssa (suomeksi).

Torstai 21.3. klo 15-18

Marja-Liisa Honkasalo – Kysymys toimijuudesta sosiologiassa (työryhmän teemoihin johdatteleva puheenvuoro)

Professori, Turun yliopisto

Riikka Perälä – Ulkona vai sisällä? Korvaushoidossa olevien huumeidenkäyttäjien kokemuksia syrjäytymisestä

Helsingin yliopisto

Esitelmässä tarkastellaan nyky-yhteiskunnassa esiintyvän syrjäytymisen saamia eri muotoja korvaushoidossa olevien huumeidenkäyttäjien kokemusten kautta. Tarkastelun lähtökohdaksi on aikaisemmissa tutkimuksissa esille tullut paradoksaalinen havainto, että huumeidenkäyttäjät ovat usein samanaikaisesti sekä erilaisten yhteiskunnan hoito- ja sosiaalipalveluiden suurkuluttajia että elävät täysin yhteiskunnan ulkopuolella esimerkiksi kokemuksellisesti. Esitelmässä tarkasteltu keskeinen kysymys on, miksi yhteiskunnassa tarjolla olevat hoitomuodot ja muut palvelut eivät pysty ehkäisemään huumeidenkäyttöön liittyvää syrjäytymistä? Kysymykseen etsitään esitelmässä vastausta huumeidenkäyttäjien kokemusten kautta. Aineistona ovat korvaushoidossa olevien huumeidenkäyttäjien haastattelut (N=15), jossa haastateltavilta kysyttiin muiden teemojen ohella

korvaushoidon ja muidenkin yhteiskunnan järjestämien palveluiden mahdollisuuksista edesauttaa heitä pääsemään irti huumeidenkäyttöön liittyvästä moniongelmaisuudesta ja syrjäytymisestä. Huumeidenkäyttöön liittyvä syrjäytyminen liitetään usein fysiologiseen riippuvuuteen, joka ajaa huumeidenkäyttäjän pakonomaisesti käyttämään huumausainetta, ja johtaa tätä kautta syrjäytymiseen muiden elämänalueiden jäädessä taka-alalle. Käyttäjien kokemuksista käsin katsottuna keskeiseksi ongelmaksi nykytilanteessa nousee kuitenkin yhteiskunnan tarjoamien palveluiden kyvyttömyys tarjota käyttäjille muita vaihtoehtoja huumeidenkäytön lisäksi. Tarjolla on vain riippuvuuden hoitoa, joka ei kuitenkaan ratkaise käyttäjien elämää vaivaavia sosiaalisia ongelmia, eikä myöskään psykologisempia ongelmia ”elämän tarkoituksesta”. Toinen epäkohta, jonka haastateltavat nostivat haastatteluissa esille, olivat huumehoidon käytännöt, jotka perustuvat huumeidenkäyttäjien näkökulmasta liiallisesti käyttäjän oman aktiivisuuden ja omien verkostojen luomisen tukemisen vaatimukseen. Moni käyttäjä kaipaisi kuitenkin tiiviimpää kontaktia nimenomaan hoitoalan ammattilaisiin. Esitelmässä edellä mainittuja empiirisiä tuloksia tarkastellaan suhteessa aikaisempaan nyky-yhteiskunnalle tyypillistä syrjäytymistä tarkastelemaan kirjallisuuteen. Aineisto vahvistaa kirjallisuudessa esitettyjä näkemyksiä terveys- ja sosiaalipolitiikan yksilöllistymisestä ja ammattilaisten ja viranomaisten pyrkimyksistä hoitaa asiakkaitaan etäältä, ottamatta niin sanotusti liikaa kantaa heidän henkilökohtaiseen elämäänsä. Toinen selkeä syrjäytymistä ja ulkopuolisuuden tuntemuksia tuottava tekijä aineistossa on huumeidenkäyttäjien hoitoon liittyvä liiallinen autonomisuuden ja toimijuuden korostus, jonka ongelmat on myös nostettu esille aikaisemmissa tutkimuksissa. Gilles Lipovetsky (1992; ks. myös Sulkunen 2009) mukaillen, jos ihminen ei ole nykyaikana autonominen ja itsenäinen, hänestä tehdään sellainen vaikka väkisin. Tässä esitelmässä tarkastellun aineiston valossa huumeidenkäyttäjien harteille kasattu autonomisuuden pakko voi johtaa kuitenkin syrjäytymiseen, jos ihmisellä ei ole riittävästi omia voimia ja sosiaalisia verkostoja autonomian toteuttamiseen ja ylläpitämiseen.

Elina Helosvuori – Toimijuus hedelmöityshoitoverkostossa Helsingin yliopisto

Hedelmöityshoidoista on tullut tavanomainen tapa puuttua lapsettomuuteen. Hedelmöityshoidoista valistavien oppaiden ja internetsivujen analyysiin perustuvan artikkelini tavoitteena on ymmärtää ja avata hedelmöityshoitojen kasvavan tärkeää asemaa tahattoman lapsettomuuden ensisijaisena ratkaisumuotona. Tavoitteen saavuttamiseksi analysoin artikkelissani ilmiötä, jota kutsun hedelmöityshoitojen luonnollistamiseksi. Luonnollistamista tarvitaan, jotta teknisytydessään ja lääketieteellisyydessään pelottavat hedelmöityshoidot saataisiin sovitettua osaksi lasta toivovan arkea. Artikkelini tuloksena on empiirisiä kuvauksia lääketieteellis-teknisten interventioiden ja niiden luomien uudenlaisten entiteettien välisten siteiden luonnollistamisesta osaksi lisääntymisen intiimejä prosesseja. Tutkimusaineistoni koostuu hedelmöityshoitoja käsittelevistä valistusteksteistä: materiaalista, jota suomalaisilla hedelmöityshoitoklinikoilla 2010-luvulla jaetaan tutkimuksia tai hoitoja suunnitteleville. Aineisto sisältää myös keskeisimmät aihetta käsittelevät suomenkieliset internetsivut. Tutkimuksen teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat perustuvat Bruno Latourin ajatteluun. Esityksessä kuvataan, miten hedelmöityshoidot määrittyvät luontoa avustavaksi, lisääntymisen luonnollisia muotoja vahvistavaksi ja luontoa jäljitteleväksi teknologiaksi. Esimerkiksi häiriintyneen kuukautiskierron lääkitseminen palauttaa lisääntymiselimistön luonnolliseksi ja hoitaa hedelmätöntä ruumiintilaa. Hedelmöityshoidoilla luonnollistetaan myös vanhempien ja lapsien välisiä siteitä: esimerkiksi luovutettujen sukusolujen valintaa ohjaavat käytännöt johtavat vanhemman ja lapsen välisen geneettisen siteen jäljittelyyn. Hedelmöityshoidot ensisijaistuvat suhteessa lapsettomuuden ei-lääketieteellisiin ratkaisuihin, koska niillä tehdään muutakin kuin lapsia: avustetaan ja hoidetaan heikentyneen hedelmällisyyden

rasittamia ruumiinprosesseja sekä jäljitellään luontoa ja sukulaisuuden geneettisiä siteitä. Hedelmöityshoitovalistus on rakentunut sen ajatuksen ympärille, että lapsettomuuden taustalla on ennen kaikkea ruumiillisia syitä. Lapsettomuus määrittyykin lisääntymiselimistön vajavaisuudeksi, joka vaatii lääketieteellisiä tutkimuksia ja hoitoja. Valistus lohduttaa niitä, joiden lisääntymiselimistö ”ei toimi toivotulla tavalla” – toisin sanoen niitä, joiden kokemus omasta ruumiillisesta toimijuudestaan on kriisiytynyt. Verkostomaisesti – erilaisia inhimillisiä, biologisia ja aineellisia entiteettejä yhdistäen – rakentuvat hedelmöityshoidot mahdollistavatkin myös toimijuuden kysymysten tarkastelun monella tavalla haavoittavassa elämäntilanteessa, johon puututaan terveydenhuollon käytännöin.

Aila Tammela – Vajaata toimijuutta? Krooninen sairaus ja toimijuus työelämässä

Lapin yliopisto

Tutkimuksessa tarkastellaan millaisia haasteita krooninen sairaus tuottaa yksilöiden toimijuudelle erityisesti työelämässä. Sairauden kokemus mielletään usein yksilöllisenä, yksityisenä ja ruumiillisena. Terveysteen ja sairauteen liittyy kuitenkin monia sosiaalisia, kulttuurisia ja yhteiskunnallisia prosesseja ja intersubjektiiivisiä merkitysrakenteita. Sairauden sosiaaliseen määrittelyyn osallistuvat niin asiantuntijat kuin maallikot. Ymmärrys sairauden luonteesta vaihtelee, muuttuu ja sekoittuu näkemyksissä, tuottaen erilaisia sairautta koskevia selitysmalleja. Tutkimusaineisto koostuu 40 suomalaisen työikäisen aineenvaihduntasairauden omaavan teemahaastatteluista. Lähtökohtana on näkemys sairastavista oman elämänsä toimijoina, jotka sairauteen liittyvien henkilökohtaisten, elettyjen kokemustensa kautta kuvaavat sen vaikutuksia erityisesti työkykyyn. Teoreettisina ja metodologisina lähestymistapoina hyödynnetään fenomenologiaa sekä kerronnallisuuden tutkimusperinnettä. Länsimaissa yleisiä kilpirauhasen sairauksia on Suomessa noin 250 000 henkilöllä, joista puolet työikäisiä. Kilpirauhasen vajaatoiminta on hoidollisesti yksinkertainen ja usein hallittavissa kehon puutteellista hormonituotantoa korvaavalla elinikäisellä lääkehoidolla. Vaikka sairaudesta ei parane, moni sen omaava ei miellä itseään kroonisesti sairaaksi oireettomuutensa ja hyvän hoitotasapainon vuoksi eikä sairauden koeta vaikuttavan esimerkiksi omaan työkykyisyyteen merkittävästi. Sairautta ei yleisyydestään huolimatta aina tunnusteta riittävän varhain, sillä oireet, kuten voimakas väsymys ja mielialan lasku, ilmenevät usein hitaasti, niihin sopeudutaan, ne yhdistetään muihin sairauksiin tai ikääntymisen tuomiin tekijöihin. Sairauden tuottama elämäkerrallinen katkos ilmenee kokemuksissa, joissa sairaus ei päätykään oireiden poistumiseen sairauden nimeämisen ja hoidon myötä, vaan huonontaa edelleen elämänlaatua eri tavoin. Työn kannalta se tarkoittaa usein työskentelyä osatyökykyisenä ilman legitimizeettiiä sairastaa, harvoin kokonaan työkyvyttömänä mutta ei täysin työkykyisenäkään. Monien haastateltujen kertomuksissa toistuvat kokemukset sairauden vähättelystä. Epämääräistä oloa voi olla vaikea sanallistaa muille, mikä ilmenee haastateltujen sairaudestaan käyttämissä metaforissa: ”kuin olisi jarrut koko ajan päällä”, ”kuin olisi viltti päällä”, ”humalassa” tai ”sumussa”. Siten alun perin fyysinen sairaus tuottaa myös moninaisia kognitiivisia ja sosiaalisia haasteita.

Outi Autti – Jokivarren nainen toiminnan maisemassa

Oulun yliopisto, Thule-instituutti

Tarkastelen Kemijoen varrella asuvia naisia ja heidän suhdettaan elinympäristöönsä. Aineisto on kerätty haastattelemalla joen varrella asuvia iäkkäitä naisia. Haastatellut naiset ovat elämänsä aikana nähneet joen käytön koko kirjon: lohenkalastuksen, uiton, vesivoimarakentamisen ja viimeisimpänä joen ennallistamispyrkimykset. Joen muutoksesta kumpuaa aineistoon oma

leimansa, ja maisemallisesti näkyvin muutos jokivarressa on ollut voimalaitosten rakentaminen. Aineisto on osa laajempaa haastatteluaineistoa, jonka olen koonnut ympäristösosiologian alan väitöskirjani aineistoksi. Jokeen liittyvät toiminnot ovat perinteisesti olleet miesten elämismaailmaan sijoitettuja. Laajemmassa aineistossani miehinen arki piirtyy vahvasti esiin, ja naisten suhde ympäristöönsä jää haaleaksi ja hämäräksi. Naisten arki on toissijaista, eikä sitä pidetä edes maininnan arvoisena. Valitsemalla naisten kertomuksia tarkempaan luentaan etsin vastauksia siihen, millaisena naiset näkevät jokivarren maiseman ja millaiseksi he sen kuvaavat. Millainen on jokivarren naisten suhde miehisessä omistuksessa olevaan elinympäristöön? Millaisia mielikuvia ja käsityksiä naisilla on paikastaan jokivarressa? Elettyihin paikkoihin ei useinkaan kiinnitetä huomiota ennen kuin vasta poikkeustilanteessa. Naiset kertoivat elämästään jokivarren maisemassa toimimisen kautta, ei maiseman katsojan näkökulmasta. Katsomiseen täytyi havahtua: joko joku muistutti katsomaan kaunista jokimaisemaa, tai havahtuminen tapahtui muutoksen kautta. Erityisesti nopeasti rakennetut voimalaitokset irrottivat jokivarren asukkaat elinympäristönsä itseäänselvyyksistä. Naisten kertomukset suodattuivat kulttuurisesti ja sosiaalisesti rakentuneiden metakertomusten kautta. Sukupuolten välinen työnjako oli kertomuksissa hyvin perinteistä, mutta naiset kertoivat myös roolijaon rajanylityksistä ja joustoista. Sukupuoliroolit ja työnjako eivät olleet ylhäältä määrättyjä, tiukkoja eivätkä kontrolloituja, vaan niihin saattoi halutessaan vaikuttaa. Oman tilansa saattoi ottaa perinteisen sukupuolijärjestelmän puitteissa, sen laitoja rysäyttäen tai ne ylittäen, mutta naisia sitovana tekijänä näyttää olevan ennemminkin mielikuva naisen paikasta kuin varsinainen todellisuus.

Perjantai 22.3. klo 9-11 (yhteissessio Belonging and Ways of Relating -työryhmän kanssa, sessio pidetään suomeksi)

Markus Kaakinen, Tampereen yliopisto

Toiminnasta yhteistoimintaan – Osallisuuden muodostumisen toiminnan teoreettinen tarkastelu Kansalaisten osallisuus ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta ovat pysyvästi yhteiskunnallisen keskustelun kohteena. Kansalaisten osallistumisen ja osallisuuden edistämisen puolesta esitetyt perustelut ovat olleet moninaisia aina edustuksellisen demokratian legitimaatiosta julkisen sektorin supistamiseen ja sosiaalisen koheesion lisääntymiseen. Perustelujen tavoin myös osallisuuskäsitteen käyttö ja sen saamat merkitykset vaihtelevat eri yhteyksissä ja eri tieteiden piirissä. (Kts. Kettunen & Kiviniemi 2000.) Tässä esityksessä lähestyn osallisuutta toimijuutena eli yksilön mahdollisuutena tuottaa elämäntapahtumiaan ja vaikuttaa tärkeäksi kokemiinsa asioihin omalla toiminnallaan. Teoreettisia työkalujani ovat kulttuurihistoriallinen toiminnan teoria ja kehittävän työntutkimuksen toimintajärjestelmän malli. Esitykseni perustuu joulukuussa 2012 Tampereen yliopistossa tarkastettuun Pro Gradu -tutkielmaani. Siinä tarkastelin prosessia, jossa kaupungin vuokrataloyhtiön vuokralaisista tuli osallisia heidän välittömän asuinympäristönsä asioissa. Sosiaalisen vuokra-asumisen piirissä asukkaita kohdellaan usein asiakkaan sijaan edunsaajina. Tämä ei ole omiaan vahvistamaan asukkaan roolia asuinympäristöönsä vaikuttavana toimijana. (Korhonen & Takala 2007.) Ilmiö on tyypillistä laajemminkin pohjoismaisen hyvinvointivaltion palveluille, joiden sisältöön kansalaiset eivät voi asiakkaina useinkaan vaikuttaa (Esim. Kettunen ym. 2000). Osallisuuden muodostumisen prosessissa asukkaiden yksilöllisestä osallistumistoiminnasta tuli osa erilaisia asuinympäristön kehittämiseen tähtääviä yhteistoiminnallisia prosesseja. Niissä oli mukana niin muita asukkaita, asukasaktiiveja kuin kiinteistöalan ammattilaisiakin. Osallisuuden myötä asukkaiden toimijuus vahvistui sen kannalta perinteisesti haastavassa sosiaalisen vuokra-asumisen kontekstissa.

Elina Paju – Maaperä jalkojen alla – toiminnan sidoksellisuus lattiaan päiväkodin arjessa
Helsingin yliopisto

Puhtaan inhimillistä toimintaa ei ole, sillä ihmisen tekemiset ovat sidoksissa äärettömän määrään ei-inhimillisiä aineksia. Tästä lähtöoletuksesta käsin analysoin paperissani sitä perustavaa osaa, joka maaperällä on inhimilliselle toiminnalle ja kokemukselle. Inhimillisinä olentoina liikumme maailmassa jalat maassa ja otamme tukemme maaperästä. Rakennukset, tiet, tuolit ja pöydät sijaitsevat maan päällä. Inhimillinen elämä perustuu joustamattomalle, pysyvälle pinnalle. Jos ”sosiaalisen” määrittelee joksikin, joka tuo ihmiset yhteen, voi maaperän väittää olevan läpikotaisin sosiaalinen.

Käsittelen paperissani lattiaa päiväkodin arjessa. Pohjaan analyysini etnografiseen aineistoon, joka on tuotettu vuoden aikana kahdessa päiväkotiryhmässä. Selvitän, millaisia merkityksiä lattia saa päiväkodissa ja miten eri tavoin se osallistuu siellä tapahtuvaan toimintaan. Lattia oli välistä erityisesti lasten tietoisesti havaitsema ja kohteleva – lattialla liu’uttiin, kontattiin ja ryömittiin. Tällöin lattian voi todeta olevan aktiivisesti mukana (inhimillisessä) toiminnassa, sen osuus on helposti havaittavissa. Useimmiten kuitenkin sekä lapset että päiväkodin henkilökunta näyttivät unohtavan lattian olemassaolon. Lattia on siten suurimmaksi osaksi välttämättömyydestään huolimatta nöyrä ja hiljainen toimintaan osallistuja. Myös tutkijalle hiljaisten elementtien huomaamattomuus ja toisaalta loputtomuus asettavat omat haasteensa. Päätänkin paperini metodologiseen pohdintaan siitä, millaisia haasteita lattian tapaiset nöyrät toimintaan osallistujat asettavat sosiologiselle tutkimukselle.

Mianna Meskus – Elämän alun moninkertainen toimijuus teknotieteellisessä yhteiskunnassa
Helsingin yliopisto

Tieteen- ja teknologiantutkimuksessa, feministisessä tutkimuksessa samoin kuin ruumiinsosiologiassa on viime aikoina pohdittu paljon kysymystä, miten biologiset prosessit ja materiaaliset asiat voitaisiin ottaa uudella tavalla huomioon sekä teorianmuodostuksessa että empiirisissä analyyseissa. Paperini osallistuu tähän keskusteluun nostamalla esiin elettyjen ruumiillisten kokemusten empiirisen tarkastelun tärkeyden, jopa välttämättömyyden, pohdittaessa ’uusmaterialististen’ näkökulmien antia länsimaisen ihmiskeskeisen ontologian uudelleenarvioinnille. Tarkastelen IVF-hoidoissa käyvien naisten vertaistukikeskustelun kontekstissa toimijuuksia ja suhteita, joita kehkeytyy elämän alun lääketieteellisessä avustamisessa. Jäsennän lapsettomuushoidoissa käyvien naisten ruumiillisia kokemuksia kolmen vaiheen kautta: Aloitan toimijuuden moninkertaistumisen tarkastelun munasolujen keräyksestä, josta siirryn analysoimaan sulusolujen viljelyä lapsettomuusklinikan laboratoriossa. Lopuksi tarkastelen sulusolujen toimijuuksia hoidettavan naisen ruumiissa alkionsiirron jälkeen. Tarkoitukseni on osoittaa, miksi nykypäivän teknotieteellisen maailman käytäntöjä ja kokemuksia ei ole mielekäästä tarkastella pelkästään ihmisten, esimerkiksi potilaiden ja lääkäreiden, välisinä suhteina. Kun hedelmöittymisen prosesseihin puututaan niin, että muuttumattomina pidetyt ”elämän tosiasiat” määrittyvät uudelleen, tarkoittaa tämä lukuisten uusien tekijöiden osallistumista biologiseen uusintamiseen.

Olli Pyyhäinen – Toimijuudesta ”toimimoihin” ja materiaalisuudesta materiaaleihin
Turun yliopisto

Objektit tai ekstrasomaattiset resurssit, joita on kutsuttu myös yleisnimellä ”ei-ihmiset”, ovat kaikkien yhteisöjemme keskeisiä rakennusaineiksia. Lähden esityksessä siitä, että nykyään yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa laajalle levinnyt puhe ”materiaalisuudesta” ja ”toimijuudesta” on kuitenkin pikemmin estänyt kuin edesauttanut ymmärrystämme tavoista, joilla erilaiset aineellisuudet osallistuvat aktiivisesti yhteisen maailmamme rakentamiseen. Kun edellinen käsite johdattaa ajattelemaan, että olisi olemassa jokin yksi ja yleinen monien erityisten asioiden jakama materiaalisuus, jälkimmäinen on johtanut hedelmättömään ja ohipuhuntojen määrittämään kiistelyyn siitä, mille entiteeteille voidaan myöntää toimijuus ja mille ei. Tarkastelen esityksessä kysymystä toiminnasta käyttämällä tapausesimerkinäni niin sanottua taideteosten teknistä tutkintaa National Galleryssa Lontoossa. Ehdotan, että saadakseen otteen tiedon rakentumisesta teknisen tutkinnan kokeellisissa järjestelmissä on käännettävä katse tutkijoiden (ja yhtäläisesti myös ei-ihmisten) toimijuudesta laajempiin suhdekokoonpanoihin – ”toimimoihin” –, joissa tutkittujen objektien manipulointi tapahtui. Lisäksi esitän, miten tutkijoiden onnistui nimenomaan käyttämiensä kehittyneiden välineiden avulla tunkeutua yhä pidemmälle tutkimiansa teosten ainesosiin, aina molekyyalitasolle saakka. Tutkimuksessa käytetyt instrumentit eivät olleet tutkijoiden toiminnasta perustavasti erillisiä, vaan ne ja muut objektit olivat tavallaan tutkijoiden kykyjen ”toinen puoli”, jota ilman heidän aikaansaannoksensa eivät ole käsitettävissä.

10 Highly skilled migrants and Finland

Coordinators: Saara Koikkalainen (University of Lapland, saara.koikkalainen@ulapland.fi)

Friday March 22nd, 9-11 o'clock

Room: ATK-luokka 454 (Information technology classroom, Educarium, 4th floor)

The mobility of highly skilled migrants has shot to the top of policy agenda around the globe, as the transfer of knowledge by tertiary educated migrants has become recognized as crucial for growth and competitiveness in the global economy.

The increase in highly skilled mobility has also affected Finland. From the outside the country enjoys an enviable media valorisation. Newsweek singled out Finland as one of ‘The world’s best countries’ in terms of education, health-care, quality of life, economic dynamism and political environment. Finnish schools are at the top of the ranking lists and Finland is one of the least corrupt countries in the world. Yet Finns characterize their own society with references to the difficulty of their language and having the highest suicide rate in Western Europe. Finns are a grim, silent population, which lives in an environment too harsh – in terms of climate and taxation – for most.

This working group examines highly skilled migration and Finland and welcomes papers that examine different phenomena related to incoming or outgoing migration. Do Finns move abroad for higher salaries, global careers or for the adventure? And what are the expectations and career prospects of migrants entering Finland?

Carol Marie Kiriakos – How globally mobile “elites” experience distance: Highly skilled Finns in Silicon Valley

Ph.D., Research fellow Aalto University School of Business, carol.kiriakos@aalto.fi

This article challenges the idea present in prominent social theorizations, that the meaning of distance has been erased or diminished in the global world. The diminishing meaning of distance has been assumed to be true especially for elite migrants, due to their freedom to move geographically and access the latest information and communication technologies. By examining the experience of distance in the case of highly skilled Finns who work in Silicon Valley, I will show that rather than simply erasing distance, virtual communication has also increased the awareness of distance. Thus, the role of virtual communication in the experience of distance is more complex than simply that of reducing it. Furthermore, this article shows how other aspects besides virtual communication continue to be relevant in the experience of distance. These include aspects such as travel time, time difference and physical demands of traveling as well as proximity of people from the home country. This study contributes to the growing body of studies on the lived experiences of globally mobile skilled migrants and to studies on global and distributed work.

Saara Koikkalainen – Making it abroad: adaptation, distinction and re-orientation as ways of transferring cultural capital: The case of highly skilled Finns in Europe

M.Soc.Sci, Researcher University of Lapland, saara.koikkalainen@ulapland.fi

The current era of globalization has witnessed an increase in the numbers of educated and skilled migrants. A substantial increase in the numbers of skilled migrants was one of the “central migration stories of the 1990s.” While not all migrants end up losing out on their status when migrating, it has been noted that, at least statistically, migration is a significant risk to one’s labour market prospects. The article first introduces human capital and cultural capital as the theoretical background of the article and discusses their usefulness in the context of migration. Based on the experiences of highly skilled Finns in the European Union labour markets the paper concludes that these mobile Europeans use the strategies of adaptation, distinction and re-orientation to make it in the destination country labour market. The active agency of the migrants themselves in utilizing these strategies or tools plays a role in determining whether the move abroad signifies a loss or a gain for their cultural capital and labour market situation.

Driss Habti – Spatiality of work and home in dual career context of skilled migrant women from MENA region in Finland

PhD Research Fellow, University of Eastern Finland, driss.habti@uef.fi

The heterogeneity of female immigrants from MENA (Middle East and North Africa) countries, despite their low number in Finland, is significant and important to consider due to the particularities of this group in migration studies in Europe. These individuals may crystallize social and cultural diversity in Finland. Apart from traditional migration flows driven mainly by geographical proximity and historical factors with traditional immigration countries, the trend has developed and changed in last two decades with different emigration countries. The Nordic countries represent new promising destinations for especially highly qualified individuals of which women represent a growing proportion. The paper will touch on the dual career context of these women in Finland and the features of their professional integration in local labour market. Most of studies and literature in international migration studies have centered on the economic benefits of migration from macro-economic perspective. The study uses a qualitative biographical and interpretive approach through in-depth semi-structured interview method with a small case study. It is important then to consider the questions of their socio-spatial mobility and career progression from an individual perspective in the context of their career paths in a different scientific, social and cultural space to highlight the iterative relationships between these women’s professional and social

lives in Finland. The study also highlights the role of agency as a dynamizing tool in professional and personal experience of Arab female professionals in the Finnish context.

Janka Szombati – Work-life situation and integration of highly educated EU citizens- South-Western area of Finland

University of Turku, janszo@utu.fi

An extensive amount of research has been carried out on migration in the European Union. The volume of the migratory flow of highly educated EU migrants is de facto smaller, but its implications are no less significant; and the importance of global inequalities are not downplayed but actually highlighted by the phenomena of privileged mobility. The focus group of this study is highly educated EU immigrants (tertiary education obtained from the EU, with exception to Finland) sampling the Southern-West area of Finland. The research proposes to address and deconstruct racial privileges in the context of European mobility and the notions about expatriates; to map how belongingness is created; how ‘Europeanness’ can be used as a capital; in which ways and with what outcomes education plays a role in the creation of international careers. The study investigates various aspects of transnational capital formation in the Finnish context by comparing: integration in a ‘big city’ (Turku) versus smaller towns in the region (Salo, Paimio, etc.); gendered differences; diverse experiences of migrants from the Central and Eastern European accession states to that of Western European countries. Via applying the insider-outsider theory (Lindbeck and Snower, 2001) experiences about (un)employment and discrimination in the labour market is examined to portray the subjective comprehension of integration and re-think the traditional concept of integration in a globalized world. The purpose of this study is to add scholarship to international migration, have a positive effect on the local latent labour supply and on the comprehension of foreign degrees.

Sari Vanhanen & Marina Wetzer-Karlsson – New model for promoting employment of highly educated immigrant women in Finland – Womento, face to face mentoring with the peer support in groups

Väestöliitto, sari.vanhanen@vaestoliitto.fi, marina.wetzer-karlsson@vaestoliitto.fi

Development project “Womento” promotes welfare and employment of educated immigrant women via mentoring. This is done together with volunteers who are professionally experienced Finnish women. Face to face interaction offers new views and shared learning for both parties in the mentoring process, and enlarges their professional and social networks. Furthermore, mentoring encourages immigrant women to explore different opportunities within the labour market, and provides them with skills needed especially in the Finnish working life. For educated immigrant women it is often more difficult to become employed to a position equivalent with their education. This is due to the fact that highly educational sectors contain professional tasks, which require good knowledge of Finnish, as well as confidence in the employee's ability to perform the required tasks. It may be challenging to prove once professional skills in the field without referees or networks. In our presentation we will describe various experiences in Womento mentoring process, and give an overview of the interests that both actors and mentors have in their participation. As the development project is ongoing, we may only present some preliminary findings that have appeared during the implementation.

11 Hyvinvoinnin ja eriarvoisuuden mekanismit

Koordinaattorit: Maria Ohisalo, (SOCCA, maria.ohisalo@hel.fi) ja Juho Saari, (Itä-Suomen yliopisto, juho.saari@uef.fi)

Torstai 21.3. klo 15-18

Perjantai 22.3. klo 9-11

Sali: Voltaire M127 (Arken, Åbo Akademi)

Työryhmässä tarkastellaan erilaisia hyvinvoinnin ja hyvinvointivaltion muutokseen liittyviä sosiaalisia mekanismeja. Hyvinvointiin liittyviä työryhmään soveltuvia teemoja ovat sekä resurssipohjaiseen että koettuun hyvinvointiin ja niiden muutokseen liittyvät määrälliset ja laadulliset tutkimukset. Vastaavasti hyvinvointivaltioon ja kansalaisyhteiskuntaan liittyviä soveliaita teemoja ovat kollektiiviset ja institutionaaliset muutokset, politiikkaprosessit ja tapahtumaketjut, sekä diskurssiavaruudet ja mielipiteet. Keskeinen yhdistävä teema on eriarvoisuus. Tarkastelut voivat kohdistua johonkin osajärjestelmään (esimerkiksi eläkkeet, työttömyysturva tai terveydenhuolto, ruokapankit) tai -ilmiöön (esimerkiksi yksinhuoltajuus, työttömyys, köyhyys tai asunnottomuus). Uusia mielenkiintoisia avauksia voi liittyä esimerkiksi Suomen suhteellisen aseman muutokseen, instituutioiden hallittuun tai hallitsemattomaan sopeuttamiseen, resurssipohjaisen ja koetun hyvinvoinnin vuorovaikutukseen, toimintakykyjen tutkimukseen, (sosiaalisten) innovaatioiden ja hyvinvointipolitiikan rajapintoihin tai köyhyyspolitiikan eri teemoihin. Työryhmään soveltuvat myös vertailevat tutkimukset ja Euroopan unionin tai globaalin hallinnan muutokseen liittyvät esitykset siltä osin kuin ne liittyvät edellä mainittuihin teemoihin.

Työryhmä kokoontuu to klo 15.00–18.00 SEKÄ pe 9.00–11.05	
TORSTAI 21.3.2013 klo 15–18	
15.00	ALOITUS JA 1. ESITYS: HOW TO DESTROY THE WELFARE STATE? - Saari
15.25	2. TULONJAKOASENTEET SUOMESSA 2002–2010 - Ervasti
15.50	3. KUINKA OIKEUTETTUNA YHTEISKUNNAN JÄRJESTÄMÄÄN TALOUDELLISEEN APUUN KATUTASON BYROKRAATIT JA KANSALAISET NÄKEVÄT TOIMEENTULOTUEN SAAJAT - Kallio & Kouvo
16.15	4. JULKISEN OIKEUSAVUN MUUTTUVA KENTTÄ - Rissanen
16.40	5. LEIPÄJONOT HYVINVOINTIVALTIOSSA - TUTKIMUS RUOKA-AVUN HAKIJOISTA TURUSSA - Karppinen
17.05	6. EU:N RUOKA-APUOHJELMA JA SUOMALAINEN RUOANJAKOTOIMINTA - TAPAHTUMIEN KETJUJA JA POLKURIIPPUVUUTTA - Ohisalo
17.30	7. HOW TO ADDRESS INTERSECTING INEQUALITIES IN THE GLOBAL POST-2015 SOCIAL POLICY AGENDA - Excluding or including African girls with disabilities? - Voipio
18.00	Lopetus
PERJANTAI 22.3.2013 klo 9–11.05	
9.00	8. ONNELLISUUDEN ESTERADALLA - VAMOS-PALVELUKOKONAISUUDEN NUORTEN SUBJEKTIIVINEN HYVINVOINTI - Alanen
9.25	9. OIKEUSPSYKIATRISTEN POTILAIEN JA HYVINVOINTIPALVELUJEN KOHTAAMISIA - Törölä
9.50	10. KUINKA PUUTTUA MIELENTERVEYSVÄEN SOSIAALISIIN ONGELMIIN JA STIGMATISOIVAAN LEIMAAMISEEN SITEN, ETTÄ EI TAHATTOMASTI PAHENNETA

	LEIMAAMISEN KIERRETTÄ? - Stålström & Haglund
10.15	11. VELKAONGELMAISEN YHTEISKUNNALLINEN JA OIKEUDELLINEN ASEMA - Rantala
10.40	12. KANSALAISTEN HYVINVOINNIN PROBLEEMA HARVAANASUTUSSA JA PITKIEN VÄLIMATKOJEN POHJOIS-SUOMESSA - Selkälä, Viinamäki & Suikkanen
11.05	Lopetus

Juho Saari – How to destroy the welfare state? – What could the devil do?

Professor in Sociology, Director of KWRC, University of Eastern Finland, juho.saari@uef.fi

Mainstream research on welfare state restructuring has focused on various “usual suspects” (institutional and structural factors) that may explain changes in dependent variables like de commodification, replacement rates or whatever. Here, an alternative, an actor and choice based approach is proposed. The question is: How could somebody (Devil’s Advocate) with necessary political skills actually destroy the institutional framework of the Finnish welfare state that is supported by 80 % of population. It is argued that in destroying the welfare state, Concorde effects and self-fulfilling prophecies shall play vital roles in generating deficits in decision-making, implementation and legitimacy. To illustrate the approach with one possible data set, some 1880 Finns were asked with aggressive frames whether the welfare state will be destroyed because of such deficits. The answer is yes, indicating that with certain frames one can generate some self-fulfilling prophecies that may have devastating consequences.

Heikki Ervasti – Tulonjakoasenteet Suomessa 2002-2010

Professori, Sosiaalitieteiden laitos, Turun yliopisto, heierv@utu.fi

Esityksessä tarkastellaan, kuinka suomalaiset suhtautuvat lisääntyneeseen eriarvoisuuteen ja ovatko kasvaneet tuloerot heijastuneet jollain tavalla suomalaisten tulonjakoa koskevissa asenteissa. Hyväksytäänkö erojen kasvu, nähdäänkö erojen kasvu jopa myönteisenä, vai ovatko vaatimukset tasa-arvoisemmasta tulonjaosta yleistyneet erojen kasvun myötä? Tarkastelu pohjautuu ESS (European Social Survey) -aineiston mukana kerätyistä kansallisista tuloeroasenteita mittaavista muuttujista vuosilta 2002, 2006 ja 2010. Analyysin tulokset osoittavat, että selvä enemmistö pitää Suomessa vallitsevia tuloeroja liian suurina ja haluaa, että politiikan suuntaa käännettäisiin taloudellista tasa-arvoa edistävään suuntaan. Sen sijaan tuloerojen väitetyihin myönteisiin puoliin uskoo vain melko pieni vähemmistö. Asenteiltaan tasa-arvoisimmiksi ryhmiksi voidaan paikantaa työntekijät, vasemmistopuolueiden tai Perussuomalaisten kannattajat, vähiten koulutetut, pienituloiset, naiset ja iältään melko nuoret henkilöt.

Johanna Kallio¹ & Antti Kouvo², – Kuinka oikeutettuna yhteiskunnan järjestämään taloudelliseen apuun katutason byrokraatit ja kansalaiset näkevät toimeentulotuen saajat?

Johkalli@mappi.helsinki.fi¹

Researcher WEBE project, Sociology, University of Eastern Finland, anttikou@uef.fi²

Kysymys, onko yksilö oikeutettu yhteiskunnan järjestämään taloudelliseen tukeen, on keskeinen ansaitsevuustutkimuksessa (deservingness). Ollaan kiinnostuneita siitä, ovatko kansalaiset valmiita auttamaan ahdinkoon joutuneita. Oletetusti avunpyytäjien ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten kansalaiset vastaavat edellä esitettyyn kysymykseen. On todennäköistä, että moni on valmis

auttamaan niin sanottua kunniallista avuntarvitsijaa kuin vastaavasti yksilöä, joka on aiheuttanut ahdinkonsa itse. Tarkastelemme artikkelissa, kuinka oikeutettuna yhteiskunnan järjestämään taloudelliseen apuun katutason byrokraatit ja kansalaiset näkevät toimeentulotuen saajat. Tutkimme aihetta van Oorschotin (2000) luomien ansaitsevuuden kriteerien kautta, joita ovat kontrolli, tarve, identiteetti, asenne ja vastavuoroisuus. Poiketen Lipskyn(1980) katutason byrokraatti – määritelmästä, keskitymme ammattilaisiin, jotka työskentelevät hyvinvointivaltion eri sektoreilla ja edustavat erilaisia taloudellisen avun muotoja Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa (universaalinen, tarveharkintainen ja vapaaehtoinen turva). Ammattiryhmät ovat kuntien sosiaalityöntekijät, Kansaneläkelaitoksen käsittelijät ja Kirkon diakoniatyöntekijät. Kyseiset ryhmät poikkeavat toisistaan professionalisoitumisessa. Sosiaali- ja diakoniatyöntekijät edustavat professioita, joiden koulutukset ovat yhtenäisiä ja pätevyysvaatimukset ammatissa toimimiselle selkeät. Sen sijaan Kelan käsittelijät edustavat artikkelissa semiprofessiota, jonka työ muistuttaa eniten Weberin (1947) klassista byrokraattia. Kansalaiset olemme jakaneet artikkelissa kahteen ryhmään, joita ovat toimeentulotukea jossain elämänvaiheessa saaneet ja ne, jotka eivät ole olleet koskaan toimeentulotuen saajia. Aineistona käytämme kahta (hyvinvointivaltion ammattilaiset ja WEBE) kyselyä, jotka sisältävät kysymyksiä toimeentulotuen saajista ja vastaajan taloudellisesta tilanteesta, koetusta köyhyydestä, poliittisesta samaistumisesta, iästä ja sukupuolesta. Kuvailevien menetelmien lisäksi käytämme erilaisia logistista regressioanalyysia kartoittaessamme ansaitsevuusasteisiin vaikuttavia taustatekijöitä. Mahdollistaaksemme vertailun eri aineistojen välillä, estimoimme logististen regressiomallien pohjalta ennustetut todennäköisyydet (predicted probabilities). Analyysit tuottavat monia odotettuja, mutta myös yllättäviä tuloksia ansaitsevaisuuden vaihtelusta väestön ja eri professioiden välillä.

Antti Rissanen – Julkisen oikeusavun muuttuva kenttä

VTM, tutkija, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos/Yleinen yksikkö, antti.rissanen@om.fi

Julkisen oikeusapulaki korvasi vuonna 2002 aiemmat lait maksuttomasta oikeudenkäynnistä ja yleisestä oikeusavusta. Julkisella oikeusavulla tarkoitetaan sitä, että kansalainen voi saada itselleen oikeudellisen asian hoitamista varten oikeudellisen avustajan osittain tai kokonaan valtion varoilla kustannettuna. Oikeusapu kattaa periaatteessa kaiken tyyppiset oikeudelliset asiat, ja oikeusapujärjestelmän keskeisin tehtävä on taata kansalaisille pätevän oikeusavun yhdenvertainen saanti. Mahdollisuus oikeusapuun on yksi hyvinvointivaltion keskeisimmistä oikeuksista. Oikeusapua voi saada joko julkisesta oikeusaputoimistosta tai yksityiselle asiamiehelle myönnetyn päätöksen kautta.

Julkisen oikeusavun kenttä on viime vuosina kokenut monia rakenteellisia muutoksia. Julkisten oikeusaputoimistojen määrä on pudonnut lyhyessä ajassa 60:stä alle 40:een, ja lisää toimistojen keskittämisiä suunnitellaan edelleen. Toimistojen vähenemiset ovat erityisesti koskettaneet sellaisia seutuja, joissa myös muut palvelut ovat vähentyneet. Toimistojen vähentäminen ja niiden yhdistäminen on myös tarkoittanut henkilöstövähennyksiä oikeusavun kentällä. Rakennemuutosten tarkoituksena on vähentää toimistojen haavoittuvuutta, saada oikeusavun määrärahoja tehokkaampaan käyttöön ja tasapainottaa julkisen sektorin budjettia.

Yleisesti ottaen julkisissa oikeusaputoimistoissa käsiteltävät asiat ovat laskeneet monta vuotta peräkkäin. Tästä on herännyt kysymys siitä, onko uusien muutosten takia oikeusavusta tullut osalle potentiaalisista asiakkaista liian vaikeasti tavoitettava? Vastapainoksi vähennyksille oikeusapujärjestelmään on tuotu uusia innovaatioita kuten juridista puhelinneuvontaa sekä videoyhteyden välityksellä tapahtuvia asiakasvastaanottoja.

Resurssien supistaminen on herättänyt huolta nykyisen oikeusapujärjestelmän tulevaisuudesta. Onko palvelu vastaisuudessakin pääosin julkisen sektorin tuottamaa vai ovatko nykyiset muutokset askelia kohti palvelun ulkoistamista yksityisille toimijoille? Haasteena on taata taloudellisesti tiukkoina aikoina riittävät ja tasa-arvoiset julkiset palvelut. Oikeuspoliittiselta tutkimuslaitokselta valmistuu alkuvuonna 2013 tutkimus, jossa tutkitaan julkisen oikeusavun asiarakennetta ja siihen mahdollisesti vaikuttavia syitä. Tutkimusaineistona ovat oikeusavusta saadut tilastotiedot sekä oikeusaputoimistojen henkilökunnan haastattelut.

Kalle Karppinen – Leipäjonot hyvinvointivaltiossa – tutkimus ruoka-avun hakijoista Turussa
Turun yliopisto, kalle.karppinen@utu.fi

Esitys käsittelee Turun ruokajonoissa kerättyä kyselylomakeaineistoa, johon osallistui 331 ruoka-avun hakijaa. Aineisto on osa valtakunnallista Itä-Suomen yliopiston tutkimushanketta, ja tällä hetkellä aineistoa on kerätty yhdeksässä kaupungissa. Valtakunnallisesta tutkimushankkeesta on aiemmin julkaistu Kuopion sekä pääkaupunkiseudun aineistoa koskevat raportit. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää, keitä ruoka-avun hakijat Suomessa ovat. Kyselylomakeaineistolla on kartoitettu ruoka-avun hakijoiden profiilia, eli sosiodemografista taustaa, hakijoiden hyvinvointiin ja terveyteen, asenteisiin, palveluiden ja tulonsiirtojen käyttöön sekä ruoka-avun jakeluun liittyviä kysymyksiä. Tutkimuksessa selviää, että Turussa ruoka-avun hakijat elävät tyypillisesti matalilla perusturvaetuuksilla, kuten työmarkkinatuki, toimeentulotuki ja kansaneläke. Suurin osa kyselyyn vastanneista avunsaajista oli työttömiä ja eläkeläisiä. Reilu puolet kyselyyn vastanneista oli yli 46-vuotiaita, ja yli 65-vuotiaat olivat suurin yksittäinen ikäryhmä Turun ruokajonoissa. Turussa ruoka-avun hakijoista lähes joka viides hakija oli jonkin muun maan kuin Suomen kansalainen. Ruoka-avun hakijoista enemmistö eli yhden aikuisen kotitalouksissa. Lapsiperheitä oli vajaa kolmannes kaikista vastaajista. Turun ruoka-avun hakijoista lähes puolet koki itsensä huono-osaisiksi. Masentuneisuutta, yksinäisyyttä ja nälkää oli kokenut noin neljännes vastaajista. Kuitenkin noin puolet vastaajista koki, että tulevaisuudessa heidän elämänsä olisi parempaa. Turussa suurin osa ruoka-avun hakijoista piti ruoka-apua pärjäämisensä kannalta välttämättömänä. Vastausten perusteella ruoka-avun vastaanottamiseen liittyi kuitenkin myös kielteisiä tuntemuksia, kuten häpeää. Esitelmään sisältyy myös tuloksia Turun yliopistossa tekeillä olevasta pro gradu -tutkielmasta. Tutkielmassa kartoitetaan muun muassa ruoka-avun hakijoiden tyytyväisyyteen, luottamukseen ja huono-osaisuuden kokemuksiin vaikuttavia taustatekijöitä sekä tulonsiirtojen alikäyttöön ja julkisen sektorin poiskäännyttämisen liittyviä teemoja.

Maria Ohisalo – EU:n ruoka-apuohjelma ja suomalainen ruoanjakotoiminta – tapahtumien ketjuja ja polkuriippuvuutta

VTM, tutkija, jatko-opiskelija, Itä-Suomen yliopisto, Socca, maria.ohisalo@gmail.com

Esityksessä luodaan katsaus suomalaisen ruoka-aputoiminnan vakiintumiseen Euroopan unionin köyhyyspolitiikan viitekehyksessä. Tarkastelussa on unionin vuodesta 1987 jakama elintarviketuki yhteisön vähävaraisille ja sen vaikutukset suomalaiseen ruoka-aputoimintaan. EU on luovuttanut interventiovarastostaan muun muassa ohraa ja maitojauhetta, joilla on ostettu elintarvikkeita jäsenvaltioiden voittoa tavoittelemattomille toimijoille. Suomessa nämä jakavat ruokaa lukuisissa ruokapankeissa ja muissa järjestöjen ruoanjakelutoimipaikoissa. Ruoanjakelupisteiden edessä kulkevista leipäjonosta on 1990-luvulta lähtien muodostunut yksi suomalaisen köyhyyden arkipäiväisistä kuvista. Esitys pohjautuu artikkeliin, jossa selvitetään EU-ohjelman historiaa Suomen unionijäsenyyden, vuosien 1995–2012, aikana tapahtumarakenneanalyysin avulla. David Heisen kehittämä ja Larry J. Griffinin sosiologiaan 1990-luvulla tuoma analyysimetodi on väline

paloitella politiikkaprosesseja, jollaiseksi suomalaisen ruoka-avun vakiintuminen tekstissä oletetaan, osiin ja tarkastella eri tapahtumien vaikutuksia toisiinsa prosessissa. Analyysiin on valittu kyseiseltä ajalta EU-asiakirjoista sekä suomalaisesta köyhyystutkimuksesta keskeisimpiä EU-ruoanjakeluun liittyneitä tapahtumia; poliittisia päätöksiä, yhteiskunnallisia suhdanteita, köyhyyspolitiikan agendaa rakentaneita kannanottoja ja ohjelmia sekä rakenteellisia muutoksia. Analyysimetodi hahmottaa kuvaa tapahtumien välisistä syy-seuraussuhteista ja ruoka-avun vakiintumisesta osaksi virallisen sosiaalipolitiikan ulkopuolista avustustoimintaa, johon vähimmäisturvan täydentäjänä yhä useampi maassamme turvautuu. Väliaikaiseksi tarkoitettu ohjelma ja sen koordinointi on erilaisten käännteiden kautta muodostunut Suomessa systemaattiseksi ja vakiintuneeksi kokonaisuudeksi, ja ruoka-avussa on kysymys laajemmin niin sosiaalipoliittisesta kuin elintarvikejärjestelmämme ongelmiin nivoutuvasta kokonaisuudesta: analyysin perusteella ohjelma on ollut luomassa eräänlaista polkuriippuvuutta avustusruoanjakelutoiminnalle Suomessa.

Timo Voipio – How to address intersecting inequalities in the global post-2015 social policy agenda – Excluding or including African girls with disabilities?

Dr., University of Eastern Finland, Senior Adviser for Global Social Policy, Ministry for Foreign Affairs of Finland, timo.voipio@formin.fi, timo.voipio@gmail.com

When world leaders adopted the Millennium Declaration, in 2000, they pledged to create a more equitable world by 2015. In discussions about the Post-2015 Global Development Agenda, it is widely recognized that the MDGs focused too much on poverty averages and too little on multidimensional and intersecting inequalities. The MDGs also failed to address structural and policy issues that strongly influence equality, namely social inclusion and meaningful participation, productive employment and decent work for all, social protection, and economic development that is inclusive, equitable and sustainable.

The Post-2015 Agenda debate is the most important social policy debate of the world today, with the widest impacts on the largest numbers of girls and boys, women and men in all parts of the world. To what extent are social policy researchers engaged in and able to influence this debate – and how could they guide it so that social exclusion and the challenges of inclusion could effectively be addressed through comprehensive global, national and local social policies, capable of addressing intersecting inequalities.

In this paper the case of African girls with disabilities is used as lens through which the real-life challenges of intersecting inequalities can be assessed and discussed. The author is closely engaged in the debates about the comprehensive Post-2015 Global Social Policy Agenda at the global UN-level, about the more practical challenges of persons with disabilities in Africa, and about the social policy frameworks and human rights of persons with disabilities at the inter-mediating level of the African Union.

Olli Alanen – Onnellisuuden esteradalla – Vamos-palvelukokonaisuuden nuorten subjektiivinen hyvinvointi

Tutkija, VTM, Helsingin Diakonissalaitos, olli.alanen@hdl.fi

Suomalainen yhteiskunta sijoittuu jatkuvasti huipulle erilaisissa kansainvälisissä hyvinvointivertailuissa. Samanaikaisesti Suomessa on havaittavissa voimakasta ja moniulotteista polarisoitumista. Tästä eriarvoistumiskehityksestä erityisesti nuorten tilanne on noussut 2010-luvulla politiikan keskiöön. Monet heikossa asemassa olevat nuoret ovat kokonaan julkisen

palvelujärjestelmän ulkopuolella, eivätkä hyvinvointitutkimukset ole tavoittaneet tätä kohderyhmää. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Helsingin Diakonissalaitoksen VAMOSpalvelukokonaisuuden vaikutusta sen toiminnoissa olevien 16–29-vuotiaiden nuorten subjektiiviseen hyvinvointiin.

Tutkimuksessa käytettävä kysymyspatteristo on tehty yhteistyönä Helsingin Diakonissalaitoksen ja Itä-Suomen yliopiston hyvinvointisosiologian professori Juho Saaren kanssa. Talven 2012–2013 aikana henkilöstön keräämään aineistoon kertyi 30 vastausta. Teoreettisesti tutkimushanke tukeutuu kahteen eri tutkimustraditioon. Yhtäältä se hyödyntää Pohjoismaista resurssikeskeistä hyvinvointitutkimuksen perinnettä, joka eri muodoissaan muodostaa myös suomalaisen hyvinvointitutkimuksen valtavirran. Tämän suuntauksen suomalaiset juuret ovat Erik Allardtin tutkimuksissa. Toisaalta se integroi tähän traditioon koetun hyvinvoinnin tutkimuksen, jota ei heikoimmassa asemassa oleviin nuoriin ole Suomessa sovellettu.

Tutkimuskysymys on, miten yhteiskunnallinen eriarvoisuus ja henkilökohtaiset kokemukset vaikuttavat nuorten koettuun hyvinvointiin ja terveyteen, ja toisaalta miten tämä eroaa valtaväestöstä. Tutkimuksessa selvitetään lisäksi muun muassa sosiaalisten tukiverkkojen laatua ja kattavuutta, päihdeiden käyttöä, tulevaisuuden odotuksia sekä yhteiskunnallisia asenteita. Kyselylomake sisältää näihin liittyvät kysymykset, jotka ovat olennaisin osin standardisoituja.

Alustavista tuloksista on havaittavissa, että valtaosa tutkimukseen osallistuneista nuorista on hyvinvointiinsa tyytymätön. Haasteet ovat usein alkaneet peruskoulussa. Koulukiusaaminen, opetustavat ja opettajien puutteelliset kohtaamistaidot ovat monen mielestä olleet keskeisiä koulujärjestelmän ongelmia. Yksinäisyys, mielenterveys- ja päihdeongelmat sekä asunnottomuus leimaavat tutkittua kohderyhmää. Tutkimuksesta selviää myös, että pysyvien parisuhteiden muodostaminen sekä mielekkäihin yhteisöihin kuuluminen on kohderyhmällä selvästi valtaväestöä harvinaisempaa. Subjektiivisen hyvinvoinnin sijaan voidaan puhua subjektiivisesta pahoinvoinnista.

Miisa Törölä – Oikeuspsykiatrisen polilaiden ja hyvinvointipalvelujen kohtaamisia

Jatko-opiskelija, Itä-Suomen yliopisto, miisa.torola@gmail.com

Esitys pohjautuu väitöskirjatutkimukseni ”Oikeuspsykiatriset potilaat hyvinvointivaltiossa” ensimmäisen artikkelin tuloksiin, jonka aiheena on oikeuspsykiatrisiin potilaisiin kohdistetut rikosoikeudelliset ja lääketieteelliset hoito- ja kontrolloikeudet ennen heidän päätymistään tahdosta riippumattomaan hoitoon mielentilatutkimuksen perusteella. Suurella osalla henkirikoksen tehneistä tai sitä yrittäneistä oikeuspsykiatrisista potilaista on todettu olevan päihdeongelmaisuuksia ja aiempaa rikollisuutta mielenterveysongelmansa lisäksi (esim. Repo ja Hellbom 1995, 2341; Tiihonen, Hakola, Eronen, Vartiainen, Ryyänen 1996, 128; Putkonen, Kotilainen, Joyal, Tiihonen 2004, 66; Kivimies, Repo-Tiihonen, Tiihonen 2012). Psykodiagnostiikka sekä lainsäädäntö ja normatiivisuus määrittelevät eri tavoin ja toisistaan erillään poikkeavuutta. Yhteinen piirre niin psykiatrisen hoidon, päihdehoidon kuin vankeinhoidon piirissä on eristämisen salliminen pakkokeinona väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamiseksi.

Oikeuspsykiatristen potilaiden ja hyvinvointipalvelujärjestelmän kohtaamisia tarkastellaan medikalisaation ja toisaalta kriminalisaation ilmiöiden näkökulmasta. Siirtyminen suljetuista instituutioista avohoitoa painottaviin käytäntöihin on ollut laaja-alainen ilmiö länsimaissa 1960– ja 70-luvulta lähtien. Hypoteesi mielisairaudesta aiheuttamasta häiriökäyttäytymisen kriminalisaatiosta nousi esiin ensimmäisen kerran jo 1930-luvun lopulla (Lurigio 2012, 4). Psykiatrisen hoidon rakennemuutoksen myötä keskustelu mielisairaiden ajautumisesta rikosoikeudellisiin prosesseihin

ja vankilaan kiihtyi Yhdysvalloissa. Tutkimustulokset eivät suoranaisesti tue teoriaa entisten mielisairaalapotilaiden ”siirtymisestä” vankiloihin tai ajatusta mielisairauteen liittyvästä poikkeavasta käyttäytymisestä johtuvien tuomioiden kasvusta. Psykiatrisen sairaalahoitopaikkojen vähentäminen ja laitoshoidon pääsykriteereiden tiukentuminen on kuitenkin vaikuttanut mielenterveyden häiriöistä kärsivien ihmisten putkakäyntien lisääntymiseen. (Lurigio 2012, 2–6; esim. Markowitz 2006.)

Tutkimuksen aineistona käytetään 2000-luvulla mielentilatutkimuksessa olleiden, 30–62-vuotiaiden oikeuspsykiatristen potilaiden tietoja aiemmasta psykiatrisesta hoidosta, päihdehoidosta, rikollisuudesta ja rangaistusten suorittamisesta (N=218).

Olli Stålström¹ & Tuula Haglund² – Kuinka puuttua mielenterveysväen sosiaalisiin ongelmiin ja stigmatisoivaan leimaamiseen siten, että ei tahattomasti pahenneta leimaamisen kierrettä?

¹HELMI ry, puheenjohtaja, olli.stalstrom@mielenterveyshelmi.fi

²HELMI ry, hallituksen jäsen, tuulahaglund@gmail.com

HELMI ry on 30-vuotias sosiaalipoliittinen ruohojuuritason mielenterveysyhdistys, jonka tarkoitus on poistaa mielenterveyden ongelmiin liittyvää häpeäleimaa ja sosiaalisia ongelmia. HELMI on vertaisjärjestö, joten kaikki sen jäsenet ja päätöksentekoelementit koostuvat ihmisistä, joilla itsellään on tai on ollut jokin psykiatrinen diagnoosi. HELMI:n eurooppalainen yhteistyöverkosto on ENUSP (European Network of Users and Ex-Users of Psychiatric Services). Molemmat ovat uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumattomia kansalaisliikkeitä, jotka puolustavat psykiatrisesti stigmatisoituja ihmisiä ja heidän ihmisoikeuksiaan.

Toimintansa perustaksi HELMI tekee säännöllisesti jäsentutkimuksia jäsentensä elinoloista ja selviytymisestä. Kesällä 2012 HELMI teki yhteistyössä Itä-Suomen yliopiston kanssa kyselytutkimuksen (N=360), jonka yhteenveto on raportoitu Helmi-lehdessä 3/2012. Vastaajat olivat pääosin yksinasuvia, keskiarvoltaan 53.6 vuotiaita, vastanneista 70% oli naisia. Yleisimmät ilmoitetut diagnoosit olivat eriasteiset masennussairaudet (yht. 68%), ahdistushäiriöt (29%), skitsofrenia (26%), kaksisuuntainen mielialahäiriö tai paniikkihäiriö (18%).

Tutkimuksen yllättävä tulos oli, että Helmin jäsenet ovat kohdanneet haastavia elämäntilanteita huomattavasti valtaväestöä enemmän. Sosiaaliset ongelmat näyttävät kasautuvan voimakkaasti mielenterveysväen harteille. Näitä ovat esimerkiksi vakavat onnettomuudet, asunnottomuus, päihdeongelma, ongelmallinen avioero, väkivaltarikoksen kohteeksi joutuminen, vaille tarvittavaa hoitoa jääminen, vakava fyysinen sairaus, pitkäaikainen työttömyys, yksinäisyys ja köyhydessä eläminen.

Voidakseen ryhtyä korjaaviin toimenpiteisiin Helmin on ollut välttämätöntä tutkia ja saattaa julkiseen tietoon näitä ongelmia. Tämä avaa samalla vaaran, että mielenterveysväkeen kohdistuva stigmatisointi pahenee, jos epäkohtia julkistetaan vastuuttomalla tavalla. Yksilön kohdalla vaarana on itseään toteuttavien ennusteiden ja näköalattomuuden synty.

HELMI:n edustajat kertovat käytännön empiirisen tutkimuksen ja kokemuksensa perusteella, miten HELMI on voinut puuttua yhteiskunnallisiin epäkohtiin lisäämättä kuntoutujiin kohdistuvaa häpeäleimaa ja miten yksilöä on voitu tukea auttamaan itseään ja säilyttämään toivon ja toimintakyvyn.

Kati Rantala – Velkaongelmaisen yhteiskunnallinen ja oikeudellinen asema

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, kati.e.rantala@om.fi

Esityksessä tarkastellaan velkaongelmaisen yhteiskunnallista ja oikeudellista asemaa. Yhteiskunnallinen ja oikeudellinen limittyvät toisiinsa, sillä oikeusjärjestelmä luo keskeiset puitteet velkaongelmaisten tilanteelle ja toimintamahdollisuuksille. Lähtökohtana on asetelman erityisyys. Taustalla on usein köyhyyttä, sairautta tai työttömyyttä. Samoin taustalla vaikuttaa usein erimuotoisten luottojen käytön yleistyminen, mihin puolestaan liittyy voimallista markkinointia ja vaikeutta hallita ja ymmärtää erilaisia maksujärjestelyjä, niihin liittyviä kuluja ja omia velvoitteita. Velkaongelman syntymekanismista riippumatta velkaongelmainen on yhteiskunnallisen järjestelmien näkökulmasta itse syyllinen ongelmaansa; hän ei voi ”hakea oikeutta” sillä perusteella, että on kokenut väärinkohtelua. Hän ei voi myöskään vedota sairauteen tai muihin olosuhteisiin kuin erityistapauksissa (kuten hakiessa esimerkiksi velkajärjestelyä), eikä hän ole rikoksesta epäilty, jonka oikeusturva on varsin säänneltyä. Velkaongelmaista vastassa ei ole myöskään ole mikään tietty taho, vaan monta – perinnästä ulosottoon - jotka seuraavat toisiaan vääjäämättä, ellei velkaongelmainen tee mitään asiansa eteen. Hänellä on silti mahdollisuuksia vaikuttaa tilanteeseensa, jos hän on eri toimintavaihtoehtoista tietoinen, mutta tiedon saantia vaikeuttaa velkaantumiseen liittyvä häpeä, masennus ja lamaannus sekä oikeusjärjestelmän vaikeaselkoisuus. Vaikka apua ja neuvoja olisi saatavilla, se edellyttää vahvasti omaa aktiivisuutta. Yhteiskunnan kannalta velkaongelmat ovat usein osa monien sosiaalisten ongelmien vyyhtiä ja edesauttavat osaltaan syrjäytymistä; toisaalta velkaongelmien hoitamiseen liittyy moraalinen ulottuvuus, jolla perustellaan sitä, että velkoja ei tule antaa liian helposti anteeksi. Ongelman mittakaava on suuri maksuhäiriömerkintöjen ja ulosottojen jatkuvasti lisääntyessä, ja ne edelleen heikentävät velkaongelmaisen yhteiskunnallista asemaa ja mahdollisuuksia toimia ”kelvollisena kuluttajakansalaisena”. Esityksessä tarkastellaan eri toimijatahojen roolia velkaongelmien näkökulmasta ja kysymystä vastuun jakautumisesta, mutta erityisenä painopisteenä on velkaongelmaisten kokemukset tilanteestaan. Sen osalta aineistona on velkaongelmaisten käymä keskustelu internetin keskustelupalstoilla.

Arto Selkälä¹, Leena Viinamäki² & Asko Suikkanen³ – Kansalaisten hyvinvoinnin probleema harvaanasutussa ja pitkien välimatkojen Pohjois-Suomessa

¹Lapin yliopisto, arto.selkala@ulapland.fi

²Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, leena.viinamaki@tokem.fi

³Lapin yliopisto, asko.suikkanen@ulapland.fi

Puheenvuoron taustalla on Lapin yliopiston, Kemi-Tornion ja Rovaniemen ammattikorkeakoulujen toteuttama (1.9.2011–31.12.2013) ESR-rahoitteinen Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hanke. Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hankkeen hyvinvointibarometriossassa toteutuu monitasoinen ja vaiheittain etenevä triangulatiivinen tutkimusasetelma, jossa otetaan huomioon aikaulottuvuus (menneisyys, nykyisyys, tulevaisuus) ja jossa toimijoina ovat tutkijoiden lisäksi kuntalaiset ja viranomaiset. Hyvinvointibarometristä kehitetään Pohjoisen hyvinvoinnin tietopaikka -hankkeessa työväline, joka ottaa huomioon ihmisten koetun hyvinvoinnin muutokset sekä ennakoi (seutu)kunnittaista ja alueellista hyvinvoinnin tilaa myös lähitulevaisuudessa. Esittelemme puheenvuorossamme alustavien tutkimustulosten pohjalta hyvinvoinnin eriytymistä lappilaiskunnissa käyttäen hyvinvointibarometriä varten hankkimiamme tilastotietoja ja 14 lappilaiskunnassa toteutettujen kansalaiskyselyiden tuloksia.

Sama hyvinvointipalvelujen tuottamismalli ei välttämättä sovellu muuttovoitto- ja muuttotappioalueella tai edes saman maakunnan maaseutu- ja kaupunkialueilla. Esimerkiksi nuorgamilaisäiti joutuu matkustamaan 499 kilometriä voidakseen synnyttää Lapin

keskussairaalassa. Saman matkan matkustava helsinkiläisäiti synnyttäisi Kokkolan keskussairaalassa. Tai utsjokelaisella abiturientilla on lähin suomalainen yliopisto 454 kilometrin päässä. Samaa välimatkakriteeriä käyttäen helsinkiläisabiturientti voi valita opiskelupaikakseen minkä tahansa maamme yliopiston lukuun ottamatta Oulun ja Lapin yliopistoja. Pitkien maantieteellisten etäisyyksien lisäksi pohjoisen hyvinvointipalveluille asettaa omat haasteensa saamelaisväestö. Sen huomioiminen edellyttää, että saamenkieltä puhuvien on mahdollista saada tarvitsemansa hyvinvointipalvelut omalla äidinkielellään. Tutkimustulostemme mukaan lappilaisten hyvinvointia ja alueen elinvoimaisuutta uudelleenrakenteistavat mm. matkailu- ja kaivosteollisuus, työttömyys, väestön ikääntyminen sekä hyvinvointierojen eriytyminen ikäryhmittäin ja koulutustason mukaan, väestön muuttoliike sekä kuntatalouden ongelmat, jotka vaihtelevat sekä seutukunnittain että yksittäisissä seutukunnissa kunnittain. Toisaalta pohjoisessa asumiseen liittyy koettua hyvinvointia lisääviä tekijöitä ja mahdollisuuksia, kuten lähellä oleva luonto, asumisen väljyys ja edullisuus sekä elämäntavan ja yhteisöllisyyden piirteet.

12 Kasvatossosiologia ja koulutuspolitiikka

Koordinaattorit: Heikki Silvennoinen (Turun yliopisto, heansi@utu.fi) ja Janne Varjo (Helsingin yliopisto, janne.varjo@helsinki.fi)

HUOM! Rinnakkaiset sessiot:

Torstai 21.3. klo 15-18, Sali¹: Filosofian seminaaritila, huone 150

Torstai 21.3. klo 15-18, Sali²: Filosofian seminaaritila, huone 169

Perjantai 22.3. klo 9-11, Sali¹: Filosofian seminaaritila, huone 150

Perjantai 22.3. klo 9-11, Sali²: Filosofian seminaaritila, huone 169

Kasvatossosiologian ja koulutuspolitiikan teemaryhmä kutsuu koolle yhteiskunnallisen, vertailevan ja historiallisen kasvatustutkimuksen sekä koulutuksen politiikan ja hallinnan tutkijoita. Teemaryhmässä tarkastellaan analyttisesti ja kriittisesti kasvatusta ja koulutusta myöhäismoderneissa, niin ylikansallisesti kuin kansallisesti ja paikallisesti määrittyvissä toimintaympäristöissä. Ryhmään toivotetaan tervetulleeksi eri tieteenalojen esityksiä ja keskustelunavauksia kasvatuksen sekä koulutuksen yhteiskunnallisista ulottuvuuksista.

Torstai 21.3. Filosofian seminaaritila, huone 150		
15.00-15.25	Mari Simola	Bolognasta Peda-Forumiin ja takaisin eli katsaus korkeakoulutuksen kehittämisen tavoitteisiin ja keinoihin
15.25-15.50	Henri Rautio	Huippuyliopistopolitiikka ja case – USA
15.50-16.15	Risto Rinne; Arto Jauhiainen; Jenni Koivula	Sinnittelyä yliopiston raunioilla: menetettyä autonomiaa ja romahtaneita unelmia yliopistopolitiikan muutoksessa
16.15-16.40	Kristiina Ojala	Ylemmän ammattikorkeakoulututkimuksen suorittaneiden urakehitys ja tutkinnon koulutuspoliittinen merkitys
16.40-17.05	Anne Laiho; Tarita Ruoholinna	Koulutus ja professionaalisen projektin edistäminen: lääkäri- ja sairaanhoitajajärjestöjen intressejä 2000-luvulla
17.05-17.30	Taina Saarinen	Korkeakoulupolitiikka ajallisesti ja paikallisesti tuotettuna
17.30-17.55	Ville Okkonen	Kamppailu koulujärjestelmästä ja nuorisosta 1960-luvulla
Torstai 21.3. Filosofian seminaaritila, huone 169		
15.00-15.25	Esko Harni	Mielivaltaista kasvatusta: yhteiskunnallis-filosofisia

		näkökulmia yrittäjyyskasvatukseen
15.25-15.50	Rauno Huttunen; Tomi Kiilakoski; Hannu L.T. Heikkinen	Opetussuunnitelma demokraattisena tahdonmuodostuksena habermasilaisessa mielessä
15.50-16.15	Nina Haltia	Avoin yliopisto ja tasa-arvon muuttuvat tulkinnat
16.15-16.40	Minna Saarinen	Sosiaalisen elämän kehukset. Kampus-ohjelman opiskelijoiden sosiaalinen asema tuetussa aikuisopiskelussa ja vapaa-ajalla
16.40-17.05	Raisa Simola	Rasismi ja antirasismi opettajankoulutuksessa
17.05-17.30	Mikko Ketovuori	Taito- ja taideaineet: koulutuspolitiikan Kanarialinnut?
17.30-17.55	Annukka Jauhiainen; Sini Kuusela	Luokan ja sukupuolen merkitykset yliopisto-opiskelussa, jatko-opiskelussa ja yliopistotyössä
Perjantai 22.3. Filosofian seminaaritila, huone 150		
9.00-9.30	Mira Kalalahti; Janne Varjo	Alaluokkainen tarve valita – alempien sosiaaliryhmien koulutukselliset asenteet ja kouluvalinnat
9.30-10.00	Sonja Kosunen	Koulujen maineet ja yläluokan yläkouluvalinnat urbaanissa kouluvalintatilassa
10.00-10.30	Antti Gronow	Menetetty mahdollisuus? Koulutuspolitiikka ja sosiaalisten verkostojen analyysi
10.30-11.00	Heli Ketovuori; Päivi Pihlaja	Koulutuspoliittiset muutokset perusopetuksen erityiskasvatuksen näkökulmasta
Perjantai 22.3. Filosofian seminaaritila, huone 169		
9.00-9.30	Anne-Mari Souto	”Ihan yhtä härdelliä” – amis keskeyttäneiden opiskelijoiden silmin
9.30-10.00	Kati Kauravaara	Nuoren miehen toimijuus ammattikoulun rakenteiden puristuksessa
10.00-10.30	Veronika Honkasalo	Kulttuuriset rajat nuorten seksuaalikasvatuksessa
10.30-11.00	Paula Kuusipalo	Peruskoulun päättötodistuksen merkitys oppivelvollisuusikäen ylittäneiden nuorten maahanmuuttajien kotoutumisprosessissa

Mari Simola – Bolognasta Peda-Forumiin ja takaisin eli katsaus korkeakoulutuksen kehittämisen tavoitteisiin ja keinoihin

Helsingin yliopisto

Paperini käsittelee korkeakoulutukseen, erityisesti yliopistokoulutukseen ja opetukseen, kohdistuvaa kehittämistyötä sekä kansainvälisen ja kansallisten reformien ja pyrkimysten suhdetta paikalliseen toimintaan.

Kansallisvaltioiden poliittisten toimijoiden yhteistoimintaa, ja kansainvälistä reformia, edustaa tutkimuksessani Eurooppalaisen korkeakoulualueen muodostamiseen tähtäävän ns. Bolognan prosessi. Tässä tapauksessa aineisto koostuu prosessin kuluessa (v. 1998–2012) prosessiin sitoutuneiden valtioiden korkeakoulutuksesta vastaavien ministereiden allekirjoittamista lausunnoista, ns. kommunikatioista. Yliopiston ruohonjuuritason toimintaa kuvaava aineisto koostuu suomalaisen korkeakouluopetuksen ja pedagogiseen kehittämiseen tarkoitettun Peda-Forum -verkoston järjestämien seminaarien työryhmäkuvaukset vuosilta 1994 lähtien. Näitä molempia

aineistoja verrataan suomalaisen yliopistokoulutukseen ja -opetukseen kohdistuneiden reformien keskeisiin tavoitteisiin ja keinoihin, mitä aineistona edustavat sekä aiheesta olemassa oleva tutkimuskirjallisuus, että opetusministeriön keskeiset työryhmämuistiot, koulutuksen kehittämissuunnitelmat sekä vuonna 2010 voimaan tullut yliopistolaki.

Lähestymistapa teemaan on esityksessäni ensisijaisesti historiallinen ja kuvaileva, pyrin hahmottamaan, miten ja milloin tietyt teemat ja toiminnot ovat ilmenneet tavoitteina ja toimenpiteinä kansainvälisessä (virallisessa, poliittisessa) keskustelussa, kansallisissa uudistuksissa sekä toisaalta kuinka nämä poliittiset toimenpiteet ja tavoitteet resonoivat (vai resonoivatko lainkaan) paikallisen, mutta kansallisesti koordinoitun verkoston toiminnassa.

Henri Rautio – Huippuyliopistopolitiikka ja case – USA

Turun yliopisto

2000-luvulla huippuyliopisto ja huippuosaaminen ovat nousseet entistä suurempaan koulutuspoliittiseen rooliin kaikkialla maailmassa, myös Suomessa. Erityisesti Aalto-yliopistoon on alusta saakka viitattu innovaatioyliopistona. Tietoyhteiskunta-retoriikka ja siihen liittyvät taikasanat ”globalisaatiosta”, ”kilpailullisuudesta” ja ”innovaatiosta” vaikuttavatkin synnyttäneen kysynnän poikkeukselliselle mutta tarkemmin määrittelemättömälle osaamiselle, joista talous on entistä riippuvaisempaa.

Paitsi Euroopassa, myös Kaukoidässä on meneillään vahva pyrkimys kohottaa parhaat yliopistot maailmaluokan yliopistoiksi. Etenkin Euroopassa ollaan huolissaan yliopistojen ”jälkeenjääneisyydestä” suhteessa Yhdysvaltoihin, sekä kyvyttömyydestä siirtää tieteellistä tietoa taloudellisesti hyödynnettäväksi innovaatioiksi. Yhdysvaltojen on eurooppalaisittain katsottu onnistuneen vastaamaan globaalin tietotalouden haasteisiin tehokkaammin, kiitos sen markkinavetoisemman ja autonomisemman yliopistojärjestelmän.

”Huippuyliopistopolitiikassa” juuri Yhdysvallat tarjoaakin mielenkiintoisen vertailukohteen. Maan kärkiyliopistojen asema globaaleina toimijoina on kiistaton ja kadehdittu. Siksi on syytä tarkastella muutamia perusmekanismeja, jotka selittävät niin rankingien kärkisijat, suuret tieteellisten julkaisujen määrät kuin toimivan rahoituksen sekä kansainvälisen houkuttelevuuden.

Yhtä lailla perusteltua on tarkastella amerikkalaista korkeakoulusysteemiä kokonaisvaltaisemmin. Kärkiyliopistojen taa on muodostunut maailman stratifioituneinen korkeakoulujen verkosto, joka tarjoaa ”entistä kalliimmalla entistä vähemmän”. Noin 20 kuuluisan yliopiston takana on eri arvioiden mukaan 3500–4000 korkeakoulutusta tarjoavaa oppilaitosta, joista suurella osalla on vaikeuksia yltää edes alkeellisiin akateemisiin standardeihin. Vaikuttakin siltä, että samat mekanismit jotka selittävät amerikkalaisten kärkiyliopistojen menestyksen, selittävät käänteisesti entistä useamman amerikkalaisyliopiston luokattoman tilan.

Kolmanneksi on syytä pohtia kriittisesti, mikä on uudenlaista elitismää heijastelevan huippuosaamisen todellinen merkitys yhteiskunnalle. Tutkinto maailmaluokan yliopistoista tarjoaa kyllä yksilöille entistä arvokkaamman kilpailuedun globalisoituvilla työmarkkinoilla, mutta mitkä ovat sen sosiaaliset ja taloudelliset hyödyt?

Kun Euroopassa suunnitellaan huipputulosten tavoittelua markkinavetoisemman systeemin kautta, on syytä varoa, ettei – Simon Marginssonia lainaten – heitettäisi lasta pesuveden mukana.

Risto Rinne, Arto Jauhiainen & Jenni Koivula – Sinnittelyä yliopiston raunioilla: menetettyä autonomiaa ja romahtaneita unelmia yliopistopolitiikan muutoksessa
Turun yliopisto

Bill Readings kirjassaan “The University in Ruins” (1996) oli ensimmäisiä tutkijoita, joka suuntasi kriittisen katseen yliopiston, valtion ja maailmantalouden muutosten välillä vallitsevaan yhteyteen. Hänen päätelmiään voidaan kritisoida, mutta varmaa on, että yliopistosta on monessa suhteessa kehkeytynyt 2000-luvun alkuun tultaessa hyvin erilainen instituutio. Yksi merkittävimmistä muutoksista on yliopistojen löystynyt suhde kansallisvaltioon, mikä erityisesti Suomen kaltaisessa, hyvin valtiokeskeisessä korkeakoulujärjestelmässä on ollut dramaattinen muutos. (Rinne 2010). Nykyään yliopistojen pitää tasapainoilla kahden kulttuurin välillä: perinteisen akateemisen kulttuurin ja vapaan markkinakulttuurin.

Yksi muutoksen vaikutus on se, että yliopistoja vaaditaan yhä useammin kaikin tavoin todistamaan uudelleen ja uudelleen toimintansa tulokset. Yliopistoja ja akateemisia toimijoita sekä heidän työtään kohtaan aiemmin vallinnut luottamus on saanut antaa tilaa monimutkaisille ja kattaville kontrollitoimille. Muutokset ovat muovanneet rankalla kädellä yliopistojen hallinnan muotoja ja mekanismeja. Perinteiset mallit, kuten “kollegiaalinen organisaatio” tai “professional bureaucracy” on korvattu uusilla näkökulmilla ja malleilla, kuten “yritysmäinen malli”. Monet pitävät kuitenkin tällaisen tehokkuuteen pohjautuvan ja ylhäältä alas suuntautuvan lähestymistavan ylivaltaa haitallisena ja monissa yliopistoissa vastarinta markkinaorientoituneita muutoksia kohtaan on vahvaa. (Rinne & Koivula 2005.)

Suomi ei ole poikkeus näiden suuntausten suhteen. Kuten muissakin pohjoismaissa, valtio pyrkii lisäämään kilpailua yliopistojen välillä vähentämällä rahoitusta ja kehittämällä arviointikäytäntöjä “tehokkuuden ja laadun takaamiseksi ja edistämiseksi”. Vuoden 2009 uusi yliopistolaki oli kulminaatiopiste kehityksessä vanhasta suomalaisesta (kansallis)yliopistomallista uusliberaaliin yliopistomalliin.

Esityksessämme piirrämme useiden tutkimuksiemme pohjalta (mm. Rinne & Koivula 2005; Rinne 2010; Rinne, ym. 2012; Jauhiainen ym. 2012; Koivula 2012). kokonaiskuvaa Suomen yliopistopolitiikan muutoksesta ja sen seurauksista sekä yliopiston muutoksesta kohti markkinaorientoitunutta instituutiota uuden julkisjohtamisen aikakautta. Makrotason lisäksi tarkastelemme myös toimijatasoa; kuinka yliopistoreformit on otettu vastaan yliopistotyöntekijöiden keskuudessa.

Lähteet:

Jauhiainen, A., Jauhiainen, A., Laiho, A. & Lehto, R. 2012. Fabrications, moral hazard and time control – Finnish university workers’ experiences of the governance of the university work. (submitted)

Koivula, J. 2012. Kohti yritysmäistä hyöty-yliopistoa? Valtiovallan tahto Suomessa vuosina 1985–2006 ja kokemukset kolmessa yliopistossa. (käsikirjoitus)

Readings, B. 1996. The University in Ruins. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Rinne, R. 2010. The Nordic University Model from a Comparative and Historical Perspective. Teoksessa J. Kauko, R. Rinne & H. Kynkäänniemi (toim.) Restructuring of School – Essays on Discursive Practices in Sociology and the Politics of Education. Jyväskylä. FERA: Research in Educational Sciences 48, 85–112.

Rinne, R., Jauhiainen, A., Simola, Lehto, R. Jauhiainen, A. & Laiho, A. 2012. Valta, uusi yliopistopolitiikka ja yliopistotyö Suomessa. Managerialistinen hallintapolitiikka yliopistolaisten

kokemana. Suomen kasvatustieteellisen seuran Kasvatusalan tutkimuksia – Research in Educational Sciences 58, Suomen kasvatustieteellinen seura. 392 s.

Rinne, R. & Koivula, J. 2005. The Changing Place of Higher Education and a Clash of Values. The Entrepreneurial University in the European Knowledge Society. Higher Education Management & Policy 17 (3), 91–124.

Kristiina Ojala – Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden urakehitys ja tutkinnon koulutuspoliittinen merkitys

Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ovat vielä varsin uusi tulokas suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä. Tutkinnot vakinaistettiin 1.8.2005. Ne toimivat työelämästä tulevien asiantuntijoiden osaamisen kehittämisen koulutusväylänä, ja tätä kautta tutkinnon suorittaneiden työmarkkina-aseman ja uramahdollisuuksien parantajana. Tutkintoja pidetäänkin luonnollisena väylänä ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille jatkaa (työelämäkokemuksen jälkeen) opintoja ilman koulutuksellisia umpiperiä ja kehittää omaa osaamista työelämän tarpeita vastaavaksi. Yhtäläisesti ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot tuovat yhä kiristyvillä työmarkkinoilla tutkinnon suorittaneille lisää mahdollisuuksia, kilpailukykyä ja erottuvuutta suhteessa maisterin tutkintoihin.

Siitä huolimatta, että ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot ovat olleet yksi Suomen korkeakoulujärjestelmän seuratuimpia koulutusuudistuksia ja myös tutkinnon suorittaneiden työelämässä sijoittumista on tutkittu jo jonkin verran, ei kuitenkaan ole tehty laajamittaista tutkimusta tutkinnon suorittaneiden urakehityksestä ja siitä, minkälainen merkitys tutkinnolla on niin tutkinnon suorittaneiden uralle kuin koulutuspoliittisesti tarkasteltuna.

Esitykseni tarkoituksena on kertoa käynnissä olevasta väitöstutkimuksestani, jossa tarkastelen ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon merkitystä sekä koulutuspoliittisesta että tutkinnon suorittaneiden urakehityksen kuin heidän työnantajiansa näkökulmista. Tutkinnon suorittaneiden uraa ja tutkinnon merkitystä tarkastelemalla haen vastauksia siihen, minkälainen on ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon koulutuspoliittinen merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä. Tutkimuskohteena ovat vuosina 2006–2012 ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneet 20 eri ammattikorkeakoulusta sekä heidän tutkimuksen toteuttamisen hetkiset työnantajat. Aineistona on syksyllä 2012 kerätty kyselyaineisto, joka koostuu tutkinnon suorittaneiden kyselystä (N=1277) ja työnantajien kyselystä (N=80). Kyselyaineistoja täydennetään kevään 2013 aikana haastatteluilla.

Anne Laiho & Tarita Ruoholinna – Koulutus ja professionaalisen projektin edistäminen: lääkäri- ja sairaanhoitajajärjestöjen intressejä 2000-luvulla

Turun yliopisto

Tutkimuksemme kohteena ovat lääkärin ja sairaanhoitajan ammatit ja alan koulutus. Terveysalan ammatillisuus ja sitä rakentava koulutus ovat monitasoisia ilmiöitä. Ammatillisuudessa on kysymys aina yhteiskunnallisista määrittelyistä, nimeämisistä ja rajojen asettamisesta, joista käydään valtataistelua. Yhteiskunnan ohjaus näkyy lainsäädännössä, määräyksissä ja suosituksissa sekä myös ylikansallisina vaikutteina ja sopimuksina. Ammatillisuutta ehdollistavat koulutus- ja työvoimapolitiikka, koulutusinstituutiot, terveydenhuollon palvelujärjestelmä ja työnjaolliset kysymykset sekä työn tekemisen konkreettiset ehdot

terveydenhuollossa. Lisäksi professioiden omat tavoitteenasettelut muovaavat ammatillisuutta, kun ne yrittävät pitää yllä ja suojella reviiriään sekä sosiaalista ammattilaisia omaan heimoonsa.

Professionalismi on uudessa tilanteessa 2000-luvulla. Uusi julkisjohtaminen on ottanut professiot kritiikin kohteeksi, ja niihin on alettu kohdistaa sellaista byrokraattista ja markkinakontrollia, joka oli aiemmin otettu käyttöön yksityisellä sektorilla tai kohdennettu alemmissa hierarkkisissa asemissa oleviin työntekijöihin. Professioneja sulkeneet tieto- sekä osin tehtävä- ja asiakasmonopolit ovat myös purkautuneet. Toisaalta professioneille rakentuneet suuret organisaatiot säilövät ja uusintavat ammattien rajoja. Klassinen esimerkki tästä on sairaalaorganisaatio. Väestön koulutustason nousu ja nykyinen suuntaus, jossa kyseenalaistetaan auktorisoitu tieto, tietoauktoriteetit, muuttavat ammattilaisten ja potilaiden suhdetta. Myös elinikäisen oppimisen painotus ja nopea, ennakoimaton yhteiskunnallinen muutos aiheuttavat paineita ammattiryhmien osaamisen kehittämiseksi.

Tarkastelemme esityksessä, miten lääkäreiden ja sairaanhoitajien ammattijärjestöt käyttävät koulutukseen ja tietoon liittyvää puhetapaa professionalismin edistämiseksi. Olemme kiinnostuneita, millaisin painotuksin lääkäri- ja sairaanhoitajaprofessionit pyrkivät vaikuttamaan koulutukseensa, sen tietoperustaan sekä myös lähiammatin koulutukseen. Miten ammattijärjestöt omaksuvat muuttuvan yhteiskunnan ja toimintaympäristön vaatimukset ja positioivat itsensä suhteessa niihin?

Yksityiskohtaisemman analyysimme kohteena ovat lääkäri- ja sairaanhoitajajärjestöjen ammattilehtien – Lääkärilehti ja Tehy – pääkirjoitukset. Lisäksi analysoimme järjestöjen julkilausumia ja toimintaa linjaavia dokumentteja. Ajallisesti aineistomme paikantuu 2000-luvulle.

Taina Saarinen – Policy is what happens while you're busy doing something else. Korkeakoulupolitiikka ajallisesti ja paikallisesti tuotettuna.

Jyväskylän yliopisto

Rakenteelliset näkökulmat ovat hallinneet korkeakoulupolitiikan tutkimusta viime vuosiin asti (Saarinen & Ursin 2012). Tässä esityksessä tarkastelen, miten korkeakoulupolitiikkaa voisi ajatella toisin: ajallisesti ja paikallisesti erilaisissa toimijaverkoissa ja erilaisin tavoittein tuotettuna ja jatkuvasti uusintavana toimintana. Tarjoan politiikan ”kielelliseen käänteeseen” (esim. Fairclough 1992) jatkoksi ”materiaalista käännettä”; vaikka politiikan diskursiivisesti tuotettu luonne on jollain tasolla ymmärrettävissä, se, miten diskurssit OVAT politiikkaa on jonkinasteinen musta laatikko. Kehittelen esityksessä diskursiivisen operationaalistuksen käsitettä (Saarinen 2007) yhtenä tapana tarkastella politiikkaa vertikaalisesti ja horisontaalisesti eri paikoissa, eri aikoina ja eri toimijoiden välisissä kohtaamisissa tuotettuna fyysisenä toimintana. Viime vuosien politiikkauudistukset Suomessa ja muualla korostavat politiikan tuottamisen kielellisyyttä jälketeollisissa verkostomaisissa yhteiskunnissa, joissa politiikkoja ei tuoteta pelkästään muodollisissa ja hierarkkisissa rakenteissa, mutta lisääntyvästi myös erilaisissa vakiintumattomissa toimijaverkoissa, joissa toimijoilla on erilaisia ja vaihtelevia rooleja (ks. Ball 2012). Tarkastelenkin politiikkaa sen kielellisyyden näkökulmasta, ja käytän esitykseni aineistona korkeakoulupolitiikan kansainvälistymiseen ja kielen (näkyvämmään) asemaan tuossa kansainvälistymispolitiikassa liittyvän hankkeen dokumentti- ja haastatteluaineistoa.

References:

Ball, S. (2012) *Global Education Inc. New policy networks and the neo-liberal imaginary*. London, Routledge.

Fairclough, N. (1992) *Discourse and social change* (Cambridge, Polity Press).

Lehtonen, Turo-Kimmo 2009. How does the materiality matter in social sciences? In Dominique Colas & Oleg Kharkhordin (eds.), *The Materiality of Res Publica: How to do Things with Publics*, pp. 271–288. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.

Saarinen, T., & Ursin, J. (2012). Dominant and emerging approaches in the study of higher education policy change. *Studies in Higher Education*, 37 (2), 143–156.

Saarinen, T. (2007). *Quality on the move. Discursive construction of higher education policy from the perspective of quality*. Jyväskylä, Finland: University of Jyväskylä. *Jyväskylä Studies in Humanities.*, 83.

Ville Okkonen – Kamppailu koulujärjestelmästä ja nuorisosta 1960-luvulla

Turun yliopisto

Suomen yhtenäiskoulujärjestelmän kehitys on historiallisesta näkökulmasta vahvasti ristiriitainen projekti. Yhtenäiskoulujärjestelmä oli ensimmäistä kertaa eduskunnan käsittelyssä vuonna 1947, jolloin Yrjö Ruudun (kd.) johtaman komitean mietintöä eduskunnassa kannatti vain Suomen Kansan Demokraattinen Liitto. Kun Sosialidemokraattinen Puolue pian omaksui yhtenäiskoulutavoitteen, koulu-uudistus sai vahvan poliittisen jalansijan, ja R. H. Oittinen (sos. dem.) jatkoi kouluhallituksen pääjohtajana Ruudun työtä.

Yhtenäiskoulua alettiin vakavasti kehittää 1950-luvun lopulla. Keskustelu koulutuksen tarkoituksista ja opetuksen sisällöstä oli näkyvä poliittinen kysymys. Vasemmistopuolueet lähtivät siitä, että koulu-uudistuksessa oli puututtava myös kouluopetuksen vanhoillisuuteen ja opettajankoulutukseen.

Vuonna 1958 voimaanastunut kansakoululaki sisälsi vasemmiston näkökulmasta merkittäviä uudistuksia. Kansanedustaja Irma Rosnell kirjoitti *Kommunisti*-lehdessä (no 6, maaliskuu 1958), että ”Koko kiista, jota on käyty kunnallisen keskikoulun ympärillä, johtunee siitä, että uusi pelästyttää. Etuoikeutetut pitävät kiinni etuoikeuksistaan... Lähinnä yksityisoppikoulujen opettajakunta on saatu vastustajien puolelle pelottelemalla sitä aseman ja arvovallan menetyksellä.”

Suomalainen opettajakunta säilyi sotien jälkeen vahvasti oikeistolaisena. Siten poliittinen kamppailu koulujärjestelmän muodosta, opetuksen sisällöstä ja opettajien koulutuksesta kytkeytyivät toisiinsa. Oliko oppivelvollisuuskoulun kasvatettava lapset ja nuoret yksilöllisyyteen ja yhteiskunnallisiin taitoihin?

Laajemmin yhteiskunta- ja kulttuurielämässä kirjailijat ja yhteiskuntatieteilijät haastoivat perinteisen oikeiston käsityksiä kansallisesta kulttuuriperinnöstä, historiasta ja suomalaisuudesta. 1960-luvun loppua kohti väestön koulutustaso kohosi, tekniset edellytykset kotimaan ja maailmantapahtumien seuraamiselle paranivat ja yhteiskunnalliset instituutiot politisoituivat.

Elinkeinoelämän rahoittama Suomalaisen Yhteiskunnan Tuki -säätiö (STY) seurasi kouluelämää ja pyrki vaikuttamaan opettajiin, rehtoreihin ja oppilaisiin. SYT järjestämien seminaarien tarkoituksena oli jakaa oppimateriaalia, parantaa elinkeinoelämän ja koulun siteitä ja vaikuttaa kouluopetuksen sisältöön. Tarkoituksellisen toiminnan tarkoituksettomana seurauksena oli kuitenkin syvenevä poliittinen ristiriita, kun aktiiviteinit etäännyivät kansallis-oikeistolaisesta traditiosta, nuorisoradikalismi vahvistui ja SKDL nousi hallitukseen.

SYT:n aineisto antaa mielenkiintoisen perspektiivin yhteiskunnan politisoitumiseen. Esitelmäni tarkastelee tätä koulutuspoliittista aktivismia 1960-luvulla. Miksi nuorison sosialisointiin puututtiin epävirallisten kanavien kautta? Miten koulujärjestelmäuudistus ja opetuksen sisältö politisoituivat? Edistikö SYT:n koulutoiminta aktiiviteiniä radikalisoitumista 1960-luvun lopulla?

Esko Harni – Mielivaltaista kasvatusta: yhteiskunnallis-filosofisia näkökulmia yrittäjyyskasvatukseen

Jyväskylän yliopisto

Tutkielmani käsittelee yrittäjyyskasvatusta yhteiskunnallisessa kontekstissa, jota määrittää jatkuva muutos ja epävarmuus. Keskiössä on oppimisen ja työn irtaantuminen perinteisistä suljetuista instituutioista sekä niiden korvautuminen kaikkialle yhteiskuntaan ja ihmisen elämään levittäytyneenä yrittäjämäisyytenä. Selkein esimerkki tästä on yrittäjyyskasvatuksen entistä intensiivisempi tuominen koulutuksen ja kasvatuksen piiriin, aina esikouluista yliopistoihin.

Ensimmäisen näkökulman tutkielmalleni muodostaa siirtymä kurinpidollisista yhteiskunnista kohti kontrolliyhteiskuntia. Tämän muutoksen myötä kurinpidolle ominaiset suljetut instituutiot avautuvat ja leviävät kaikkialle yhteiskuntaan. Kun esimerkiksi kurillinen koulu oli kuin muotti, jossa yksilölle valettiin aina tietty identiteetti, kontrolliyhteiskuntia ja sen instituutioita luonnehtii pikemminkin jatkuva muutos ja yksilöiden modulointi. Tämän vuoksi myös yrittäjyyskasvatusta määrittelevissä koulutuspoliittisissa linjauksissa korostetaan yksilön kykyä sopeutua ”jatkuvaan muutokseen” – kykyä olla mitä milloinkin.

Toisena teemana käsittelen postfordistista tuotantoa, jossa ratkaisevaan asemaan ovat nousseet työntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet ja yleinen kyvykkyys minkään erityisten tietojen tai taitojen sijaan. Nämä ovat kykyjä, joita innovaatiovetoinen talouspolitiikka tarvitsee ja joihin yrittäjyyskasvatusta pyrkii tarttumaan. Nämä ovat myös kykyjä, joita ei voida enää hallita eristämällä tilaan, vaan pikemminkin tarttumalla ihmisenä olemiseen jo ennalta, a priori.

Yhdessä nämä kaksi näkökulmaa muodostavat ”yhteiskunnallisen kehyksen”, jonka myötä yrittäjyyskasvatukselle ja siihen liittyvälle koulutuspoliitille ominaiset piirteet tulevat ymmärretyksi. Huomioni kohdistuu erityisesti sisäisen yrittäjyyden käsitteeseen sekä siihen liittyviin koulutuspoliittisiin linjauksiin. Keskeistä on jatkuvan muutoksen ja siihen sopeutumisen korostaminen sekä tätä kautta syntyvät kontrollin muodot, jotka eivät enää kohdistu ihmisen aktuaaliseen toimintaan, vaan pikemminkin mahdollisiin tekoihin ja yleisiin ihmisenä olemisen piirteisiin.

Rauno Huttunen¹, Tomi Kiilakoski² & Hannu L.T. Heikkinen³ – Opetussuunnitelma demokraattisena tahdonmuodostuksena habermasilaisessa mielessä

Turun yliopisto¹

Tampereen yliopisto²

Jyväskylän yliopisto³

”Opetussuunnitelman perusteiden tekeminen on näennäistä demokratiaa. Opetushallituksen virkamiehet sen oikeasti tekevät – järjestävät näitä keskustelutilaisuuksia vain muodon vuoksi.” Toisenlaistakin puhetta saamme kuulla. Virallinen ääni kertoo, että suomalainen

opetussuunnitelmaprosessi on harvinaisen avoin, demokraattinen ja osallistava prosessi. Että missään muualla maailmassa ei näin laajasti osallisteta opettajia. Tämä on demokratiaa, jos jokin.

Opetussuunnitelmakeeskustelun nurkkapöydissä ja takapenkeissä esitetään mielestämme aitoja ja tärkeitä kysymyksiä. Onko opetussuunnitelmatyö aidosti demokraattinen prosessi vai pelkkää demokratiateatteria? Entä onko opetussuunnitelma sitova juridinen normi? Vai onko kyse jostain muusta, lakeja ja asetuksia paljon väljemmästä kehyksestä? Mikä on valtiollisen, edustuksellisen päätöksenteon ja paikallisdemokratian suhde? Entä opettajan autonomia: onko sitä aidosti olemassa? Entä vanhemmat ja ”loppukäyttäjät” eli oppilaat?

Lähtökohtanamme on Jürgen Habermasin oikeuden diskurssiteoria. Se on kokonaisesitys siitä, miten päteviä normeja muodostetaan kollektiivisen demokraattisen prosessin kautta perustuslaillisessa oikeusvaltiossa. Tämän teorian Habermas esitteli teoksessaan Faktizität und Geltung (1992; Faktisiteetti ja validiteetti). Kirjan nimessä tulee esille perusjännite, jota olemme edellä kuvanneet opetussuunnitelmaprosessin nurkkapöytäparlamentteja ja takapulpetin mutinoita referoidessamme: opetussuunnitelmatyötä tehdään moraalisesti jännitteisessä sosiaalisessa sfäärissä. Lakien tai tässä tapauksessa opetussuunnitelman perustavien asiakirjojen pätevydestä eli validiteetista vallitsee monenlaisia näkemyksiä. Joidenkin mielestä esimerkiksi opetusmenetelmien tai arvioinnin ohjeistukset vievät opetusta väärille raiteille tai oppimista koskevissa perusteksteissä konstruktivismiin perimmäistä olemusta ei ole alkuunkaan tajuttu. Tämä kaikki on keskustelua, jonka pohjalta muodostuu opetussuunnitelman validiteetti eli näkemys toimintanormin pätevydestä. Mutta lopulta johonkin kompromissiin kuitenkin päädytään. Julkaistaan asiakirja, jonka Opetushallitus lopulta vahvistaa proseduraalisesti. Näin vahvistuu toimintanormin faktisiteetti eli tosiasiallisuus.

Esityksessä sovelletaan Habermasin tekemää mallia diskurssiivisesti pätevistä (validista) päätöksen teosta ja sovellamme sitä suomalaisen opetussuunnitelmakeeskusteluun, päätöksen tekoon ja soveltamiseen.

Nina Haltia – Avoin yliopisto ja tasa-arvon muuttuvat tulkinnat

Turun yliopisto

Avoin yliopisto on koulutusmuoto, johon kuka tahansa voi osallistua ja jossa voi suorittaa yliopistotasoisia opintoja. Avoimelle yliopistolle on annettu monenlaisia merkityksiä. Siitä on puhuttu mm. ammatillisen lisäkoulutuksen muotona, koulutuspolkujen avaajana ja väljätavoitteisena sivistysharrastuksena. Avoimen yliopiston ideassa on jollakin tavalla aina ollut mukana ajatus myös koulutuksellisen tasa-arvon edistämisestä. Kuvaan ja analysoin esityksessäni suomalaisen avoimen yliopiston tehtävästä ja merkityksestä käytyä keskustelua. Tutkimuksen aineisto koostuu erilaisista julkisista teksteistä, joita on analysoitu diskurssianalyysin keinoin. Tarkastelen erityisesti tasa-arvon käsitteessä tapahtunutta muutosta avoimen yliopiston alkuvuosista eli 1970-luvulta tähän päivään saakka.

Avoimen yliopiston tehtävä tasa-arvon edistäjänä on eri aikoina mielletty eri tavoin. Ennen kuin avoimen yliopiston toiminta varsinaisesti alkoi, sen tehtävänä näyttäytyi sivistyksellisen demokratian turvaajana toimiminen. Kun avoimen yliopiston kurssit käynnistyivät, määrittyi toiminta selkeästi aikuisten koulutukseksi. Avoin yliopisto määrittyikin nyt aikuisten toiseksi mahdollisuudeksi hankkia koulutusta, jota vaille he olivat nuorempina jääneet. Avoimen yliopiston organisatoristen puitteiden muotoutumisen jälkeen 1980-luvulla keskustelussa nousi vahvasti esiin toiminnan ja opetusmuotojen kehittäminen. Avoin yliopisto määrittyikin nyt

aikuisten monipuoliseksi ja joustavaksi koulutusmahdollisuudeksi. Tasa-arvoisten mahdollisuuksien luominen näyttäytyi innovatiivisena, dynaamisena ja eteenpäinpyrkivänä toimintana, jossa otettiin huomioon aikuisten erilaiset tarpeet. 1990-luvulla ns. Relander-ohjelman myötä avoimen yliopiston julkilausuttu tehtävä nimenomaan aikuisten kouluttajana kuitenkin muuttui. Avoin yliopisto näyttäytyi nyt yksilöllisiä tarpeita palvelevana mahdollisuuksien talona, jossa oli sijaa kaikille. Tärkeäksi määrittyi myös opiskelun tavoitteiden ja motiivien moninaisuus, ja mm. tutkinnon suorittamisen avoimen yliopiston opintojen kautta tuli olla realistisesti mahdollista. 2000-luvulla ja erityisesti tutkinnonuudistuksen jälkeen avoin yliopisto määrittyi yhä selvemmin työelämän sekä alueellisten tarpeiden kautta. Avoin yliopisto näyttäytyy joustavana ja erilaisia tarpeita palvelevana opiskeluforumina. Avoin yliopisto palvelee paitsi yksilöiden, myös työelämän ja yritysten tarpeita sekä on osaltaan turvaamassa alueiden kilpailukykyä ja elinvoimaisuutta.

Minna Saarinen – Sosiaalisen elämän kehykset. Kampus-ohjelman opiskelijoiden sosiaalinen asema tuetussa aikuisopiskelussa ja vapaa-ajalla
Helsingin yliopisto

Tutkimuksessa analysoidaan sosiologisesta ja erityispedagogisesta näkökulmasta, millainen on Kampus-opiskelijoiden sosiaalinen asema tuetussa aikuisopiskelussa ja vapaa-ajalla.

Tutkimus pohjautuu suomalaiseen Kampus-ohjelmaan, jonka esikuvana on kanadalainen On Campus program-ohjelma. Tutkimuksessa on mukana neljä 17-35-vuotiasta erilaisia oppimisen esteitä kohtaavaa opiskelijaa, jotka opiskelivat yksilöllisen tuen ja opetusohjelman avulla normaaleissa kouluympäristöissä: yliopistolla, sosiaalialan oppilaitoksessa ja ammattikoulussa. Tutkimus on kvalitatiivinen tapaustutkimus, joka perustuu etnometodologiseen kouluetnografiaan. Tutkimusmenetelminä olivat osallistuva havainnointi, informaaliset keskustelut ja haastattelut, ainekirjoitukset, sosiogrammit, verkostokartat, opiskelijoiden asiakirjat ja heidän opetuksestaan kootut opetusohjelmat. Aineisto tyypiteltiin ja teemoiteltiin. Tutkimuksessa käytettiin triangulaatiota.

Opiskelijoiden sosiaalinen asema tuetussa aikuisopiskelussa jakaantui neljään prosessinomaiseen tyyppiin, joihin edettiin vaiheittain. Näitä olivat tavallinen oppilas-tyyppi, autettu oppilas-tyyppi, näkymätön oppilas-tyyppi ja erilainen ja erityinen oppilas-tyyppi. Erilainen ja erityinen oppilas-tyyppi esiintyi vain kahden opiskelijan kohdalla. Muut tyypit löytyivät kaikkien neljän Kampus-opiskelijan kohdalla. Opiskelijoiden sosiaalinen elämä ja sosiaaliset verkostot perustuivat heitä itseään vanhempien henkilöiden varaan. Vammattomia ikätovereita ja koulutovereita puuttui heidän verkostoistaan. Perhesuhteet, sukulaissuhteet ja viranomaissuhteet näkyivät verkostokartoissa. Sosiaalisia suhteita leimasi hoitosuhteisuus. Opintojen edetessä verkostoon tuli nimimainintoja koulutovereista, jotka olivat haaleita ja vaihtuvia. Segregoiduista ympäristöistä tulleet kaverinimet poistuivat opintojen edetessä ja niiden tilalle tuli uusia nimimainintoja ja jotkut opiskelijat jäivät uusia kavereita vaille. Yhden Kampus-opiskelijan verkostokartassa oli vain yksi vammauton ystävä vapaa-ajan ympäristöistä.

Inklusiivinen kouluyhteisö tämän hetken koulutuspoliittinen lähtökohta. Tutkimus osoitti, että sosiaalinen inklusio on haastava saavuttaa ilman kouluihin kohdistuvia laajoja tukitoimia.

Raisa Simola – Rasismi ja antirasismi opettajankoulutuksessa
Itä-Suomen yliopisto

Rasismi on “ruma sana”, jota ei mainita valtakunnallisessa peruskoulun opetussuunnitelmassa. Kuitenkin esimerkiksi Sini Perhon (2010) ja Anne-Mari Souton (2011) tutkimusten mukaan rasismi on hyvin läsnä lasten ja nuorten koulupäivissä.

Kahtena vuotena olen pitänyt kollegani Jouko Jokisaloon kanssa kurssia ”Rasismi, antirasismi ja monikulttuurisuus yhteiskunnassa ja koulussa” Itä-Suomen yliopistossa. Kurssi on tarkoitettu luokanopettajaopiskelijoille, ja se on ollut heille vapaaehtoinen. Kurssin järjestämiseen on ollut kaksi syytä: koulu on suomalaisnuorten ja maahanmuuttajataustaisten nuorten keskeinen kohtaamispaikka, ja rasismi on edelleenkin paljolti vaiettu aihe koulukasvatuksessa.

Kurssin luento-osuus oli yhteinen Jouko Jokisaloon ja minun opiskelijoilleni, kummallakin meillä oli maksimimäärä eli 20 opiskelijaa. Luennoille saimme ulkopuolisia vierailijoita, kuten venäläistäustaisen nuoren naisen, joka kertoi arkipäivän rasismi-kokemuksistaan Joensuun Rantakylässä sekä Erkki Kanervan, joka on toiminut poliisina erityisesti 1990-luvulla skineistään kuuluisassa Joensuussa. Yhteisen luento-osuuden jälkeen opiskelijat jakaantuivat kahteen seminaariryhmään, joiden tavoitteena oli olla epähierarkkisen keskustelevia; koko kurssi alkoi luennolla dialogisesta / sokraattisesta menetelmästä. Olen kirjoittanut Jokisaloon kanssa kahden vuoden kokemuksistamme alustavan artikkelin (2012), joka koostuu lähinnä opiskelijoiden palautteesta. Lyhyesti: kurssia pidettiin yleisesti tärkeänä ja silmiä avaavana, muutamat arvioivat sen jopa niin tarpeelliseksi luokanopettajaopiskelijoille, että sen olisi tullut olla pakollinen heille kaikille.

Kurssi järjestetään myös keväällä 2013, ja tarkoitukseni on jatkaa oppimisen tutkimista kurssin aikana. Tulen analysoimaan opiskelijoiden oppimismuistiinpanoja; kirjaan ylös jokaisen istunnon aikana myös omia havaintojani. Tällä tavoin teen yhtäällä omaa tutkijanpositiotani näkyväksi, toisaalta näin voin myöhemmin vertailla opiskelijoiden havaintoja omiini. Tämän tutkimuksen voin tehdä vasta kurssin loputtua keväällä. Turun sosiologiapäivien esitykseni olisi lähinnä keskustelunavaus ”Rasismi, antirasismi ja monikulttuurisuus yhteiskunnassa ja koulussa”-kurssin kasvatuksen ja koulutuksen yhteiskunnallisista ulottuvuuksista.

Mikko Ketovuori – Taito- ja taideaineet: koulutuspolitiikan Kanarialinnut?

Turun yliopisto

Kolme koulutuksellista trendiä: individualisaatio, päämäärä rationaalisuus ja dekontekstualisaatio, ovat kaikki yhdessä murtaneet ajatusta kulttuurin merkityksestä osana kasvatusta. Käytännössä tämä on johtanut, ei vain kasvatustieteellisen diskurssin muutokseen, vaan myös laajempaan ajatukseen itse tiedon ja opetuksen kriisistä, kuten alan oppikirja muotoilee: ”Tiedosta tulee tuote, joka irtoaa sekä tuottamisensa että käyttönsä sosiaalisista ehdoista” (Antikainen; Rinne & Koski 2003, 173). Taito- ja taideaineitten kannalta tämä kehitys on ollut erityisen ongelmallinen, sillä sen seurauksena on ollut koulutuksen sisältöjen pirstoutuminen, opetuksen kyseenalaistaminen ja sitä seurannut opetusresurssien kaventuminen. Tämä kaikki on tapahtunut ”valinnanvapauden lisääntymisen” diskurssissa.

Taito- ja taideaineisiin liittyy kuitenkin implisiittisesti edellä esitettyä täysin päinvastaisia ajatuksia. Viimekädessä tieto ja taito ovat: sosiaalisesti määräytyneitä, itseisarvoisia ja kontekstuaalisia. Tasa-arvon kannalta taito- ja taideaineitten rooli koulutusjärjestelmässä on toki helposti ymmärrettävissä – yleensä niiden olemassaolo on oikeutettu koululaisten hyvinvointiin ja kouluviihtyvyyteen liittyen. On ajateltu, että nämä aineet muodostaisivat vastapainon akateemisille opinnoille ja tarjoaisivat onnistumisen mahdollisuuksia myös niille, joille

oppiminen muissa aineissa on vaikeaa. Asia on kuitenkin luonteeltaan paljon monisyisempi. Pohjimmiltaan kysymys on sosiaalisesta pääomasta ja sen luonteesta: asioista, kuten esim. luottamus, sosiaaliset suhteet, yhteiset tavoitteet ja osallisuus. Tässä tehtävässä taito- ja taideaineet eivät ole välttämättä aina saavuttaneet tavoitteitaan. Olisi kuitenkin kohtuutonta väittää, että tämä johtuisi vain näiden aineiden opettajista tai vanhentuneesta pedagogiikasta. Pikemminkin päinvastoin: taito- ja taideaineitten asema koulutusjärjestelmässä, on oire laajemmasta kulttuurisesta kriisistä, jonka varoitusmerkkinä – kanarialintuina – näiden aineiden tilannetta tulee tarkastella.

Antikainen, Ari.; Koski, Leena.; & Rinne, Risto. 2003. Kasvatussosiologia. WSOY.

Annukka Jauhiainen & Sini Kuusela – Luokan ja sukupuolen merkitykset yliopisto-opiskelussa, jatko-opiskelussa ja yliopistotyössä

Turun yliopisto

Luokka ja sukupuoli ovat keskeisiä elämäntulkua ja koulutusvalintoja kehystäviä tekijöitä. Luokan käsitettä voidaan lähestyä ennen kaikkea kulttuurisena ja sosiaalisena ilmiönä, elettyinä ja koettuna luokkana. Luokka ja sukupuoli rakentavat niitä resursseja ja mahdollisuuksia, joiden varassa esimerkiksi koulutussiirtymät ja opiskeluun tai työhön liittyvät elämänvalinnat tehdään.

Pohdimme esityksessämme erilaisia tapoja teoretisoida luokkaa ja sukupuolta. Erityisesti Mari Käyhkön (2008, 2011), Valerie Heyn (2003), Diane Reayn (2001) ja Beverley Skeggsin (1997, 2004) inspiroimina olemme kiinnostuneita luokka-käsitteen ja siihen kytkeytyvän sukupuolinäkökulman ”elvyttämisestä” suomalaisessa kasvatussosiologisessa tutkimuksessa. Individualisoituminen ja vahvan kollektiivisen luokka-aseman ja -tietoisuuden hiipuminen ei ole tehnyt ihmisistä yhteisöistä tai sosiaalisista ja kulttuurisista suhteista vapaita yksilöitä (Käyhkö 2008; 2011).

Makrotason luokka-analyysien sijaan empiiristä tutkimusta olisi mahdollista tehdä hienovaraisesti, lähtemällä ”purkamaan sitä, millaisissa kysymyksissä ja missä muodoissa luokka ylipäänsä ihmisten elämässä aktualisoituu ja merkityksellistyy, myös kokemuksellisenä kysymyksenä” (Käyhkö 2008, 213). Olemme keräämässä elämänhistoriallista lähestymistapaa (Syrjälä 2001) hyödyntävää aineistoa yliopisto-opiskelijoilta, jatko-opiskelijoilta ja yliopistotyöntekijöiltä. Pohdimme esityksessämme narratiivis-elämäkerrallisen tutkimusaineiston hankkimiseen liittyviä kysymyksiä ja sen erilaisia mahdollisuuksia kuten elämänhistoriallista kirjoitelma-aineistoa, koulutuselämäkertoja, muistelutyön menetelmää ja elämäkerrallista haastattelua-aineistoa. Narratiivis-elämäkerrallisen tutkimusaineiston kautta haluamme tavoittaa tutkittaviemme omia luokkaan ja sukupuoleen liittyviä yksilöllisiä elämänjäsennyksiä ja niiden merkityksiä heidän arjessaan – liittyen joko opiskeluun, jatkotutkimuksen tekemiseen tai yliopistossa työskentelyyn.

Lähteet:

Alakoski, Susanna & Nielsen, Karin (red.) 2006. Tala om klass. Stockholm: Ordfront.

Erola, Jani (toim.) 2010. Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Syrjälä, Leena. 2001. Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS-kustannus, 203–217.

Hey, Valerie. 2003. Joining the Club? Academia and Working-class Femininities. *Gender and Education* 15 (3), 319–335.

- Järvinen, Katriina & Kolbe, Laura. 2008. Luokkaretkellä hyvinvointiyhteiskunnassa: nykysukupolven kokemuksia tasa-arvosta.
- Käyhkö, Mari. 2008. Vaie(nne)ttu luokka. Teoksessa M. Hannikainen & P. Lohikoski (toim.) Työväki lähtee – mihin suuntaa tutkimus? Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 207–219.
- Käyhkö, Mari. 2011. Vieras omassa perheessä. Koulussa hyvin menestyneiden tyttöjen koulunkäynti työläisperheessä. *Kasvatus* 42 (5), 415–426.
- Reay, Diane. 2001. Finding or losing yourself?: Working-class relationships to education. *Journal of Education Policy* 16 (4), 333–346.
- Sayer, Andrew. 2005a. *The Moral Significance of Class*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sayer, Andrew. 2005b. Class, Moral Worth and Recognition. *Sociology*, 39 (5), 947–963.
- Skeggs, Beverley. 1997. *Formation of Class & Gender. Becoming Respectable*. London: Sage.
- Skeggs, Beverley. 2004. *Class, Self and Culture*. London: Routledge.
- Tolonen, Tarja (toim.) (2008). *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Trondman, Mats. 1994. Bilden av en klassresa. Sexton arbetarklassbarn på väg till och i högskola. Carlssons.
- Wennerström, Ulla-Britt. 2003. Den kvinnliga klassresan. Göteborg Studies in Sociology No 19. Department of Sociology. Göteborg University.

Mira Kalalahti & Janne Varjo – Alaluokkainen tarve valita – alempien sosiaaliryhmien koulutukselliset asenteet ja kouluvalinnat
Helsingin yliopisto

Suomalaisen, yhtenäisen ja mahdollisuuksien tasa-arvoon perustuvan peruskoulujärjestelmän yhtenä kulmakivenä on ollut koulujen tasainen laatu ja vanhempien rajallinen valintamahdollisuus koulujen välillä. Kouluvalintamahdollisuuksien lisääminen, koulujen profiloituminen, oppimistulosten eriytyminen ja yhteiskunnallisten erojen leveneminen ovat yhdessä muodostaneet tilanteen, jossa yläkouluvalinnat saavat yhä painokkaampia, yhteiskuntaluokkiin paikantuvia merkityksiä. Kansainvälisten tutkimusten perusteella voidaan ennakoida, että uudessa tilanteessa alimpien yhteiskuntaluokkien tiedolliset sekä kulttuuriset valmiudet tehdä peruskouluvalintoja ovat heikompia kuin korkeammin koulutetuilla yhteiskuntaluokilla myös Suomessa. Kodin kulttuurinen etäisyys korkeampaan koulutukseen näkyy arvostuksissa ja asenteissa; työväenluokkaisen perheen asenneilmastoa saattavat ilmentää lyhyen ammattikoulutukseen nojautuvan koulutusuran tavoittelu ja tyytyväisyys lähikouluvalintaan.

Tässä esityksessä tarkastelemme kyselylomakeaineiston avulla ala- ja työväenluokkaisten perheiden koulutususkoa, peruskouluvalintoja ja peruskoululle asettamia tavoitteita. Osa-aineisto on poimittu laajemmasta PASC-tutkimushankkeen (Parents and School Choice) kyselylomakeaineistosta (n=2624), joka on suunnattu yläkouluvalintoja tekeville perheille. Ala- ja työväenluokkaiseksi kuvattavaan osa-aineistoon on valikoitu 332 vastaajaa alempien sosiaaliryhmien tai työväenluokkaisuuden piirteiden kautta (perus- tai ammattikoulutus, pienituloisuus tai matala tulotaso yhdistettynä yksinhuoltajuuteen, matalaan koulutustasoon tai työttömyyteen). Tutkimassamme ryhmässä vallitsee tulosten mukaan vahva usko ammatilliseen koulutukseen ja nopeaan työelämään siirtymiseen. Tämän kääntöpuolena ryhmä mieltää yhteiskunnallisen arvostuksen perustuvan liiaksi koulusaavutuksiin ja tutkintoihin ja koulunkäynnille asetetaankin muita tavoitteita, kuten lapsen viihtyminen ja hyvinvointi. Kuitenkin tämä ryhmä kannattaa

kouluvalintaoikeuksien lisäämistä. Esityksessä nostetaan esiin tekijöitä, jotka rakentavat alaluokkaista tarvetta kouluvalinnoille.

Sonja Kosunen – Koulujen maineet ja yläluokan yläkouluvalinnat urbaanissa kouluvalintatilassa

Helsingin yliopisto

Koulujen maineet vaikuttavat vanhempien tekemiin kouluvalintoihin, millä on yhteytensä sekä koulujen että kaupunginosien sosiaaliseen eriytymiseen. Tässä esityksessä tarkastellaan yläkouluvalintaa tekevien espoolaisvanhempien (n=96) haastattelupuheessa rakentuvaa kouluvalintatilaa ja koulujen välisiä ja sisäisiä mainehierarkioita. Koulujen erilaisten opetusryhmien (yleisopetus ja painotettu opetus) maineet on analysoitu hyödyntäen Bernsteinin (1977) instrumentaalisen ja ekspressiivisen järjestyksen käsitteistöä. Tarkastelussa ovat erityisesti yläluokan yläkouluvalinnat, valintojen perustelut ja niiden yhteydet kansainväliseen koulumarkkinakeskusteluun.

Antti Gronow – Menetetty mahdollisuus? Koulutuspolitiikka ja sosiaalisten verkostojen analyysi

Helsingin yliopisto

Verkostoanalyysia on harrastettu yhteiskuntatieteissä jo vuosikymmeniä, mutta suuren yleisön tietoisuuteen sosiaalisten verkostojen analyysi nousi vasta 2000-luvun alussa. Jostain syystä kasvatustieteiden ja koulutuspolitiikan tutkijoiden kiinnostus verkostoanalyysia kohtaan on kuitenkin ollut laimeaa. Tämä on yllättävää siinä mielessä, että kasvatusta ja koulutusta tapahtuvat määritelmällisesti siten, että informaatiota ja toimintamalleja pyritään siirtämään toimijalta toiselle. Juuri tällaiset toimijoiden väliset kytkökset ja niistä muodostuva verkostollinen rakenne ovat perinteisesti olleet verkostoanalyysin ominta aluetta.

Koulutustieteiden joukossa on kuitenkin merkkejä orastavasta kiinnostuksesta verkostoanalyysia kohtaan. Stephen J. Ball – eittämättä koulutustieteiden tunnetuimpia nimiä – nimittäin hyödyntää niin sanottua politiikkaverkostoanalyysia kahdessa tuoreessa kirjassaan. Poliitiikkaverkostoanalyysi on sosiaalisten verkostojen analyysin sovellus ja siinä analysoidaan sekä poliittisten toimijoiden että toimijoiden edustamien organisaatioiden välisiä kytköksiä. Ballin mukaan politiikkaverkostoanalyysi tarjoaa mahdollisuuden politiikan erittelyyn globalisaation aikakaudella, sillä tämän aikakauden ominaispiirre on se, että valtio on koulutuspolitiikan kentällä vain yksi toimija muiden toimijoiden joukossa. Tästä syystä yksityisten ja julkisten organisaatioiden väliset ja myös sisäiset yhteydet nousevat erityishuomion kohteeksi.

Käsittelen alustuksessani Ballin tapaa tehdä politiikkaverkostoanalyysia ja esitän, että hän motivoi tutkimusotteensa järkevästi, mutta hänen varsinainen verkostoanalyysinsä – jota Ball kutsuu verkostoetnografiaksi – on turhan epäsystemaattista ja impressionistista. Niinpä paneudun esityksessäni politiikkaverkostoanalyysin metodologiaan, joka tarjoaa mahdollisuuden myös koulutuspolitiikan kentän systemaattiseen analyysiin. Lisäksi esitän, että poliittisten toimijoiden välisten kytkösten ohella myös ”tavallisten” ihmisten henkilökohtaisten sosiaalisten verkostojen analyysi voi tarjota välineitä koulutuspolitiikan tutkimukselle. Käytän empiirisenä esimerkkinä Vanhemmat ja kouluvalinta -projektin toteuttamaa kyselyä, jonka avulla voidaan tarkastella muun muassa sitä, missä määrin muut ihmiset vaikuttavat siihen, valitsevatko vanhemmat lapselleen lähikoulun sijasta jonkin muun koulun.

Heli Ketovuori & Päivi Pihlaja – Koulutuspoliittiset muutokset perusopetuksen erityiskasvatuksen näkökulmasta

Turun yliopisto

Nykyinen suomalainen erityiskasvatukseen liittyvä koulutuspoliittinen arvopohja nojaa maailmanlaajuisesti hyväksytyihin kansainvälisiin sopimuksiin, jotka korostavat kaikkien oppijoiden tasa-arvoa, osallisuutta ja yhteisten palvelujen oikeutta (YK:n päätösasiakirja, 1993; Salamancan julistus UNESCO, 1994; Dacar 2000; Vammaisten oikeuksien julistus 2007). Vuonna 1998 voimaan tullutta Perusopetuslakia (Perusopetuslaki 628/1998) onkin pyritty muokkaamaan edellä mainittujen inklusiivisten tavoitteiden suuntaisesti. Pääministeri Kataisen hallitusohjelman mukaisesti kaikille tulee taata yhtäläiset mahdollisuudet ja oikeudet sivistykseen, laadukkaaseen maksuttomaan koulutukseen. Lisäksi palveluiden on oltava tasa-arvoisesti ja tasalaatuisesti kaikkien saatavilla.

<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>

Valtio ohjaa kuntien peruspalveluiden toteuttamista ja määrittelee koulutuspoliittiset linjaukset sekä keskeiset konkretisoinnit. Valtion ohjausjärjestelmässä on perusopetuksen näkökulmasta tapahtunut joitakin muutoksia. Lainsäädännössä on siirrytty oppilaitosten ohjauksesta koulutusmuotokohtaiseen ohjaukseen. Säädösten, jotka ovat edelleenkin keskeisin ohjausmuoto, määrä on vähentynyt huomattavasti kun samanaikaisesti rahoituksen ohjausvaikutukset ovat supistuneet. Informaatio-ohjaus sen sijaan on lisääntynyt merkittävästi.

Tilastokeskuksen (SVT 2012) mukaan erityistä tukea saavat perusopetuksen oppilaiden suhteellinen osuus on kasvanut vuodesta 2005 (2,9%) vuoteen 2010 (8,5%) merkittävästi. Lisäksi myös osa-aikaista erityisopetusta saavien oppilaiden määrä on noussut. Erityisopetuksen tarpeen määrän lisääntyminen suhteessa inklusiiviseen arvomaailmaan on mielenkiintoinen tutkimushaaste. Tutkimuksemme kohdistuu erityisopetusta ohjaavaan koulutuspolitiikkaan. Millaisin poliittisin linjauksin erityistä tukea tarvitsevien lasten opetusta ohjataan tällä hetkellä? Ovatko linjaukset muuttuneet 1980-luvun jälkeen ja jos ovat, niin miten? Millaisia muutoksia perusopetuksessa erityisopetukseen liittyen normi-, resurssi- ja informaatio-ohjauksessa on tapahtunut?

Anne-Mari Souto – ”Ihan yhtä härdelliä” – amis keskeyttäneiden opiskelijoiden silmin

Itä-Suomen yliopisto

Huoli koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevista nuorista on taas ajankohtainen. Aihe on kiinnostanut myös tutkijoita, niin koulutussosiologian kuin nuorisotutkimuksenkin saralla. Monet näistä tutkimuksista ovat pureutuneet nuorten koulutuspolkuihin, nivelvaiheisiin sekä vaihtoehtoihin koulutusmuotoihin. Ammatillisen koulutuksen tutkiminen on sen sijaan jäänyt Suomessa vähemmälle huomiolle, vaikka keskeyttäminen toiselta asteelta ja ammatillisista opinnoista on yksi keskeinen ilmiöön liittyvä ulottuvuus.

Mitä opiskelu amiksessa edellyttää? Millaisena pedagogisena ja sosiaalisena tilana amis avautuu? Millaisia ovat oppilaitoskulttuuriin kiinnittymisen ehdot, entä sitä tukevat käytänteet? Alustuksessani pohdin näitä kysymyksiä ammatillisen koulutuksen yhden tai useamman kerran keskeyttäneiden nuorten näkökulmasta. Tarkastelen nuorten oppilaitoskokemuksia, suhteita opettajiin ja muihin oppilaisiin sekä heidän saamiaan tukitoimenpiteitä niin koulutuksen aikana

kuin juuri ennen sieltä eroamistakin. Olen kiinnostunut yhtäältä siitä, miten nuoret suhteuttavat itseään ideaaliin opiskelijaan, toisaalta siitä, millaisen kuvan nämä vertaukset antavat ammattiopistojen kulttuureista.

Alustus on osa juuri aloittamaani postdoc-tutkimustani, jossa kysyn: Keitä amis kouluttaa? Ammatillisen koulutuksen suosio on noussut viime vuosina ja esimerkiksi sen opiskelijahuoltotyöhön on panostettu, mutta siitä huolimatta esimerkiksi juuri opintojen keskeyttäminen ei ole juurikaan vähentynyt. Se näyttää myös kasautuvan tiettyihin ryhmiin: esimerkiksi maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on Pekka Myrskylän mukaan kolminkertainen riski opintojen keskeyttämiseen valtaväestöön verrattuna. Tutkimuksessani tarkastelen ammatillista kouluttautumista ja siihen kiinnittymistä etenkin etnisyyden, mutta myös sukupuolen ja luokan näkökulmasta. Maahanmuuttajataustaisten nuorten kouluttautumisen ohella huomio kiinnittyy koulutuksen keskeyttäneisiin nuoriin. Tässä alustuksessa keskityn viimeksi mainittuun kohderyhmään, ja se pohjautuu 14 pohjoiskarjalaisen nuoren haastatteluun sekä projektityökokemukseeni opiskelijahuoltotyön kehittäjänä ammatillisessa koulutuksessa.

Kati Kauravaara – Nuoren miehen toimijuus ammattikoulun rakenteiden puristuksessa Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö – LIKES-tutkimuskeskus

Kone- ja metallialan ammattikoululaismiehen opiskelua leimaa kolme keskeistä teemaa. Ensinnäkin hän on koulusta paljon pois. Toiseksi koulupäivä tyypistyy usein lyhyeksi myöhästymisten ja aikaisin lähtemisten takia. Kolmanneksi vain harva sitoutuu koulutyöhön. Nuori mies ei sitoudu sellaiseen, mitä ei koe itselle merkitykselliseksi.

Tarkastelen tässä esityksessä nuoren ammattikoululaismiehen toimijuutta suhteessa koulun viralliseen kulttuuriin. Löysin aineistostani viisi elämän suolaa, joihin nuoren miehen hyvä elämä tiivistyy: hetkessä eläminen, kiireettömyys, vapaa-ajan runsaus, mahdollisimman vähällä pääseminen ja kaverit. Elämän suolat ohjaavat nuoren miehen valintoja ja tekevät hänen elämästään mielekästä ja elämisen arvoista. Elämän suolat heijastuvat toimintaan koulussa ja ovat osaltaan rakentamassa koulun epävirallista kulttuuria.

Nuori mies ravisuttaa koulun institutionaalisia rakenteita toteuttaessaan toimijuuttaan kouluympäristössä. Toimijuus törmää koulun rakenteisiin voimalla. Rakenteet eivät pelkästään taivu, vaan pyrkivät myös vaikuttamaan nuoren miehen toimintaan. Opettajien ja opiskelijoiden vuorovaikutuksen tuloksena ei synny lopulta kahden kulttuurin kompromissia, vaan itseään ruokkiva negatiivinen kehä. Siinä prosessissa koulun epävirallinen kulttuuri saa hiljalleen yhä enemmän valtaa, mutta sekään ei lopulta tyydytä edes opiskelijoita. Heidän motivaationsa koulunkäyntiä kohtaan ei kasva, eivätkä he myöskään saa koulusta irti sitä, mitä toivoisivat. Esitykseni liittyy liikuntasosiologian väitöskirjatutkimukseeni, jossa tarkastelen etnografisella tutkimusotteella vähäisen liikkumisen ilmiötä 18–20-vuotiaiden nuorten miesten arjessa ja elämäntavassa.

Veronika Honkasalo – Kulttuuriset rajat nuorten seksuaalikasvatuksessa Nuorisotutkimusverkosto

Käsittelen esitelmässäni sitä, miten seksuaalikasvatuksen asiantuntijat niin järjestöpuolelta kuin koulumaailmastakin käsittelevät monikulttuurisuuteen ja nuorten seksuaaliseen kasvuun liittyviä kysymyksiä. Kysyn esitelmässäni, millä tavoin suomalaisiksi koettua seksuaalinormia

määritellään. Entä, miten haastateltavat pohtivat seksuaalikasvatuksen haasteita monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa? Kenellä on oikea tieto seksuaalisuudesta ja missä menevät nuorten autonomisuuden rajat?

Yläkouluissa virallisesta seksuaalikasvatuksen opetuksesta vastaavat luokanopettajat, terveydenhoitajat ja kouluissa vierailevat asiantuntijat. Tämän lisäksi seksuaalikasvatusta antavat monet kansalaisjärjestöt, jotka ovat keskittyneet esimerkiksi sukupuolisensitiiviseen nuorisotyöhön ja monikulttuuristen ryhmien huomioimiseen. Esitelmä pohjautuu 20 tutkimushaastatteluun, joita on tehty muun muassa järjestötyöntekijöiden, seksuaalikasvattajien, koulun terveydenhoitajien ja lääkäreiden kanssa.

Tutkimus on osa tutkimushanketta ”Monikulttuurinen seksuaalikasvatus sukupolvisuhteina – miten tiedot ja käytännöt kohtaavat? (2011–2013)”. Hankkeen avulla pyritään selvittämään, arvioimaan ja kehittämään nykyisiä monikulttuurisia seksuaalikasvatuksen muotoja, sekä lisäämään aiheeseen liittyvää ammatillista tietotaitoa.

Avainsanat: Monikulttuurisuus, seksuaalisuus, nuoret, sukupuoli.

Paula Kuusipalo – Peruskoulun päättötodistuksen merkitys oppivelvollisuusiän ylittäneiden nuorten maahanmuuttajien kotoutumisprosessissa

Tampereen yliopisto

Tutkimuskohteena on yhteiskunnan jäseneksi tuleminen prosessi sekä koulutuksen merkitys tässä prosessissa. Tutkimus kohdistuu erityisesti kotoutumiseen, eli integroitumiseen kohdemaan yhteiskuntaan, kun henkilö muuttaa ulkomailta Suomeen. Koulutus, johon tutkimukseni kohdistuu, on oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetus.

Peruskoulun päättötodistus tuottaa jatko-opintokelpoisuuden ja perusopetuksen oppimäärän oletetaan tuottavan sellaiset perustaidot, joita suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiseen tarvitaan. Opiskelu peruskoulussa ja toiminta jäsenenä oppilaitosyhteisössä yhdessä muiden nuorten kanssa tuottaa myös muita merkityksiä. Toimintaan osallistumisen kautta nuori rakentaa identiteettiään vuorovaikutussuhteessa oppilaitosyhteisön muihin jäseniin. Peruskoulun suorittamista voidaan kuvata myös rajana, jonka ylittäminen tarjoaa sisäänpääsyn välineitä yhteiskunnan jäseneksi tulemiseen.

Suomalaisen yhteiskunnan toimintajärjestelmä ja palvelut ovat 2010-luvulla rakentuneet olettamukselle, että kaikilla kansalaisilla on vähintään peruskoulun oppimäärän mukainen yleissivistys. Jos ulkomailta Suomeen muuttaneelta henkilöltä puuttuu yleissivistävä koulutus, onko kotoutumiskoulutuksena annettava kieli- ja työelämätaitojen opiskelu riittävä pohja, vai tarvitaanko lisäksi yleissivistävää koulutusta? Tutkimustehtävänä on tarkastella peruskoulun oppimäärän ja päättötodistuksen suorittamista yhtenä jäsenyyden ”merkinä” sekä peruskouluopintoja erityisenä yhteisöllisenä kontekstina, jossa nuori saa kokemuksia kiinnittymisestä oman ikänsä mukaiseen viiteryhmään ja oppilaitosyhteisöön ympäröivän yhteiskunnan osana.

13 Kriminologia ja oikeussosiologia

Koordinaattorit: Petri Danielsson (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, petri.danielsson@om.fi) ja Mikko Aaltonen (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, mikko.e.aaltonen@om.fi).

Torstai 21.3.klo 15-18

Perjantai 22.3. klo 9.30-11

Sali: Paasivirta-sali, huone 21 (Poliittinen historia, Arwidssoninkatu 1, rak. 11)

Kriminologian ja oikeussosiologian työryhmään toivotaan esityksiä, jotka käsittelevät sosiaalista poikkeavuutta, rikollisuutta, sosiaalista kontrollia, seuraamusjärjestelmää, oikeuslaitosta tai kansalaisten suhdetta oikeudellisiin palveluihin. Esitykset voivat pohjautua niin tutkimussuunnitelmiin, käynnissä oleviin hankkeisiin kuin valmistuneisiin tutkimuksiin. Perinteiseen tapaan toivotetaan tervetulleeksi sekä teoreettiset että empiiriset rikollisuuden, oikeuslaitoksen ja yhteiskunnan erilaisia kytkentöjä käsittelevät esitykset, kuin myös rikollisuutta ja sen kontrollia kriittisesti arvioivat pohdinnat.

Torstai 21.3. klo 15:00-18:00

15:00-15:05 Avaus

15:05-15:30 Liisa Mäkinen: Valvontapelit ja valvonta pelinä Internetissä

15:30-15:55 Heini Kainulainen: Vanha liitto – poliisia naruttamassa ensimmäisen huumausaineaallon aikana

15:55-16:20 Pertti Rannikko: Suden salametsästys omankädenoikeutena

16:20-16:35 Tauko

16:35-17:00 Anna Heinonen: "Rikos vai ei?" – Poliisien käsitykset kuritusväkivallasta, sen kriminalisoinnista ja tutkinnasta

17:00-17:25 Maija Helminen: Kolmas sektori kriminaalipolitiikassa/rikosoikeudessa: Vertaileva tutkimus rikoksen uhrien ja rikoksesta tuomittujen parissa työskentelevien kolmannen sektorin organisaatioiden roolista

17:25-17:50 Kaijus Ervasti: Asumiseen ja naapuruussuhteisiin liittyvät konfliktit ja niiden oikeudellistuminen

17:50-18:00 Keskustelu

Perjantai 22.3 klo 9:30-11:00

9:30-9:55 Petri Danielsson ja Mikko Aaltonen: Vapausrangaistusten vaikutukset seuraamuksen suorittaneiden sosioekonomiseen asemaan

9:55-10:20 Satu Venäläinen: Väkivaltarikollisuuden sukupuoli iltapäivälehdissä

10:20-10:45 Tiina Qvist: Parisuhdeväkivallan sovittelukentän jännitteet asiantuntijoiden puheessa

10:45-11:00 Keskustelu

Liisa Mäkinen – Valvontapelit ja valvonta pelinä Internetissä

Jatko-opiskelija, Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos, liisa.a.makinen@helsinki.fi

Esitykseni käsittelee valvonnan pelillistämistä Internetissä. Valvonta on muuttunut viimeisinä vuosikymmeninä paitsi niin että meistä kerättävän tiedon määrä on kasvanut, mutta myös niin että valvomme itse toisiamme uusilla tavoilla. Lateraali valvonta sekoittuu sosiaaliseen elämäämme, erityisesti siihen jota elämme verkossa. Sosiaalinen media erilaisine applikaatioineen, virtuaaliset pelit ja uudenlaiset valvontapelit viihdyttävät meitä, mutta myös mahdollistavat aivan uudella tavalla toistemme monitoroinnin. Sen lisäksi, että monitorointi voi olla vapaaehtoista tai satunnaista, ihmisiä voidaan myös pyytää osallistumaan turvallisuuden ja kontrollin ylläpitoon.

Monet tutkijat pitävät valvontaan ja kontrolliin vastuuttamisen onnistumisen yhtenä syynä sitä, että vastuuttamisen eetoksessa luodaan pelokkaita kansalaisia: ihmisiä jotka eivät luota siihen että valtio ja yhteiskunta turvaa heidät vaan haluavat itse varmistua siitä että todella ovat turvassa. Esityksessäni kuitenkin väitän, että tämä turvallisuuteen vastuuttaminen ei toimi ainoastaan luomalla pelokkaita kansalaisia. Olennainen osa ihmisten motivointia on myös lupaus huihin ja

nautinnon tuottamisesta heille. Yksi tapa saada aikaan nautintoa ja siten myös kiinnostuttaa ihmiset toistensa monitoroinnista on pelillistä valvontaa – tehdä tylsästä monitoroinnin suoritteesta hauskaa.

Esityksessäni arvioin valvonnan pelillistämisen sosiaalisia seurauksia, erityisesti kurin joukkoistamista, käyden läpi erilaisia Internetin itsevalvontasivustoja (esimerkiksi sivustot joille listataan urheiluvoitoksia tai ruokailuja) ja valvontapelejä (esimerkiksi Internet Eyes). Näitä sivustoja yhdistää se, että niissä peliksi muutetussa ympäristössä monitoroidaan joko itseä tai toisia, ja tuon monitoroinnin tavoitteena on tuottaa voittoa joko palveluntarjoajalle, pelin pelaajalle tai molemmille. Pohdin, mitä valvonnan pelillistäminen tarkoittaa toisaalta pelin näkökulmasta, toisaalta valvonnan näkökulmasta. Esitys pohjautuu tekeillä olevaan väitöskirjatutkimukseeni.

Heini Kainulainen – Vanha liitto – poliisia naruttamassa ensimmäisen huumausaineaallon aikana

OTT, tutkija, dosentti, Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta

Tutkimushankkeessa kerättiin sosiaalishistoriallinen muistitietoaineisto nyt noin 50–60-vuotiailta käyttäjiltä tai ex-käyttäjiltä. He aloittivat kovien huumeiden käyttönsä 1960–1970-lukujen taitteessa, erityisesti pääkaupunkiseudulla. Haastatelluissa kerättiin tietoa heidän elämänsä eri vaiheista ja heihin kohdistetusta kontrollista. Liikkeelle lähdettiin käyttäjien omasta taustasta ja mielenkiinnon heräämisestä huumeita kohtaan. Haastatteluissa saatiin koottua arvokasta tietoa erilaisten huumeekulttuurien synnystä ja huumausainemarkkinoilla tapahtuneista muutoksista eri vuosikymmeninä. Haastatellut eivät ole välttyneet huumeiden pitkäaikaisen käytön aiheuttamilta haitallisilta seurauksilta. Vanhan liiton käyttäjiltä onkin selvitetty, miten terveys- ja hoitopuolella on osattu vastata heidän tarpeisiinsa ja mikä on heidän tämän hetkinen elämäntilanteensa. Yhtenä tutkimuskysymyksenä on haettu vastauksia siihen, minkälaisia vaikutuksia rikosoikeudellisella kontrollilla on ollut käyttäjien elämään. Tässä esitelmässä kerrotaan käyttäjien ja poliisien välisistä kohtaamisista.

Tutkimusryhmässä on mukana Heini Kainulainen, Tuula Kekki, Aarne Kinnunen, Mika Mikkonen, Jussi Perälä, Sanna Rönkä ja Tuukka Tammi.

Pertti Rannikko – Suden salametsästys omankädenoikeutena

Professori, Itä-Suomen yliopisto, pertti.rannikko@uef.fi

Suomen liittyttyä Euroopan unionin jäseneksi tiukkenivat suden suojelua koskevat säädökset ja valvonta. Aluksi Suomen susikanta kasvoi nopeasti. Valvonta kiristyi kuitenkin entisestään ja Suomi haastettiin vuonna 2005 Euroopan unionin tuomioistuimeen, joka tuomitsi Suomen valikoivasta suden metsästyksestä. Tuomion jälkeen susien määrä kehittyi maassamme täysin päinvastaiseen suuntaan kuin EU:ssa odotettiin. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen susikanta-arvion mukaan susien määrä romahti Suomessa vuosina 2005–2010 noin 250:stä 150 yksilöön. Tälle romahdukselle ei ole löydetty muuta selitystä kuin salametsästyksen yleistymisen.

Esityksessäni pohdin suden salametsästyksen sosiaalisten väestön omankädenoikeutena, eräänlaisena itseapuna. Pohjaan tarkasteluni pitkäaikaiseen elämiseen ja asumiseen alueella, jossa on viime vuosikymmeninä ollut Suomessa eniten susia. Analysoin sitä, miten susi on läsnä ihmisten arjessa ja mihin perustuu salametsästyksen paikallinen hyväksyntä.

Autoetnografiani mukaan suden salametsästys on susialueella asuvien ihmisten arjen vastarintaa, joka halutaan pitää piilossa. Hyvin pieni salametsästäjien joukko osallistuu siihen fyysisellä teolla ja hiljainen enemmistö vaikenemalla. Salametsästyskulttuurin synty tietyille paikkakunnalle tapahtui yleensä tilanteessa, jossa sudet tappoivat karjaa ja koiria sekä aiheuttivat yleistä turvattomuutta, mutta viranomaiset eivät reagoineet mitenkään ihmisten vetoomuksiin. Kaukana ei ole tulkinta, että omankädenoikeudesta on tullut monilla alueilla ”puolivirallinen” susikannan säätely keino.

Susipoliittisen solmun avaaminen edellyttää, että päätöksentekijät ottavat susien aiheuttamat ongelmat vakavasti. Ulkopuoliset eivät pysty valvomaan metsästyksrajoitusten noudattamista Suomen harvaan asutuissa metsissä vaan siihen tarvitaan paikallista väestöä ja metsästäjiä. Salametsästyksen vähentämisessä nopein keino olisi metsästäjien toisenlainen ”itseapu”: metsästäjäjärjestöt pystyisivät halutessaan määrätietoisilla toimilla vähentämään suden salametsästystä ratkaisevasti. Nyt muutaman promillen Suomen yli 300 000 metsästäjästä annetaan pilata koko harrastajakunnan mainetta.

Anna Heinonen – ‘Rikos vai ei?’ – Poliisien käsitykset kuritusväkivallasta, sen kriminalisoinnista ja tutkinnasta

Tutkija, Poliisiammattikorkeakoulu, anna.h.heinonen@poliisi.fi

Lapsiin kohdistuva kuritusväkivalta on Suomessa lailla kiellettyä. Rikosoikeudellisesti kuritusväkivaltatapaukset arvioidaan pahoinpitelynä, ja monet kuritusväkivaltatapaukset täyttävät ainakin lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Lailla kieltämisestä huolimatta kuritusväkivaltaa kuitenkin esiintyy edelleen. Aiempi tutkimus on myös osoittanut, että viranomaiset kokevat vaikeaksi kuritusväkivaltatapauksien tunnistamisen ja niihin puuttumisen. Lisäksi aiemmin on havaittu, että niin sanottu poliisikulttuuri ja poliisien tulkinnat poliisitoiminnasta vaikuttavat poliisien asenteisiin ja käytännön työhön. Tämän tutkimuksen tavoitteena olikin tutkia, miten sellaiset poliisit, jotka ovat erikoistuneet lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkintaan, ajattelevat kuritusväkivallan lailla kieltämisestä, miten he kokevat kuritusväkivallan ja tarvitsevatko kuritusväkivaltatapaukset heidän mielestään rikosprosessuaalista käsittelyä. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin, millaisena nämä poliisit kokevat kuritusväkivaltaepäilyjen tutkinnan. Tutkimus toteutettiin puolistrukturoituina fokushaastatteluina kasvokkain 12 poliisin kanssa. Tutkimuksen mukaan kuritusväkivalta ja sen kriminalisointi aiheuttivat eriäviä mielipiteitä poliisien keskuudessa. Kuitenkin poliisien henkilökohtaisista mielipiteistä huolimatta poliisit tiesivät, että on heidän tehtävänsä tutkia näitä tapauksia. Tutkimuksessa havaittiin myös, että ainakin jossain määrin myös poliisien käsitykset kuritusväkivallasta vaikuttavat siihen, miten he tekevät työtään käytännössä.

Maija Helminen – Kolmas sektori kriminaalipolitiikassa/rikosoikeudessa: Vertaileva tutkimus rikoksen uhrien ja rikoksesta tuomittujen parissa työskentelevien kolmannen sektorin organisaatioiden roolista

HTM, MSc. (Crim), tohtoriopiskelija, Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta, annahel@utu.fi

Esitykseni pohjautuu väitöskirjatutkimukseeni, jossa tarkastelen kolmannen sektorin organisaatioiden (jäljempänä KSO:t) roolia kriminaalipolitiikan/rikosoikeuden eri alueilla vertailevasta näkökulmasta. Tutkimuksen tausta on toisaalta viimeaikaisissa kehityksissä, jotka ovat merkittävästi vaikuttaneet kolmannen sektorin toimintaan teollistuneissa yhteiskunnissa. Uusi julkisjohtaminen ja sen myötä rakennetut kumppanuudet kolmannen, yksityisen ja julkisen sektorin välillä ovat muokanneet eräiden KSO:iden tehtäväkenttää yhä enemmän palvelu- ja

yrittäjäorientoituneeseen suuntaan ja lisänneet KSO:iden vastuuta julkisen sektorin tehtävissä. Toisaalta tutkimuksen tausta on kolmannen sektorin jo pitkissä juurissa kriminaalipolitiikan/rikosoikeuden alueella. KSO:t ovat tarjonneet rikosoikeusjärjestelmän piirissä oleville vertaistukea ja palveluja sekä toimineet asiantuntijoina kriminaalipolitiikan suunnittelussa ja ajaneet edustamiensa ryhmien etuja. Nykyisessä tilanteessa KSO:iden toiminnan tarkastelu kriminaalipolitiikassa/rikosoikeudessa on kuitenkin tullut entistä mielenkiintoisemmaksi; Ovatko kolmannen sektorin toimintaan yleensä vaikuttaneet kehitykset muuttaneet myös kriminaalipolitiikan/rikosoikeuden alueella toimivien KSO:iden toimintaa? Onko näiden KSO:iden toiminta palveluja, vertaistukea, edunvalvontaa vai kenties jotain muuta? Onko eri ryhmien parissa työskentelevien KSO:iden rooleissa eroja? Entä miten valtio ymmärtää eri KSO:iden roolit kriminaalipolitiikassa/rikosoikeudessa?

Väitöskirjatyöni pohjautuu artikkeleihin ja tässä esityksessä keskustelen meneillään olevasta osatutkimuksesta, jossa tarkastelen kahden kriminaalipoliittisesti merkittävän ryhmän – rikoksen uhrien ja rikoksesta tuomittujen – parissa työskenteleviä KSO:ita Suomessa, Ruotsissa, Norjassa (ja Skotlannissa). Tämä tutkimus selvittää, millaista kuvaa nämä KSO:t välittävät omasta roolistaan yleensä että erityisesti roolistaan kriminaalipolitiikassa/rikosoikeusjärjestelmässä. Tutkimuksen aineisto koostuu KSO:iden tuottamista olemassa olevista dokumenteista sekä mahdollisesti KSO:ilta kyselyn tai haastattelun avulla hankitusta lisäaineistosta. Keskityn esityksessäni erityisesti menetelmällisten kysymysten pohdintaan.

Kaijus Ervasti – Asumiseen ja naapuruussuhteisiin liittyvät konfliktit ja niiden oikeudellistuminen

Erikoistutkija, dosentti, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, kaijus.ervasti@om.fi

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on yhdessä Itä-Suomen yliopiston, Turun yliopiston, Aalto-yliopiston ja Suomen ympäristökeskuksen kanssa Suomen Akatemian hankkeessa *Naapuruuskiistat ja asuminen Suomessa* (2011–2014). Monitieteisessä tutkimushankkeessa on ympäristöoikeuden, oikeussosiologian, ympäristöpolitiikan, maantieteen, sosiologian ja yhdyskuntasuunnittelun tutkijoita.

Tässä osahankkeessa tarkastellaan sitä, kuinka oikeus mobilisoidaan mukaan asumista ja naapuruussuhteita koskeviin konflikteihin ja mitä konflikteille tapahtuu oikeudellisessa koneistossa. Aineistona tutkimuksessa on seitsemäntoista asianajajan haastattelut. Lisäksi kerätään Suomen käräjäoikeuksista kaikki asumiseen liittyvät siviili- ja rikostapaukset puolen vuoden ajalta (syyskuu 2012–helmikuu 2013). Tapauksia saadaan arviolta 500–600.

Tyypillisesti konfliktit liittyvät ympäristöön, immissioihin ja maankäyttöön, naapuruussuhteisiin, rakentamiseen, remontteihin, asunto-osakkeiden ja kiinteistöjen kauppoihin sekä asunnon vuokraan. Hankkeessa tutkitaan, kuinka konfliktit muuttuvat oikeusriidoiksi, mikä on lakimiesten rooli tässä prosessissa, mitä jutuille tapahtuu tuomioistuimessa ja mikä on tuomioistuinten rooli näiden konfliktien ratkaisemisessa. Tutkimusaineisto kerätään vuosina 2012 ja 2013, se analysoidaan 2013–2014 ja tutkimusraportin on tarkoitus valmistua vuoden 2014 aikana.

Petri Danielsson¹ & Mikko Aaltonen² – Vapausrangaistusten vaikutukset seuraamuksen suorittaneiden sosioekonomiseen asemaan

¹Tutkija, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, petri.danielsson@om.fi

²Suunnittelija, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, mikko.e.aaltonen@om.fi

Vapausrangaistukset aiheuttavat katkoksen seuraamukseen tuomittujen mahdollisiin työ- ja perhesuhteisiin. Tästä syystä ehdottomalla vankeusrangaistuksella on potentiaalisesti kielteisiä vaikutuksia rangaistuksen suorittaneiden sosioekonomiseen asemaan seuraamuksen suorittamisen jälkeen. Kansainvälinen tutkimus antaakin viitteitä siitä, että ehdottomalla vankeustuomiolla on esimerkiksi myöhempää työllistymistä heikentävä vaikutus. Suomessa tällaista tutkimusta ei toistaiseksi ole tehty.

Viimeaikaiset suomalaiset tutkimukset osoittavat, että koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret aikuiset ovat vahvasti yliedustettuina rikostilastoissa. Myös vankeusrangaistusta suorittavien tiedetään olevan yhä moniongelmaisempia ja syrjäytyneempiä. On siis selvää, että vapausrangaistuksiin tuomitut ovat jo ennen rangaistustaan huomattavasti muuta väestöä heikommassa asemassa niin tulojen kuin työllisyydenkin suhteen. Tästä syystä vapausrangaistusten vaikutusten tutkiminen edellyttää asetelmaa, jossa seuraamuksiin tuomittujen asemaa seurataan ennen vapausrangaistusta ja seuraamuksen suorittamisen jälkeen.

Esityksessä esitellään alustavia tuloksia rekisteripohjaisesta tutkimuksesta, jossa tarkastellaan ensimmäiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittujen henkilöiden tuloja, työttömyyttä sekä asumisoloja ennen ja jälkeen vankeustuomion. Tutkimuksen pitkittäisasetelma mahdollistaa samojen henkilöiden seurannan rikosuran eri vaiheissa, sekä sen tarkastelemisen, muuttuuko vankeusrangaistukseen tuomittujen tilanne merkittävästi suhteessa vankeutta edeltävään aikaan.

Satu Venäläinen – Väkivaltarikollisuuden sukupuoli iltapäivälehdissä

VTM, tohtoriopiskelija, Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos, satu.venalainen@helsinki.fi

Yhteiskunnallinen ja tutkimuksellinen keskustelu väkivaltarikollisuuden sukupuolistuneisuudesta on viime vuosina aktivoitunut sen myötä, kun naisten tekemään väkivaltaan on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota. Myös iltapäivälehdissä on naisten tekemiä väkivaltarikoksia käsitelty suurin otsikoin. Iltapäivälehtien väkivaltarikosuutisointia on kriminologisesta näkökulmasta tarkasteltu aikaisemmin kartoittaen sen yhteyksiä väkivallan pelkoon ja väkivallan ilmenemiseen. Sukupuolinäkökulmasta uutisointia ei kuitenkaan ole Suomessa juuri tutkittu.

Tarkastelen esityksessäni suomalaisten iltapäivälehtien väkivaltarikosuutisointia kysyen, millä tavoin väkivallan tekijöiden ja uhrien sukupuoli näkyy uutisoinnissa. Tarkasteluni pohjautuu meneillään olevaan väitöskirjatutkimukseeni. Lähtökohtanani on rikosuutisissa tuotettujen esitysten, tiedon ja todellisuuden muotoutumisen limittäisyys. Rikosuutisjuttujen toimittajat tekevät valintoja sen suhteen, millaisista tapauksista ylipäänsä uutisoidaan sekä sen, miten tämä tehdään. Valintoja ohjaa sosio-historiallisesti määräytyvä arkitieto siitä, mikä on tavanomaista ja mikä yllättävää.

Keskityn esityksessäni erityisesti siihen, millä tavoin sukupuoli jäsentää väkivaltarikoksista kertomista iltapäivälehtien otsikoissa. Aineistonani on vuonna 2009 *Ilta-Sanomissa* ja *Iltalehdessä* ilmestyneet naisten ja miesten tekemästä väkivallasta kertovat rikosuutisartikkelit ja niiden otsikot. Aineistossa naisten sukupuoli väkivallan tekijöinä tuodaan vahvemmin esiin kuin miesten. Otsikoissa ja uutisoinnissa yleensäkin painottuu myös naisten uhriuden esiin tuominen. Pohdin näiden tulosten kiinnekohtia jaettuihin kulttuurisiin käsityksiin sukupuolen ja väkivallan liitoksista.

Tiina Qvist – Parisuhdeväkivallan sovittelukentän jännitteet asiantuntijoiden puheessa

Tutkija, Lapin yliopisto, yhteiskuntatutkimuksen laitos, tqvist@ulapland.fi

Esityksessäni tarkastelen sovittelun asiantuntijoiden EU-tutkimuksen tiimoilta käymää keskustelua koskien parisuhdeväkivallan sovittelua. Kattegoria-analyysin avulla osoitan parisuhdeväkivallan sovittelun kentän ja sen jännitteet. Esitys pohjautuu väitöskirjaksi tarkoitettuun tutkimukseeni: *Neuvoteltu sovinto? Parisuhdeväkivalta suomalaisen rikos- ja riita-asioiden sovittelukäsittelyn piirissä.*

Lähestyn keskusteluaineistoa kattegoria-analyysin keinoin, jolloin jäsenän yleisluonteisesti keskusteluasetelmia sekä jaottelen toimijoita edustamiensa organisaatioiden perusteella. Analysoin kattegorioita ihmisten keskinäisessä toiminnassa läsnä olevina ja käyttäminä tuotteina, jotka tehdään olemassa oleviksi kielen käytössä rakentuvina seurauksellisina tekoina. Keskustelijoiden selonteot nostavat esiin toiminnan moraalisen järjestyksen ulottuvuuden. Moraalinen järjestys rakentuu keskeisesti kattegorioihin sidotuista oikeuksista ja velvollisuuksista. Kiinnitän huomiota myös kattegoriasidonnaisten määreiden mukaisiin keskustelun murtumiin ja niihin liittyviin selontekovelvollisuuksiin

Tarkastelen sitä, miten väkivallan sovittelun parissa töitä tekevät ammattilaiset, kuten tutkijat, virkamiehet sekä ihmisoikeusjärjestyön edustaja orientoituvat toimijoina tähän sosiaalisesti ongelmaksi määriteltyyn asiaan ja rakentavat siitä keskusteluvuorovaikutuksessa erilaisia ongelmakonstruktioita sekä antavat niistä tilanteisia selontekoja. Asiantuntijoiden välisessä keskustelussa käydään neuvottelua siitä, minkälaista määritystä parisuhdeväkivallan sovittelulle tuotetaan, sekä kiistaa siitä, mistä kattegoriasta käsin tuleva selonteko on eri tilanteissa auktorisoiduin. Kyse on siitä, kenen ammatillisen asiantuntijuuden kokemus ja näkemys parisuhdeväkivallan sovittelusta synnyttää ensisijaisen oikeuden tietoon ja kompetenssiin. Kysyn, millaisia käsityksiä ja väitteitä liittyy parisuhdeväkivallan sovittelukeskustelun ydinkysymyksiin, niiden puolesta ja niitä vastaan?

Tarkastelun avulla sovitteluideaalien ja parisuhdeväkivallan sovittelukäytäntöjen väliset ristiriitaisuudet tulevat keskustelussa näkyviksi. Tutkimuksen kontribuutio on parisuhdeväkivallan sovittelun yhteiskunnallisten käytäntöjen kehittämisessä ja muuttamisessa.

14 Kulttuuri ja kulutus

Koordinaattori: Semi Purhonen (Helsingin yliopisto, semi.purhonen@helsinki.fi)

Torstai 21.3. klo 15–18

Sali: Seminaarihuone nro 12 (Poliittinen historia, Arwidssoninkatu 1, rak. 11)

Työryhmään ovat tervetulleita erilaiset kulttuuria ja/tai kulutusta sosiologisesti jäsentävät esitelmät. Työryhmän raamit ovat leveät: tervetulleita ovat sekä empiiriset että teoreettisemmat esitelmät, vaiheessa olevista työpapereista aina valmiimpiin tutkimuksiin. Tarkastelun kohteiksi käyvät sisällöllisesti kaikenlaiset kulttuurin ja kulutuksen alueet niin suomalaisessa kuin kansainvälisemmässäkin katsannossa (kyseeseen voivat siten tulla yhtä hyvin esimerkiksi ruoka, kirjallisuus, musiikki, pukeutuminen, elokuvat, muoti, urheilu, huumeet, internet, jne.). Niin ikään esitelmien teoreettiset lähtökohdat (ei siis vain esimerkiksi Bourdieu, Skeggs, Peterson tai Lahire, vaan miksei myös Simmel, Goffman, Elias, Goldthorpe, Willis, Veblen, jne.) samoin kuin menetelmälliset lähestymistavatkin voivat vaihdella monipuolisesti.

Torstai 21.3. klo 15:00–18:00

- 15:00–15:05 Semi Purhonen: Avaus
15:05–15:28 Maaria Linko: Guggenheim Helsinki toimijatahojen kamppailuna
15:28–15:51 Anu Katainen: Onko nuorten juomiskulttuureissa sosioekonomisia eroja?
15:51–16:14 Semi Purhonen & Riie Heikkilä: Kulttuuridistinktiot, sukupolvet ja muutos: kulttuurisosiologisen vertailevan tutkimuksen ongelmat ja hankkeen esittely
16:14–16:20 Tauko
16:20–16:43 Johanna Mäkelä, Nina Kahma & Mari Niva: Ruoan kulutuksen kestävyys Pohjoismaissa
16:43–17:06 Antti Maunu: Hauskuus ja tylsyys, turva ja vaara: nuorten juhlan ja arjen ambivalenssit
17:06–17:29 Ismo Kantola: Uudet ja vanhat jumalat historisiteetin murroskohdissa Augustinuksen (De civitate Dei) ja Toni Morrisonin (Jazz) valottamina
17:29–17:52 Mika Helin: Luvallinen graffiti Helsingissä – Odottamattomat tutkimustulokset ja sosiologisen intervention mahdollisuus
17:52–18:00 Loppukeskustelu/yhteenveto

Maaria Linko – Guggenheim Helsinki toimijatahojen kamppailuna

Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto, maaria.linko@helsinki.fi

Solomon R. Guggenheim -säätöön ja Helsingin kaupungin yhteinen hanke uuden Guggenheim-museon perustamiseksi Helsinkiin on nähtävissä osana eurooppalaisten kaupunkien keskinäistä kilpailua näkyvyydestä ja positiivisesta imagosta. Osana tätä kilpailua on eri puolille Eurooppaa noussut lukuisia näyttäviä eri taiteenalojen lippulaivarakennuksia, jotka samalla tarjoavat paikan tuottaa ja kokea kulttuuria. Eniten huomiota ja tieteellistäkin keskustelua on herättänyt Bilbaon Guggenheim-museo, mutta yhtä lailla Oslon uudehko kuin Hampurin edelleen rakenteilla oleva oopperatalo ovat osa tätä trendiä. Helsingin kaupunki vakuuttuneena tästä menestysreseptistä halusi nostaa myös näkyvyyttään ja tilasi Guggenheim-säätiöltä selvityksen kansainvälisen museon perustamisesta Helsinkiin.

Imagokilpailu-ilmio on siis kansainvälinen eikä museohankkeesta luopuminen sitä poista. Siksi onkin mielekästä tarkastella, mitkä toimijatahot osallistuivat erityisesti vuoden 2012 alkupuolella käytyyn kiihkeään julkiseen keskusteluun, ja minkä tyyppiset argumentit asettuivat vastakkain. Lyhyesti tutkimusongelmana on, minkälaisen prosessin välityksellä Guggenheim-museota markkinoitiin ja miksi hanke epäonnistui. Teoreettisen inspiraation lähteenä tässä tekeillä olevassa tutkimuksessa käytetään Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n julkisen oikeuttamisen analyysia (1991) ja ennen kaikkea sen metodologista sovellusta (Luhtakallio ja Ylä-Anttila 2011), jota edelleen mukaillaan tämän tutkimuksen tarkoituksiin. Konkreettiseksi tutkimuskysymyksiksi kiteytyvät ensinnäkin, millä perusteilla julkinen debatti Guggenheim-museosta jakautui eri toimijatahoihin ja toiseksi, minkälaiset argumentit asettuivat eri vaiheissa vastakkain ja edelleen mikä tuotti käännekohdan, jossa yleinen mielipide kääntyi hanketta vastaan, jonka seurauksena kaupunginhallitus ei edes tuonut museoaietta kaupunginvaltuuston päätettäväksi. Tarkoitus on tulkita julkista polemiikkaa osana ajankohtaista eurooppalaista yhteiskunnallista tilannetta, johon kuuluu nationalistisen ideologian vahvistuminen ja talouskriisit, ja tällöin Guggenheim-keskustelu näyttäytynee kansainvälisestäikin kiinnostavana.

Tutkimusaineistona käytetään Guggenheim-hankkeesta käytyä mediakeskustelua, erityisesti Helsingin Sanomissa ilmestyneitä juttuja pääkirjoituksista uutisiin ja mielipidekirjoituksiin. Lisäksi

tarkastellaan valikoiden verkkoaineistoja, sosiaalisessa mediassa kuten Helsingin Sanomissa julkaistuja mielipiteitä ja joitakin blogeja.

Anu Katainen – Onko nuorten juomiskulttuureissa sosioekonomisia eroja?

Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto, anu.h.katainen@helsinki.fi

Nuorten alkoholinkäytön polarisaatio on herättänyt viime vuosina kiinnostusta, mutta tutkimuksissa on löydetty vain vähäisiä sosioekonomisia eroja juomiskäyttäytymisessä. Aikuisväestössä juomatavat ja alkoholiin liittyvä kuolleisuus ovat selkeästi yhteydessä sosiaaliseen asemaan. Esityksessä pohditaan laadullisen tutkimuksen mahdollisuuksia paljastaa juomiskulttuureihin liittyviä sosiaalisia eroja ja esitellään alustavia tuloksia suomalais-italialaisesta vertailevasta nuorten juomiskulttuurien tutkimuksesta, jossa on käytetty menetelmänä ryhmähaastatteluita. Juomiskulttuureihin liittyvien erojen tutkimusta vaikeuttaa itse aineiston rajaamiseen ja sosioekonomisen aseman määrittämiseen liittyvät ongelmat, mutta myös yleisemmät kaikkeen vertailevaan laadulliseen tutkimukseen liittyvät kysymykset. Aineiston analyysissä eroja ryhmien välille tuottavat sekä haastattelutilanteen vuorovaikutukseen ja osallistumiseen liittyvät tekijät sekä itse haastattelupuheen sisällöt ja reaktiot keskusteluiden virikkeinä käytettyihin elokuvakatkelmiin. On mahdollista, että ryhmähaastattelu on menetelmänä riittämätön nuorten juomiskulttuurien sosioekonomisten erojen havaitsemiseen. Toisaalta aineisto tuo esiin luokka-aseman tuottamiseen liittyviä piirteitä, kuten sen miten tutkimustilanteen vuorovaikutus itsessään ilmentää luokkiin liittyviä eronkoja.

Semi Purhonen & Riie Heikkilä – Kulttuuridistinktiot, sukupolvet ja muutos: kulttuurisosiologisen vertailevan tutkimuksen ongelmat ja hankkeen esittely

Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto, semi.purhonen@helsinki.fi, riie.heikkila@helsinki.fi

”Kulttuuridistinktiot, sukupolvet ja muutos: vertaileva tutkimus viidestä eurooppalaisesta maasta, 1960–2010” on vuoden 2013 alusta käynnistynyt Helsingin yliopiston ja Koneen säätiön rahoittama hanke, jossa tutkitaan kulttuurin ja taiteen luokituksissa ja arvostuksissa tapahtuneita muutoksia viimeisen 50 vuoden aikana viidessä eurooppalaisessa maassa – Suomessa, Britanniassa, Ranskassa, Espanjassa ja Ruotsissa. Hanke on monimenetelmällinen, kansainvälisesti vertaileva pitkittäistutkimus kulttuurisista luokitteluista ja distinktioista ajallisuuden ja sukupolvien näkökulmasta. Sen ytimenä on kulttuurin/taiteen sanomalehtinäkyvyyden systemaattinen analyysi mainituissa maissa 1960-luvulta tähän päivään. Sanomalehtiaineisto kerätään systemaattisina otoksina seuraavien kansallisesti johtavien lehtien kulttuuriosastoista: *Helsingin Sanomat*, *The Guardian*, *Le Monde*, *ABC/El País* sekä *Dagens Nyheter*. Sosiologipäivien esityksessä esittelemme uuden hankkeen ja pohdimme myös laajemmin kulttuurisosiologisen vertailevan tutkimuksen ongelmia. Käsittelemme vertailun ongelmia yhtäältä niiden haasteiden kautta, joita olemme kohdanneet aiemmassa, kulttuurista makua Suomen ja Britannian välillä tutkivassa projektissa ja jotka osaltaan motivoivat uutta hanketta. Toisaalta käsittelemme vertailun ongelmia niiden konkreettisten ongelmakohtien kautta, joita liittyy uuden hankkeen aineiston keräämiseen ja analysoimiseen.

Johanna Mäkelä, Nina Kahma & Mari Niva – Ruoan kulutuksen kestävyys Pohjoismaissa

Helsingin yliopisto & Kuluttajatutkimuskeskus, johanna.m.makela@helsinki.fi, nina.kahma@kuluttajatutkimuskeskus.fi, mari.niva@kuluttajatutkimuskeskus

Ruoan kulutuksen kestävyys on kysymys, jolla on niin yhteiskuntapoliittisia kuin yksilöiden kulutusvalintoihin liittyviä ulottuvuuksia. Puhuttaessa ympäristöongelmista ja ekologisen kestävyuden edistämisestä ympäristö- ja ruokapolitiikan keinoin ovat ruoan tuotantoon ja kulutukseen liittyvät teemat näkyvästi mukana. Toisaalta poliittisessa päätöksenteossa luotetaan usein näkemykseen yksilöistä tiedostavina ja aktiivisina valintojen tekijöinä. Jälkimmäisessä näkökulmassa kuluttajat ja ns. poliittinen tai eettinen kulutus ovat kestävä kehityksen muutoksen airut.

Tarkastelemme esitelmässämme kestävä kehitystä edistäviä syömisen tapoja ja niitä koskevia näkemyksiä pohjoismaisesta vertailevasta näkökulmasta. Erityisen mielenkiinnon kohteena on syöminen kestäväna käytäntönä kahdesta näkökulmasta. Ensiksi tutkimme, kuinka laajasti kansalaiset kuluttajina toteuttavat kestävinä pidettäviä syömisen tapoja. Toiseksi tarkastelemme, missä määrin kansalaiset tukevat ympäristön kannalta kestävä poliittikkaa ja millä tavalla nämä poliittikkaa koskevat näkemykset ovat yhteydessä kestäviin syömisen tapoihin. Analyysin kohteena on vuonna 2012 toteutettu Food in Nordic Everyday Life -hankkeen väestöä edustava kysely (N = 8 248), joka kerättiin Tanskasta, Suomesta, Norjasta ja Ruotsista.

Ruoan kulutuksen kestävyttä mitataan kysymyksillä, jotka koskevat lähiruoan kulutusta, lentokoneella tuotujen elintarvikkeiden käyttöä, kausivihannesten ja kasvien syömistä, luomuruokaa, lihan kulutusta sekä suhtautumista tuotteiden liialliseen pakkaamiseen (vrt. Tobler 2011). Tukea ympäristöpoliittisille toimenpiteille tarkastellaan ympäristökasvatusta, markkinoiden sääntelyä, valtiollisia interventioita ja verotusta koskevien asennekysymysten avulla. Ruoan kulutuksen kestävyden, poliittikka-asenteiden ja vastaajien sosioekonomisten taustojen välisiä yhteyksiä ja eroja Pohjoismaiden välillä analysoidaan tilastollisten monimuuttujamenetelmien keinoin.

Alustavat tulokset osoittavat, että ikä ja kotitalouden tyyppi liittyvät eroihin ruoankulutuksen kestävydessä. Myönteiset asenteet ympäristöpoliittikkaa kohtaan korreloivat positiivisesti kestävien ruoankulutuskäytäntöjen kanssa. Tutkimuksemme osoittaa, että Pohjoismaat eroavat toisistaan ruokailutottumusten kestävydessä: ruotsalaiset ottavat kulutuksessaan useampia kestävyteen ja ympäristöön liittyviä asioita huomioon kuin kuluttajat muissa Pohjoismaissa.

Antti Maunu – Hauskuus ja tylsyys, turva ja vaara. Nuorten juhlan ja arjen ambivalenssit

Suomessa juomisen ambivalenssista puhutaan paljon, mutta sen sisällöistä ja variaatiosta tiedetään vähän. Esityksessä analysoin alaikäisten nuorten keskusteluita hauskoista ja inhottavista juomistilanteista. Ryhmät ovat teknisen alan ammattiopiskelijoita (2 tyttö- ja 2 poikaryhmää) sekä lukiolaisia (2 tyttö- ja 2 poikaryhmää).

Kysyn analyysissä, mitä positiivisina ja negatiivisina kokemiaan puolia erilaiset nuorten ryhmät liittävät juomiseen. Jos nuoret näkevät juomisessa molempia puolia, niin mikä ajaa positiivisia puolia heidän mielikuvissaan voitolle ja saa heidät juomaan niin usein kuin he tilastojen mukaan juovat? Lisäksi kysyn analyysissä, ilmeneekö ambivalenssin kokemisessa ryhmäkohtaisia eroja nuorten sukupuolen tai sosioekonomisen aseman mukaan.

Tulokset kertovat, että nuorten juomisen keskeinen motivaatio on sukupuolesta tai sosioekonomisesta asemasta riippumatta pyrkimys hauskaan, positiiviseen sosiaaliseen poikkeustilaan, jossa yhteenkuuluvuus ja muut sosiaaliset emotiot virtaavat vuolaina. Toisaalta koska juomisen poikkeustila on arkea ylittävää ja humalahakuista, siihen liittyy aina myös vaaraa:

sosiaalisia riskejä ja uhkia. Tämä on juomisen eräs keskeinen ambivalenssi, joka on tunnistettu myös aiemmissa kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa.

Uutena havaintona analyysi osoittaa, että koska juominen määrittyy nuorille aina suhteessa arkeen, niin myös arki ja siihen liittyvä juomattomuus hahmottuu nuorille ambivalenttina. Arjen positiivinen arvo on nuorille turva, joka määrittyy oman toiminnan ja elämän hallintana sekä tärkeinä ihmissuhteina ja arvoina. Toisaalta arki voi ajaa ihmisiä erilleen omiin ympyröihinsä, mistä seuraa tylsyyt: tekemisen mielenkiinnottomuus, sosiaalisten suhteiden laimeus sekä näistä seuraava pysähtyneisyyden ja mihinkään kuulumattomuuden tunne. Myöskään tämä ulottuvuus ei eroa nuorten sukupuolen tai sosioekonomisen aseman mukaan.

Analyysi tuo esiin ryhmäeroja juomisen ambivalensseissa. Haastatellut ammattiin opiskelevat pojat erottuvat muista ryhmistä siinä, että heidän kertomuksensa ovat avoimen riskihakuisia eikä niissä ilmene pyrkimystä hallita juomisen vaaroja. Muilla ryhmillä vaaran pelote on suurempi ja niiden edustajat säätelevät myös arkea ylittävää juomistaan niin, että se pysyy lähempänä arjen turvatekijöitä. Selitän tätä ilmiötä haastateltujen ammattiopiskelijajapojien sosiaalisen tapojen ja ihanteiden erityisyydellä. Heidän sosiaaliset repertuaarinsa ovat muita ryhmiä rajallisemmat, mikä antaa heille rajatummalla mahdollisuudella kiinnittyä itselleen arvokkaisiin yhteisöihin arjen sisällä. Tämä motivoi rajujakin rajanylityksiä positiivisten sosiaalisten kokemusten saavuttamiseksi. Tämä logiikka voi osaltaan selittää, miksi alkoholihaitat kasautuvat Suomessa alimpien sosioekonomisten ryhmien miehille.

Ismo Kantola – Uudet ja vanhat jumalat historisiteetin murroskohdissa Augustinuksen (De civitate Dei) ja Toni Morrisonin (Jazz) valottamina

Alain Tourainen teoria yhteiskunnallisista liikkeistä sisältää ajatuksen historisiteetin haltuunotosta - historisiteetti ymmärrettynä aktiivisen ja intentionaalisen, kamppailevan, toiminnan kohteena ja tavoitteena. Uskonnollinen juhla voidaan ymmärtää historisiteetin kokemisena, vahvistamisena ja joskus uudelleenmäärittelynäkin. Tavat juhlia ja palvoja jumalia tulevat Augustinuksen ja Toni Morrisonin yhteiskunnallista muutosta käsittelevissä teksteissä kriittiseen tarkasteluun. Esitelmässä pohditaan juhlinnan ja sen muutoksen roolia yhteiskunnallisen elämän murroskohdissa juuriltaan dramaattisesti irtautuneen historisiteetin uudelleenhaltuunottoa ajatellen.

Mika Helin – Luvallinen graffiti Helsingissä – Odottamattomat tutkimustulokset ja sosiologisen intervention mahdollisuus

Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto, mika.helin@helsinki.fi

Graffitikulttuuri nähdään koko kaupunkia koskevana ristiriitaisena ilmiönä ja siihen kohdistetut ratkaisuyritykset ovat vaihdelleet ajassa. Sosiologian alan pro graduun perustuvassa tapaustutkimuksessa olen tarkastellut etnografisella kyselyaineistolla Suvilahden ja Kalasataman luvallisia graffitaitoja, niiden käyttöä ja käyttäjiä. Tyypillisesti graffitiharrastajien parissa on tehty pienryhmätutkimusta haastatteleamalla tai töiden visuaalisia kartoituksia. Nykyisessä luvallisten graffitaitojen tilanteessa on ollut ensimmäistä kertaa mahdollista tarkastella etnografisen kyselytutkimuksen muodossa paikkaan sidottua graffitiharrastamista laajemmasta perspektiivistä, ja näin tuottaa graffiti-ilmiöstä uutta tietoa.

Etnografisen kyselyn toteutin luvallisilla graffitaidoilla 6.5.–17.6.2012 välisenä aikana. Kaiken kaikkiaan kyselyyn vastasi 186 graffitiharrastajaa, joka on lähes puolet alueen 400 arvioidusta

harrastajasta. Lisäksi alueella satunnaisia käyttäjiä on arvioitavissa olevan noin 600 henkilöä. Kyselyn lisäksi graffitiharrastajien kanssa oli myös mahdollista keskustella ja haastatella paikkaan sidotun graffitiharrastamisen erityispiirteistä. Lisäksi haastattelin luvallisia graffitiaitoja hallinnoivia virkamiehiä ja hyödynsin kenttätöyssäni visuaalista etnografiaa. Yleisesti graffitiharrastajia on pidetty vaikeasti tavoitettavana tutkimuskohteena.

Perinteisesti graffitiharrastaminen on nähty yhtenä nuorison toimintamuotona ja erityisesti poikakulttuurina. Kuitenkin luvallisten graffitien harrastajia kuvaavan ikäjakauman parissa on selkeästi havaittavissa, kuinka graffitiharrastaminen on moninaistunut; ja paikassa havaittuina ääripäinä aina päiväkotikäisistä lapsista eläkeikäisiin ”bommaaviin mummoihin”. Luvallisen graffitin yhteydessä yksiselitteinen puhe nuorisokulttuurisesta ilmiöstä on käynyt vaikeaksi, sillä harrastajien keski-ikä on lähes 30 vuotta. Noin viisi prosenttia harrastajista on naisia. Toiseksi luvallisten graffitiaitojen käyttäjien harrastusaikaa kuvaavan jakauman perusteella on havaittavissa kattava läpileikkaus Helsingin graffitihistoriaan aina vuodesta 1984 lähtien, ja siten myös paikan harrastamista keskittävä vaikutus. Harrastamisajan perusteella yllättävänä havaintona voidaan pitää vuosikymmenen koko kaupunkia koskeneen Stop töhryjä -hankkeen vähäistä vaikutusta luvattoman graffititoiminnan aloittamisen ehkäisemiseksi. Kolmanneksi pääsääntöisen toiminnan mukaan reilu 80 % luvallisten graffitiaitojen käyttäjistä on palkkatyössä, opiskelee tai toimii yrittäjänä. Tämän tuloksen mukaan yksioikoiset mielikuvat tai väitteet graffitiharrastajien automaattisesta sijoittumisesta yhteiskunnan ”reuna-alueiden” toimijoiksi voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Lisäksi tutkimustuloksien perusteella on mahdollista esittää, että graffitin tekijöiden alakulttuurinen orientaatio on luvallisten aitojen seurauksena muuttumassa paikkaan sidotuksi vapaa-ajanvietoksi ja yhdeksi taideharrastamisen mahdollisuudeksi.

Muun muassa edellä mainitut keskeiset ja odottamattomat tutkimustulokset synnyttivät tilan sosiologiselle interventiolle seminaarien, mediahaastattelujen, harrastajien ja virkamieskunnan parissa. Tämä antaa viitettä siitä, että ikä, sukupuoli, harrastamisen kohteet ja pääsääntöiset toiminnan muodot ovat yhteiskunnallisen kamppailun kohteita. Sosiologinen interventio on tässä tapauksessa mahdollistanut odottamattomalla tavalla ”zombiekategorioiden” purkamismahdollisuuden sekä viitoittanut tietä luvallisen graffitin nykytilanteessa praktisen-, teknisen- ja emansipatorisen tiedonintressin yhtäaikaiselle kehittämiselle.

15 Kulutus ja elämäntavat

Koordinaattorit: Pekka Räsänen (Turun yliopisto, pekka.rasanen@utu.fi) ja Outi Sarpila (Turun yliopisto, outi.sarpila@utu.fi)

Torstai 21.3. klo 15-18

Perjantai 22.3. klo 9-11

Sali: SH 499 (Uno Harva-Sali, Publicum 4. krs)

Kulutukseen ja elämäntapoihin kiinnittyviä ilmiöitä tarkastellaan sosiologiassa mitä moninaisimmista teoreettisista näkökulmista. Esimerkiksi perinteisillä rakenne- ja yksilökeskeisillä lähestymistavoilla on pitkät perinteet kulttuurin ja vapaa-ajan kulutuksen tarkastelussa. Toisaalta vaikkapa teknologian ja median tarkastelu tulee usein lähelle tiedonsosiologista pohdiskelua. Empiirisissä tutkimuksissa aineistojen ja menetelmien kirjo on niin ikään moninainen. Voisiko eri teoreettisten ja empiiristen lähestymistapojen välillä olla kuitenkin enemmän vuoropuhelua? Kulutus ja elämäntavat -työryhmä kutsuu sosiologit pohtimaan tätä kysymystä. Työryhmään toivotaan teoreettisia ja empiirisiä alustuksia kulutuksen ja elämäntapojen sosiologiasta.

Pekka Räsänen – Understanding identifications with online groups

Turun yliopisto, pekka.rasanen@utu.fi

Recent research suggests that the internet social network sites (SNS) may have notable impact on individuals' social relations. Some researchers argue that online group memberships are becoming increasingly important sources of social identification. They suggest that online groups are likely to replace many of the traditional group memberships. Empirical studies indeed indicate that especially young people feel close to their online groups and online network friends. However, there are also researchers who criticise these findings. They argue that the perceived importance of online social networks is connected with various other factors including person's gender, level of education, computer use skills, and time spent online. This paper looks at different predictors of identification with online groups in Finland, with a particular focus on users and non-users of social media. The data are derived from a nationally representative mail-survey administered to citizens aged 15 to 64 (n=908) in 2011. The findings indicate that several background factors contribute to identification with online groups both among users and non-users of social media. In conclusion, particularly the significance of age and internet use frequency is discussed.

Matti Näsi – Internet and the everyday life – the perceived implications of internet use on memory and ability to concentrate

Turun yliopisto, matti.nasi@utu.fi

The growing role of Internet in all aspects of everyday life has led to speculations over the impacts beyond the traditional questions of access or sociability. This in mind, the main focus in this paper was to examine how Finns, for majority of whom Internet use has become commonplace activity, perceive the impacts of Internet use since first adopting the technology. In this study we examine how Internet user history and perceived computer skills, along with different socio-demographic factors, appear to reflect on the perceived impacts of Internet adoption in terms of memory and ability to concentrate. According to the results, almost one in five of the respondents reported changes concerning their memory or ability to concentrate, with skilled computer users and non-workers in particular perceiving the change. Factors such as age-related differences and exposure to potential information overload at work were identified to explain the perceived change. Our data was collected in a survey gathering information on the everyday life and well-being of Finns. The sample consisted of 2000 Finnish-speakers aged 15 to 64 years. The response rate was 46 per cent (N=908).

Pasi Pohjolainen, Markus Vinnari & Pekka Jokinen – Määritteitä kuluttajien kokemille esteille siirtyä kasvispainotteiseen ruokavalioon

Tulevaisuuden tutkimuskeskus, pasi.j.pohjolainen@utu.fi

Johdanto: Lihankulutus ylittää länsimaissa tällä hetkellä selvästi ekologisesti ja terveydellisesti kestäväenä pidetyn 30 kg vuosikulutustason henkeä kohden. Liha on ollut perinteisesti hyvin arvostettua ruokaa, ja viime vuosikymmenten modernisaatiokehitys on mahdollistanut lihantuotannon voimakkaan kasvun. Samanaikaisesti kuluttajien keskuudessa on noussut kritiikkiä tuotantoeläinten hyvinvointiin ja lihan terveys- ja ympäristövaikutuksiin liittyen. Kasvisruokiin suhtaudutaan puolestaan yleisesti myönteisesti, ja huomattava osa kuluttajista harkitsee lihankulutuksensa vähentämistä. Toisaalta liha koetaan samanaikaisesti myös maukkaana ja

terveydellisesti välttämättömänä ruokana, eivätkä korkeat lihankulutuslukemat ole ainakaan toistaiseksi osoittaneet merkkejä selvästi laskevasta suuntauksesta. Lihankulutus ja liha-asenteet vaihtelevat kuitenkin eri kuluttajaryhmien mukaan esimerkiksi sosio-demografisia tekijöitä ja elämäntapakysymyksiä tarkasteltaessa.

Tutkimuksen tarkoitus: Tässä tutkimuksessa selvitetään kuluttajien kokemia esteitä siirtyä kasvispainotteiseen ruokavalioon. Tarkastelussa ovat myös kuluttajien sosio-demografiset positiot sekä arvomaailmat, joiden avulla estevaikutusta selvennetään. Tarkoituksena on tunnistaa eri kuluttajaryhmittymiä estevaikutuksen suhteen, mikä voi muun muassa tukea poliittisten ohjauskeinojen kohdentamista.

Aineisto ja menetelmät: Tutkimus perustuu vuonna 2010 kerättyyn kyselyaineistoon, jolla kartoitettiin suomalaisten kuluttajien näkemyksistä eläintuotannosta (N = 1889, vastausprosentti = 47,5). Aineisto koottiin yhteistyössä Suomen Akatemian rahoittaman POLLE-hankkeen kanssa (Eläinkysymysten politisoituminen: kuluttajat ja eläintuotanto). Aineistoa käsitellään SPSS 20.0 -tilasto-ohjelmalla faktori- ja regressioanalyysijä hyödyntäen.

Hanna Kujanen – Korkeampi koulutus, vihreämpi kuluttaja? Kulutusasenteiden ja toteutuneen kulutuksen tunnuspiirteet 2000-luvulla

Turun yliopisto, hanna.kujanen@utu.fi

Ympäristövastuullisuuden on nähty länsimaisissa kulutustutkimuksissa kasvaneen viimeisten vuosikymmenten aikana. Ympäristötietoisien asenteiden on tulkittu muuttuneen suhteellisen nopeasti, mutta toisaalta niiden ei ole nähty heijastuneen käytännön kulutustoimintaan. Artikkelissa tarkastellaan ympäristövastuullista kuluttamista Suomessa 1990-luvun lopulta 2010-luvun kynnykselle sekä asenteiden että toteutuneen euromääräisen kulutuksen osalta. Artikkelissa ollaan kiinnostuneita koulutustaustan vaikutuksesta asenteisiin ja kulutuskäyttäytymiseen. Vastaavanlaisia ajallisia tarkasteluja kulutusasenteita ja kotitalouskohtaisia kulutusmenoja yhdistäen ei ole aiemmin tehty Suomessa. Analyysissa käytetään kahta empiiristä aineistoa, joista ensimmäinen on vuosina 1999 (n=2417), 2004 (n=3574) ja 2009 (n=1202) kerätty suomalaisten asenteita kartoittava kyselyaineisto, ja toinen Tilastokeskuksen kulutustutkimusaineisto vuosilta 1998 (n=4359), 2001 (n=5495) ja 2006 (n=4007). Ympäristövastuullisten asenteiden analyysissa selitettävänä muuttujana käytetään yhtä asennemuuttujaa, ja kotitalouskohtaisten kulutusmenojen analyysissa tarkastellaan kahta ympäristövastuulliseksi määriteltäviä kulutuskohdetta. Analyysin keskeinen tulos on, että korkeasti koulutetut ovat vuosittain olleet asenteiltaan muita ympäristövastuullisempia. Kulutusmenojen osalta tulokset ovat ristiriitaisempia, eikä asenne- ja kulutustrendien voida nähdä olevan yhteneväisiä.

Piia Jallinoja Nina Kahma & Satu Helakorpi – Karpin maailma – ketkä Suomessa karppaavat?

Kuluttajatutkimuskeskus, THL, piia.jallinoja@ncrc.fi

Yhdysvaltalainen lääkäri Robert Atkins teki vähähiilihydraattista ruokavaliota tunnetuksi 1970-luvulta alkaen. Tri Atkinsin diettivallankumous –teos julkaistiin vuonna 1973 suomeksi, mutta Suomessa varsinainen karppaus-buumi sijoittuu 2000-luvulle. Karppaus tarkoittaa ruokavaliota, jossa hiilihydraattien osuus on minimoitu. Samalla eläinrasvojen epäterveellisyyteen suhtaudutaan toisin kuin kansallisissa ravitsemussuosituksissa: julkisuudessa on usein esitelty sellaista karppauksen suuntausta, jossa eläinrasvoja ei pidetä syynä sydän- ja verisuonitauteihin. Juuri tämä piirre on tehnyt karppauksesta houkuttelevaa - aikaisemmissa dieeteissä tuomitut voi ja kerma onkin

vapautettu ellei peräti suositeltavia. Karppaukseen onkin liittynyt voimakas julkinen kiistely ravinnon rasvojen terveellisyydestä.

Esitys perustuu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2012 Aikuisväestön terveyskäyttäytymiskyselyyn (AVTK) (n=2601). Vuoden 2012 kyselyyn sisältyi osio, jonka tavoitteena oli selvittää suomalaisten ravinnon rasvoihin ja vähähiilihydraattiseen ruokavalioon liittyviä näkemyksiä, sekä kokemuksia karppauksesta. Esityksessä verrataan karppaajia muihin vastaajiin tarkastelemalla sosiodemografisia taustatekijöitä, ruokavalintoja, suhtautumista ravinnon rasvojen, kasvisten ja viljatuotteiden terveellisyyteen sekä ruokavalintojen erilaisia perusteluja (mm. mielihyvä, terveellisyys, painonhallinta, rentous, sosiaalisuus).

Seitsemän prosenttia vastaajista ilmoitti karppaavansa kevään 2012 kyselyssä. Naiset karppasivat hieman miehiä useammin ja nuoret harvemmin kuin vanhemmat vastaajat. Vastaajat, jotka eivät karpanneet pitivät karppaajia useammin eläinrasvoja terveydelle haitallisina (58% vs. 44%). Kummassakin ryhmässä vähemmistö käytti voita pääasiallisena leivänpäällislevitteenä ja reilu kolmannes voi-kasvisrasvasekoitetta. Karppaajat pitivät muita vastaajia useammin kasvisrasvasekoitetta terveydelle haitallisina (26% vs. 8%). Enemmistö sekä karppaajista että muista vastaajista piti täysviljatuotteita ja vihanneksia terveellisinä ja valkoisesta vehnäjauhosta tehtyjä tuotteita epäterveellisinä. Karppaajat pitivät muita useammin tärkeänä syödä runsaasti kasviksia, hedelmiä ja marjoja sekä lihaa ja välttää sokeripitoisia ruokia. Lisäksi, karppaajat pitivät muita vastaajia tärkeämpänä, että syöty ruoka on hyväksi terveydelle ja että se ei nosta painoa.

Nina Kahma, Piia Jallinoja & Satu Helakorpi – Rasvan kulutus ja trickle-down

Kuluttajatutkimuskeskus, THL

^apiia.jallinoja@ncrc.fi

Rasvan kulutus on ollut pitkään keskeinen huolenaihe Suomessa. Menestyksekkäästä kansanterveys- ja valistustyöstä huolimatta suomalaiset kuluttavat edelleen liikaa tyydyttyneitä rasvoja. Suomalaiset ja kansainväliset tutkimukset rasvankäytöstä kertovat, että rasvavalinnat kerrostuvat sosioekonomisten tekijöiden mukaan siten, että naiset ja korkeasti koulutetut elävät ravintosuosituksen mukaisesti useammin kuin miehet ja vähemmän koulutetut. Samat ryhmät ovat myös ensimmäisenä siirtyneet kevyempien rasvojen kulutukseen.

Esityksessä tarkastellaan rasvan käytön muutosta ajassa elämäntyylien näkökulmasta. Tarkastelun kohteena on leipärasvan käytön ohella rasvan käyttö ruoanlaitossa. Muutoksia rasvavalinnoissa tarkastellaan suhteessa aikaan, ikään, sukupuoleen, koulutukseen ja asuinalueeseen.

Analyysi perustuu Terveiden ja Hyvinvoinnin laitoksen keräämään Aikuisväestön terveyskäyttäytyminen (AVTK) -aineistoon, jota on kerätty vuodesta 1978 lähtien. Kyseessä on vuosittain toteutettava 5000 vastaajan otokseen perustuva postikysely. Kaikkiaan aineistoon kuuluu noin 126 000 vastaajaa. Aineiston analyysiin ja rasvankäytön muutosten analyysiin käytetään kvantitatiivisia menetelmiä. Analyysin perusteella voidaan nähdä lasku voinin käytössä sekä siirtymä kasvisrasvojen ja kevyempien levitteiden käyttöön. Tarkastelujakson loppupuolella voidaan kuitenkin havaita voinin käytön kääntyvän nousuun. Muutoksia voidaan selittää toisaalta markkinoiden tarjonnan, valistuksen sekä toisaalta myös elämäntapojen muutoksilla.

Tulosten perusteella voidaan todeta rasvavalintojen muuttuneen, vaikka ravintosuositukset ovat pysyneet samana. Tämä antaa aihetta keskustella historiallisen kontekstin vaikutuksesta rasvan

kulutukseen. Analyysin perusteella tarkastellaan sitä, ketkä ovat kärkijoukoissa elämäntavan muutoksissa. Jos aiemmin on ajateltu terveiden elämäntapojen levinneen korkeakoulutettujen ryhmästä muihin koulutusryhmiin, millaiselta viimeaikaiset muutokset näyttävät? Kulutuksen alalla on tavallista ajatella kulutushyödykkeiden leviävän ylhäältä alaspäin. Tämä koskee erityisesti kalliiden kestokulutushyödykkeiden leviämistä. Voidaanko arkisten ruokatavaroiden suhteen puhua trickle down -ilmiöstä ja jos voidaan, eteneekö muutos rasvankäytön trendeissä juuri ylhäältä alaspäin?

Terhi-Anna Wilska, Robert Hagfors & Olli Kangas – Consumption as an indicator of poverty – Britain and Finland 2001 and 2006

Jyväskylän yliopisto, Kela terhi-anna.wilska@jyu.fi

Measurement of poverty is usually based on low income. The method has been criticized to be inadequate: income only tells about a person's or a household's potential command over resources, not what they actually consume. In order to be defined as poor, a person's standard of living must be low. Consequently, measures of poverty should also take into account of household consumption and wealth. While some authors argue that a person's current material standard of living actually *is* the level of consumption, some other take an intermediate position and say that to be defined as poor, one should be *both* income *poor* and consumption poor. The aim of this paper is to compare income poverty, consumption poverty and their combination (dual condition) in two different welfare states: Britain and Finland in 2001 and 2006.

We ask 1) What is the overlap of different indicators? 2) Do the three measures define the same groups as exposed to poverty? What are the vulnerable groups according to consumption, income and consumption & income in Finland and Britain 2001-2006 3) How have poverty rates developed 2001 and 2006? 4) What are differences between countries?

Data are derived from Statistics Finland, Household expenditure surveys (2001 N = 5,495 and 2006 N = 4,007) and UK Family Expenditure Survey (2001 N = 7,473) and UK Expenditure and Food Survey (2006 N = 6,645). The results show that there is definitely a correlation between low income and low consumption, but the overlap between them is not very high. A large share of those defined as poor because of low income are not deprived with regard to consumption and vice versa.

Outi Sarpila – Plastinen informaatioyhteiskunta? Suomalaisten asenteet plastiikkakirurgiaa kohtaan

Turun yliopisto, outi.sarpila@utu.fi

Median ja ruumiin roolia kulutusyhteiskunnassa korostavissa teorioissa plastiikkakirurgia näyttäytyy kulutuksen muotona, jolle on kulutusyhteiskunnassa tilausta. Esimerkiksi ”julkiskulttuurin” vahvan asema on liitetty plastiikkakirurgisten toimenpiteiden yleiseen hyväksyttävyyteen ja suosioon. Voidaan väittää, että erityisesti internetin käytön lisääntymisen myötä erilaiset ulkonäön muokkaamisen keinot ovat aikaisempaa laajemmin esillä.

Plastiikkakirurgian arkipäiväistymistä on käyty vilkasta keskustelua Suomessakin viime aikoina. Suomalaisten asenteita plastiikkakirurgiaa kohtaan ei ole väestötasolla juurikaan tutkittu. Esityksessä tarkastellaan plastiikkakirurgisten palveluiden käytön yleisyyttä sekä asennoitumista plastiikkakirurgiaa kohtaan 15–64-vuotiaiden suomalaisten keskuudessa. Asenteiden osalta ollaan yhtäältä kiinnostuneita siitä, kuinka hyväksyttävänä suomalaiskuluttajat pitävät plastiikkakirurgiaa keinona kohentaa ulkonäköä ja toisaalta missä määrin kuluttajat olisivat valmiita harkitsemaan oman ulkonäkönsä muokkaamista plastiikkakirurgian avulla. Tarkastelussa ollaan ennen kaikkea kiinnostuneita siitä, miten internetin eri käyttötarkoitukset ovat yhteydessä asennoitumiseen

plastiikkakirurgiaa kohtaan, kun iän, sukupuolen ja koulutustaustan vaikutus otetaan huomioon. Aineistona käytetään Turun yliopistossa kesällä 2011 kerättyä kyselytutkimusaineistoa (N=908). Tulosten valossa väitteet plastiikkakirurgian arkipäiväistymisestä tuntuvat liioitelluilta. Vain muutama prosentti suomalaisista ilmoittaa käyttäneensä plastiikkakirurgisia palveluita. Valtaosa suomalaisista suhtautuu plastiikkakirurgiaan epäilevästi keinona kohentaa ulkonäköä ja vain pieni osa olisi valmis muokkaamaan omaan ulkonäköön plastiikkakirurgian avulla. Asenteet plastiikkakirurgiaa kohtaan ovat kuitenkin osittain yhteydessä kuluttajien tapoihin käyttää internetiä.

Pekka Mäkelä – Sosiologia, elämäntavat ja odottamattoman kohtaaminen

Jyväskylän yliopisto, pekka.makela@lanserit.com

Tavat, tottumukset ja uskomukset luovat käytäntöjen kirjon, jonka ylläpitämiseen yksilöt osin omavalintaisesti, osin pakosta osallistuvat. Kun *tapa* kohtaa *odottamattoman*, siltä uhkaa pudota pohja. Sosiologia (sosiologista tutkimusta harjoittavien henkilöiden ja instituutioiden muodostama kokonaisuus) voi pyrkiä estämään, ennakoimaan tai edistämään odottamattoman ilmaantumista, riippuen toimijoidensa intentioista ja arvoista suhteessa vallitsevaan asiointilaan.

Arvoneutraaliksi julistautunut tutkimus kuvaa vallitsevaa asiointilaa ulkopuoliseksi asettautuneena; kuvaukseen vaikuttava kuvaajan arvopohja jää piiloon. Usein reflektioimattomana taustaoletuksena on usko jatkuvaan *edistykseen* ikään kuin smithiläisen näkymättömän käden työnä. Tutkimuskentän toisella laidalla nähdään oltavan aina osallisena tutkimuskohteesta: mitä enemmän itsereflektiota, sitä enemmän kriittisyyttä, ei vain asiointilaa konstruoivia käytäntöjä, prosesseja ja ilmiöitä kohtaan vaan myös suhteessa itseen ja konteksteihinsa. Tutkiva katse suuntautuu kohti *mahdollisia maailmoja*, joko niihin varautumalla (tarkkaillen ajan merkkejä, ml. hiljaiset signaalit) tai teoreettisesti edistämällä niiden esiin tuleamista.

Vallitsevat elämäntavat perustuvat kestävämmälle ajatukselle kulutuksen jatkuvasta lisäämistarpeesta (lisää ostovoimaa <-> lisää tuotantoa, tämänhetkisestä lähtötasosta riippumatta). Yksilöä korostava *kuluttajan valintateoria* tulkitsee ostopäätöksiä mieluusti identiteettien rakentamisena: odottamattoman kohtaaminen latistuu tällöin kuluttavan elämäntavan *sisällä* tapahtuvien valintojen dokumentaatioksi. Unohtuuko varautuminen sellaisen odottamattoman kohtaamiseen, joka pudottaa itse elämäntavalta pohjan? Kriisiytyvä elämäntapa(mme) implikoi hallitsematonta katastrofia. Onko sosiologeilla rohkeutta katsoa kuilun pohjalle? Kriisitietoinen kriittisyys on välttämätön, joskaan ei riittävä, ehto sellaisille (normatiivisille) *innovaatioille*, jotka johtavat – parhaimmillaan *luovan* tuhon kautta – toivottaviin mahdollisiin maailmoihin.

Esitys perustuu esitarkastusvaiheessa olevaan teoreettiseen väitöskirjatutkimukseen ”Ostovoima muutosvoimana. Talouden uudelleenkäsitteistämistä kulutuksen näkökulmasta”. Veblen, Marcuse ja Bauman ovat keskeisiä taustahahmoja, joiden ajatuksia modifioimalla tutkimuksessa luodaan perustaa ”kriittisen praksiksen teoriaksi” kutsuttavalle tutkimukselliselle lähestymistavalle.

16 Liikkuvuuden ja kuulumisen tietokäytännöt

Koordinaattorit: Marja Alastalo, (Tampereen yliopisto, marja.alastalo@uta.fi), Riikka Homanen,

(Tampereen yliopisto, riikka.homanen@uta.fi), Anitta Kynsilehto (Tampereen yliopisto, anitta.kynsilehto@uta.fi) ja Pekka Rantanen (Tampereen yliopisto, pekka.j.rantanen@uta.fi)
Perjantai 22.3. klo 9-11
Sali: Radiatorn (Åbo Akademi, Arken)

Ihmiset liikkuvat yhä enemmän valtiollisten rajojen yli ja ovat sidoksissa samanaikaisesti virallisesti ja epävirallisesti useampaan kansalliseen ja sosiaaliseen tilaan. Muuttoliikkeiden myötä yksilön työelämä ja perhe-elämä voivat sijoittua eri maihin, joissa hänellä on kansainvälisten sopimusten ja tulo- ja lähtömaan käytäntöjen mukaan erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Kansallinen kuuluminen on moninaista ja muun muassa viranomaiskäytäntöihin sidottua. Tieto kuulumisesta ja liikkuvuudesta on kuitenkin rajallista, koska tietojärjestelmät eivät tavoita kaikkia liikkujia eivätkä edes pysty käsitteellistämään moninaista ja osittaista kuulumista väestöön tai muuhun sosiaaliseen yhteisöön. Joskus tietojärjestelmät tarkoituksella sulkevat osan rajoja ylittävistä ulos tai rajoja ylittävällä henkilöllä voi olla perusteltuja syitä vältellä järjestelmään kuulumista. Kutsumme työryhmäämme sekä empiirisiä että teoreettisia esityksiä, joissa pohditaan sitä, miten virallinen ja epävirallinen tieto tästä ihmisten ylijaraisesta liikkumisesta muodostuu. Minkälaiset toimijatahot pääsevät määrittelemään tätä tiedon tuotantoa? Miten yhteiskuntatutkija itse tavoittaa liikkujat?

Jaana Vuori – Viranomaisilla on asiaa. Maahanmuuttajat kotouttavan tiedon kohteina Itä-Suomen yliopisto

Esitelmä kertoo erään maahanmuuttajaryhmän vierailusta työvoimatoimistossa. Etnografiseen kenttätutkimukseen perustuvan episodikertomuksen avulla analysoidaan kotouttamispoliittista ymmärrystä tiedosta, jota maahanmuuttajat tarvitsevat suomalaisesta yhteiskunnasta asettuakseen sen aktiivisiksi kansalaisiksi. Periaatteessa kotouttamiseen liittyy ajatus tiedon kahdensuuntaisuudesta, siis siitä, että myös suomalaiset ja suomalaisen yhteiskunnan viranomaiset tarvitsevat tietoa maahanmuuttajista. Ainakaan tällä kertaa työvoimatoimistolaisilla ei ollut aikaa eikä malttia kuunnella vieraitaan.

Jukka Könönen – Liikkumisen ja kuulumisen rajat Itä-Suomen yliopisto

Esitelmässä tarkastelen muuttoliikkeiden tutkimuksen käsitteellisiä ja metodologisia haasteita. Keskustelussa metodologisesta nationalismista on kiinnitetty huomiota kansallisvaltion hallitsevaan asemaan sekä tutkimuksen kehyksenä että implisiittisenä näkökulmana muuttoliikkeisiin. Valtion ja hallinnan viitekehys määrittää myös tiedon tuotantoa muuttoliikkeistä ja niiden käsitteellistämistä. Muuttoliikkeitä ei voi ymmärtää pelkästään lainsäädännön tai hallinnallisen viitekehyksen tasolla, sillä niiden taustalla on ihmisten moninaiset elämäntilanteet ja motiivit parempaan elämään. Siirtolaisten tieto tarjoaa etuoikeutetun lähtökohdan muuttoliikkeiden ja niiden hallinnan tutkimiseen. Huomion kiinnittäminen rajoihin on olennaista, koska rajat muokkaavat liikkumisen olosuhteita mutta ne toimivat myös yhteiskunnallisia suhteita määrittävänä instituutiona. Pohdin esitelmässä tiedon tuottamisen haasteita perustuen väitöskirjatutkimusta varten tekemiini siirtolaisten haastatteluihin. Huomion kiinnittäminen siirtolaisten konkreettisiin olosuhteisiin rajojen määrittämisessä ympäristössä mahdollistaa myös ajatella uudella tavalla kysymystä kuulumisesta ja demokratiasta.

Marja Alastalo & Riikka Homanen – Kotikunnan myöntäminen valtion rajakäytäntönä

Tampereen yliopisto

Valtioiden rajakäytännöt ovat siirtyneet niiden maantieteellisiltä ja alueellisilta rajoilta maiden sisälle julkisten viranomaisten asiakastiskeille. Esityksessä tarkastelemme erityisesti kotikunnan myöntämistä hyvinvointivaltion rajakäytäntönä. Kotikunta on merkittävä asia tänne muuttaneiden ihmisten kannalta, koska Suomessa asuvat muiden maiden kansalaiset voivat päästä hyvinvointipalveluiden piiriin vain, mikäli heille on merkitty kotikunta Suomeen.

Esityksemme perustuu etnografiseen aineistoon, joka koostuu viranomaisten ja maahan muuttaneiden ihmisten haastatteluista, nauhoitetuista rekisteröintitilanteista maistraateissa, havainnoinneista, lomakkeista, viranomaisten toimintaohjeista ja lainsäädännöstä. Aineisto on kerätty Liikkuvat ihmiset -projektissa, jossa seuraamme väestötiedon muodostumista rekisteriviranomaisten mikrotason käytännöistä väestötilastoksi saakka. Alustava havaintomme on, että rekisteröityvien ihmisten tiedot halutaan väestötietojärjestelmään, mutta kotikunnan rekisteröimisestä tai rekisteröimättä jättämisestä tai sen merkityksestä ei välttämättä kerrota mitään. Lisäksi merkintäkäytäntö on jokseenkin sekava ja harkinnanvarainen. Näin varsinkin ihmiset, jotka ovat vasta tulleet maahan, saattavat jäädä epätietoisiksi kotikuntapäätöksestä ja sen merkityksestä sekä vaille tarvitsemiaan palveluja.

Pekka Rantanen ja Anitta Kynsilehto – Maahanmuuttajien rekisteröityminen: kuulumisen prosessit ja kokemukset

Tampereen yliopisto

Suomeen muualta muuttava ihminen kohtaa vaihtelevan joukon viranomaisia, kun hän ilmoittaa muutostaan maahan. Maistraatti on yksi keskeinen viranomaistaho, jonka luo maahan muuttavat ihmiset menevät. Maistraatin verkkosivuilla kuvataan prosessia kysymällä ”mitä rekisteröinnillä tarkoitetaan?” Vastaus tähän usein kysytyä -palstan kysymykseen ei oikeastaan kerro, mitä rekisteröinnillä tarkoitetaan, vaan mitä tietoja maahanmuuttajasta kerätään ja mihin näitä tietoja käytetään. Esityksemme perustuu Liikkuvat ihmiset -projektissa kerättyyn haastatteluaineistoon ja etnografiseen kenttätöyöhön. Esitämme alustavia huomioita haastatteluista, joita olemme tehneet maahanmuuttajien kanssa. Etsimme heidän moninaisten näkemystensä ja kokemustensa pohjalta vastausta kysymykseen ”mitä rekisteröinnillä tarkoitetaan”.

17 Nuoruuden suuria odotuksia odottamattomissa olosuhteissa

Koordinaattori: Sanna Aaltonen (Nuorisotutkimusverkosto, sanna.aaltonen@nuorisotutkimus.fi)
Perjantai 22.3. klo 9-11
Sali: ATK-luokka 341 (Educarium, 3. krs)

Nuoret ovat ihmisryhmä, jonka kautta käsitellään kansakunnan tulevaisuuteen liittyviä odotuksia, uhkia ja pelkoja. Yhtäältä nuoriin ladataan toiveita valoisammasta tulevaisuudesta, toisaalta heitä pidetään yhteiskunnan rakenteita horjuttavana ja huolta herättävänä riskiryhmänä. Nuorisotutkijat ovat huomauttaneet, että nuorten elämäntilanteita arvioidaan herkästi aiempien sukupolvien standardeilla, epäonnistumisen kehityksessä, vaikka yhteiskunnalliset reunaehdot ovat muuttuneet radikaalisti siitä, mihin suuret ikäluokat tottuivat. Hyväkään koulutus ei takaa työpaikkaa, pätkätölyisyys ja palkattomat harjoittelut eivät ole enää astinlauta vakaalle uralle, aikuisuus on

keksittävä uudelleen. Työryhmässä tarkastellaan sosiologisen nuorisotutkimuksen keinoilla sitä, miten nuoret raivaavat reittejä aikuisuuteen odotusten ja odottamattomien yhteiskunnallisten muutosten kehyksessä. Työryhmään ovat tervetulleita niin empiiriset kuin teoreettiset pohdinnat, jotka liittyvät nuoruuteen, nuorten odotettujen ja odottamattomien elämänpolkujen analysointiin sekä nuorten asemaan epävarmuuden värittämässä yhteiskunnassa. Esityksissä voi myös tarkastella sosiologisen nuorisotutkimuksen ajanmukaisuutta ja pohtia esimerkiksi sitä, miten nuorisotutkimuksen perinteiset käsitteet, kuten transitio, pystyvät tavoittamaan moninaistuvia ja odottamattomia elämänkulkuja?

Laura Kyntölä – Nuoret maahanmuuttajat ja sosiaalinen kiinnittyminen

Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos, yhteiskuntapolitiikan oppiaine laura.kyntola@helsinki.fi

Viimeisten vuosikymmenten aikana lisääntyneeseen kotimaiseen integraation tutkimuksen kenttään on jäänyt nuoren maahanmuuttajan mentävä aukko. Suomalainen integraatiopolitiikka ja -tutkimus on perinteisesti keskittynyt tukemaan maahanmuuttajien työllistymistä, mistä johtuen maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat jääneet keskustelussa helposti taka-alalle. Samalla nuoriin on kuitenkin kohdistettu odotuksia lähes automaattisesta sopeutumisesta sekä yhteiskunnan että oman etnisen ryhmän piiristä. Perinteisesti maahanmuuttajatutkimus on myös keskittynyt tarkastelemaan maahanmuuttajien suhteita kantaväestöön tai yhteiskunnan rakenteisiin ainoastaan integraation näkökulmasta. Tämän seurauksena maahanmuuttajaryhmien sisäisten verkostojen tarkastelu on rajoittunut lähinnä marginalisaation tai transnationaalisten suhteiden piirissä tehtävään tutkimukseen.

Väitöskirjatutkimukseni maahanmuuttajataustaisten nuorten sosiaalisesta kiinnittymisestä tarkastelee paitsi nuorten kiinnittymistä valtaväestöön, myös heidän tukiverkostojaan ja suhteita muihin ryhmiin Suomessa ja ulkomailla. Sosiaalinen kiinnittyminen ei ole synonyymi integraatiolle, vaan käsitteellä pyrin kattamaan laajemman kuvauksen toimijoista ja toiminnoista, jotka lopulta vaikuttavat yksilön kiinnittymiseen yhteiskuntaan tai johonkin osaan siitä. Työryhmäesityksessäni tarkastelen sosiaalisen kiinnittymisen käsitettä suhteessa aikaisempaan maahanmuuttajanuorten tutkimukseen ja esitän miten sosiaalista kiinnittymistä tarkastelemalla saadaan esiin uudenlaista tietoa maahanmuuttajataustaisista nuorista verrattuna perinteiseen integraatiotutkimukseen.

Maahanmuuttajanuoret nähdään tutkimuksessa usein lähes automaattisesti ongelmallisena ryhmänä. Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt välttämään tätä näkökulmaa kiinnittämällä erityistä huomiota sosiaalisten rakenteiden ja verkostojen muodostumisen lisäksi myös kiinnittymisen eri merkityksiin sekä nuorten omaksumiin rooleihin näissä prosesseissa. Tutkimuksellinen lähtökohtani ei ole ongelmälähtöisessä maahanmuuttaja- tai nuorisotutkimuksessa, vaan pyrin korostamaan nuorten omatoimisuutta ja yksilöllisyyttä erilaisten välitilojen ja siirtymien edessä. Tutkimuksessani tarkastelen kuinka sosiaalisen kiinnittymisen prosessit tapahtuvat käytännössä ja mitä sosiaalisen kiinnittymisen muotoja on olemassa. Tutkin millä keinoin nuorten kiinnittymistä voi vahvistaa ja mitkä tekijät siihen lopulta vaikuttavat.

Hanna-Mari Heinonen – Torjuntavoitto – nuorten kertomuksia syrjäytymisuhan selättämisestä

Kela, Tutkimusosasto, hanna-mari.heinonen@kela.fi

Tutkimuksessa tarkastellaan nuorten kokemuksia köyhyyden ja syrjäytymisuhan kanssa elämisestä ja niistä selviytymisestä. Tutkimuksen lähtökohtana on näkemys ihmisestä haluavana, selviytyvänä ja osallisuudesta mielihyvää saavana yhteisön jäsenenä. Näkökulmaa ammennetaan myös Senin capability approach –viitekehystä. Syrjäytyminen ja sen torjuminen ymmärretään tutkimuksessa ajallisena prosessina, kierteenä tai kehänä kohti huono-osaisuutta tai selviytymistä. Syrjäytyminen määritellään tahattomaksi putoamiseksi yhteiskunnan perustoimintojen, työelämän ja koulutuksen, ulkopuolelle. Putoamisen katsotaan olevan seurausta mukana pysymiseksi tarvittavien *toimintamahdollisuuksien* puutteesta (vrt. Sen 1993; Sen 1999).

Tutkimuksen aineistona on laadullinen seuranta-aineisto, joka koostuu kahtena eri ajankohtana kerätyistä omaelämäkerrallisista kirjoituksista köyhyydestä, syrjäytymisestä ja niistä selviytymisestä. Ensimmäiset kirjoitukset kerättiin vuonna 2006 Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailussa, johon vastasi yli 800 ihmistä. Vuonna 2012 kirjoittajille lähetettiin valikoiden uusi kirjoitus-/haastattelupyyntö. Tavoitteena oli selvittää, mitä köyhyyskirjoituskilpailuun osallistuneille kuului kuusi vuotta edellisen kirjoituksen jälkeen. Tämän tutkimuksen aineisto koostuu kirjoituskilpailuun vuonna 2006 ja kirjoitus-/haastattelupyyntöön vuonna 2012 vastanneiden nuorten omaelämäkerrallisista kertomuksista. Kertomuksista paikannetaan analyysissä selviytymisen kannalta merkityksellisiä tapahtumia ja siirtymiä. Nuorten kertomuksissa syrjäytymisestä ja selviytymisestä kiinnitetään huomiota seuraaviin asioihin:

- Minkälaisia positiivisia siirtymiä nuorten elämässä tapahtuu?
- Mitkä nuorten voimavaroissa ja/tai ympäristössä tapahtuvat muutokset lisäävät nuorten toimintamahdollisuuksia ja mahdollistavat osallistumisen koulutukseen ja työelämään?
- Minkälaiset nuorten voimavaroihin ja/tai ympäristöön liittyvät muutokset kaventavat toimintamahdollisuuksia ja estävät syrjäytymisestä selviytymistä ja nuorten osallistumista koulutukseen ja työelämään?

Tutkimuksen ollessa kesken esitykseni koostuu tutkimusaineistosta tehdyistä alustavista havainnoista. Pohdin myös tutkimuksen omaelämäkerrallisen aineiston mahdollisuuksia ja rajoituksia vastata tähänhetkisiin tutkimuskysymyksiin. Tutkimus on osa laajempaa Syrjäytymisestä selviytymiseen Suomessa -tutkimushanketta, jossa selvitetään laadullisten aineistojen avulla vaikeassa elämäntilanteessa olevien suomalaisten selviytymiskeinoja.

Sinikka Selin – Suuria unelmia vai vaihtoehdottomuutta – helsinkiläisnuorten ammatinvalinta 1950-luvulla

Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Suomen ja Pohjoismaiden historian oppiaine, Helsingin yliopisto, sinikka.selin@helsinki.fi

Esitykseni käsittelee kouluaan päättäviä 15–17-vuotiaita nuoria jatkokoulutusta ja työelämää koskevien valintojen edessä. Näkökulmani on historiallinen ja kiinnittyy 1950-luvun Helsinkiin, missä elinkeinorakenteen muutos ja kiihtyvä kaupungistuminen muuttivat nopeasti ammattirakennetta sekä synnyttivät kokonaan uusia aloja. Samanaikaisesti muodollisen koulutuksen merkitys kasvoi. Nuoret joutuivat tekemään valintansa tilanteessa, jossa heidän vanhempiensa kokemukset eivät enää sopineet esimerkeiksi ja malleiksi.

Tarkastelen esityksessäni tekijöitä, jotka vaikuttivat nuorten ammatinvalintaan ja suhtautumiseen työntekoon. Sukupuoli ja siihenastinen koulutus kansalais- tai keskikoulussa vaikutti merkittävästi nuorten suunnitelmiin ja odotushorisonttiin – millaisesta tulevaisuudesta saatettiin edes haaveilla. Lisäksi muun muassa perhetausta, tuttavaverkosto, opettajat ja ammatinvalinnanohjaajat sekä harrastukset saattoivat niin avata mahdollisuuksia kuin kaventaa niitä. Sekä perheet että yhteiskunta kohdistivat nuoriin suuria odotuksia ja vaateita, mikä joissain tilanteissa saattoi johtaa

vaihtoehtomuuteen valintatilanteessa. Perheissä lasten kouluttaminen ja siirtyminen työelämään liittyi sosiaalisen nousun tavoitteluun yleisen elintason noustessa, kun taas koko yhteiskunnan tasolla nuoruus ja nuoret kuvastivat toivoa ja edistystä vahvasti tulevaisuuteen suuntaavassa, modernisoituvassa maassa. Millaisia reittejä aikuisuuteen ja itsenäistymiseen nuoret suunnittelivat tällaisessa murrostilanteessa? Mihin tietoihin, kokemuksiin ja unelmiin ajatukset perustuivat?

Eriikka Oinonen – A Lost Generation? Young adults under economic crisis in Spain

Tampereen yliopisto, erikka.oinonen@uta.fi

Young people are expected to answer for Europe's socio-economic, demographic, and cultural challenges. They are expected to have a good education without staying in education too long. They should become flexible workers for flexible labour markets, to be willing and able to move around the EU as job opportunities arise while establishing a family with children, to juggle demands of the family with work and stay economically active as long as possible. Yet, it is increasingly difficult for European youth to meet these expectations. The contemporary generation of young educated people is the first cohort in the post -1945 period who can expect to have lower income than their parents regardless of their investments in education. The current European economic crisis makes matters even worse.

The research investigates how economic crisis and its social consequences affect individual educated young adults' personal lives in Finland and Spain. What kind of life choices they make? Would they choose differently should the circumstances be different? What are the social frames, institutions and structures they use for and find important to their social integration? In this paper focuses on Spanish young adults. In contemporary Europe, Spain can be seen as the 'crucial' case. Spain has suffered from the economic crisis since its very beginning in 2008 and it has hit Spanish youth particularly hard. The proposed paper studies how Spanish young adults perceive their current situation and future by analyzing young Spaniards' own written testimonies in El País online newspaper and the web-site mileuristas.com.

Sanna Aaltonen – ”Sitähän mä sanoin mun fajalleki, et merkonomin papereilla sä et tee nykypäivänä yhtään mitään” - Tulevaisuuden suunnitelmat ja yhteiskunnallinen muutos perheenjäsenten välisissä keskusteluissa

Nuorisotutkimusverkosto, sanna.aaltonen@nuorisotutkimus.fi

Nuoret tekevät koulutukseen ja uraan liittyviä valintoja, mutta Marxia siteeraten, olosuhteissa, joita he eivät ole valinneet itselleen. Uhkaava talouskriisi ja työmarkkinoiden epävakaus ovat yhtäältä kaikkien nuorten jakama konteksti, mutta yhteiskunnallisten muutosten vaikutukset koskettavat eri ihmisryhmiä eri tavoin. Tässä paperissa tarkastellaan sitä, miten yhteiskunnallinen muutos ymmärretään mikrotasolla suhteessa henkilökohtaisiin valintoihin. Tarkastelun keskiössä ovat työväenluokkaiset, koulutuksen marginaalissa olevat yhdeksäsluokkalaiset nuoret, jotka ovat tekemässä valintoja peruskoulun jälkeiseen elämäänsä liittyen. Esityksen lähtökohtana on, että perheessä niin vanhemmat kuin vanhemmat sisarukset tarjoavat nuorille tulevaisuuden valintoihin liittyvää tietoa ja materiaalista tukea sekä esimerkkejä mahdollisista elämänkuluista. Esityksessä pohdin sitä, missä määrin nuorten ja heidän vanhempiensa ja sisarustensa keskusteluissa nuoren tulevaisuuden suunnitelmiin liittyen tulee esille tietoisuus yhteiskunnallisista muutoksista. Perheenjäsenten osuutta nuoren pohdinnoissa tarkastellaan sukupolvinäkökulmasta eli edellisen sukupolven, vanhempien ohjeita ja inspiraatioita peilataan nuorten omaan sukupolven eli sisarusten

vastaavaan vaikutukseen. Esitys perustuu tukea tarjoavissa hankkeissa olevien helsinkiläisten nuorten ja heidän vanhempiansa haastatteluihin.

18 Poliittinen sosiologia - mitä nyt ja mitä seuraavaksi?

Koordinaattorit: Veikko Eranti (veikko.eranti@helsinki.fi) ja Lotta Junnilainen (lotta.junnilainen@helsinki.fi), HEPO (Helsinki Research Group for Political Sociology), www.politicalsociology.org

Torstai 21.3. klo 15-18

Perjantai 22.3. klo 9-11

Sali: SH 399 (Publicum, 3. krs)

Odottamattomat seuraukset ovat poliittisen sosiologian keskiössä. Mitä seuraa Perussuomalaisten vaalivoitosta? Millaisia ovat erilaisten sähköisten osallistumiskanavien vaikutukset? Mikä on poliittista kaupunkirakenteesta? Mitä on suomalainen ja eurooppalainen populismi? Millaisia ovat eriytyvien elämäntilanteiden seuraukset? Mitä on se, mitä emme osaa edes odottaa?

Poliittisen sosiologian työryhmä pureutuu muuttuvan yhteiskunnan, demokratian, ja osallistumisen kysymyksiin. Hahmottelemme 2010-luvun demokratian ydinkysymyksiä, laajentuvaa osallistumista ja sen epätasaista jakautumista. Miten tutkimus saa kiinni nopeasti tapahtuvista poliittisista muutoksista? Toivomme esityksiä erilaisista tässä ajassa ja ajankohtaisissa yhteiskunnallisissa muutoksissa kiinni olevista teemoista.

Työryhmässä keskitytään ajatustenvaihtoon ja keskusteluun. Alustukset ovat kestoiltaan maksimissaan 10 minuuttia ja sisältävät yhden, selkeän argumentin. Alustukset ja argumentit voivat olla teoreettisia, empiirisiä tai menetelmällisiä. Tarkoituksena on herättää kysymyksiä, synnyttää uusia lähestymistapoja ja etsiä odottamattomia lopputuloksia.

Tomi Lehtimäki – Vihreä talous ja talouskasvun oikeuttaminen YK:n Rio+20 kokouksessa Helsingin yliopisto

Kesällä 2012 Rio de Janeirossa järjestetyn YK:n kestävän kehityksen kokouksen (UNCSO, ”Rio+20”) yhteydessä käyty keskustelu vihreästä taloudesta sijoittui vahvasti aikaisempiin keskusteluihin kestävästä kehityksestä, köyhyyden poistamisesta sekä planeetan ekosysteemin rajoista. Kestävän kehityksen muodostama konteksti koostui osanottajien näkökulmasta keskeisesti sen kolmen ”pilarin” tai ulottuvuuden - sosiaalisen, ympäristöllisen ja taloudellisen – ongelmallisista suhteista ja niiden yhteensovittamisesta. Näistä *sosiaalinen* ihmisten hyvinvointina ja vaurautena ja *ympäristöllinen* luonnon kantokykyä asetettiin vastakkain, ja vaihtoehtojen perusteella muotoiltiin käsitykset siitä millaiseksi *taloudellinen* pitäisi järjestää.

Vihreää taloutta tarjottiin uutena ratkaisuna kehityksen ja ympäristön suojelun väliseen vastakkainasetteluun, mutta tämän yrityksen voi katsoa epäonnistuneen. Suomalaiset kansalaisjärjestöt vastustivat vihreää taloutta siihen sisältyvän talouskasvun elementin takia, kehitysmaat puolestaan olettaen sen estävän talouskasvun ympäristörajoitteiden perusteella. Kehitysmaiden, jotka toimivat Rioissa Brasilian johdolla osana G77-ryhmää, vahvan roolin ansiosta vihreään talouteen liitetyt ympäristötavoitteet torjuttiin ja sidottiin palvelemaan yhteiskunnallista kehitystä ja taloudellista kasvua. Globaalin Pohjoisen ja Etelän eriarvoiseen asemaan perustuvan

vastakkainasettelun avulla onnistuttiin torjumaan ”pohjoisen” agendaan liitetyt ympäristörajoitukset ja ”etelän” agendaan liitetty taloudellisen kasvun malli vahvistettiin keskeisimmäksi tavoitteeksi. Kehittyvien valtioiden oikeus pyrkiä tasavertaiseen asemaan muiden kanssa on kokouksen lopputulosten perusteella ensisijainen agenda YK:n kontekstissa. Kun tämä yhdenvertaisuuteen perustuva periaate oli alusta asti asetettu vastakkaiseksi ympäristön rajojen kanssa ja määritely nimenomaan valtioiden oikeutena, johti se ensinnäkin ympäristötavoitteiden torjumiseen. Toiseksi se esti mahdollisuudet tarkastella valtioiden sisäistä eriarvoisuutta. Molemmat näistä auttoivat kasvuun perustuvan taloudellisen mallin vakiinnuttamisessa. Odottamattomana seurauksena kansalaisjärjestöjen vihreän talouden vastustaminen johti nimenomaan kasvuun perustuvan mallin vahvistamiseen.

Aino Anttila – Velkakriisin poliittiset kiistat suomalaisissa valtajulkisuuksissa

Turun yliopisto

Euroopan velkakriisiä koskeva julkinen keskustelu on käynyt kiivaana viimeisen kolmen vuoden ajan. Kriisi on jakanut euroalueen kahteen leiriin, velkaantuneisiin ja velkojamaihin. Velkakriisiin liittyvät kysymykset ovat tiivistyneet Suomessakin poliittisiksi kiistoiksi: Pitäisikö Suomen osallistua tukipaketteihin? Oliko euroon liittyminen virhe? Miten kriisi saataisiin päätökseen? Kuka on vastuussa? Pro gradu -tutkielmassani analysoin velkakriisin poliittisia kiistoja Suomessa. Kahta eri valtajulkisuutta edustavina aineistoina ovat Helsingin Sanomien uutisartikkelit ja eduskunnan täysistuntojen pöytäkirjat vuosilta 2010 ja 2011. Näiden valtajulkisuuksien tutkiminen mahdollistaa poliittisen toiminnan ja demokraattisen julkisen keskustelun analyysin. Niiden tutkimisessa olen hyödyntänyt muiden muassa Pierre Rosanvallonin demokratiaa käsittelevää teoriaa sekä Nancy Fraserin ja muiden kriittisten julkisuusteoreetikkojen ajattelua. Selvitän, mihin kiistat ovat liittyneet, mitkä toimijat julkisuuksissa ovat päässeet ääneen ja ketkä eivät. Lisäksi analysoin Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot'n oikeuttamisteoriaan tukeutuen, miten toimijat argumentoivat julkisuuksissa ja miten nämä argumentit on oikeutettu. Velkakriisin poliittisten kiistojen tutkiminen tuottaa tietoa poliittisen toiminnan tavoista sekä niistä moraalisisista käsityksistä, joita talouspolitiikassa sovelletaan. Esityksessäni nostan esiin erityisesti ne oikeuttamisen tavat, joilla argumentteja on julkisessa keskustelussa perusteltu ja pohdin, mitä velkakriisin kiistat kertovat poliittista toimintaa ohjailevista periaatteista ja talouden ilmiöiden politisoitumisesta.

Mikko Wecroth – The study of wellbeing politics from top to bottom

Helsingin yliopisto

The empiric and quantitative study of subjective wellbeing and happiness has integrated themselves as a relevant component in present-day wellbeing studies. However, due to the multidimensional and elusive nature of the concept “happiness”, study of subjective expressions of wellbeing has raised critique. One form of this critique arrives from a neoliberal position promoting free market, individualism and economic growth as comprehensive indicator for societal progress.

This article is examining two booklets from two independent think-thanks which are aiming for both falsifying the validity and also to question the overall need for any study drawing from subjective expressions of individual wellbeing. The methodological approach is defined as text based discourse-analysis and the objective is to find shared ideological position explaining the motivation for falsification.

Analysis suggests that critique cannot be determined as a constructive methodological or epistemological discussion crucial in all social sciences. The roots of the critique connect to the

alternative understanding of the overall concept of human wellbeing itself. The booklets are drawing from the idea of wellbeing based on maximization of individual utility through narrow understanding of Rational Choice Theory. Therefore, conflict builds as a debate between the mainstream economics self-understanding as an exact, objective and value-free science and other sciences such as sociology, positive psychology and philosophy. Analysis suggest that neoclassical economy has acclaimed itself a monopoly for studying personal pursuit for happiness through individual preferences and rational optimization while other sciences have occupied themselves analyzing individuals not capable for economic success.

Eventually, the study of wellbeing seems to be political from the beginning (definition) to the end (social politics). Therefore, the treat to future of our civil society rises not from increasing differentiation of income structure or diminishing financial base of welfare society but the ideological social exclusion of the understanding of wellbeing itself. Thus, sociological study should, as an addition for identifying societal structures, direct stronger emphasis on seeking topical and pragmatic solutions creating space for discussion, public reasoning and democracy.

Mari Kuukkanen – Prefiguratiivisen politiikan eri muodot

Helsingin yliopisto

Erittelen alustuksessani prefiguratiivisen politiikan käsitteelle annettuja merkityksiä ja pohdin, millaisia tutkimuksellisia näkökulmia käsite avaa ruohonjuuritason poliittiseen toimintaan. Tarkastelen näitä kysymyksiä tekemällä katsauksen tutkimuskirjallisuuteen ja ottamalla esimerkkejä viime vuosien liikkeistä.

Prefiguratiivisen politiikan käsitteellä tarkoitetaan yleisesti sellaista poliittista toimintaa, jossa toiminnan tavoitteet ilmenevät siinä, miten toimitaan. Poliittisista liikkeistä muun muassa anarkistiset ja gandhilaiset liikkeet ovat korostaneet tällaista keinojen ja päämäärien vastaavuuden ihannetta. Viime vuosien liiketutkimuksessa käsitteellä on tartuttu liikkeiden demokratiakäytäntöihin, eli huomio on kohdistettu erilaisiin käytäntöihin, joilla liikkeiden sisällä pyritään turvaamaan kaikkien tasavertainen osallistuminen. Toisaalta käsitettä käytetään myös laajemmin kuvaamaan kaikenlaista ”rakentavaa suoraa toimintaa”, kuten autonomisten tilojen luomista ja yhteisöllistä ruoantuotantoa. Tässä käytössä käsite kattaa kaiken sellaisen instituutioita ja materiaalista todellisuutta luovan toiminnan, joka on jotenkin poliittisesti motivoitunutta.

Tutkimuksellisenä työkaluna prefiguratiivisen politiikan käsite suuntaa huomion ensinnäkin siihen, millaisia tavoitteita jollakin liikkeellä on ja miten näitä tavoitteita pyritään toteuttamaan liikkeen toiminnassa. Tällöin on olennaista myös pohtia, mistä tämä keinojen ja päämäärien yhteensopivuuden ihanne tulee ja kuinka vahvasti se ohjaa liikkeen toimintaa. Toisaalta rakentava suora toiminta ei välttämättä nojaa tähän ihanteeseen, vaan siihen voi motivoida myös jokin nykytodellisuudessa havaittu ongelma. Tässä tapauksessa erittelyn kohteeksi tulevat toimijoiden nykyhetkeä ja tulevaisuutta koskevat käsitykset. Prefiguratiivisuuden liitetty utooppinen pyrkimys ”uuden maailman luomiseen” voikin olla hyvin dystooppisen todellisuuskäsityksen motivoimaa. Tämä herättää kysymyksen, missä määrin vallankumouksen tavoittelu on korvautunut romahdukseen varautumisella.

Prefiguratiivisen politiikan käsitteen eri käytöt antavat aihetta kysyä myös, mikä käsitteen mielekäs ala on ja onko kaikessa sen alla käsitellyssä toiminnassa kyse juuri prefiguroinnista vai jostain muusta. Käsitteeseen sisältyvä politiikka-sana puolestaan nostaa esiin tutun kysymyksen politiikan

ja politisaation suhteesta, eli missä vaiheessa tekemisestä tulee politisoitua ja politisoivaa toimintaa.

Kai Eriksson – Yksityinen ja julkinen asiakkuuden näyttämönä

Helsingin yliopisto

E-hallinnointi on osana laajempaa yhteiskunnallista digitalisoitumista ja verkottumista voimakkaasti uudistanut poliittisia hallintajärjestelmiä tuomalla tietoteknisiä ympäristöjä julkisiin palveluihin, valtionhallintoon sekä poliittiseen osallistumiseen. Jos julkisten palvelujen kuluttajat ymmärretään yhä enemmän asiakkaina, on tämä mahdollista nähdä osana laajempaa omaehtoisuutta, valinnan mahdollisuutta ja henkilökohtaista vastuuta korostavaa yksilöitymiskehitystä, joka ilmenee hyvin esimerkiksi politiikan tavoitteissa sekä niiden taustalla olevissa ajattelumalleissa. Tämä suuntaus saa kuitenkin oleellisesti erilaisen luonteen riippuen siitä, mihin toiseen e-hallinnon ulottuvuuteen (valtionhallinto, osallistuminen) se pääasiallisesti suhteutetaan. Vaikka valtionhallintoa onkin mukautettu asiakaslähtöisesti ja vaikka sillä on paineita avata toimintakäytäntöjään, suuri osa näistä käytännöistä – etenkin pakkokeinoihin ja turvallisuuskysymyksiin liittyen – edellyttää paitsi salailua ja salassa pysymistä, myös näkemystä yhtenäisestä kollektiivisesta toimijasta. Tähän verrattuna asiakaskansalaisen asemaa leimaa olennaisesti avoimuus: vaikka palveluja on pyritty muokkaamaan entistä yksilöllisemmiksi ja vuorovaikutteisemmiksi, ne ovat kuitenkin kaikkien saatavilla. Samoin asiakkuutta määrittää yksilöllisyyden ja oman valinnan korostaminen, joka perustuu pitkälti kansalaisten itsepalveluun: heiltä edellytetään omaa aloitteellisuutta avoimessa yhteiskunnallisessa markkinatilassa. Toisaalta poliittinen osallistuminen on niveltynyt viime aikoina moniin kansalaistoiminnan ja -aktiivisuuden muotoihin, joita leimaa yhteisöllisyys ja jakaminen. Tähän nähden asiakkuuden voidaan kuitenkin ymmärtää liittyvän olennaisesti valtiolähtöiseen palvelujärjestelmän ylläpitämiseen ja sen uudistustarpeisiin kansalaisten välisten horisontaalisten suhteiden sijasta. Asiakkuus on siten mahdollista nähdä kansalaisuuden poliittisena muotona, joka toimii yhtenäisen (kollektiivisuus) ja hajautuneen (yksilöiden moneus) välisen jännitteen välittäjänä ja näiden välisen suhteen uudelleen muotoilijana. Tämä on keskeinen kysymys politiikan teorialle siitäkin syystä, että politiikan yksilöitymiskehitys on pakottanut ajattelemaan uudesta näkökulmasta kuinka yksilöllinen on poliittista. Yritän esityksessäni pohtia asiakkuutta ja sen paikkaa suhteessa palvelujen, valtiobyrokratian sekä osallistumisen uusiin muotoihin yhtäältä salassa pitämisen ja avoimuuden, toisaalta yksityisen ja julkisen välisen jännitteen pohjalta.

Janne Autto – Kansalaisen toimijuus muuttuvassa hyvinvointivaltiossa

Lapin yliopisto

Läntisissä hyvinvointivaltioissa on tapahtunut 1990-luvulta alkaen muutoksia, joiden myötä kansalaisia on houkuteltu ja patisteltu olemaan aktiivisia ja vastuullisia sekä toimimaan valikoivina palvelujen kuluttajina. Poliittisissa keskusteluissa kansalaiset on esitetty myös kansalaisina, joiden välisen eriarvoisuuden poistamiseksi hyvinvointivaltion tulisi taistella, sekä demokraattisian toimijoina, joille pitäisi antaa vaikuttamismahdollisuus itseään koskevissa asioissa. Yhteiskuntatieteelliset tutkimukset ovat keskittyneet enemmän kansalaisia asemoivan politiikan muutoksiin kuin siihen, miten kansalaiset kokevat muutokset ja miten he toimivat muuttuvan palvelu- ja tukijärjestelmän tarjoamissa puitteissa. Esityksessäni hahmottelen suuntaviivoja lähestymistavalle, joka tarkastelee hyvinvointivaltion muutosta kansalaisten kokemusten ja tulkintojen avulla, ja joka tuo esiin kansalaisten tapoja sopeutua, mukautua ja vaikuttaa hyvinvointivaltiollisen politiikan käytännöllisiin seurauksiin paitsi julkisuudessa myös julkisten

palvelujen käyttäjinä, asiakkaina ja kuluttajina. Samalla ehdotan, että kansalaisten kokemuksia ja toimintaa muuttuvan hyvinvointivaltion kansalaisina tulisi lähestyä etnometodologisin menetelmin. Tämä tarkoittaa myös, että hyvinvointivaltioiden eroja tarkasteltaisiin institutionaalisen politiikan ja palvelujärjestelmien sijasta kansalaisten kokemuksista ja käytännöllisistä toimintamahdollisuuksista käsin. Lähestymistapa auttaisi ymmärtämään hyvinvointivaltion ruohonjuuritasolle sijoittuvia tilanteita, joissa erilaiset hyvinvointivaltion päämäärää ja kansalaisen asemaa määrittelevät diskurssit törmäävät ja tuottavat odottamattomia käytännönpoliittisia lopputuloksia.

Tuukka Ylä-Anttila – Populismi, suomalaisen poliittisen kulttuurin korjaussarja?

Helsingin yliopisto

Jytky eli Perussuomalaisten (PS) nousu valtavirtapuolueeksi eduskuntavaaleissa 2011 oli suurin sodanjälkeinen muutos suomalaisessa politiikassa, mutta muutos ei koske vain puolueiden valtasuhteita vaan myös suomalaisen poliittisen kulttuurin vakiintuneita oikeuttamisen tapoja. Kyselytutkimusten mukaan suomalaiset pitävät maansa politiikkaa vaikeammin ymmärrettävänä kuin muut pohjoismaalaiset. Väitän, että tämä johtuu ainakin osin siitä, että Suomessa poliittisilta argumenteilta vaaditaan niiden yleistämistä niin etäiselle ja abstraktille oikeuttamisen tasolle, että politiikka etäänny välittömästä kokemusmaailmasta. Populismien käsitteellistä pyrkimykseksi vedota sellaisiin kulttuurisiin symboleihin (commonplaces, Laurent Thévenot) joiden kautta yhteisyyttä rakennetaan läheissuhteiden ja kodintunteen tasolla. Tutkimalla PS:n eduskuntavaaliehdokkaiden 2011 esittämiä oikeutuksia poliittisille kannoilleen Helsingin Sanomien Vaalikoneessa esitän puolueesta ja sen mukanaan tuomasta muutoksesta kuvan, joka näyttää puolueen argumentaation olevan paljon velkaa edeltäjälleen SMP:lle (Suomen maaseudun puolue, 1959–1995), mutta paikantaa pienen vähemmistön joka suosii Euroopassa yleistyvän uuden ”älykkövetoisen äärioikeiston” linjaa. Vaikka tämä vähemmistö on kokoaan äänekkäämpi ja herättänyt kohua politiikkansa sisällöllä, politiikanteon tavoiltaan juuri SMP:läinen maalaispopulistinen valtavirta edustaa itse asiassa Suomen kontekstissa potentiaalisesti suurempaa muutosta esittämällä sellaisia tunteellisia vetoamuksia, jotka ennen olisi tuomittu, mutta jotka näyttävät nyt aiempaa legitiimeinä poliittisina vaateina. Kenties PS:n nousun odottamaton seuraus onkin avoimempi poliittinen kulttuuri, joka torjuu poliittista pessimismistä ja antaa vaikuttamisen mahdollisuuksia entistä useammalle?

Veikko Eranti – Mitä oikeuttamisteorialla tutkitaan?

Helsingin yliopisto

Luc Boltanskin ja Laurent Thévenot’n oikeuttamisteoria, Thévenot’n myöhemmän tuotannon laajennukset siihen sekä näiden erilaiset menetelmälliset sovellukset ovat poliittisen sosiologian ja julkisuuden tutkimuksen keskiössä. Kuitenkin oikeuttamisteorian tutkimuskohde ei läheskään aina ole ristiriidattomasti selvä. tutkitaanko oikeuttamisteoriaa käytettäessä *tietyyn asiaan* liittyvää argumentaatiota, vai onko tutkimuksen kohteena *maan tai maailman poliittinen kulttuuri*? Kysymykseen ei löydy helppoa vastausta tarkastelemalla pelkästään alkuperäistekstejä, sillä eri vaiheissa myös Boltanski ja Thévenot kirjoittavat aiheesta eri tavalla. Keskeisesti kysymys liittyy myös diskurssiivisyyteen: voidaanko oikeuttamisteorian eri oikeuttamisen maailmat ja poliittisen elämän kielioipit mieltää käytännössä diskurssia vastaaviksi, vai ovatko ne lähempänä esimerkiksi toimijaverkkoteorian tapaan nähtyjä, tiettyihin materiaalsiin konfiguraatioihin sitoutuneita arvottamisen tapoja? Alustuksessani esitän alustavia huomioita tämän kiistan ratkaisemiseksi sekä luonnostelen eräänlaista meta-analyysiä eräänä poliittisen kulttuurin tutkimisen mahdollisuutena.

Lotta Junnilainen – Kollektiivinen muistaminen eronteon välineenä – mistä lähtökohdista tulevaisuutta rakennetaan?

Helsingin yliopisto

Suomalainen yhteiskunta kipuilee moniarvoistumisen ja monikulttuurisuuden haasteiden edessä. Kansallisella tasolla maahanmuuton hyödyt ovat merkittävät, mutta uudesta erilaisuudesta kumpuavat yhteentörmäykset koetaan paikallisella tasolla. Esityksessäni maalaan kuvan erään suomalaisen lähiön elämästä ja keinoista, joilla alueen suomalaiset asukkaat rakentavat yhteisöllisyyttä. Kommunistinen työväenluokan alue on muuttunut perussuomalaiseksi, mutta asukkaat rakentavat aktiivisesti paikallista identiteettiä hävinneestä työväen yhteisöstä, meidän kylästä. Yhteisön olemassaolo, ja asukkaiden voimakas yhteenkuuluvuuden tunne, rakentuu mielikuvituksellisen, tunneperäisen ja poliittisen työn varaan. Kaikki, jotka ei voi osallistua tähän kollektiiviseen muistamisen prosessiin, ovat ulkopuolisia. Historiaan ja muistoihin tukeutuva työväenluokkaisuus (tilanteessa, jossa alueen työttömyysprosentti on kaupunkiseudun suurin) rakentuu suhteessa maahanmuuttajiin, erityisesti niihin, jotka tulivat silloin, kun työ katosi.

Empiirisen aineistoni valossa kysyn Putnamia (2007) mukailen, onko niin, että vaikka pitkällä aikavälillä maahanmuuton hyödyt ovat ilmeiset, lyhyellä aikavälillä ne heikentävät aluetasoisia sosiaalista pääomaa ja solidaarisuutta. Modernin yhteiskunnan haasteena on pystyä laajentamaan käsitettä ”meistä”, mutta yhteisöllisyyttä lisäävät hankkeet vahvistavat vain tietyn ryhmän yhteenkuuluvuutta. Mitkä ovat seuraukset, kun maahanmuuttoon suhtaudutaan numeroina ja prosentteina, vaikka kysymys on siitä, miten voidaan synnyttää kokemuksia yhteisestä kansalaisuudesta?

19 Politics of belonging and everyday encounters

Coordinators: Suvi Keskinen (suvkes@utu.fi) and Chuan-Ying Liu (chuan-ying.liu@utu.fi)

Torstai 21.3. klo 15–18

Perjantai 22.3. klo 9.30–11

Sali: Huone 116 (Columbia)

Debates on the meaning and effects of difference, migration, multiculturalism and racism have been prominent in the public sphere both in Europe and elsewhere. The debates center around questions of belonging and boundary making: how are nations and nation-states imagined, who can self-evidently claim belong, whose belonging is deemed marginal or un-imaginable, and on what grounds is belonging possible. This politics of belonging articulates notions of race, ethnicity, gender, class, education and religion in a variety of ways. While the distinctions of Western/non-Western and secularism/Islam occupy a central position, an emphasis on the need to adopt a selective approach towards migration has strengthened in the wake of the economic crisis. Thus, constructions of ‘desired’ and ‘undesired’ migrants build on notions of perceived skills, education and economic contributions, but also on presumptions of cultural, gendered and sexualised practices.

How do migrants and racialised minorities negotiate, contest and transform othering discourses and organise their lives in the context of tightening immigration legislations, contradictory policies and media coverage, as well as local activities? What are the possibilities and experiences of building alliances, solidarity and dialogue across differences and what kind of spaces do everyday

encounters provide for such processes? Presentations on the politics of belonging and everyday negotiations with gendered, ethnicised and racialised categorisations are welcome to the workshop.

PROGRAM

Thursday, March 21st, 15.00–18.00

- Outi Kähäri (University of Turku); “An identity attributed or identification? Experiences of Russian and Finnish identities in multicultural work organizations”
- Katrina Jurva (University of Helsinki); “Ethnic migrants and claims to Finnishness”
- Sirkku Varjonen (University of Helsinki); “Negotiating identities, belonging and integration in personal life stories by immigrants living in Finland”
- Albina Gakuru-Hipp (University of Åbo Akademi); “The Silent Voices of Women of Kibera”
- Chuan-Ying Liu (University of Turku); “The social situation and social welfare of transnational marriage migrants in Taiwan”

Friday, March 22nd 09.30–11.00

- Sirkka Komulainen (Brahea, University of Turku); “How ordinary cosmopolitanism is pathologised by modern neoliberal (gendered) sedentarism”
- Jarmila Rajas (University of Loughborough); “The (un)desired immigrant in Finnish immigration policy”
- Suvi Keskinen (University of Turku); “Gender, ‘Race’ and Class in the Construction of Political Antagonisms by the Finnish Anti-Immigration and Men’s Rights Movements”

Outi Kähäri – An identity attributed or identification? Experiences of Russian and Finnish identities in multicultural work organizations

Researcher, Department of Social Research/Sociology, University of Turku

My paper examines the experiences of identities in the relations of Finnish and Russian workers in technical sector and health care. Finnish and Russian workers (re)construct solidarities as well as othering discourses in varying ways in different kind of work communities. According to the theory of social identity, people define themselves by group categories. The identities attributed between in-group and out-group members are shaping the dynamics of group cohesion and incongruities. The prejudices of in-group members and the actions of out-group members are (re)constructing the identities attributed, which is may hinder the positive identification of those who have been stigmatized.

In many cases, the perceptions of belonging are connected to professional context and the possibilities to impact the divisions of work in high-discretion and low-discretion positions (cf Fox 1974). The perceptions of co-workers are also widely concerning the questions of cognitive and affective trust, open communication and the reability of actions. In the context of trust, the boundaries of intergroup relations are understood as relatively low. The social meaning of ethnic or national background may remarkably vary in primary and secondary sectors. I argue, that in ‘the high capital positions’ the professional identification plays a crucial role in the relations between Finnish and Russian workers. In the secondary sector, the identities attributed are more visible and the possibilities of ethnic or national stigmatization is more common. The half-structured theme interviewes of Russian and Finnish employees are analyzed by the methods of content analysis.

Katrina Jurva – Ethnic migrants and claims to Finnishness

Doctoral Student, Social Psychology, University of Helsinki

This paper deals with a specific group of migrants in Finland, ethnic migrants from North America who have moved to Finland in adulthood. Broadly speaking, these individuals appear to be highly desirable migrants; they typically have strong ties to Finnish society and culture, they tend to be highly educated and many are also citizens of the country. Further, having been born and raised in Canada and the United States, their other cultural ties are not only Western but also positively viewed in Finland, which greatly differs from other ethnic migrants in Finland, namely, Ingrian Finns.

This paper will bring forward some of the ways in which these privileged migrants negotiate Finnish identity in focus group talk. In the discursive social psychological approach (e.g., Antaki & Widdicombe, 1998, Potter, 2003, Potter & Wetherell, 1987), social categories or identities are treated as complex and subtle social accomplishments. This means that people are not taken to have a fixed identity that causes feelings or actions; rather, people work up or work to various identities in any given situation. In other words, identity is something people do rather than something they have. Particular attention will be paid to the kinds of identity claims that can be made by these ethnic migrants, as well as the kinds of claims that are contested and problematized. While research on ethnic minority groups often focuses on cultural difference, this paper investigates how migrants with substantial claims to Finnishness actually accomplish identity claims in social interaction. It is argued that by investigating how a privileged group of migrants discursively accomplish Finnish identity, we can gain a better understanding of the possibilities for migrants in general within the Finnish context.

Sirkku Varjonen – Negotiating identities, belonging and integration in personal life stories by immigrants living in Finland

PhD candidate, University of Helsinki, Department of Social Research, sirkku.varjonen@helsinki.fi

How are identities, belonging and integration constructed and negotiated in the context of personal life stories narrated by immigrants living in Finland? My longitudinal research data consists of 46 autobiographical narratives by 23 immigrant participants. In my PhD research I examine these narratives as social and discursive actions, using a discursive psychological and "narrative constructionist" approach.

With their life stories the narrators actively participate in the public discussion regarding immigrants and integration. The participants favour an immigrant perspective compared to an ethnic or national perspective when narrating their life stories. They construct and use various types of identities and immigrant positions in their stories. Examples of immigrant positions constructed in the data include: 'discriminated', 'outsider' and 'grateful'. These constructions are used as discursive tools when negotiating the place of an immigrant in the Finnish society.

Albina Gakuru-Hipp – The Silent Voices of Women of Kibera

Åbo Akademi University

My paper examines the politics of belonging and the experiences of women at the grassroots in conflict situations, through Kibera slum as a case study. By using postcolonial theory and intersectionality as the conceptual framework, I will analyse the women's occupied material

positions and their self-defined standpoints on conflict transformation, in relation to the politics of belonging and everyday experiences. As noted by Hannah Nelson¹ that oppressed groups by virtue of their experience, are in a position to interpret reality and to see things differently compared to those superior to them. It is this reason that I base my analysis to the women of the Kibera slum in Kenya.

Kibera is a densely populated slum with a population of roughly 1 million people.² Kibera according to Gayatri Spivak's definition of the subaltern, lies within the situation in which a person or group exists without identity.³ This slum occupies a subaltern space within the national and international spaces. Consequently, the populace living within this environment consists of marginalized, socially and economically excluded persons whose differences that arise on the basis of age, occupation, sex, cultural values, amongst others in meso terms.

Within this subaltern space, Kibera as slum can be appropriated to Karen Barad's definition of 'phenomenon', where a phenomenon is defined as the ontological inseparability or entanglement of intra-acting agencies.⁴ Agency in this case, is seen as acts, relations, entanglements that are repetitive to particular practices that reconfigure the topological manifolds of space time and matter.⁵ Through the specific interactions of these acts, relations and entanglements; 'agential cuts' emerge that are part of the structure of the objectives that hold between them a relation/ intra-action. These 'agential cuts' provide, or reconfigure an alternative ontological condition for assessment of a phenomenon.⁶

Kibera in this way is a place where matter and meaning meet. Drawing on the agential realist notion that the subject and object are enmeshed, intra-act and entangle to form an alternative condition for assessment. Kibera and its populace, has and continues to intra-act within the micro, macro and meso environment. Therefore through history has produced and reproduced realities that have not only affected its residents, the country but has had a far wide reaching effect to the world as a whole.

During the post-election violence the residents of this slum became visible actors within this conflict. The women in Kibera, holding a unique amalgamation of their situation in Kibera and conflict made their experiences central to other larger classes of women in conflict situations. But due to their unique standpoint, they lacked control over the apparatuses of society that sustained ideological hegemony thus making articulation of their self-defined standpoint difficult leading to the silencing of their voices. My paper will therefore point out and analyze how the women in Kibera voices are silenced in relation to the politics of belonging and everyday experiences.

Bibliography

¹ Patricia, Hill Collins, *The Social Construction of Black Feminist Thought*, *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 14 (4), 749.

² K. Macharia, *Slum clearance and the informal economy in Nairobi*. *The Journal of Modern African Studies*, 30(2), 1992. pp. 221-236.

³ Gayatri Chakravorty Spivak, *Can the Subaltern Speak?* In Cary Nelson and Lawrence Grossberg (eds.) *Urbana/ Chicago: University of Illinois Press*. 1988, p. 273.

⁴ Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway: Feminism, Science and the Philosophy of Science*. In Hankinson Nelson, Lynn and Nelson Jack (eds). *Feminism, Science and the Philosophy of Science*. Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers, 1996. pg. 139.

⁵ *Ibid*, pg.178

⁶ *Ibid*, pg. 140

- Barad, Karen *Meeting the Universe Halfway: Feminism, Science and the Philosophy of Science*. In Hankinson
- Nelson, Lynn and Nelson Jack (eds). *Feminism, Science and the Philosophy of Science*. Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers, 1996.
- Collins, Patricia, Hill The Social Construction of Black Feminist Thought, *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 14 (4).
- Macharia, K. *Slum clearance and the informal economy in Nairobi*. *The Journal of Modern African Studies*, 30(2), 1992.
- Spivak, Gayatri Chakravorty, *Can the Subaltern Speak?* In Cary Nelson and Lawrence Grossberg (eds.) Urbana/Chicago: University of Illinois Press. 1988.

Chuan-Ying Liu – The social situation and social welfare of transnational marriage migrants in Taiwan

Department of Social research/Sociology, University of Turku

In this research, a transnational marriage migrant is defined as a person who married a Taiwanese citizen and then became resident in Taiwan such as foreign spouses (including Vietnam, Indonesia, Thailand, Philippines, Cambodia etc.) and Mainland Chinese spouses (including Hong Kong and Macao). The majority of the immigrant population has migrated to Taiwan since 1990 due to marriage, the majority of which are female spouses.

There are different regulations regarding the application for Taiwanese ID cards between Mainland spouses and those of other nationalities. The applications for residence permits and household registration by Mainland Chinese spouses are controlled much more strictly, Mainland Chinese spouses take six years to obtain Taiwanese I.D. cards, compared with foreign spouses who take three or four years. If transnational marriage migrants have no I.D. card, they are vulnerable as they lack many citizens' rights and social protections that Taiwanese nationals have.

Due to language barriers and cultural or national differences, transnational marriage migrants often find it difficult to integrate into Taiwanese 'homes', and access to some basic rights can be difficult or may be excluded to them. The results is that immigrants do not get the same protection as other members of society, and many immigrants suffer abuses of their rights in the form of discrimination both in society and at the home.

This research will search for policies and practices to go deep into everyday life, difficulties, and the social dilemma of transnational marriage migrants. I will conduct semi-structured interview at least 20 foreign spouses and Mainland Chinese spouses who have encountered some difficulties in obtaining a Taiwanese ID card or have suffered domestic violence, to deconstruct social structure of gender, ethnic, national, class and culture differences among transnational marriage migrants in the social context of Taiwanese society. I will interpret and understand everyday life stories from transnational marriage migrants in order to criticize and reflect the status quo. I hope it can help improve transnational marriage migrants' human rights and social protection and make the basis for the foundation of a movement to further develop human rights in Taiwan.

Sirkka Komulainen – How ordinary cosmopolitanism is pathologised by modern neoliberal (gendered) sedentarism

This paper discusses the likely intersections of modern and postmodern demands on an ‘ordinary’ migrant’s life from a gendered perspective. The original impetus for the paper arose from a fiction book about a Russian female migrant living in Helsinki, leading turbulent if not precarious life due to ever changing men, jobs and housing circumstances; yet ignoring opportunities for a more settled (married and affluent) lifestyle even if presented with such choices. The book itself will be discussed elsewhere (Komulainen, forthcoming on ‘Tulkki’ by Inna Patrakova). However, the themes arising from this semi-biographical text have much wider applications.

This paper is concerned with how modern neoliberal demands for rational self-directed life trajectories gloss over individual, perhaps resilient agencies in the face of structural disadvantage and precarity due to changing economic circumstances. The paper starts from **integration, belonging and rational life choices** as problematic denominators of contemporary ‘migrant conditions’. The many and varied grand theories on migration, multiculturalism, interculturalism, mobility and cosmopolitanism are acknowledged, such as those by H.K. Bhabha, Ulrich Beck, John Urry or Meer & Modood in delineating such conditions.

However, some perhaps less known theories of ‘ordinary cosmopolitanism’ (e.g. Lamont & Aksartova, 2002), and ‘tree cultures’ (Malkki, 2011) are harnessed to promote discussions on gendered ‘non-rootedness’. The discussion attempts to move away from the pathologisation of nomadic and other ‘unconventional’ life paths as simply resulting from irrational or non-agentic individual behaviour. It is suggested that such episodic life trajectories might be entirely and deliberately chosen by the individual, ordinary (female) migrants in question. At the same time, the hegemony of the ‘sedentary’ fails to recognise the complexities involved, let alone the structurally disadvantaged ‘third spaces’ modern tree cultures in themselves might even inadvertently generate for people on the move.

Jarmila Rajas – The (un)desired immigrant in Finnish immigration policy

Loughborough University

This paper discusses the rationalities of identifying desired and undesired immigrants in the Finnish immigration policy. By studying the underlying governmentalities, i.e. rationalities and technologies of constructing the immigration apparatus, the presentation explicates the way immigration and immigrant have been problematized by politicians. The analysis is based on governmental bills, parliamentary discussions, visa regulations, the implementation guidelines of the Finnish Immigration Services as well as on aliens’ and citizenship acts and their changes since 1999. The paper reconstructs the rationalities of including and excluding immigrants based on ‘race’, nationality, wealth and means of entry highlighting the racialised human pedigree that functions in the Finnish immigration policy and its low level decrees and instructions of implementation. The paper discusses the means of disciplining undesired immigrants based on racialising pedigrees of human worth and highlights the limits of belonging that are imposed on foreigners. The paper then continues to discuss the logic of the evidenced human pedigree that characterises the way contemporary Finnish immigration policy has problematized immigration and compares this logic to the early American eugenic immigration policies and its ways of problematizing immigration based on quality of humans—and not quantity.

Suvi Keskinen – Gender, ‘Race’ and Class in the Construction of Political Antagonisms by the Finnish Anti-Immigration and Men’s Rights Movements

Department of Social Research/Sociology, University of Turku

The 22/7 2011 terrorist attack in Oslo brought to public attention the extreme right-wing's Islamophobic ideologies, but also raised questions about the links of these to more mainstream immigration and multiculturalism debates. While Anders Behring Breivik's actions certainly were extreme and thus widely condemned in the Nordic societies, the anti-Islamic rhetoric and the construction of political antagonisms in his 'manifesto' are far from being unique. While Breivik attacked the 'multicultural elite', 'cultural-marxists' and feminists in his manifesto, many radical right populists and anti-immigration activists in the Nordic countries have presented their opponents as the left-wing 'elite' that speaks for multiculturalism, often represented by women in powerful positions. This presentation analyses how gendered, racialized and class-related antagonisms are created in texts by radical right populists and intellectuals within the anti-immigration movement, as well as within the antifeminist men's rights movement in Finland.

The rhetoric of the studied texts is shown to overlap on several points and to construct specific political antagonisms. The major antagonistic relations are presented as those between: (1) the 'civilized West' and the 'barbarians' (Muslims and non-Western migrants), (2) the naïve 'multicultural elite' and the brave, realistic but marginalised intellectuals, (3) feminists and the common Finnish man, (4) women and men. The intersecting of gender, race, ethnicity and class produces a juxtaposition of concerned white men who struggle to save the 'white nation', and the 'civilized West' that the image is closely linked to, as opposed to naïve white women whose misuse of power has led to both feminism 'gone too far' and the decline of the 'white nation'. While the racialised 'others' are essential for this kind of politics, the rhetoric nevertheless centres on the 'white nation' and its perceived actors.

20 Politisaation tilat ja taktiikat

Koordinaattorit: Hanna-Mari Husu (Jyväskylän yliopisto, hanna-mari.husu@jyu.fi), Laura Lyytikäinen (Helsingin yliopisto, laura.lyytikainen@helsinki.fi) ja Suvi Salmenniemi (Turun yliopisto, suvi.salmenniemi@utu.fi)
Perjantai 22.3. klo 9-11
Sali: SS1A (Calonia)

Työryhmä tarkastelee politisaation prosesseja, tiloja ja toimijoita kansallisessa, kansainvälisessä ja transnationaalissa kontekstissa. Politisaatio on poliittisen tilan avaamista ja uusien kysymysten, näkökulmien ja ristiriitojen nostamista julkiseen keskusteluun. Politisaation käsitteen kautta on mahdollista analysoida demokratian ehtoja ja käytäntöjä sekä poliittisen toiminnan mahdollisuuksia erilaisissa poliittisissa kulttuureissa. Politisaatiota tapahtuu muun muassa kansalaisjärjestöissä, yhteiskunnallisissa liikkeissä, mediassa, parlamentissa, mielenosoituksissa ja performansseissa. Politisaation prosessit myös jäsenyivät keskeisesti sukupuolen, luokan, sukupolven ja monien muiden erojen mukaan. Esitykset voivat tarkastella esimerkiksi seuraavanlaisia kysymyksiä: Kuinka politiikasta puhutaan ja kuinka kysymyksistä tehdään poliittisia? Mitkä kysymykset nostetaan julkiseen poliittiseen keskusteluun ja mistä taas vaietaan? Millaisia mahdollisuuksia ja keinoja yhteiskunnallisten kysymysten politisointiin tarjoutuu? Millaisia teoreettisia välineitä voimme hyödyntää politisaation tutkimuksessa? Työryhmään ovat tervetulleita aihetta käsittelevät sekä empiiriset että teoreettiset esitykset.

Liisa Lähteenmäki – Vuokratyön politiikka. Miten työsuohdekeinottelusta rakennettiin legitiimi tapa työllistää

Sosiologia, Turun yliopisto

1990-luvun alussa sekä lainsäädäntö että työmarkkinajärjestöt määrittivät Suomessa, että vuokratyötä tuli käyttää vain tilapäiseen työvoimatarpeeseen, esimerkiksi sijaisuuksiin ja ruuhkahuippuihin. Syynä tähän olivat vuokratyöyritysten jatkuvat laiminlyönnit niin työntekijöiden palkkojen kuin vero- ja eläkemaksujenkin osalta. Joillakin aloilla vuokratyö oli yksiselitteisesti kiellettyä. Poliittisilla päätöksillä vuokratyö rajattiin käytettäväksi vain työmarkkinoiden poikkeustilanteissa. Vaikka vuokratyösuhteet saivat jo 1980-luvulla niin Suomessa kuin kansainvälisestikin maineen työsuohdekeinotteluna, alkoi vuokratyön määrä Suomessa kasvaa 1990-luvun puolivälissä ja erityisesti tultaessa 2000-luvulle.

Vuokratyötä on tutkittu Suomessa verrattain vähän. Aiemmat tutkimukset ovat keskittyneet lähinnä työntekijöiden kokemuksiin sekä vuokratyön työehtoihin. Vuokratyö ymmärretäänkin edelleen lähinnä työntekijän subjektiivisena kokemuksena. Pyrin esityksessäni avaamaan vuokratyöstä Suomessa käytyä keskustelua ja samalla tarkastelen, miten käsitys vuokratyöstä on 1990-luvun lopusta alkaen muuttunut työmarkkinatoimijoiden säätelemästä ilmiöstä työtä tekevän yksilön vapaaksi valinnaksi.

Tutkimusaineistona tarkastelen lainsäädäntöön liittyviä dokumentteja ja Helsingin Sanomien uutisointia. Analyysimenetelmänä käytän kriittistä diskurssianalyysia. Esitän, että vuokratyön merkitys ja maine rakennettiin alkuaan työmarkkinaosapuolten vastakkaisiksi ambitioiksi, jossa yhtäällä joustavuus ja toisaalla työntekijöiden oikeudet muodostivat vastapoolit. 1990-luvun lopulla työntekijöiden riistoksi nimetystä ilmiöstä kuitenkin rakennettiin hyväksyttävä ratkaisu työttömyyteen. Sekä lainsäätäjät että media ”käänsivät” vuokratyön merkityksen 2000-luvulle tultaessa lähinnä yksilön vapaaksi valinnaksi, jolloin vuokratyön lisääntymisen yhteys poliittisiin päätöksiin ja yhteiskunnallisiin merkityskamppailuihin katkaistiin. Vuokratyöstä rakennettiin ”vain” yksi työllistymistapa, eikä sitä enää nimetty työntekijöiden alistukseksi tai riistoksi, vaan työmarkkinavaihtoehdoksi.

Vuokratyössä ei kuitenkaan ole kyse vain työntekijöiden yksilöllisistä tai yksittäisistä kokemuksista. Vuokratyö on yhteiskunnallisen, poliittisen merkityskamppailun tulos, jossa käyttövoimana ovat toimineet hallinnalliset ja säätelyyn pyrkivät käsitteellistykset työllisyydestä, yksilön valinnasta ja koko yhteiskunnan edusta. Hallinnan ja säätelyn näkökulmasta katsottuna vuokratyö on myös merkinnyt säätelyn liukumista tasa-arvoa, yhdenmukaista kohtelua ja työntekijän suojelua korostavasta viranomaisten ja poliittisten toimijoiden suorittamasta työmarkkinoiden kollektiivisesta säätelystä työnantajien ylläpitämään työntekijän persoonan ja identiteetin hegemoniseen, yksilölliseen säätelyyn. Työmarkkinatoimijaksi on vuokratyön osalta nostettu ennen kaikkea yksilö, jolloin rakenteellisten muutosten syyt on häivytetty puheeseen yksilön vapaasta valinnasta. Samalla työmarkkinoiden eriarvoisuus on kiinnitetty yksilöllisiin ominaisuuksiin, ei niinkään rakenteellisiin käytäntöihin.

Laura Lyytikäinen – Mielenosoitus performanssiteorian näkökulmasta – Moskovan ”Strategia 31” –mielenosoitukset. Political Protest as Social Performance – case of the Strategy 31 demonstrations in Moscow

Sosiologia/ Helsingin yliopisto, laura.lyytikainen@helsinki.fi

The wave of Russian protests that started after the elections in 2011 has questioned the dominant image of Russian citizens as apathetic. However, until these events, only a small number of people have been engaged in oppositional activism. Protesting has been seen as dangerous because of the harsh policing of protest events. Furthermore, until recently, Russian youth have often been portrayed as apathetic and cynical, and passivity and apathy are seen as emblematic of Russian society as a whole.

In my PhD research, I study Russian youth movement *Oborona* (Defence) whose members have been taking part in protest activism in Russia for several years before these mass mobilizations. *Oborona* movement embraces western ideas of liberal democracy, which are based on individual freedoms and rights, and thus the movement positions itself against the state's sovereign democracy model, which places state interests above the individual citizen's interests. *Oborona* is engaged in using non-violent methods of protest, and its activists emphasise that they are not paid for activism, are not affiliated with any political party, and do not intend to come to power themselves.

In this presentation I analyze the forms of action of the youth movement *Oborona* from the point of view of performance theories. I analyze the protest event as a social performance and examine how performance is used as a tactic of politicization and as an attempt to communicate opposition's message in Russia, where the attempts to voice out opposition to the current regime are restricted. The main questions in this paper are how the protest event is constructed as a performance and how *Oborona*'s goals and activist identities are performed in the protest event. I use the Strategy 31 demonstrations in Moscow during 2009-2011 as my case study.

Hanna-Mari Husu – Identiteetin politisaatio ja luokka: bourdieulainen lähestymistapa
Sosiologia/Jyväskylän yliopisto, hanna-mari.husu@jyu.fi

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden syntyminen 1960-luvun loppupuolella on sanottu muuttaneen sitä, miten poliittisia ja sosiaalisia ongelmia ymmärretään ja hahmotetaan ja miten niistä keskustellaan. On myös esitetty, että uusille yhteiskunnallisille liikkeille tyypillistä on luokkanäkökulman sivuuttaminen. Luokan sijasta liikkeet ovat nostaneet poliittisiksi ongelmiksi elämäntyyliin sekä identiteettiin ja tunnustamiseen liittyviä tekijöitä. Erityisesti uudet yhteiskunnalliset liikkeet ovat politisoineet jokapäiväiseen elämään liittyviä tuntemuksia ja kokemuksia, kuten esimerkiksi 1960-luvulla feministien slogan 'personal is political' esittää. Uudet yhteiskunnalliset liikkeet ovat pääosin keskiluokkaisia ja siten heijastavat paitsi keskiluokan näkemyksiä ja toiveita myös siitä, mitä pidetään poliittisina kysymyksinä tai millaiset ongelmat nähdään tasa-arvo-ongelmina. Tämä esitys kuvaa bourdieulaisittain sitä, miten luokka on oleellinen yhteiskunnallisten liikkeiden, liikehdinnän ja poliittisen protestin taustalla siitä huolimatta, että poliittisia ongelmia ei hahmotetakaan materiaalisen uudelleenjakamisen tai luokan kautta, vaan kenties enemmänkin identiteetin ja tunnustamisen kautta. Suomessa on viime aikoina kärjistynyt keskustelu identiteettiin liittyvistä kysymyksistä ja oikeuksista. Voivatko Bourdieun käsitteet kenttä, pääomat ja habitus auttaa ymmärtämään identiteettikysymyksiin liittyviä poliittisia kamppailuja ja ovatko nämä kamppailut osittain myös eri luokkien välisiä kamppailuja?

Freek van Der Vet (co-authored with Laura Lyytikäinen) – Violence and Human Rights in Russia: Human Rights Defenders' Tactics in the Face of Danger
Aleksanteri Institute for Russian and East European Studies, University of Helsinki
freek.vandervet@helsinki.fi

In 2006 and 2012 the Russian state curtailed the work of human rights organizations by passing new legislation that restricts their foreign funding. Associations that receive financial aid from abroad must register as “foreign agents” with the Ministry of Justice. Besides these efforts of vilification, the domestic authorities increased the administrative burden of NGO annual registration and initiated the criminal prosecution of several public protesters. While this raised concern among international human rights monitors and the popular press, this study contends that Russian human rights defenders creatively attempt to cope with political constraints. This article analyzes two groups of practitioners: the first case concerns protest movement leaders engaged in mobilizing people for public demonstrations. They are active within the political opposition and have introduced strategies of non-violent protest to Russia. The second group includes human rights lawyers who give legal aid to victims from the Chechen conflicts in their domestic and transnational litigation. Through an interview study of these two groups of practitioners, this article asserts that those human rights activists that are most at risk are often the ones that actively experiment with new constraints. They seek the boundaries of state authority and violence or invent micro-strategies to make a riposte to political restraints. Consequently, this article contributes to, first, the academic literature on human rights practices in dangerous political environments and, second, the debates on the activist’s assessment of risk in public protest and their everyday work.

21 Prekaari elämä

Koordinaattorit: Mikko Jakonen (Jyväskylän yliopisto, mikko.p.jakonen@jyu.fi) ja Eeva Jokinen (Itä-Suomen yliopisto, eeva.jokinen@uef.fi)

Torstai 21.3. klo 15-18

Perjantai 22.3. klo 9-11

Sali: SH 149 (Publicum, 1. krs)

Prekariaatista, prekarisaatiosta ja prekaareista subjekteista on puhuttu paljon viimeisten vuosien aikana. Prekarisaatiota koskeva tutkimus on yhä tärkeämpää erityisesti talouskriisin jälkeen. Etelä-Euroopan maissa prekarisaatio eli yhteiskunnan, työn ja elämän epävakautuminen on ollut jo pitkään tunnustettu lähtökohta. Erityisesti prekarisaatio koskee nuoria, jotka kamppailevat paikoin 50 % työttömyyden kanssa, mutta yleinen epävarmuus ja suunnan puuttuminen leimaavat kaikkia talouskriisin ja talouskurin vaivaamia maita. Prekarisaatio ei siis ole vain Etelä-Euroopan ilmiö. Vaikka Saksan taloudellinen tilanne on säilynyt verrattain hyvänä ja työttömyys kurissa, laskee Saksan tilastokeskus prekaaria työvoimaa (epäsäännöllisissä työsuhteissa, pätkätoissa, vuokratöissä jne.) olevan jo yksi neljäsosa työvoimasta. Työttömyys pysyy kurissa heikentämällä työehtoja ja luomalla aivan uudenlaista pätkätyöjärjestelmää työmarkkinoille ja suuri osa uusista työpaikoista syntyy nimenomaan prekaariin työhön. Sama kehitys voidaan nähdä myös muissa Euroopan maissa. Prekarisaation ja prekariaatin käsitteet ovat murtautuneet myös angloamerikkalaiseen yhteiskuntatieteeseen, ei vähiten huiman suosion saaneen Guy Standingin ”vaarallista” prekariaattia käsittelevän teoksen myötä. Myös esimerkiksi Japanissa prekariaatti-keskustelu on voimistunut yhteiskuntatieteilijöiden parissa ja Kiinassa kysymys ”muurahaiskansasta” on akuutti ja arkipäiväinen. USA:ssa prekarisaatiolla on aivan erityinen luonne, joka liittyy voimakkaaseen *workfare* -politiikkaan. Lyhyesti sanottuna, prekarisaatio koskettaa kaikkia maailman merkittäviä talousjättejä ja se tulee leimaamaan arkipäivän elämää 2000 -luvun alkupuolella. Kuinka suureksi ilmiö muodostuu, jää nähtäväksi. Varmaa on kuitenkin vain epävarmuus, jonka myöntävät jo poliitikotkin.

Tässä työryhmässä haluamme tarkastella prekaaria elämää yleensä ja erityisesti uusliberalistisessa yhteiskunnassa. Uusliberalismi on epäselvästä ja käsitteen poliittisesta luonteesta huolimatta tärkeä taustatekijä, joka leimaa siirtymää hyvinvointiyhteiskunnasta työkyvyn (*workfare*) yhteiskuntaan. Työkyvyn yhteiskunnassa hyvinvointi rakentuu yhä enemmän yksilön ja hänen ”turvaverkostonsa” kyvystä tehdä palkkatyötä epävarmoilla työmarkkinoilla. Siksi olemme kiinnostuneet niistä varsin arkipäiväisistä ilmiöistä ja asioista, jotka liittyvät kamppailuun työn hakemisessa, sen tekemisessä ja työsuhteen ylläpitämisessä. Millaisia vaikutuksia prekaarilla työelämällä on ihmisten arkipäiväiseen toimintaan, heidän tunne-elämäänsä, sosiaalisiin suhteisiin, perhe-elämään, koulutukseen, taloudelliseen tilanteeseen ja niin edelleen. Millaisia toiveita ja pelkoja prekaariin arkeen liittyy? Millaista on jokapäiväinen selviytyminen prekarisoituvassa yhteiskunnassa? Entä kuinka yhteiskunnalliset instituutiot reagoivat prekarisaatioon? Kuinka esimerkiksi sosiaaliturvajärjestelmä, terveydenhoito ja koulutus -instituutiot kykenevät vastaamaan prekaarin yhteiskunnan vaatimuksiin? Millaista yhteiskuntapoliittista ohjausta prekaari yhteiskunta voisi tarvita: onko esimerkiksi puhe syrjäytymisestä ymmärrettävä juuri prekaarin yhteiskunnan kontekstissa? Tämän lisäksi olemme kiinnostuneita prekarisaation ja työelämän prekarisoitumisen vaikutuksista politiikkaan, ammattiyhdistystoimintaan ja kolmannen sektorin toimintaan. Työryhmässä voidaan käsitellä niin suomalaisia kuin globaaleja esimerkitapauksia elämästä prekaarissa yhteiskunnassa, sekä teoreettisia katsauksia prekarisaation teoriaan.

Jukka Könönen – Luvanvarainen elämä: Siirtolaisuus ja prekarisaatio

Itä-Suomen yliopisto

Etenkin sosiologinen prekarisaatiokeskustelu painottuu työn muutokseen ja sen seurauksiin työntekijälle. Riskinä myös affektiivisessa (Berlant) että ontologisessa (Butler) prekaarisuuskeskusteluissa on eri asemassa olevien ryhmien välisten yhteiskunnallisten erojen hämärtyminen. Esitelmässä käsitelen prekarisaatiokeskustelua suhteessa siirtolaisten erityiseen asemaan. Myös siirtolaistutkimuksessa prekarisuudesta on tullut yleinen, joskin deskriptiivinen käsite, joka viittaa siirtolaisten heikkoon asemaan työmarkkinoilla. Paperiton siirtolainen on prekaarin työn paradigmaattinen hahmo, jonka on tehtävä mitä työtä tahansa ehdoilla millä hyvänsä. Vaikka siirtolaiset yleensä sijoittuvat kaikista prekaareimpiin töihin, työllä on kuitenkin keskeinen merkitys prekaarisuuden vähentämisessä ja itsenäisen elämän mahdollistamisessa. Siirtolaisten prekaari asema työmarkkinoilla liittyy työn muutoksen lisäksi epävarmaan oleskelustatukseen. Siirtolaisten oleskelu ja siten koko elämä on riippuvaista oleskeluluvan saamisesta. Karkotuksen mahdollisuus heijastuu asemaan työmarkkinoilla, mutta se määrittää yleisemmin elämän horisonttia. Siirtolaisten asema tarjoaa näkökulman yhteiskunnallisten erojen merkityksiin prekarisaation analyysissä.

Johanna Närvi – Pätkätyö, vakituinen vanhemmuus – työurat, perheellistyminen ja vanhempien hoivaratkaisut epävakailla työmarkkinoilla

VTM, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, johanna.narvi@thl.fi

Esitykseni käsittelee lapsiperheellistymistä ja palkkatyön ja vanhemmuuden yhteensovittamista epävarmassa työelämässä pienten lasten äitien ja isien näkökulmasta. Työmarkkinoiden epävarmuus on nähty yhtenä tekijänä lähes kaikkialla länsimaissa alenevan syntyvyyden taustalla. Suomessa sekä syntyvyys että naisten ja myös äitien työllisyysaste ovat korkeita, minkä on nähty olevan pitkälti vahvan perhepolitiikan ansiota. Silti molemmista on kannettu huolta Suomessakin, ja viime aikoina erityisesti työllisyysasteen nosto ja työurien pidentäminen poliittisina tavoitteina ovat pitäneet myös äitien työllisyyden julkisessa keskustelussa.

Naisten korkeasta työllisyysasteesta ja koulutustasosta huolimatta nuorten naisten työuran alku ja aseman vakiinnuttaminen on viime vuosikymmeninä vaikeutunut. Määräaikaiset työsuhteet kasautuvat erityisesti nuorille, korkeasti koulutetuille naisille. Ne siirtävät lasten hankintaa ja vaikeuttavat äitien perhevapaan jälkeistä paluuta työmarkkinoille. Vaikka perhepolitiikka helpottaa (erityisesti vakituksessa työsuhteessa olevien) työn ja perheen yhteensovittamista, vanhempien valintojen taustalla on myös muita ulottuvuuksia, kuten kulttuuriset käsitykset äitiydestä ja isyydestä, lapsuudesta ja palkkatyöstä.

Tarkastelen väitöstutkimuksessani sitä, miten pienten lasten vanhemmat tai vanhemmaksi haluavat tekevät valintoja palkkatyön ja perheen suhteen epävakaiden työurien kontekstissa. Millaisia potentiaalisesti sukupuolistuneita järjelyjä ja prosesseja on näiden valintojen ja järjestyjen taustalla? Mikä merkitys on yksilön elämän institutionaalisella kontekstilla, erityisesti työn epävakaudella? Tutkimus perustuu 29 äidin ja isän elämäkerralliseen teemahaastatteluun. Haastatellut olivat työskennelleet määräaikaisissa työsuhteissa. Haastattelussa he kertoivat elämänviivan avulla työ- ja perhehistoriastaan.

Analyysi osoittaa, että määräaikaisille työntekijöille työelämän ja vanhemmuuden ristiriitaiset odotukset eivät tee näiden elämänalueiden yhteensovittamista välttämättä helpoksi. Monenlaiset kokemukset työn epävakaudesta ja vanhemmuudesta näkyivät kuitenkin vanhempien erilaisissa odotuksissa ja suhtautumisessa näihin elämänalueisiin. Valinnoista myös neuvotellaan kumppanin kanssa: vanhempien työtilanteiden suhteellinen (epä)vakaus näytti näissä neuvotteluissa merkitykselliseltä.

Juhana Venäläinen – ”Hajoa ja hallitse” – Prekaarin elämän levottomuus ja sen taloudellistaminen

Itä-Suomen yliopisto, juhana.venalainen@uef.fi

Prekarisaatio ei koske vain työmarkkinoiden rakenteellisella tasolla havaittavia tendenssejä kuten työsuhteiden pätkittäisyyttä vaan myös kokemuksen haurautta ja elämän yleistä odottamattomuutta. Prekaaria elämää leimaavat käänneet, shokit, jatkuvat uudistukset ja krooninen epävakaus, joihin sopeudutaan muun muassa opportunismilla ja kyynisyydellä: pitämällä mahdollisimman monet vaihtoehdot jatkuvasti saatavilla, hyödyntämällä kaihtamatta kaikkia eteen sattuvia illuusioita ja luopumalla elämänratkaisujen moraalista arvioinnista.

Tarkastelen esitelmässäni prekaarin elämän levottomuutta lähtien liikkeelle Georg Simmelin 1900-luvun taitteessa kirjaamista muodin ja talouden suhdetta käsittelevistä huomioista. Simmelin kuvaamat muotitalouden ”kärjistyneet heilahtelut” vaikuttavat tulleen jäädäkseen finansialisoituneen kapitalismin tuotantotaloudellisenä ominaislaatuina. Prekaareja talouden prosesseja lietsoo muodin tavoin alituinen kärsimättömyys; ”rajakohdan – alun ja lopun, tulemisen ja lähtemisen – formaalisen kiihotuksen voima”.

Sekä Simmel että monet kapitalismin nykyteoreetikot varoittavat, että odottamattomaan vaihteluun perustuva taloudellis-sosiaalinen muoto aiheuttaa yksilötasolla kasvavaa hermoärsytystä, turtuneisuutta ja huomiokyvyn hajoamista. Samalla prekaarin elämän hauraat tunnekyvyt ovat emotionaalisten, kognitiivisten, ruumiillisten ja ajallisten käytäntöjen jatkuvaan modulaatioon perustuvan tuotantotavan kantavia voimia ja uusia työkykyjä, jotka asettavat alustan uusille yhteiskunnallisille kamppailuille.

Tero Toivanen – Ylösalaisin käännetty maailma – Niin sanotun alkuperäisen kasautumisen merkitys prekarisaatiokeskustelulle

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto, tero.toivanen@helsinki.fi

Paperissani tarkastelen prekaarin elämän epävarmuuden ja kamppailuhorisontin muotoutumista yhteisen ja erottamisen käsitteiden avulla. Molemmat käsitteet ovat osa prosessia, jota Marx kuvasi niin sanotuksi alkuperäiseksi kasautumiseksi. Tunnetusti tämä kapitalismin ja pääomasuhteen synnyn keskeinen edellytys oli Marxille ”tuottajan ja tuotantovälineiden erottamisen historiallinen prosessi.” Eräs keino, jolla tämä erottaminen tapahtui oli uuden ajan alun yhteisvarantojen (commons), kuten niittyjen ja metsien, aitaaminen. Viljelysmaan ja yhteisvarantojen yksityistäminen erotti maaseutuväen sen aikaisista tuotantovälineistään ja sosiaalisen uusintamisen mahdollisuuksistaan.

Marxin mukaan prosessi synnytti pääomasuhteen edellytykset, markkinoista riippuvaliset työvoimaansa myyvän työläisen ja tuotantovälineiden omistajan, kapitalistin. Olisi kuitenkin väärin tulkita Marxin tarkoittaneen alkuperäisellä kasautumisella ohi mennyttä, historiaan sijoittuvaa ilmiötä. Alkuperäinen kasautuminen on pikemminkin kapitalismissa tapahtuvaa jatkuvaa erottamista ja ”palkkatyöläisyyden” uusintamista kuvaava käsite.

Uusliberalismin eräs keskeinen tendenssi on ollut pyrkimys yhteisten, yhteistuotannon ja sosiaalisen uusintamisen mahdollisuuksien yksityistämiseen. Kehitys näkyy poliittisina ja omistusoikeudellisina jännitteinä esimerkiksi tiedon ja kulttuurin tuotannon saralla. Toisaalta uudenlaiset ristiriidat nousevat esiin sellaisissa ihmisten hyvinvoinnille ja kehittymiselle olennaisissa elämän osaluissa, kuten hoivassa ja koulutuksessa, joissa yhteisen tuottaminen on keskeistä.

Näissä yksityistämisen prosesseissa voidaan katsoa olevan kyse nykytuottajien erottamisesta tuotantovälineistään. Mitä kattavampi on ”erottamisen aste”, toisin sanoen, mitä vaikeampaa on pääsy yhteiseen, sitä syvempi on elämän epävarmuus ja myös välttämättömyys integroitua prekaareille työmarkkinoille. Toisaalta voidaan nähdä, että erottaminen yhteisestä ja sen tuottama epävarmuus synnyttävät poliittista vastarintaa ja kokemus yhteisen perustalta rakentuvasta elämästä nostattaa vision työmarkkinapakkojen ja pääomasuhteen ulkopuolella olevista mahdollisuuksista.

Paperissani punnitsen edellä kuvatun prekaarin elämän, erottamisen prosessin ja yhteisen yhteyttä historian tutkimuksen valossa. Radikaaliin sosiaalishistorian perinteeseen (mm. E.P. Thompson, C. Hill, P. Linebaugh ja S. Federici) tukeutuen tarkastelen miten ”maailma käännettiin ylösalaisin” juuri alkuperäisen kasautumisen keinoin ”modernin yhteiskunnan” muotoutuessa. Mikä merkitys erottamisella ja toisaalta yhteisellä oli ihmisten ja yhteisöjen elämässä? Entä millaisia vastarinnan muotoja erottaminen synnytti ja millaisia poliittisia visioita yhteisen ja yhteistuotannon mahdollisuudet nostattivat? Mitä opittavaa prekarisaatiokeskustelulla on näistä unohdetuista tarinoista?

Iiris Lehto – ”Olin ihan tyytyväinen näin, mutta TE-toimisto pelkäsi että syrjäydyn”. Prekaarit palkkatukityöllistetyt, työllisyysprojektit ja vanhustahtinen hoiva

Itä-Suomen yliopisto, iiris.lehto@uef.fi

Tässä esityksessä tarkastelen työelämän prekarisoitumista palkkatukityöllistettyjen pitkäaikaistyöttömien kokemusten kautta. Aineistoni palkkatukityöllistetyt työskentelevät arjen apua vanhuksille tarjoavassa työllisyysprojektissa.

Välityömarkkinoille on viime vuosina yhä enenevässä määrin siirtynyt julkiselle sektorille aiemmin kuuluneita tehtäviä. Vuoden 2013 alussa Työ- ja elinkeinoministeriön julkaiseman ”Selvitystyö välityömarkkinoiden mahdollisuuksista tukea vaikeasti työllistyvien työelämää osallistumista ja työmarkkinoille pääsyä” – raportin mukaan meidän tulisi tietoisesti rakentaa osittain välityömarkkinaluonteinen avustavan työvoiman joukko, joka kouluttautuisi ”kevyesti” ja huolehtisi esimerkiksi ikääntyvän väestön arkisista hoivatarpeista.

Avustavan työvoiman joukko on jo jalkautunut ”kentälle” esimerkiksi erilaisten työllisyysprojektien välityksellä. Tällä kentällä kohtaavat kaksi heikkoa subjektia tai pientä toimijaa: vanhukset ja työttömät. Kysynkin *millaisia käytäntöjä näissä prekaarien palkkatukityöllistettyjen ja vanhusten kohtaamisissa syntyy ja millaiseksi työn arkipäinen todellisuus muodostuu? Millaisia tunteita siellä paljastuu? Miten ne vaikuttavat työkyky-yhteiskunnan edellyttämään työkykyyn?*

Työllisyysprojektissa työskentelevän palkkatukityöllistetyn tavoitteiksi asetetaan muun muassa työkyvyn ylläpito tai sen palauttaminen avointen työmarkkinoiden vaatimalle tasolle ja hakeutuminen joko työhön tai koulutukseen. Työllistämistoimenpiteiden vaikutus työkykyyn ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Kiintyminen senhetkiseen työhön, työyhteisöön ja viranomaiskielellä palvelunsaaja-asiakkaisiin, on vaarallista. Työstä olisi pikemmin pyrittävä pois kuin pysähdyttävä turvalliselta tuntuvaan paikkaan. Toisille työ on unelmahommaa, sillä sitä voi tehdä vanhustahtisesti, ilman tiukasti sidottua minuuttiaikataulua. Toisille taas fyysiset hoivatyöt ovat ruumista kuluttavia. Juttuseurustelu palvelunsaaja-asiakkaiden kanssa kasvattaa spinozalaisittain ilmaistuna toimintakykyä, mutta olo saattaa tuntua työpäivän jälkeen tyhjiin imetyltä rusinalta. Ja sitten pitäisi aktivoitua etsimään avoimilta markkinoilta työpaikka, jota hakea.

Lauri Lahikainen – Itsen riisto ja inhimillinen pääoma

Tampereen yliopisto, lauri.lahikainen@uta.fi

Prekariaattikeskustelussa ja uuden työn keskusteluissa on puhuttu paljon itsen riistosta (esim. Guy Standing, Jussi Vähämäki, Rosalind Gill). Itsen riistolla pyritään selittämään ja kuvaamaan tilannetta, jossa yhä useammat työntekijät joutuvat ottamaan vastuun omasta työstään, itsensä kehittämisestä ja itsensä johtamisesta.

Niinsanotun Chicagon koulukunnan kehittämässä inhimillisen pääoman teoriassa puolestaan oletetaan, että kaikki ihmiset ovat kapitalisteja, koska he omistavat tietonsa ja taitonsa ja aktiivisesti investoivat niihin (Gary Becker, Theodor Schultz). Tämä tekee näiden uusliberaalien taloustieteilijöiden mielestä ongelmalliseksi ajatuksen, että pääoman omistajat riistäisivät työläisiä, koska kaikki omistavat pääomaa.

Prekariaattikeskustelu, aineettoman työn teoria ja inhimillisen pääoman teoria kytkeytyvät kiinnostavalla tavalla toisiinsa juuri siinä, miten ne suhtautuvat riistoon. Tutkin esityksessäni tätä kytköstä ja totean, että itsen riisto selvästikin kertoo jotakin olennaista sekä nykykapitalismista että ihmisten arkisesta kokemuksesta. Samalla kuitenkin väitän, että itsen riiston käsite ja sen edellyttämä inhimilliseen pääomaan perustuva ihmiskäsitys sisältävät käsitteellisiä, poliittisia ja jopa ekologisia ongelmia.

Jukka Peltokoski – Uusi osuuskunta

Koulutustuottaja, Kansan Sivistystyön Liitto, e-mail: jukka.peltokoski@ksl.fi

Voiko osuuskunta olla uuden solu vanhan sisällä? Osuustoimintaliikkeen historia kertoo sekä voitoista että tappioista. Mutta voidaanko historiasta oppia muuta kuin, että siitä ei voida oppia mitään? Teollinen kapitalismi on muuttunut verkostotaloudeksi. Talous on kriisissä ja ympäristökatastrofi realisoituu silmiemme edessä. Yhteiskunnallinen tilanne on historiallinen, muttei historian toistoa. Voiko osuuskunta syntyä uudelleen? Ajatus osuuskunnasta kapitalistisen talousjärjestelmän ylittävänä tai ainakin sen sisälle vaihtoehtoisena tilana avaavana yritysmuotona on kiehtonut monia radikaalejakin yhteiskunnallisia piirejä. Marx esitti osuuskuntia kohtaan sekä kritiikkiä että toiveita. Työväenliikkeessä osuustoiminta on ollut taloudellisesti merkittävää, mutta poliittisesti vähäteltyä. Tosin näin ei ollut työväenliikkeen varhaisaikoina, eikä varsinkaan amerikkalaisessa työväenliikkeessä, jossa osuustoiminta oli elimellinen osa ammattiyhdistystoimintaa. Joka tapauksessa tänään tunnemme lähinnä porvarillisen osuustoiminnan, jonka asiakasomistajakortti löytyy lähes kenen tahansa taskusta ilman, että moni edes tietää olevansa osuuskunnan jäsen. Tänään osuusosuustoiminta osoittaa voimistumisen merkkejä. Uusosuuskuntien määrä on tasaisessa kasvussa ja työosuustoiminta on elpynyt. Työttömien lisäksi työosuuskuntia perustavat uusien kulttuuri ja tietotyön alojen osaajat. Osuuskunnasta haetaan vaihtoehtoa yksinyrittäjyydelle ja prekaariudelle. Yhteisyrittäjyyden ajatus kiinnostaa yhä useampia. Voiko osuuskunnasta tulla jälleen radikaali vaihtoehto? Voiko se tarjota edes välineen, jolla radikaalit voivat puolustaa radikaaliuttaan? Voiko kooperaatiossa piilevä voima nousta palkkatyöyhteiskunnan saatanallista myllyä ja tylsistyttävää koneistoa vastaan?

Heidi Meriläinen – Prekaari väki ja kontrollien tuotanto

Nuorempi tutkija
hemerila@uef.fi

Käytän esityksessäni väen käsitettä, poliittis-filosofista hahmoa, joka ei organisoidu työpaikkakohtaisesti tai ilmennä ykseyttä, siis multitudo eli moneus, jonka avulla voidaan ymmärtää prekariaatti väen ilmaisuna tietokapitalismissa. Käytän väen analyysia apuvälineenä erään prekaarin elämän kohtaaman ja esille tuoman ongelman käsittelyssä, jossa lähtökohta tässä on subjektiivinen tunnetila.

Alustava kysymys voisi olla, kuinka väki tai prekaari subjektiivisuus voi kurottautua loputtoman joustavuuden – yritysten sanelemasta tuottavuusvaatimuksesta johtuvan idean – ulkopuolelle? Miten perustava ongelma, sietämätön tilanne, epävarmuus toimeentulosta samaan aikaan kun yritysten yksipuolisesti sanelemat työn vaatimukset tuottavat kokemuksen elämänhallinnan alenemisesta, saataisiin ratkaistuksi? Millaiset käytännöt voisivat tuottaa uusia toimintojen ehtojen määrittelyjä, niin että se voisi olla autonomisempaa?

Pyrin avaamaan prekaarin väen itsensä osallisuutta sitä alistavien kontrollien tuottamisessa, lähtien Etienne Balibarin toteamuksesta: ”sosiaaliset suhteet uhkaavat ottaa uuden metafysisen abstraktion paikan jos niitä ei johdeta takaisin siihen, mikä niissä pyrkii aina vaihtelevissa muodoissa muodostamaan ihmisen normin, vakiinnuttamaan sen ja tekemään siitä siten jopa sietämättömän”. Siis sosiaalisten suhteiden tuottamat erot, jossa toisiinsa törmäävät voimat rakentavat uusia tiloja, ja toisaalta analyysin tehtävä kyetä tunnistamaan vallan strategisten suhteiden syntymekanismit, jotta vältetään pystyttämistä uusia totaalaisia abstraktioita. Kontrollit eivät vain `tule jostain`, tai kuten Michel Foucault ilmaisee ”vastarinta tulee aina ensin”. Jos tarkastellaan subjektiivisen riiston kokemuksen ja yhteiskunnallisten kontrollien välisiä mekanismeja ja suhteita, on välttämätöntä päästä näkyvien muotojen alle. Tässä tapauksessa

elämänhallinnan menettämisen kokemus kiristyvien työelämän ehtojen paineen alla tarkoittaa ruumiiden sisällä ja parissa tapahtuvien suhteiden ja niiden mekanismien auki purkamista. Prekaarisuuden analyysin on myös rakennettava positiivista, palkkatyön jälkeisen yhteiskunnan ontologiaa, jotta se ei jumitu pelkäksi reaktiiviseksi kategoriaksi ja nostalgiseksi.

22 Puhetta työurista, työhön osallistumisesta, työeläkejärjestelmästä ja taloudesta: odottamattomia vai odotettuja kehityskulkuja?

Koordinaattorit: Päivi Husman (Työterveyslaitos, (paivi.husman@ttl.fi) ja Jan-Erik Johanson (Tampereen yliopisto, jan-erik.johanson@uta.fi)

Torstai 21.3. klo 15-18

Sali: SS4 (Calonia)

Pitääkö työuria pidentää - tuottaako se hyvinvointia ja mihin kaikkeen työurien pituus vaikuttaa yhteiskunnassa, politiikassa ja taloudessa? Mitkä ovat työeläkejärjestelmän yhteydet työurien pituuteen? Tarvitseeko työura käsitteellistä uudelleenmäärittelyä? Voidaanko työelämän laatutekijöitä kehittämällä välttää eläkeiän nosto? Miten uudet työn tekemiset tavat vaikuttavat työhön osallistumiseen? Miten työeläkejärjestelmä pystyy ottamaan vastaan eliniän pidentymiseen liittyvät muutokset? Ovatko kehityskulut ennakoitavissa vai odottamatta eteen putoavia?

Työryhmässä tarkastellaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ponnella nousseita työhön osallistumisasteen parantamisen, työurien pidentämisen ja suomalaisen eläkejärjestelmän kestävyys kysymyksiä. Viime vuosien työuradiskurssi ja -retoriikka on kietoutunut julkisen talouden kestävyysvajelaskelmien ympärille. Samalla tarkastelunäkökulma on kapeutunut joko-tai ajatteluun: eläkeiän nosto/työelämän laadun parantaminen, eläkemaksujen nosto/eläke-etuuksien leikkaaminen. Taivaanrannalle maalatut uhkakuvat liittyvät hyvinvointivaltion rahoitukseen, palvelujen ja eläkejärjestelmän maksupohjan kestävyys.

Ryhmän teema-alue kattaa monia tieteenaloja ja tieteellisiä keskusteluja. Työryhmään ovat tervetulleita esitykset, joissa pohditaan työuraa ja työhön osallistumista eläkejärjestelmän ja laajemmin sosiaalivakuutuksen, työelämän laadun, työhyvinvoinnin ja työn kehittämisen näkökulmista esimerkiksi sosiologisessa, sosiaali- ja monitieteisessä viitekehyksessä. Niin tutkimus- kuin kehittämishankkeet (teoreettiset ja empiiriset, laadulliset ja määrälliset) sekä keskustelunavaukset ja arviointi-, mittari- ja metodologiapaperit sopivat työryhmään. Tarkastelu voi olla esimerkiksi yhteiskunnan, palvelujärjestelmän, sosiaalivakuutuksen, työorganisaation tai yksilön näkökulmasta lähtevä. Työryhmä on yksipäiväinen ja kokoontuu torstaina.

Ohjelma

Työurakysymys: odottamattomia vai odotettuja kehityskulkuja? Päivi Husman

Työn laadun ulottuvuudet ja niiden vaikutus eläkkeelle siirtymiseen Suomessa, Tomi Oinas, Timo Anttila & Jouko Nätti

Työn sietämätön keveys, Torsten Michelsen

Työ muuttuu – muuttuuko työhönkuntoutus? Mikko Henriksson

Työelämässä olevien huonokuuloisten kuntoutuspolut - kuulonkuntoutujan kokemus kuntoutusprosessissa, Johanna Ruusuvoori & Inka Koskela

Mitkä tekijät vaikuttavat onnistuneeseen työhön paluuseen pitkältä sairauslomalta? Pirjo Saari

Päivi Husman – Työurakysymys: odottamattomia vai odotettuja kehityskulkuja?

Teemajohtaja, Työhön osallistuminen ja kestävä työura, Työterveyslaitos, paivi.husman@ttl.fi

Julkista työurakeskustelua on pitkään leimannut vanhuuseläkeiän alarajan nostamisen paine. Perustelut kietoutuvat julkisen talouden kestävyysvajepuheen ympärille. Työurien pidentämisen tavoitteesta vallitsee yhteiskunnassa laaja-alainen konsensus. Keinoista ja niiden vaikuttavuudesta sen sijaan on eriäviä näkemyksiä. Työuriin voidaan ajatella vaikuttettavan parantamalla työvoiman tarjontaa, kysyntää ja niiden kohtaavuutta tai työelämän laatutekijöitä mukaan lukien työhyvinvointi työpaikoilla. Keskeiseksi kiistan aiheeksi ja vaikuttavimmaksi leimatuksi työurien pidentämisen välineeksi on kuitenkin nostettu eläkeiän myöhentäminen lainsäädännöllisillä toimenpiteillä. Yksin se tuskin riittää sikäli, kun ennaikainen työelämästä poistuminen johtuu työkykyyn ja terveyteen liittyvistä vajeista. Nykyisen näkemyksen mukaan työurahaasteen vakavuuden ja ilmiön kompleksisuuden vuoksi mitään keinoja ei voida jättää harkinnan ja päätösten ulkopuolelle.

Työuraretoriikka piirtää kapeaa ja yksinkertaistettua kuvaa työurista. Kansantalouden ja yhteiskunnallisen päätöksenteon näkökulmasta ihannetyöura on kauas horisonttiin katoava, varhain alkava ja pitkään vailla (harha)polkuja jatkuva putki. Työurat eivät välttämättä enää jatkossa taivu nelikymmenvuotisen yhtäjaksoisen marssin muotoon. Nähtävissä on, että työurat ovat liikkeessä, ne murenevat, liukenevat ja pakenevat perinteisiä määrittelyjä. Huokoistuvassa ja monimuotoistuvassa työelämässä työuratkin yksilöllistyvät ja moninaistuvat.

Käsitteellisesti työurien pidentäminen yhdistyy vahvasti yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Eivät yksittäiset työntekijät ajattele työ- ja toimintakyvystään huolehtiessaan pidentävänsä työuraansa. Työpaikoilla ei työhyvinvointia yleisesti ole kehitetty työurien pidentäminen mielessä. Jonkin verran median aktiivisesti esillä pitämä työurapuhe on kuitenkin saanut jalan sijaa työpaikoilla käytävässä diskurssisakin. Työterveyslaitoksen ja Työturvallisuuskeskuksen joulukuussa 2012 keräämässä kyselyaineistossa noin 800 työsuojeluvaltuutetun ja –päällikön mukaan vajaalla puolella työpaikoista oli pohdittu mahdollisuuksia ja keinoja, joiden avulla oman henkilöstön työuria ja työssäjaksamista voitaisiin tukea.

Tomi Oinas¹, Timo Anttila¹ ja Jouko Nätti² – Työn laadun ulottuvuudet ja niiden vaikutus eläkkeelle siirtymiseen Suomessa

¹ Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, tomi.oinas@jyu.fi, timo.e.e.anttila@jyu.fi

² Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto, jouko.natti@uta.fi

Esittelemme työryhmässä ensimmäisiä tuloksia hankkeesta, jossa tutkimme miten työn laadun eri ulottuvuudet vaikuttavat varhaiseen eläkkeelle siirtymiseen

Suomessa. Tutkimuksen taustalla on vilkas keskustelu työvoiman ikääntymisestä ja työurien pidentämisestä Euroopassa. Huoli hyvinvointivaltion pitkänaikavälin rahoituksen kestävyyydestä on herättänyt uudelleen kiinnostuksen eläkkeelle siirtymisen tutkimukseen. Työn laatu on epäilemättä tärkeässä roolissa kun työntekijät tekevät päätöksiä koskien työhön palaamista tai työssä jatkamista. Onkin esitetty, että työn laatua parantamalla voitaisiin lisätä ikääntyneiden työntekijöiden halukkuutta ja kykyä jatkaa työelämässä nykyistä pidempään. Yleistäen voidaan olettaa, että mitä korkeammalla tasolla työtehtävien laatu on, sitä halukkaampia työntekijät ovat pysymään työelämässä. Taloudellisen kasvun myötä työn laadun merkitys korostuu entisestään.

Esityksessä tarkastelemme miten työn laadun eri ulottuvuudet yhdessä ja erikseen vaikuttavat todelliseen eläkkeelle siirtymiseen. Erityisenä mielenkiintonamme on työn laadun eri

ulottuvuuksien väliset mahdolliset kompensatiomekanismit suhteessa eläköitymiseen. Aikaisempi tutkimus aiheesta on perustunut suurelta osin kapea-alaisiin työn laadun määritelmiin ja eläköitymisaikeisiin todellisen käyttäytymisen sijaan. Pyrimme vastaamaan tähän vajeeseen soveltamalla laaja-alaista työn laadun mittaristoa (Muñoz de Bustillo et al. 2011) ja tutkimalla seuranta-aineistolla työn laadun piirteiden yhteyttä todelliseen eläköitymiseen. Tutkimusaineistona käytämme Tilastokeskuksen työolotutkimusta vuodelta 1990, johon on yhdistetty myöhempää työssäkäyntiä ilmentäviä rekisteriseurantatietoja vuodesta 1987 vuoteen 2008.

Torsten Michelsen – Työn sietämätön keveys

LL, vanhempi asiantuntija, Työterveyslaitos, torsten.michelsen@ttl.fi

Suomalaisen työntekijän terveyttä ja pitkää työuraa on edistänyt ja hallinnoinut jo yli 50 vuotta valtiovallan ja työmarkkinajärjestöjen erityisessä suojeluksessa työterveyshuolto. 1980-luvulla koko maata koskevaksi levittäytynyt työterveyshuoltolaki velvoittaa kaikki työnantajat järjestämään henkilökunnalleen vähintään lakisääteiset, ennaltaehkäisyn sisältävät työterveyshuoltopalvelut.

Työterveyshuollon tieteellisyys perustuu biolääketieteeseen, erityisesti työlääketeeseen, jossa terveyshaittoja, sairauksia ja ammattitauteja aiheuttavat altisteet pyritään poistamaan työprosesseista ja -menetelmistä. Työympäristön, työpaikan, merkitys työntekijän terveydelle on ajattelussa erityisesti korostunut.

Työpaikka on muodostunut keskeiseksi konseptiksi työterveyshuollossa: työpaikkaselvitys, työpaikkayhteistyö ja työpaikkakäynnit kaikki määrittävät työterveyshuollon työtä työpaikan kautta. Työterveyshuollon tulee yhdessä työpaikan esimiesten ja asiantuntijoiden kanssa työpaikkaselvityksien, -käyntien ja -mittausten avulla tunnistaa ja poistaa työntekijän terveyttä uhkaavat fysikaaliset, psyykkiset ja biologiset altisteet ja haitat.

Tämän päivän työväkeä vaivaavat stressi, uupuneisuus ja tuki- ja liikuntaelinvaivat. Muutoksen savupiipputeollisuudesta palvelu- ja tietoyhteiskunnaksi oletettiin työn kevenemisen ansiosta merkitsevän päinvastaista. Työelämän piti helpottua ja vapaa-ajan lisääntyä. Nyt kuitenkin Suomessa mielenterveys- ja tuki- ja liikuntaelinsairaudet aiheuttavat pääosan sairauspoissoloista ja ennenaikaisista työkyvyttömyyseläkkeistä.

Työterveyshuoltoa ohjaavien instituutioiden, työmarkkinajärjestöjen, Kelan, valtionhallinnon, Työterveyslaitoksen, lääkäriprofession ja työterveyshuoltolain yhteinen paradigma työterveydestä on paikkaan ja aikaan sidottu, havainnoitava ja mitattava työ ja työympäristö. Sitä työterveyshuollon ja työsuojelun asiantuntijat arvioivat ja kehittävät työssään.

Teollisten prosessien ja elinkeinorakenteemme muutos, uudet työntekemisen tavat ja koulutustason kohoaminen ovat kuitenkin radikaalisti muuttaneet työtä ja työpaikkoja. Näkyvät fyysisen työn työpaikat ovat vähentyneet, siistiytyneet ja keventyneet viimeisten 50 vuoden aikana. Tilalle ovat tulleet tieto- ja palvelutyöt.

Niiden lisääntyessä yhä suurempi joukko ihmisiä tekee töitään tietokoneen ja mobiiliteknologian avulla; siisteissä työtiloissa istuen, yhteydessä eri puolille maailmaa aikavyöhykkeiden yli. Suuri osa työtä tehdään paikkaan ja aikaan sitoutumatta virtuaalimaailmassa, kotona, lentokentillä, puhelimesta. Havainnoiden ja mitaten tätä näkymätöntä työtä ei pysty enää analysoimaan.

Työpaikkakäynnille menevä työterveyshuollon ja työpaikan asiantuntija-

joukko näkeekin istuvia, tietokoneella työskenteleviä työntekijöitä. Työn tekemisen ja työsuorituksen välinen suhde jää katsojalle epäselväksi, työprosessia on vaikea hahmottaa ja sen aiheuttamaa kuormitusta mahdoton analysoida perinteisin keinoin. Vaikka työntekijät kertovat työstään, sen ymmärtäminen on vaikeaa. Etenkin työn aiheuttamien terveystieteiden tunnistaminen jää ”medical gaze” tavoittamattomiin.

Tilannetta on yritetty korjata työterveyshuollossa lisäämällä ergonomista ja psykologista osaamista, ilman suuria vaikutuksia työväkemme sairastamiseen ja eläköitymiseen. Työhyvinvointi on tuotu uutena konseptina mukaan työpaikoilla oletuksella, että sairastelu ja oireilu on hyvinvointikysymys tai paremminkin merkki työhyvinvoinnin puutteesta.

Työn tekemisen ”sietämätön keveys ” ja ristiriita uupuneisuuden, stressaantuneisuuden ja tuki- ja liikuntaelinvaikeuksien sairastamisessa, kyseenalaistavat nykymallisen työterveyshuollon paradigman.

Mutta mikä olisi se työterveyshuollon uusi ajattelu ja käytännöt, jotka tekisivät nyt ”näkyttömän” näkyväksi ja pystyisivät vaikuttamaan sairastavuuteen ja työkykyyn.

Sopiiko korostuneen biomedikaalinen malli enää nykyaikaiseen työanalyysiin? Peittävätkö siihen perustuvat diagnoosit taakseen jotakin olennaista yhteiskunnastamme, nykyaikaisesta työn tekemisestä ja sen ongelmista, kun työhön mahdollisesti liittyviä ongelmia ei itse asiassa nykykeinoin pystytä tunnistamaan ?

Työterveyshuolto tarvitsee työntekijää auttaakseen uuden paradigman, jonka tulee sisältää ymmärryksen nykyaikaisesta työstä ja sen tekemisestä, sosiaalisen ulottuvuuden työpaikan ulkopuolelle selittämään vahvemmin kokonaista ihmistä, kestävästi työtä käsitteitä ja menetelmiä edistää sitä. Ja ennen kaikkea uskon työntekijän omaan kokemukseen - ”näkyttömästä”.

Mikko Henriksson – Työ muuttuu – muuttuuko työhönkuntoutus?

VTM, tutkija, Kuntoutussäätiö

Väestöllinen huoltosuhde on muuttumassa, elinajanodote pitenee ja työvoima ikääntyy. Osin näistä syistä on käyty keskustelua työurien pidentämisestä. On esitetty vaihtoehtoja työurien pidentämiseksi joko vanhuuseläkkeen alaikäraja nostamalla tai työelämään siirtymistä vauhdittamalla. On kuitenkin tarpeen tarkastella myös sitä, missä määrin työuria voidaan jatkaa ”keskeltä”. Hallitusohjelmassa painotetaan työkyvyttömyyden ehkäisyä ja osatyökykyisten työmahdollisuuksien parantamista sekä myös terveydenhuollon ja kuntoutuksen yhteistyön kehittämistä.

Työkyvyn ongelmia voidaan lähestyä työpaikan, terveydenhuollon, kuntoutusjärjestelmän ja työ- ja elinkeinohallinnon näkökulmista. Varhaiskuntoutus on yksi keino millä voidaan edesauttaa työntekijöiden työssäjaksamista. Kansaneläkelaitoksen järjestämän ammatillisesti syvennetyn lääkinnällisen kuntoutuksen (ASLAK) tavoitteena on työ- ja toimintakyvyn säilyttäminen ja parantaminen, silloin kun työ- ja toimintakyvyn heikkenemisen riskit ovat jo todettavissa. Viime aikoina ASLAK-kuntoutuksen vaikuttavuudesta on käyty julkisuudessa keskustelua ja eräiden tutkimusten mukaan se voidaan kyseenalaistaa. Vaikuttavuuden lisäksi kuntoutusjärjestelmän haasteena on reagoida työn tekemisen tavoissa tapahtuneisiin muutoksiin. Elinkeino- ja ammattirakenne muuttuu ja myös työtehtävien vaatimukset muuttuvat. Lisäksi osa- ja määräaikainen työn teettämisen tapa näyttää vakiintuneen osaksi työmarkkinoita.

Vuonna 2007 Kela käynnisti työhönkuntoutuksen kehittämishankkeen jonka tavoitteena oli kehittää TYK- ja ASLAK-kuntoutusmuotoja työn ja työelämän muuttuneisiin tarpeisiin. Kehittämishankkeen tuloksia on hyödynnetty vuonna 2012 voimaan tulleissa uusituissa ASLAK-kuntoutuksen standardeissa. Kehittämistyö jatkuu työhönkuntoutuksen kehittämishankkeen toisessa vaiheessa, jossa kokeillaan uudenlaista kuntoutusmallia. Hankkeeseen on liitetty laaja monitahoarviointi jonka tarkoituksena on arvioida kuntoutukseen valintaa, sen toimivuutta, vaikutuksia ja eri tahojen yhteistyötä. Arviointi koostuu kuntoutujan, työnantajan, työterveyshuollon sekä palveluntuottajan näkökulmista ja sen toteuttavat yhteistyössä Kelan tutkimusosasto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Työterveyslaitos ja Kuntoutussäätiö. Esityksessä käyn läpi edellä mainitun arviointitutkimuksen tavoitteet ja menetelmät sekä tarkastelen työelämän muutoksesta ja ASLAK-kuntoutuksen vaikuttavuudesta käytyä keskustelua.

Johanna Ruusuvuori¹ & Inka Koskela² – Työelämässä olevien huonokuuloisten kuntoutuspolut - kuulonkuntoutujan kokemus kuntoutusprosessissa

Tampereen yliopisto¹

Työterveyslaitos²

Suomessa ja muualla Euroopassa 15–25 %:lla väestöstä ja arviolta 11% työikäisestä väestöstä on kuulovamma tai kuulon alenema. Eriasteisista kuulon alenemista kärsii erityisesti ikääntyvä työväestö (arviolta 15 % yli 55-vuotiaista suomalaisista tarvitsee kuulolaitekuntoutusta.). Työelämässä kuulon heikkeneminen voi hankaloittaa työssä suoriutumista, työssä pysymistä ja sosiaalisten suhteiden hoitamista. Silti arviolta vain 20–50 % kuulokojeesta mahdollisesti hyötävistä käyttää apuvälinettä. Kuulokojekuntoutusprosessissa huonokuuloisen on sopeuduttava monenlaisiin sosiaalisesti ja psykologisesti haastaviin muutoksiin, kuten kuulokojeen mukanaan tuomaan uuteen äänimaailmaan sekä muutoksiin, joita kojeen käyttäminen aiheuttaa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Tässä esityksessä kuvaamme kuulokojeen käyttöön ja kuulonkuntoutuksen onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä 13 työikäisen kuulokojeen käyttäjän kahdeksan kuukauden kuntoutusjakson aikana. Aineistoa kerättiin juuri ennen kuulokojeen saamista sekä 2-4 viikkoa ja 8 kuukautta kojeen saamisen jälkeen. Seurannan aikana kaikki tutkittavat täyttivät kolme kyselylomaketta ja heidät myös haastateltiin. Osalta (N=10) on videoitu heidän käyntinsä kuulokeskuksessa (tapaamiset audionomin/ korvalääkärin/ korvakappalevalmistajan kanssa) sekä kaksi arkipäivän tilannetta kotona ja/tai työssä. Tutkimusmenetelminä hyödynnetään laadullista sisällönanalyysia ja keskusteluanalyysia.

Aineistosta jäsenyi kolme kuulonkuntoutuksen polkua: sujuva, ongelmallinen ja polveileva. Esityksessä kuvataan näille poluille tyypillisiä piirteitä sekä kiinnitetään huomiota mahdollisuuksiin kehittää kuulonkuntoutuksen palvelujärjestelmää tulosten pohjalta.

Pirjo Saari – Mitkä tekijät vaikuttavat onnistuneeseen työhön paluuseen pitkältä sairauslomalta

Tutkimus- ja kehittämisasiantuntija, Keva, pirjo.saari@keva.fi, puh. 010 314 2094 / 0400 341390

Työurien pidentämisen välttämättömyydestä vallitsee Suomessa laaja yksimielisyys. Työeläkejärjestelmän näkökulmasta yksi keskeinen keino työurien pidentämiseen on ammatillinen kuntoutus. Se tähtää siihen, että työntekijät voivat jatkaa alentuneesta työkyvystä huolimatta työelämässä.

Tämän tutkimuksen intressinä on tarkastella julkisen sektorin työntekijöiden kokemuksia ammatillisen kuntoutuksen prosessista keskittyen erityisesti työhön paluuseen liittyviin haasteisiin. Painopisteenä on tarkastella työhön paluuta ja työssä olemista pitkän sairausloman jälkeen. Toisena tutkimusintressinä on tarkastella, miten työnantajan näkemykset työhön paluuseen liittyvistä ratkaisevista tekijöistä kohtaavat työntekijöiden näkemykset.

Tutkimusaineistoja on kaksi: työntekijöiden haastatteluaineisto sekä työnantajille suunnattu kyselyaineisto. Työntekijöiden haastattelu on toteutettu seurantahaastattelulla. Työnantajien edustajille on lähetetty sähköinen kysely. Aineistot on analysoitu teemoittelun avulla.

Tulosten mukaan suurimpana työhön paluun haasteena työntekijät kokevat sen, etteivät saa riittävästä tukea työnantajalta, käytännössä esimieheltä. Myös työnantajan vastauksissa tunnistetaan tämä ongelma. Työnantajat selittävät esimiesten vähäistä tukea mm. tiukoilla tulostavoitteilla ja tehokkuusvaateilla sekä osa-aikaisen työn järjestämisen hankaluudella.

Toisena työhön paluuta hankaloittavana tekijänä sekä työntekijät että työnantajat kokevat sen, että pitkään jatkunut sairastaminen vaikuttaa mielialaan ja fyysinen oireilu saattaa muuttua psyykkiseksi. Siksi yksi ratkaiseva tekijä ammatillisen kuntoutuksen onnistumisen kannalta on se, että kuntoutujalle löydetään uusi, työkyvyn kannalta sopiva työ riittävän nopeasti, jotta työhön paluun kynnyks ei nouse liikaa.

Kokonaisuudessaan työnantajat näkevät työhön paluun ratkaisevat tekijät hyvin samanlaisina kuin työntekijät. Kummatkin korostavat esimiesten ja työpaikan asenteita, työntekijän omaa motivaatiota ja toimivien yhteistyökuvioiden merkitystä. Lisäksi työnantajatahon vastauksissa nostetaan esiin diagnoosien merkitys: mielenterveyskuntoutujan työhön paluun tukeminen on työnantajien mukaan selvästi haasteellisempaa kuin esimerkiksi tuki- ja liikuntaelinsairauksista toipuvan kuntoutujan.

Ratkaisuna kuntoutusprosessissa ilmenneisiin ongelmiin työnantajat korostavat ennen kaikkea työkykyä tukevien mallien käyttöönottamista ja jalkauttamista sekä niihin sitouttamista.

Toisena ratkaisuna työnantajat korostavat ammatilliseen kuntoutukseen liittyvää koulutusta, tiedotusta ja kustannuksista viestimistä. Kolmantena ratkaisukeinona korostetaan henkilöstöhallinnon mukaan ottamista prosessiin.

23 Rahapelaamisen sosiologia

Koordinaattori: Johanna Järvinen-Tassopoulos (Terveys- ja hyvinvoinnin laitos, johanna.jarvinen-tassopoulos@thl.fi)

Torstai 22.3. klo 15-18

Sali: Lilla Auditoriet (Åbo Akademi, Asa)

Vuosikymmeniä sitten uhkapelaamiseen suhtauduttiin Suomessa moraalisenä väärintekona ja jopa syntinä, jolla oli sosiaalisia, taloudellisia ja juridisia seurauksia. Myöhemmin riippuvuus alkoi dominoida ongelmallista rahapelaamista koskevaa diskurssia ja vähitellen synnistä tuli sairaus. Kuka olisikaan uskonut, että jonain päivänä pelaamalla rahasta voisi ansaita elantonsa ja kuulua harvojen ja valikoituneiden ammattilaisten eliittiin?

Työryhmässä on tarkoitus pohtia rahapelaamiseen, rahapelitoimintaan ja – politiikkaan liittyviä odottamattomia seurauksia, ilmiöiden muutoksia ja käsitteiden tarkennuksia. Rahapelaaminen tuottaa sekä hyötyjä että haittoja yhteiskunnalle. Kansalaisten suhtautuminen raha- ja ongelmapelaamiseen riippuu vallitsevista arvoista ja asenteista. Oliko nettipokeri sittenkin pelkkä globaali mediailmiö? Loppuiko suomalaisten nuorten rahapelaaminen uuteen ikärajaan? Minkälaisia ovat sosiaalisen median rahapelit ja minkälaisia uusia piirteitä ja houkutusia niihin liittyy? Mikä järjestelmä voisi olla suomalaisen yksinoikeusjärjestelmän odottamaton seuraus? Kuinka selkeä ilmiö on ongelmapelaaminen, jos huomioi rahapelaajien iän, sukupuolen ja ammatin ohella yhteiskuntaluokan?

Työryhmään ovat tervetulleita niin tutkijat kuin opiskelijat kertomaan tekeillä olevista tutkimuksistaan ja keskustelemaan näkemyksistään rahapelaamisen merkityksistä nyky-yhteiskunnassa.

Olli Sotamaa – Arjen fantasiaa: fantasialiigat faniuden, strategian ja rahapelaamisen risteyksessä

Tampereen yliopisto

Fantasiaurheilulla viitataan Internetissä pelattaviin fantasialiigoihin, joissa osallistujat rakentavat oman kuvitteellisen joukkueensa jonkin tunnetun urheilusarjan urheilijoista. Osallistujat kisaavat toisiaan vastaan fantasiajoukkuein, joiden pisteet määräytyvät viikoittain valittujen pelaajien reaali maailman suorituksien mukaan. Harrastajien pienimuotoisena puuhasteluna alkanut ilmiö on Internetin arkipäiväistymisen myötä nopeasti kasvanut määrittämään kymmenien miljoonien pelaajien arkea. Omassa tutkimuksessani olen keskittynyt luotaamaan fantasiamanagerien arkisia motivaatioita, käytäntöjä ja tarinoita. Keskiössä ovat Englannin Valioliigaan perustuvan Fantasy Premier Leaguen pelaajat. Kaudella 2012-2013 peliin on luotu yli 2,5 miljoonaan joukkuetta, joista noin 20 000 on suomalaisia. Tutkimukseni empiirinen osuus perustuu kvalitatiiviseen verkkokyselyyn (n=36) ja teemahaastatteluihin (n=9).

Yli 80% tutkimukseni vastaajista ilmoitti osallistuneensa fantasialiigaan, jossa on rahapanos. Normaalisti osallistumismaksut kerätään yhteiseen pottiin, josta ne sitten jaetaan tulosten perusteella takaisin pelaajille kauden aikana / lopussa. Tältä osin fantasiaurheilu siis muistuttaa vakiintuneita rahapelaamisen muotoja. Mielenkiintoiseksi asian tekee se, että suosituimmat fantasialiigat pyörivät rahapeliyhtiöiden ja –lainsäädännön ulkopuolella. Onkin paikallaan pohtia, miksi ko. pelejä ei nähdä niinkään uhkapelaamisena, vaan pikemminkin urheiluharrastamisen muotona. Valotan asiaa tarkastelemalla pelaajien itseymmärrystä määrittäviä puhumisen tapoja ja avaamalla heidän näkemyksiään fantasiaurheilun ja rahapelaamisen suhteesta. Sosiologipäivien tämänvuotinen teema, odottamattomuus, liittyy usein kiinnostavin tavoin fantasiaurheiluun. Lopputuloksen ennaltamääräämättömyys on liitetty lähtökohtaisesti lähes kaikkeen pelaamiseen. Fantasialiigojen kohdalla odottamattomuus ei rajoitu pelin lopputulokseen, vaan pelillä näyttäisi olevan ennakoimattomia seurauksia liittyen niin mediaurheilun kuluttamiseen kuin arkielämän päivittäisiin rytmeihin. Pyrin esityksessäni avaamaan näitä teemoja empiirisen aineistoni valossa. Samalla pohdin, millaisia haasteita kyseiset ilmiöt asettavat pelitutkimukselle, ja eritoten rahapelejä koskevalle teorianmuodostukselle.

Jussi Palomäki – Pokeri ja emootiot – synteesi

Aikaisemmat tutkimustuloksemme osoittavat, että pokeripelintaidon käsitteeseen liittyy sekä

teknisiä (pelistrategisia) että *emotionaalisia* (emootioiden hallintaan liittyviä) osa-alueita. Kokemattomat pokerinpelaajat märehivät (engl. ruminare) kokeneita pelaajia todennäköisemmin tekojensa negatiivisissa seurauksissa ja tekevät matemaattisesti heikompia päätöksiä pokeripelissä. Lisäksi, kokemattomat pelaajat ovat kokeneita pelaajia *herkempiä* pokeripelin häviötilanteille: häviöt aiheuttavat kokemattomille pelaajille enemmän vahvoja negatiivisia tunteita, kuten vihaa, ahdistusta ja epäoikeudenmukaisuuden tunnetta.

Tutkimusprojektimme viimeisessä vaiheessa arvioimme Internet-pohjaisessa kokeellisessa tutkimuksessa koehenkilöiden päätöksenteon matemaattista tarkkuutta erilaisissa pokeripeliin liittyvissä päätöksentekotilanteissa/tehtävissä. Manipuloimme päätöksentekohetken *emotionaalista* ja *sosiaalista* luonnetta. Käytämme 2 x 2 koeasetelmaa: 1) Viha vs. emotionaalisesti neutraali tila – ennen pokeritehtävää, koehenkilöt lukevat ja eläytyvät joko i) vihan tunnetta aiheuttavaan tarinaan, tai ii) emotionaalisesti neutraaliin tarinaan, 2) Sosiaalinen vs. ei-sosiaalinen päätöksentekotilanne – pokeritehtävän aikana kuvan yläreunassa näytetään joko i) realistisen näköinen silmäpari, joka ”seuraa katseellaan” hiiren kursoria, tai ii) hitaasti kääntyvä tuuliviiri. Arvioimme lisäksi useita taustamuuttujia, jotka liittyvät mm. emootioiden säätelyyn, hyvinvointiin ja pokeripelikokemukseen.

Esityksessäni käyn läpi yllä esitetyn tutkimuksen alustavia tuloksia. Muodostan lisäksi synteessin emootioista ja pokeripelin päätöksenteosta pohjautuen sekä uusiin että jo julkaistuihin tutkimustuloksiimme.

Jani Kinnunen – Verkkorahapelaamisen sosiaaliset rajat

YTM, yliopistotutkija, Tampereen yliopisto, Game Research Lab

Sosiaalisella pelaamisella tarkoitetaan eri asioita. Esimerkiksi rahapelitutkimuksissa (gambling studies) sosiaalinen pelaaminen nähdään usein ongelmallisen tai patologisen pelaamisen vastakohtaksi. Toisaalta pelitutkimuksen (games studies) parissa sosiaalisella pelaamisella viitataan usein sosiaalisissa verkostoissa, kuten Facebookissa, tapahtuvaan pelaamiseen ottamatta kantaa pelaamisen ongelmallisuuteen tai ongelmattomuuteen. Molemmissa tapauksissa pelaamiseen katsotaan kuitenkin liittyvän oleellisesti sosiaalista vuorovaikutusta, joka määrittää pelaamisen nimenomaan sosiaalisesti toiminnaksi.

Viime vuosina eri pelityyppien rajat ovat hämärtyneet erityisesti verkossa. Mikä tahansa peli voi toimia rahapelinä ja toisaalta perinteisiä rahapelejä muistuttavia pelejä pelataan sivustoilla, joilla aiemmin ei ollut mitään tekemistä rahapelaamisen kanssa. Samaan aikaan peleihin liittyvä sosiaalinen vuorovaikutus on saanut uusia muotoja ja tasoja verkossa. Pelaaminen rahapelisivustoilla voi olla samalla tavalla ”sosiaalista pelaamista” kuin Facebook-pelaaminen ja toisaalta ”sosiaalinen” Facebook-pelaaminen voi muodostua ongelmalliseksi tai patologiseksi samaan tapaan kuin rahapelaaminen.

Esityksessä tarkastellaan aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella, mitä sosiaalisella pelaamisella eri yhteyksissä tarkoitetaan ja mitä yhteisiä ja erottavia tekijöitä eri määritelmillä on. Tämän perusteella pohditaan, missä pelaamisen sosiaaliset rajat kulkevat nykyisin verkkoympäristössä ja kuinka rajat määrittyvät sosiaalisen vuorovaikutuksen perusteella.

Johanna Järvinen-Tassopoulos Suomea modernisoimassa – Pelikasinotoiminnan alkumetreistä

VTT, erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, johanna.jarvinen-tassopoulos@thl.fi

Ensimmäinen kasino avattiin Helsinkiin 1990-luvun alussa laman alkaessa. Ajoitusta voisi pitää erikoisena, mutta suomalaisen pelikasinotoiminnan alkumetrit sijoittuvat aina 1950-luvulle. Pelikasinotoiminnan aikaansaanti nivoutuu suomalaisen yhteiskunnan historiaan ja heijastaa ominaisella tavallaan Suomen modernisoitumista. Suomalaisten matkailu ulkomaille ja turismi Suomeen avarsivat suomalaisten näkökulmaa maailmaan. Toisaalta kaupungistuminen muutti suomalaisten arvomaailmaa, elämäntapoja ja käsityksiä yhteiskunnasta. Kasinovuodet opettivat suomalaiset elämään vaivatta, kun taas lamavuodet pakottivat heidät muuttamaan elämäntyyliään.

Kasinon perustaminen pääkaupunkiseudulle vaati lainsäädännöllisiä muutoksia, mutta myös myönteistä poliittista ilmapiiriä. Pelikasinotoiminnasta oli olemassa vain ulkomaalaisia esimerkkejä ja se olisi lisännyt uhkapelaamista Suomessa. Suomeen suuntaaville matkailijoille haluttiin kuitenkin tarjota kansainvälisen tason elämyksiä. Itämeren risteilylaivojen kasinopelejä ja laittomia uhkapelejä maissa voidaan pitää esimerkkeinä pelikasinotoimintaa tukevista syistä. Suomalaiset olivat jo tutustuneet kasinopeleihin, joten pelikasinon oli tarkoitus mahdollistaa uhkapelaaminen laillisesti. Raha-automaattiyhdistys oli valmis lisäämään kasinopelit osaksi monopolitoimintaansa.

Esityksessä kysytään, kuinka pelikasinotoiminta liittyy yhteiskunnalliseen kehitykseen. Tarkastelen, millä hyödyillä pelikasinotoimintaa pyrittiin perustelemaan, ja mitä haittoja pyrittiin ehkäisemään. Käytän aineistona rahapelitoimintaa koskevia tekstejä, lehtikirjoittelua ja tekemiäni haastatteluja. Lopuksi pohdin, onko Suomi tarpeeksi moderni perustamaan toisen kasino itärajalle.

Jenni-Emilia Ronkainen – Uusi kasino – uhka vai mahdollisuus?

Tutkija, VTM, THL

Raha- ja kasinopelaamisen sallimista on Suomessa totuttu perustelemaan sillä, että pelituotot jaetaan eteenpäin hyviin tarkoituksiin. Rahapelaaminen on kuitenkin myös liiketoimintaa, jolla on myös laajempaa kansantaloudellista merkitystä. Uusien kasinoiden avaamista onkin esimerkiksi Yhdysvalloissa perusteltu viime vuosina niiden laajaksi arvioitujen positiivisten ulkoisvaikutusten vuoksi. Päättäjät puoltavat usein kasinoita, sillä niiden uskotaan luovan seudulle työpaikkoja ja kerryttävän veropohjaa. Asukkaat ovat yleensä päättäjiä skeptisempiä ja saattavat esimerkiksi pelätä kasinon tuovan mukanaan rikollisuutta ja muita negatiivisia lieveilmiöitä.

Suomessa on tähän mennessä ollut yksi, vuonna 1991 perustettu Helsingin kasino. Tilanne on kuitenkin muuttumassa, sillä Vaalimaalle, Virolahden kuntaan Venäjän rajalle, ollaan alkamassa rakentaa RAY:n toimesta Suomen toista kasinoa. Kasinon on määrä valmistua vuoteen 2015 mennessä, ja siihen kohdistuu paljon odotuksia monelta taholta. Turismin ja työpaikkojen odotetaan lisääntyvän, RAY:n tuottojen kasvavan ja uutta liiketoimintaa syntyvän alueelle.

Tämä työryhmäesitys liittyy tuoreeseen tutkimusprojektiin, jota ollaan käynnistämässä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Päihde- ja riippuvuus -osastolla. Projektissa on tarkoitus tutkia Vaalimaan kasinon perustamisprosessia, kasinon kohdistettuja ennakkoluuloja ja odotuksia sekä niiden toteutumista. Esityksessä lähdetään liikkeelle jo olemassa olevasta tutkimustiedosta kasinoiden vaikutuksista ympäristöön sekä päättäjien ja asukkaiden asenteista kasinoita kohtaan. Sen jälkeen etenen tapaus Vaalimaan ja kerron tarkemmin tutkimusasetelmasta sekä tavoitteista.

Maria Heiskanen – Rahapelien ongelmapelaaminen sosiaalityön piirissä ja rahapeliongelmaan liittyvät huono-osaisuuden ilmiöt

VTM, tohtorikoulutettava, Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto, maria.heiskanen@helsinki.fi, 0407720424

Liiallista rahapelaamista on tutkittu vasta melko vähän aikuissosiaalityön ja sosiaaliturvien näkökulmasta. Millaisia taloudellisia yhteiskunnan tukia ongelmapelaajat käyttävät ja tarvitsevat (esim. toimeentulotuki)? Miten ongelmapelaajat käyttävät rahapeliriippuvuuden hoidon lisäksi esimerkiksi sosiaalityön tai velkaneuvonnan palveluita? Tässä väitöskirjan osatutkimuksessa tarkoituksena on tutkia ongelmapelaajan näkökulmasta niitä palveluja ja tukia (poisluettuna riippuvuuden hoito), joita liiallisen rahapelaamisen kierteeseen ajautunut tarvitsee. Tarkoituksena on myös tarkastella sitä, miten yhteiskunnan palvelut kuormittuvat ongelmapelaamiseen liittyvien ilmiöiden vuoksi.

Koska rahapeliongelmiin on arvioitu kasautuvan alemmissa sosiaalisissa asemissa oleville, on tärkeää tutkia ongelmapelaamisen yhteyttä esimerkiksi työttömyyteen ja pienituloisuuteen. Kun tutkitaan ongelmapelaajien käyttämiä sosiaalitukia ja -palveluja, on myös tärkeää tietää millaisiin sosiaalisiin ongelmiin (esim. työttömyys, pienituloisuus tai päihdeongelmat) ongelmapelaaminen liittyy ja miten. Tutkimuksessa tarkastellaan siis myös niitä sosiaalisia ongelmia, joita ongelmapelaajien elämässä saattaa ilmetä.

Esitys perustuu väitöskirjani yhden artikkelin tutkimussuunnitelmaan. Artikkelissa tulen sosiaalityöntekijöiden ja ongelmapelaajien haastattelujen avulla käsittelemään sekä ongelmapelaamiseen liittyviä sosiaalisia ongelmia että ongelmapelaajan sijoittumista sosiaaliturvi- ja palvelujärjestelmään. Käsittelemässä esityksessä pääosin artikkelin teoreettisia lähtökohtia, mutta myös osittain empiriaa ongelmapelaajien haastattelujen kautta.

24 Sosiaalinen eriarvoisuus

Koordinaattorit: Jani Erola (Turun yliopisto, jani.erola@utu.fi) ja Juho Härkönen (Turun yliopisto, Tukholman yliopisto, juho.harkonen@utu.fi / juho.harkonen@sociology.su.se)

Torstai 21.3. klo 15–18

Sali: SH 471 (Publicum, 4. krs)

Työryhmässä käsitellään sosiaalista esiarvoisuutta sen empiirisesti havaittavissa olevissa muodoissa. Eriarvoisuudella tarkoitetaan tässä mitä tahansa sosiaalisen stratifikaation muotoa, joka luo systemaattista eriarvoisuutta erilaisten sosiaalisten ryhmien välille. Työryhmään toivotaan kvantitatiivisia tutkimuksia sosiaalisen eriarvoisuuden syistä ja erityisesti sen eri muotoja selittävästä mekanismeista. Ne voivat käsitellä eriarvoisuuden tavallisia ilmenemismuotoja, kuten koulutusta, luokka-asemaa ja tuloja, tai näiden erojen syntyä selittäviä prosesseja esimerkiksi perheellistymisessä ja perhetaustassa, työmarkkinoilla, terveydessä tai hyvinvointivaltion instituutioissa. Esitelmien perusteella etsitään vastausta Gerhart Lenskin esittämään sosiaalisen eriarvoisuuden peruskysymykseen: "Kuka saa mitään ja miksi?"

Outi Sirniö¹, Pekka Martikainen & Timo Kauppinen – Tulotason ylisukupolvisuus Suomessa 1987–2007

¹VTM, tohtorikoulutettava

Väestöntutkimuksen yksikkö, sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto
outi.sirnio@helsinki.fi

Tutkimus käsittelee vanhempien ja heidän lastensa tulotason yhteyttä vertaillen viittä eri kolmivuotissyntymäkohorttia sukupuolittain. Etsimme vastauksia seuraaviin kysymyksiin: 1) Tulotason ero on kasvanut Suomessa 1990-luvulta lähtien. Onko tulotason ylisukupolvisuus lisääntynyt samanaikaisesti? 2) Suomen väestön koulutustaso on noussut merkittävästi 1960-luvulta lähtien. Miten oman koulutuksen välittävä vaikutus tulojen ylisukupolvisuuteen on muuttunut yhtäaikaan koulutusekspansioon kanssa? 3) Suomen ammattirakenne on toimihenkilöistynyt 1960-luvulta lähtien. Onko vanhempien sosiaaliryhmän yhteys tulojen ylisukupolvisuuteen vaihtunut tutkitulla aikavälillä?

Aineistona käytetään Tilastokeskuksen pitkäikäistä rekisteriaineistoa, joka on 11 prosentin otos koko Suomen väestöstä vuosilta 1987–2007. Syntymäkohortit 1957–59, 1962–64, 1967–69, 1972–74 ja 1977–79 on valittu tutkimusjoukoksi (yhteensä 52 346 miestä ja 52 798 naista). Yksilöiden vanhempien ominaisuudet on mitattu heidän asuessaan kotona 11–13-vuotiaana ja henkilökohtaiset aikuisiän ominaisuudet 28–30-vuoden iässä. Analyysit toteutettiin logistisella regressioanalyysillä KHB-makron avulla, jolla mallinsimme matalimpaan ja korkeimpaan tulokymmenyksen sijoittumista.

Tulotason ylisukupolvisuudessa ei löydy tutkittujen kohorttien välillä selkeää ajallista trendiä: ylisukupolvisuuden muoto ja taso vaihtelevat hieman kohorteittain ja sukupuolittain, mutta vahvaa näyttöä esimerkiksi ylisukupolvisuuden lisääntymisestä ei löydy. Kaikissa kohorteissa korkeamman tulotason saavuttaminen suhteessa vanhempien tulotasoon on rajoittuneempaa verrattuna matalampaan tulotasoon päättämiseen. Oma koulutustaso välittää vanhempien ja lasten tulotason yhteyttä voimakkaammin sijoittumisessa matalimpaan kuin korkeimpaan tulotasoon, nuoremmilla kuin vanhemmilla kohorteilla ja naisilla kuin miehillä. Sen sijaan vanhempien sosiaaliryhmän vaikutus tulojen ylisukupolvisuuteen ei ole yhtä selväpiirteinen.

Aleksi Karhula – The Overall Effect of Family Background on Homeownership during Early Life Course

Department of Social Research, University of Turku, Finland, aleksi.karhula@utu.fi

This paper considers the overall effect of family background on homeownership. The sex differences, difference between singles and couples, and the variation across the early life course (25-35-year-olds) are analyzed using Finnish register data. The methodological approach differs from previous studies on topic by applying sibling correlation models. The models allow the estimation of overall effect of the family background independent of identifying mechanisms behind these effects. The results indicate that the family background has a significant effect on the probability of homeownership varying from 10 to 15 percent for the whole population. For singles the sibling correlations were significantly higher than for couples (around 0.21 and 0.13 respectively). Single men seem to have higher correlation than single women, but for couples no difference was found. Findings suggest that the effects of family background on homeownership are a relevant field of research as the sibling correlations were on level of those measured for income and especially high for singles.

Riitta Hanifi – Osallistuminen ja eriarvoisuus

Tutkija, Tilastokeskus, riitta.hanifi@tilastokeskus.fi

Tässä esityksessä tarkastellaan vapaaehtoistyöhön osallistumista, toiseen kotitalouteen kohdistuvaa epävirallista auttamista ja luottamusta sekä niissä tapahtuneita muutoksia osana sosiaalista pääomaa. Aineistona käytetään Tilastokeskuksessa tehtävää ajankäyttötutkimusta.

Vapaaehtoistyö on osa kansalaisyhteiskuntaa (Yeung 2002, 12). Kyseessä on palkaton ja pakottamaton toiminta, jota tehdään toisten ihmisten ja yhteisön hyväksi. Vapaaehtoistyö on yhteiskunnallisesti hyödyllistä työtä, joka kuitenkin lasketaan tuotannollisen työn piiriin vain osittain (Pääkkönen 2010, 65). Viime vuosina vapaaehtoistyö on usein liitetty sosiaalista pääomaa käsittelevään keskusteluun. OECD:n tavassa määritellä sosiaalinen pääoma tavoitteena on ollut sosiaalisen pääoman mittaaminen.

Vaikka Suomessa näyttääkin olevan olemassa vahva yhteisöllisyyden ja sosiaalisen pääoman perusta, yhteisöllinen aktiivisuus ja sosiaalinen pääoma ei kuitenkaan jakaudu tasaisesti väestön eri ryhmien kesken. Vapaaehtoistyöhön osallistuminen on yhteydessä korkeaan sosioekonomiseen asemaan ja koulutukseen. Kuitenkin maatalousyrittäjät osallistuivat kaikkein aktiivisimmin vapaaehtoistyöhön, heillä oli eniten vastuu- ja luottamustehtäviä ja he myös luottivat erityisesti oman lähipiirinsä ihmisiin enemmän kuin muut väestöryhmät.

Sosiaalisen pääoman kasautumisesta voi havaita viitteitä myös tarkasteltaessa epävirallista, tuttujen kesken tapahtuvaa auttamista. Korkeasti koulutettujen ja ylempien toimihenkilöiden kotitaloudet saivat eniten apua, kun taas työntekijäammateissa toimivien, työttömien ja eläkkeellä olevien kotitaloudet saivat apua vähiten. Kärjistäen voidaan sanoa, että sukulaisten ja ystävien mahdollisuus auttaa on heikointa siellä missä sitä eniten tarvittaisiin, ja vahvinta siellä missä resurssit jo muutenkin ovat suurimmat. Toimiva kansalaisyhteiskunta eli järjestöjen kautta tapahtuva vapaaehtoistyö ja epävirallinen, ystävien, sukulaisten ja tuttavien kesken tapahtuva auttamistyö on tärkeää. Se kuitenkin vain täydentää hyvinvointivaltion peruspalveluita, mutta ei voi niitä korvata.

Tiina Ristikari – Köyhyyden vaikutus lasten ja nuorten hyvinvointiin Kansallinen Syntymäkohortti 1987 aineiston valossa

YTT, Tutkija, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys- yksikkö
tiina.ristikari@thl.fi, 029 524 6720

The basis for well-being is built in childhood. Risk factors for health and welfare problems stem from pre- and perinatal period, and they include genetic as well as environmental and family-related influences. Mental health, marginalisation and inequalities in health, income and other opportunities in life are interwoven. Promotion of health and preventing marginalisation and inequity are essential both at societal, family and individual levels.

The present study will investigate impact of poverty on children's well-being among the national birth cohort of 1987. Specifically, the present study investigates the influence of parental social assistance receipt on children's well-being, and compares the influence from three different age periods, early childhood (years 0-6), elementary school years (years 7-11) and adolescence (12-17). Well-being will be understood widely and measured using several health and social indicators, such as mental health diagnosis, educational achievement, use of social assistance, criminal records and teenage pregnancy/abortions.

The present study examines well-being and marginalisation using a national birth cohort, covering all births in the year 1987, more than 60 000 children. The data consists of a wide range of register

data about the members of the birth cohort as well as their parents. The data enable the investigation of protective and risk factors by gender and in different social and regional contexts.

Elina Mäenpää – Homogaminen puolisonvalinta koulutuksen ja lapsuuden perheen sosiaaliluokan mukaan Suomessa

VTM, tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos, elina.maenpaa@helsinki.fi

Yksi sosiaalisen eriarvoisuuden ja sosiaaliryhmien välisten rajojen ilmentymä sekä niiden ylläpitäjä on taipumus homogamiaan eli liiton muodostamiseen samasta sosiaalisesta ryhmästä tulevan henkilön kanssa. Homogamian on sosiologisessa kirjallisuudessa katsottu johtuvan kolmen tekijän yhteisvaikutuksesta: yksilöiden preferensseistä valita puoliso, jolla on samankaltaiset arvot, asenteet ja elämäntyyli; sosiaalisista normeista, jotka ohjaavat valitsemaan puolison saman sosiaalisen ryhmän sisältä; sekä rakenteellisista tekijöistä, eli siitä, että itsensä kaltaisia henkilöitä tapaa usein todennäköisemmin kuin muita. Sosiaalisen taustan mukaisen homogamian on ajateltu modernisaation myötä vähentyneen, kun taas itse saavutetun sosiaalisen aseman mukaisen homogamian – erityisesti koulutushomogamian – on ajateltu lisääntyneen.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää homogamiataipumusta koulutusasteen ja lapsuuden perheen sosiaaliluokan mukaan suomalaisissa liitoissa. Homogamiaa sosiaalisen taustan ja koulutuksen suhteen on vertailtu hyvin vähän Pohjoismaissa, joissa hyvinvointivaltio pyrkii tasaamaan kansalaisten välisiä sosiaalisia ja taloudellisia eroja, ja joissa sukupolvien välinen sosiaalinen liikkuvuus on suhteellisen suurta. Tarkastelen esityksessäni muun muassa seuraavia kysymyksiä: Onko Suomessa koulutushomogamia tärkeämpää kuin lapsuuden perheen sosiaaliryhmän mukainen homogamia? Onko lapsuuden perheen sosiaaliluokan mukaisella homogamialla enää juurikaan merkitystä puolisonvalinnassa? Mitkä ryhmät ovat erityisen taipuvia suosimaan puolisoa samasta ryhmästä? Koska oma koulutusaste on jossain määrin riippuvainen lapsuuden perheen sosioekonomisesta asemasta, tutkin myös, miten paljon näissä kahdessa homogamiaulottuvuudessa on päällekkäisyyttä, eli missä määrin lapsuuden perheen sosiaaliluokan mukainen homogamia on seurausta koulutushomogamiasta ja päinvastoin. Tutkimukseni aineistona on Tilastokeskuksessa muodostettu tutkimusrekisteri, joka sisältää kattavat tiedot yksilöiden solmimista liitoista – myös avoliitoista – sekä heidän puolisoistaan. Tutkin homogamiataipumuksia log-lineaarilla malleilla, jotka kontrolloivat reunajakaumien vaikutuksen havaittuihin yhteyksiin puolisoitten ominaisuuksien ristiintaulukoissa.

Jani Erola & Marika Jalovaara¹ – The Replaceables. The Inheritance of Paternal and Maternal Class in Non-Standard Families

Department of Social Research, University of Turku

¹marika.jalovaara@utu.fi, tel +358-40-587-9826

We focus on the interplay between socioeconomic family-background effects, gender, and family dynamics. Using Finnish Census Panel data, we address how children's class attainment (ISEI) is influenced by 1) maternal and paternal class attainment; 2) living in a single-parent or stepfamily, and 3) the class attainments of residential, non-residential, and step-parents. The results show that both maternal and paternal class attainment affect children's class status, but the effect size of the father's class is about double. The negative effects of living in a non-standard family are modest, and they vary with parental class, being strongest for children of high-status non-residential fathers. In socioeconomic inheritance, fathers seem to be replaceable: the influence of non-residential fathers was weak, and this was compensated by a strengthened effect of the residential mother, and

further by a strong influence of a stepfather. The total family-background influence was weaker in non-standard families than in intact ones.

25 SOSRI - Sosiaalinen rikosseuraamusalalla

Koordinaattorit: Henrik Linderborg (Rikosseuraamuslaitos, henrik.linderborg@om.fi), Tytti Lassila (Rikosseuraamuslaitos, tytti.lassila@om.fi) ja Mari Suonio (Itä-Suomen yliopisto, mari.suonio@uef.fi)

Perjantai 22.3. klo 9-11

Sali: SS4 (Calonia)

Rikosseuraamusalalla on tapahtunut viimeisien vuosien aikana paljon muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet rikoksenteekijöiden kanssa tehtävään työhön, ja keinoihin uusintarikollisuuden vähentämisessä. Sosiaalisen näkökulma on tärkeä perinteisesti juridisessa viitekehyksessä toimivassa rikosoikeudessa. Sosiaalityöllä ja sosiaalisella tuella on oma roolinsa tässä työssä, ja niitä on syytä tarkastella tieteellisen tutkimuksen kautta rikosseuraamusalan kontekstissa, koska rikosseuraamusalalla tarvitaan näkemystä rikollisuuden sosiaalisista kytkennöistä ja niihin vaikuttamisesta. Tarve sosiaalisten kytkentöjen ymmärryksen lisäämiseksi on välttämätöntä paitsi koko ajan monitahoisempien rikollisuuteen kytkeytyvien sosiaalisten ongelmien myös rangaistusten tavoitteiden rikollisuuteen ja rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttamisen luonteen vuoksi. Työryhmään pyydetään abstrakteja esimerkiksi seuraaviin kysymyksiin liittyen: Mikä on sosiaalityön rooli uusintarikollisuuden vähentämisessä? Millaisia ovat sosiaalityön viitekehys, menetelmät, kohteet ja toiminta rikosseuraamusalalla vankilatyössä ja yhdyskuntaseuraamustyössä? Mitä ovat luonteeltaan ne sosiaaliset mekanismit, joilla on myötävaikutusta rikollisen käyttäytymisen syihin ja seurauksiin? Mitä ovat sosiaalisen näkökulmasta rikollisuuden – entä rankaisun odottamattomat seuraukset?

Työryhmän vetäjät ovat toimittamassa tieteellistä kokoomateosta Risen julkaisusarjaan aiheesta ”Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla”. Työryhmään ovat tervetulleita kaikki rikosseuraamusalan tilasta ja tulevaisuudesta kiinnostuneet, jotka ovat jäsentäneet rikosseuraamusalaa ja uusintarikollisuuden vähentämistä esimerkiksi kasautuneiden, sosiaalisten ongelmien tai niihin vaikuttamaan pyrkivän sosiaalisen tuen näkökulmasta.

Harri Sarpavaara – Ystävyysuhteiden merkitykset rikoksista tuomittujen päihdeongelmaisten muutospuheessa

Dosentti, YTT Akatemiattutkija, Tampereen yliopisto

Esityksessä tarkastellaan ystävyysuhteiden merkityksiä päihdeongelmaisten rikoksenteekijöiden muutosmotivaation kannalta. Käynnissä olevassa Suomen Akatemian rahoittamassa akatemiattutkijan projektissa ”Päihdeongelmaisten motivointi muutokseen – Semioottisia näkökulmia asiakkaan ja työntekijän väliseen vuorovaikutukseen” tutkitaan vuorovaikutusta kriminaalihuollon (nyk. Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustyön) motivoivissa päihdekeskusteluissa semioottisen tutkimuksen keinoin. Projektissa pyritään tuottamaan uutta tietoa toimivan ja asiakasta motivoivan päihdehoidon perusmekanismeista. Esityksessä keskitytään tutkimuksen yhteen osa-alueeseen: asiakkaan sosiaalisiin verkostoihin, ja nostetaan tarkasteltavaksi ystävyysuhteita käsittelevä muutospuhe. Millaisia merkityksiä ystävät saavat asiakkaiden puheessa? Mitä ystävyysuhteet merkitsevät asiakkaiden muutosmotivaation suhteen? Ennakoiko

puhe ystävyys-suhteista ja niiden merkityksistä asiakkaiden myöhemmää päihteidenkäyttöä? Tutkimusaineisto koostuu 98 asiakastapaamisesta, jotka videoitiin eri puolilla Suomea sijaitsevilla kriminaalihuollon toimipisteissä vuosina 2007-2009. Tietoa asiakkaiden myöhemmästä päihteidenkäytöstä hankittiin puhelinhaastatteluin. Yleisesti ottaen näyttää siltä, että ystävyys-suhteilla on tärkeä rooli rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden päihteidenkäyttöä koskevan muutoksen ja hoidon tuloksellisuuden kannalta. Esityksessä eritellään ystävyys-suhteiden erilaisia merkityksiä aineistoesimerkkien avulla ja pohditaan näiden suhteiden merkitystä motivoivan päihdetyön käytännöille.

Raija Väisänen & Marja Väänänen-Fomin - Rikosseuraamusalan suunnitelmat aikuissosiaalityön orientaatioiden kysymyksenä

Tutkimuksessa analysoitiin, miten rikosseuraamusalan tavoitteita ja linjauksia sekä käytännön työtä ohjaavia periaatteita voidaan tarkastella sosiaalityön työorientaatioiden kannalta. Tutkimuksen empiirinen aineisto koostui rikosseuraamusalan keskeisimmistä yleisistä asiakirjoista sekä käytännön työtä ohjaavista asiakirjoista vuosilta 2005–2012. Aineisto analysoitiin teoriasidonnaista sisällönanalyysia soveltaen.

Sosiaalityössä voidaan erottaa vuorovaikutuksellisuutta, hallinnollisia toimenpiteitä ja yhteisöllistä muutostyötä korostavat työorientaatiot. Ne kiinnittyvät esimerkiksi psykodynaamisiin, psykososiaalisiin, kognitiivis-behavioraalisiin, narratiivisiin ja konstruktiivisiin teorioihin sekä systeemiteorioihin. Rikosseuraamusalan sosiaalityössä liikutaan usein näiden eri painotusten rajapinnoilla. Rikosseuraamusalalla tehdään lakisääteisiä suunnitelmia, joiden avulla pyritään vaikuttamaan rikoksentehtäjän työllistymisen parantamiseen, koulutuksen hankkimiseen ja päihdeongelman hoitamiseen ja edistämään hänen valmiuksiaan rikoksettomaan elämään. Rikosseuraamusalan sosiaalityö on marginaalisosiaalityötä ja vahvasti sidoksissa hallinnolliseen organisaatioonsa. Sosiaalityön tavoitteet ja keinot ovat alisteisia rikosseuraamusalan tavoitteille ja keinoille.

Rikosseuraamusalan sosiaalityö kohdistuu erityisesti aikuisikää elävien kysymyksiin, joten sen kiinnittäminen osaksi aikuissosiaalityötä on varsin luontevaa. Aikuissosiaalityöllä on yhä keskeisempi rooli syrjäytymisuhan alla elävien kansalaisten oikeusturvan varmistajana. Asiakkaille on yhteistä useiden erilaisten sosiaalisten ongelmien samanaikainen ilmeneminen. Sosiaalityö kohdistuu esimerkiksi asiakkaiden elämänhallintaan ja toimeentuloon, mutta myös työttömyyteen sekä päihteisiin ja riippuvuuteen liittyvät ilmiöt ovat usein työskentelyn kohteena. Viime vuosina huomio on kiinnittynyt erityisesti lastensuojelun ja aikuissosiaalityön rajapinnoilla oleviin nuoriin ja moniongelmaisiin asiakkaisiin. Sosiaalityön erilaisten orientaatioiden tunnistaminen rikosseuraamusalan asiakirjoista on asiakkaan oikeuksien toteutumisen kannalta keskeistä. Asiakkaiden oikeudet toteutuvat esimerkiksi luottamuksellisen asiakassuhteen syntymisen, tasavertaisen kohtelun sekä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän hyvän kohtaamisen kautta. Sosiaalityössä voidaan kehittää ammatillisia ja eettisiä lähtökohtia kunnioittavia työmuotoja, jotka mahdollistavat asiakkaan osallisuutta ja vahvistavat asiakaslähtöisen työskentelyn edellytyksiä. Erilaiset työorientaatiot edellyttävät sosiaalityössä monimuotoista menetelmäteoreettista osaamista, joka konkretisoituu lakisääteisten suunnitelmien määrittelemässä toiminnallisessa kokonaisuudessa.

Lähteet

Kankainen, Leila 2012. Aikuissosiaalityön haasteet. Institutionaalinen näkökulma kehittämishankkeiden kuvaamaan sosiaalityöhön. Tampere: Tampereen yliopisto.

Nummela, Tuija 2011. Asiakkaan asema ja oikeuksien toteutuminen aikuissosiaalityössä. Dissertations in social Sciences and Business Studies No 28. Publications of University of Eastern Finland.

Payne, Malcolm 2005. Modern social work theory. London: Macmillan Press.

Sipilä, Anita 2011. Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet – Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Dissertations in social Sciences and Business Studies No 28. Publications of University of Eastern Finland.

Toikko, Timo 2005. Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.

Väisänen, Raija & Hämäläinen, Juha 2008. Aikuissosiaalityö kunnan palvelujärjestelmässä. Tutkimus aikuissosiaalityön yleisestä luonteesta, tiedosta ja toiminnasta. Kaakkois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten julkaisuja A.6:2008.

Tytti Lassila – Motivaatio käsitteenä ja puheessa – merkityksellinen motivaatio muutospuheessa

Tutkimuksessa analysoitiin motivaatiota käsitteen sekä sitä, miten motivaatio ilmenee puheessa. Muutosmotivaation tarkastelu ja synnyttäminen on rikosseuraamusalalla yksi keskeisimmistä työskentelyalueista silloin, kun työssä pyritään vaikuttamiseen. Motivaatiota käsitteenä on tutkittu muutoksen näkökulmasta. Aineistosta tarkasteltiin sitä, miten asiakkaiden ja työntekijöiden puheissa motivaatio tulee esiin ja mihin huomio kiinnittyy. Aineistoa tarkasteltiin diskurssianalyysin avulla. Aineisto on kerätty työntekijän ja rikosseuraamusasiakkaan välisistä keskusteluista.

Puheessa motivaatiosta on tunnistettavissa seuraavat motivaatiodiskurssit: ongelmalähtöinen motivaatio, kokemuslähtöinen motivaatio, elämäntarinaa liitetty motivaatio, kontrolliin liittyvä motivaatio ja tulevaisuuslähtöinen motivaatio.

Motivaatio kytkeytyy myös rikosseuraamusalalla käytettäviin teorioihin. Motivaatio nähdään eri teoriaperusteissa hieman erilaisilla. Teorioiden sisältämiä motivaatiokäsityksiä on peilattu

Mari Suonio – Rangaistusteoreettinen ajattelu ja sosiaalityö

Esityksessä tarkastelen 2000-luvun penologian, erityisesti ”uuden penologian” ja sosiaalityötä suhdetta teoreettisesti. Määrittelen penologian käsitettä rangaistusteoreettisena ajatteluna, ja avaatan penologiaa käsitteenä siitä näkökulmasta, mihin muuhun kuin rankaisuun penologia tähtää ja kuinka tätä muuta rangaistuksen tehtävää teoreettisesti määritellään eri teoriasuuntauksissa (rangaistavuuden sosiologia / sosiaalitieteellinen viitekehys - erityisesti brittiläinen).

Tutkimuskysymyksenä on: mikä on sosiaalityön tietoperustan ja penologian suhde ja millaisia yhtymäkohtia niissä on erityisesti inhimillisen hyvinvoinnin käsitteen kannalta? Tarkoituksena on tarkastella kriittisesti, kuinka inhimillisen hyvinvoinnin näkökulma tulee esiin uudeksi penologiaksi määrittelyssä suuntauksessa, jossa keskiöön nousevat erityisesti riskien tarkastelu. Teoreettisena viitekehysnä sosiaalityölle tarkastelen inhimillisen toiminnan teoriaa ja sosiaalityötä erityisesti ihmisen hyvinvointiin tähtäävänä työnä (Niemelä 2004; 2008a; 2008b; 2009). Kiinnostavan näkökulmasta tekee Niemelän jaottelu well-being – well-doing – well-having hyvinvoinnin osatekijöinä. Voi jopa sanoa, että näihin hyvinvoinnin osatekijöihin perustuu sosiaalityön traditionaalinen tehtävä: perusturvan ja inhimillisen elämän takaaminen, osallisuuden edistäminen ja riittävien sosiaalisten resurssien käyttöön ottamisen mahdollistaminen.

Penologia ei pyri pelkästään selittämään rankaisua, vaan myös sitä kokonaisvaltaista inhimillisen elämän tukea, jota rikoksentehtäjä tarvitsee rangaistuksen aikana. Oletuksena on, että ajatteluissa löytyy yhtymäkohtia, vaikka tulokset ovat erilaiset.

Henrik Linderborg – Sosiaalinen kysymys rikosoikeudessa

Rikosseuraamuslaitos, henrik.linderborg@om.fi

Artikkelissa analysoidaan teoreettisen ja empiirisen tutkimuskirjallisuuden avulla sitä, millä tavalla rikosoikeus ja sen puitteissa erityisesti seuraamuskäytännöt ovat kehittyneet ns. sosiaalisen kysymyksen näkökulmasta eli miten rikollisuuden sosiaaliset yhteydet on huomioitu rikosseuraamuskäytännöissä ja niitä ohjaavassa kriminaali- ja yhteiskuntapolitiikassa ja millaisia painotuksia käytännöt tässä suhteessa saavat. Onko esimerkiksi rikollisuuden ja syrjäytyneisyyden yhteyttä lähestytty seuraamuskäytännöissä pääasiassa rangaistuksellisesti eli rikosoikeudellista repressiota painottaen vai sosiaalisen tuen näkökulmasta. Tästä lähtökohdasta tarkastellaan siis sitä, kuinka sosiaaliselle annetut rikosoikeudelliset merkitykset ovat muuttuneet yleisen ja erityisen kehityksen valossa ja millaisiksi rikosoikeuskäytännöt ovat tässä suhteessa muuttuneet.

Analyttisena kehyksenä on käytetty Leslie McAran kehittämää systeemiteoreettista mallia. Mallin avulla pyritään antamaan jäsentynyt kuvaus niistä mekanismeista, jotka vaikuttavat paikallisella ja yleisellä tasolla siihen, minkälaisen painoarvon sosiaalinen kysymys on rikosoikeuden kontekstissa eri aikoina saanut.

26 Subjektiiivinen hyvinvointi

Koordinaattorit: Antti Kouvo, Itä-Suomen yliopisto (anttikou@uef.fi) ja Arttu Saarinen, Turun yliopisto (aosaar@utu.fi)

Torstai 21.3. klo 15-18

Perjantai 22.3. klo 9-11

Sali: huone 209 (Publicum 2. krs)

Pohjoismaisessa traditiossa hyvinvointia on mitattu perinteisemmin objektiivisten tekijöiden kuten taloudellisten resurssien kautta. Subjektiiivisen hyvinvoinnin mittaaminen on kuitenkin noussut yhä tärkeämpään rooliin muun muassa elintason nousun myötä. Esimerkiksi erilaiset subjektiiivisen hyvinvoinnin tutkimukset ovat tuoneet esille, että tietyn rajan jälkeen taloudellisten resurssien eli tulojen lisäys ei enää lisää onnellisuutta. Työryhmän tavoitteena on kartoittaa, minkälaista subjektiiiviseen hyvinvointiin liittyvää tutkimusta Suomessa parhaillaan tehdään. Mukaan toivotaan niin terveystutkijoita, onnellisuustutkijoita kuin tulonjakotutkijoitakin. Tutkimukset voivat olla luonteeltaan niin määrällisiä, laadullisia kuin teoreettisiakin. Mikäli työryhmässä oikein innostutaan sosiologiseeraamaan, toivomme ryhmän toimivan ponnahduslautana pysyvämmällekin verkostomuotoiselle yhteistyölle aiheesta kiinnostuneiden kesken.

Ohjelma - torstai

Eläkkeelle siirtyminen ja subjektiiivinen taloudellinen hyvinvointi – tulomuutoksen yhteys toimeentulokokemuksiin, Liisa-Mari Palomäki

Subjektiiivisen hyvinvoinnin mittaaminen eurooppalaisessa elinolotutkimuksessa ja ajankäyttötutkimuksessa, Kaisa-Mari Okkonen & Hannu Pääkkönen

Täyden kansaneläkkeen saajien tulot ja kokemukset toimeentulosta, Ilpo Airio & Mikko Niemelä

Subjektiiivinen hyvinvointi, hyvinvointivaltio ja sosiaalinen luottamus – toimisivatko toimintavalmiudet? Antti Kouvo

Mitä on taiteilijan ”työ”? Heli Ansio

Ohjelma - perjantai

Soveltava taide ja toimijuuden tunteen mittaaminen, Taru Tähti

Työssä leipääntyminen ja työhyvinvoinnin uudet diskurssit, Lotta Harju
Turvattomuuden alueelliset tekijät. Kyselypohjainen analyysi helsinkiläisestä turvattomuudesta,
Teemu Kemppainen, Henrik Lönnqvist & Martti Tuominen
Turkulaisten ja suomalaisten onnellisuuden selitystekijöiden vertailu, Arttu Saarinen

Liisa-Maria Palomäki – Eläkkeelle siirtyminen ja subjektiivinen taloudellinen hyvinvointi – tulomuutoksen yhteys toimeentulokokemuksiin

VTM, tutkija, Eläketurvakeskus

Suomessa on 2000-luvulla tutkittu kattavasti objektiivisen taloudellisen toimeentulon muuttumista eläkkeelle siirryttäessä. Tulomuutoksen vaikutuksesta subjektiiviseen taloudelliseen hyvinvointiin ei kuitenkaan ole olemassa tietoa. Vaikuttaako muutos tuloissa myös kokemuksiin? Tuloja ja kokemuksia välittävän mekanismin luonne on toistaiseksi myös tuntematon. Kansainvälisen elämänlaatu-tutkimukseen (Quality of Life Research) nojautuvan kirjallisuuden perusteella saadaan viitteitä siitä, että kokemukset saattaisivat muodostua osana erilaisia tulovertailuja (esim. Diener 1993). Voisivatko kokemukset muodostua myös suhteessa toisten tuloihin? Entä millaisia ovat eri tavalla mitattujen tulomuutosten keskinäiset roolit? Tutkimuksessa etsitään vastauksia näihin kysymyksiin. Tutkimuksen avulla saadaan täydennettyä kuvaa eläkkeelle siirtymisen ja taloudellisen hyvinvoinnin välisestä yhteydestä. Toisena ja mahdollisesti laajemmin mielenkiintoa herättävänä asiana ovat alustavat päätelmät tuloja ja kokemuksia välittävän mekanismin sisällöstä.

Tutkimus perustuu Suomalaisten Hyvinvointi ja Palvelut (HYPA) 2004, 2006 ja 2009-kyselytutkimusten osittain rotatoiviin paneeliosioihin. Rekistereistä liitetyt tulotiedot luovat laadukkaan pohjan tutkimukselle. Aineistoa analysoidaan tilastollisten menetelmien avulla. Eläkkeelle siirtyneiden kokemuksia suhteutetaan työmarkkinoilla ja eläkkeellä olleiden ja ryhmään muu kuuluvien kokemuksiin.

Tulosten mukaan subjektiivisen taloudellisen hyvinvoinnin eli tässä tutkimuksessa toimeentulokokemusten voitiin todeta heikkenevän eläkkeelle siirtymisen yhteydessä. Toimeentulokokemusten heikkenemistä ei kuitenkaan voitu liittää objektiiviseen tulomuutokseen, vaan pikemminkin erilaisiin suhteellisen tuloaseman vertailuihin. Väestötasoinen suhteellisen tuloaseman heikkeneminen lisäsi toimeentulohankaluuksia ja viiteryhmittäisen suhteellisen tuloaseman paraneminen puolestaan heikensi toimeentulokokemuksia suhteessa työmarkkinoilla jatkaneisiin. Vaikka johtopäätelmiä tulovertailujen ja kokemusten välisestä yhteydestä on syytä tehdä varoen, päätellään tulosten osoittavan kokemusten muodostuvan osana suhteellisia tulovertailuja. Eläkkeelle siirtymisen yhteydessä vertailu tapahtuu joko suhteessa omiin aiempiin tuloihin tai yleisemmin aiemman viiteryhmän eli työmarkkinoilla jatkaneiden tuloihin.

Kaisa-Mari Okkonen & Hannu Pääkkönen – Subjektiivisen hyvinvoinnin mittaaminen eurooppalaisessa elinolotutkimuksessa ja ajankäyttötutkimuksessa

Tilastokeskus

Vuonna 2009 julkaistu Stiglitz-Sen-Fitoussi-raportti kiinnitti huomiota objektiivisten hyvinvointimittareiden riittämättömyyteen inhimillisen hyvinvoinnin mittaamisessa. Perinteinen hyvinvoinnin mittaaminen jättää huomiotta muun muassa sen, että hyvinvointi koostuu myös eirahallisista ulottuvuuksista, ja että ihmisten ja kotitalouksien resurssit eivät automaattisesti muunnu hyvinvoinniksi. Raportti peräsikin elämänlaadun mittaamisen kehittämistä perinteisten resurssimittarien rinnalle.

Tarpeet elämänlaadun eri tekijöiden mittaamiseen asettavat odotuksia myös viralliselle tilastotuotannolle. Perinteiset mittaamiskohteet - tulot, ajankäyttö, koulutus, asuminen - ovat edelleen keskeisiä, mutta niiden rinnalle kehitetään eurooppalaisessa yhteistyössä täydentäviä, subjektiivista hyvinvointia kuvaavia mittareita. Tässä esityksessä kerromme Tilastokeskuksen tuottamien eurooppalaisen tulo- ja elinolotutkimuksen (EU-SILC) ja ajankäyttötutkimuksen piirissä olevista ajankohtaisista hankkeista subjektiivisen hyvinvoinnin mittaamisen saralla.

Kansallisen tulonjakotilaston yhteydessä tehtävässä EU-SILC-tutkimuksessa on parhaillaan kerättävänä laaja patteristo koettua hyvinvointia kuvaavia mittareita. Haastattelemalla noin 10 000 kotitaloutta saadaan tietoa muun muassa tunnetiloista, luottamuksesta ja tyytyväisyydestä elämään ja sen eri puoliin. Kysymyksiä on esitetty laajalti. Ajankäyttötutkimuksissa tiedot kerätään päiväkirjoilla, joihin vastaajat kirjaavat mitä he tekivät sekä kenen seurassa ja missä he olivat. Ajankäyttöpäiväkirjoilla voidaan tutkia myös toimintojen subjektiivista puolta, kuten kuinka miellyttävä tai epämiellyttävä toiminto on.

Esityksessä kuvataan EU-SILCin tutkimusmoduulin tietosisältöä, kysymysten testaamista ja alustavia tuloksia ja ajankäyttötutkimuksissa käytettyjä subjektiivisen kokemuksen mittaamenetelmiä, ja kerrotaan sen kehiteillä olevista menetelmistä mitata hetkittäisiä tunnetiloja.

Ilpo Airio¹ & Mikko Niemelä² – Täyden kansaneläkkeen saajien tulot ja kokemukset toimeentulosta

Erikoistutkija, Kelan tutkimusosasto¹

Johtava tutkija, Kelan tutkimusosasto²

Esityksen tarkastelun kohteena on pienintä vanhuuseläketurvaa eli täyttä kansaneläkettä saavat eläkeläistaloudet. Tutkimuskohteina ovat kansaneläkeläisten taloudellinen toimeentulo, heidän subjektiiviset kokemuksensa omasta toimeentulostaan, kansaneläkeläisten sosiaaliturvan käyttö ja taloudellisten ongelmien ratkaisukeinot. Aiempi tutkimus aiheesta on keskittynyt erityisesti objektiivisesti mitattuun toimeentuloon eli kotitalouden tuloihin. Tässä esityksessä tarkastellaan tulojen ohella myös täyttä kansaneläkettä saavien koettua toimeentuloa sekä taloudellisten ongelmien ratkaisukeinoja. Aineisto perustuu vuodenvaihteessa 2010–2011 kerättyyn, täyttä kansaneläkettä saaneille kohdennettuihin kyselyihin. Kyse on siis tilanteesta ennen takuueläkkeen voimaantuloa. Aineiston keruuajankohta mahdollistaa näin ollen vertailupohjan jatkotutkimuksille siitä, miten kansaneläkeläisten kokemukset taloudellisesta ja sosiaalisesta turvasta ovat mahdollisesti muuttuneet takuueläkkeen astuttua voimaan.

Antti Kouvo – Subjektiivinen hyvinvointi, hyvinvointivaltio ja sosiaalinen luottamus – toimeentulon toimintavalmiudet?

Tutkija, Itä-Suomen yliopisto

Pohjoismaat sijoittuvat kurjasta ilmastostaan huolimatta toistuvasti kärkipaikoille mitattaessa ihmisten koettua hyvinvointia. Niin ikään kansalaisten välinen luottamus on pohjoismaisissa hyvinvointivaltioissa maailmanmestaruustasoa. Edellä mainittuja ilmiöitä tuottavien mekanismien olemuksesta on jo melko runsaasti tutkimusta, mutta systemaattista tutkimusta koetun hyvinvoinnin ja sosiaalisen luottamuksen yhteyksistä hyvinvointivaltioiden kontekstissa on suhteellisen vähän. Esityksessä hahmotellaan yhtä mahdollista näkökulmaa ilmiön ymmärtämiseen Amartya Senin ja

Martha Nussbaumin toimintavalmiusteorioiden (capabilities approach) avulla. Ajatuksia testataan empiirisesti tuoreen suomalaisen väestöä edustavan WEBE-kyselyn (N=1883) avulla.

Heli Ansio – Mitä on taiteilijan ”työ”?

Tutkija, Työterveyslaitos

Kun yhteiskunnassamme työ on taiteistunut, mitä taiteelle on tapahtunut? Näin kysytään Taideteollisen korkeakoulun julkaisemassa *Taiteistuminen*-kirjassa (2005). Samoilla linjoilla kysyn esitelmässäni: mitä taiteilijan työlle on tapahtunut? Kun muu kulttuuri ja työelämä ovat taiteistuneet, taiteilijuus on ammattimaistunut ja arkipäiväistynyt. Miten taiteilijat 2010-luvulla mieltävät työn käsitteen? Aineistonani on suomalaisille ammattitaiteilijoille – kirjailijoille, teatteritaiteilijoille ja kuvataiteilijoille – syksyllä 2012 toteutettu kysely (n=476). Kyselyssä selvitettiin taiteilijoiden työpolkuun, hyvinvointiin, terveydentilaan, työtiloihin ja sosiaaliseen ympäristöön liittyviä kysymyksiä. Tarkastelen puheenvuorossani ennen kaikkea kyselyn avovastauksia, joissa taiteilijat kertovat työnsä prosesseista. Lisäksi tarkastelen kyselyyn kirjoitettua palautetta ja reunahuomautuksia, joissa taiteilijat tulevat kuvanneeksi ymmärrystään työn käsitteestä. Puheenvuoroni sisältää näin ollen myös metodologisia havaintoja määrällistä analyysia pakenevasta laadullisesta aineksestä kyselylomakkeen sisällä.

Tarkastelen aineiston avulla, eroavatko tavat ymmärtää työtä eri alojen taiteilijoiden vastauksissa. Alustavan aineistojen luennan perusteella erityisesti kuvataiteilijoiden näkemys työstä on kahtalainen. Yhtäältä korostetaan oman työn ”tavallisuutta” suhteessa muuhun työhön. ”Normaalin työn” eetoksen korostamisen rinnalla ja aineistossa esiintyy epätavallisen työn malli – sellaisen, johon tavalliset työn diskurssit eivät ollenkaan päde. Tällaista työtä ei voi erottaa vapaa-ajasta. Se on elämäntapa ja koko identiteetti. Tätä mallia edustavissa vastauksissa ja kommentteissa taidetyötä kuvataan omalakisena järjestelmänä, jota ulkopuolisten on vaikea ymmärtää. Kirjailijoiden työn ulkoinen järjestymisen on samantapaista kuin kuvataiteilijoiden, mutta he eivät tuo vastauksissaan esiin tällaista ymmärrystä työstä yhtä usein kuin kuvataiteilijat. Miksi näin? Teatterialan työtä taas on perinteisesti tehty pääsääntöisesti palkkasuhteessa, mutta tähän rakenteeseen on tullut murtumia. Onko ymmärrys työn käsitteestä muuttumassa teatterialalla? Esitelmäni perustuu Työterveyslaitoksen tutkimushankkeeseen Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa (2012–2013). Tutkimusta rahoittaa Työsuojelurahasto.

Perjantain esitykset

Taru Tähti – Soveltava taide ja toimijuuden tunteen mittaaminen

Sibelius-Akatemia/Taideyliopisto

Toimijuuden tunne on yksi subjektiivisen hyvinvoinnin osatekijä. Ihmisen oma tuntemus siitä, missä määrin elämä kulkee hänen toivomiaan latuja ja millaisia ratkaisuja hän löytää ladun varrella vastaan tulevilla tilanteilla, vaikuttaa koettuun hyvinvointiin. Jatko-opinnoissani olen mukana kahdessa Sastamalassa 2012–13 pilotoitavassa taidelähtöisissä menetelmissä soveltavassa koulutuksessa, joissa pyritään tukemaan opiskelijoiden toimijuuden tunnetta.

Hopun palvelukeskuksessa kokoontuva Musiikkimootorit on palvelukeskuksen alueella asuville ikäihmisille tarkoitettu musiikkiryhmä, jossa pohditaan ja kokeillaan, kuinka musiikki voi olla apuna oman hyvinvoinnin tukemisessa sekä kuinka vanhainkodin asukas / palvelukeskuksen asiakas voi olla mukana talon musiikkitoiminnan ideoinnissa ja järjestämisessä. Sastamalan kulttuuri- ja sote-alan yhteistyönä suunnitellussa Kulttuurikuntouttajat-täydennyskoulutuksessa tuetaan

puolestaan sosiaali- ja terveysalalla työskenteleviä oman työotteen syventämisessä luovan ajattelun, taidelähtöisten menetelmien ja yhteisöllisten toimintamallien avulla.

Koska toimijuus on käsitteenä alakohtainen, myös toimijuuden tunteen mittaaminen suuntautuu vain siihen elämän alueeseen, jota koulutuksella pyritään tukemaan. Musiikkimoottorien osalta tämä tarkoittaa ryhmään osallistuvien musiikillista toimijuutta, Kulttuurikuntouttajien kohdalla taas toimijuuden tunnetta suhteessa omaan työotteeseen. Tietoa osallistujien tuntemuksista ja kokemuksista kerätään kyselylomakkeilla. Olennaista tietoa ovat myös kenttätyötä tekevän ohjaaja/tutkijan omat huomiot työpäiväkirjan ja videointien pohjalta: Millä tavoin osallistujat ilmentävät omaa toimijuuden tunnettaan sanoissaan ja teoissaan? Millaisia sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä toimijuuden ilmaiset saavat ryhmässä? Kuinka kyselytiedot ja ulkopuolelta tulkitsevan ohjaaja/tutkijan tulkinnat kohtaavat toisensa? Ja onko etnomusikologin edes mahdollista ymmärtää ja saada näkyville toimijuuden tunnetta jonain mitattavana? ”

Kehittäjäkoulutusprojektin tulevaisuuden tavoitteena on hahmotella, mitä alakohtainen toimijuuden tunteen mittaaminen voi kertoa taiteen merkityksestä ihmisen kokonaishyvinvoinnille.

Lotta Harju – Työssä leipääntyminen ja työhyvinvoinnin uudet diskurssit

VTM, Tutkija, Työterveyslaitos, Tohtorikoulutettava, Aalto yliopisto, Tuotantotalouden laitos

Hyvinvointi on työelämäkontekstissa usein mielletty pahoinvoinnin poissaoloksi. Subjekttiivisen hyvinvoinnin edellytykset eivät kuitenkaan vielä täyty, vaikka työntekijä ei olisikaan uupunut. Työperäinen tylsistyminen tai ”leipääntyminen” on työhyvinvoinnin harmaata aluetta ja ehkä siksikin jäänyt mediaseksikkäämmän, dramaattisemmista seurauksistaan tunnetun, loppuunpalamisen varjoon työelämä tutkimuksessa. Kuitenkin leipääntymisellä on myös negatiivisia seurauksia yksilölle ja organisaatiolle, kuten motivaation ja sitoutumisen heikentyminen sekä työn tuottavuuden lasku. Tilannesidonnainen tylsistyminen on yksilölle epämiellyttävä aliviritettyneisyyden tila, jonka ajatellaan versovan ympäristössä, jossa ei ole riittävästi mielenkiintoista tai haastavaa tekemistä. Leipääntymisessä haasteiden puute liittyy laajempaan kokemukseen siitä, että työstä uupuu merkitys tai tehtävissä ei ole mitään järkeä. Työn merkitys tekijälleen on jälkiteollisissa yhteiskunnissa muutakin kuin taloudellista toimeentuloa, ja on samalla yhteydessä subjekttiivisen hyvinvoinnin kokemukseen. Työnantajan näkökulmasta työntekijän hyvinvointi yhdistetään tuottavuuteen ja taloudellisen tehokkuuteen. Käytännössä tehokkuus ja hyvinvointi voivat olla ristiriidassa keskenään, millä voi olla odottamattomia seurauksia: tässä teoreettisessa esityksessä pohdin, missä määrin työhön leipääntyminen on tehokkuusparadigmasta kumpuava ilmiö. Tehokkuutta korostavassa työ kulttuurissa kiire on normatiivisesti hyväksyttävää, jopa statussymboli toisin kuin työssä leipääntyminen ja sen oireet, kuten netissä surffailu työaikana. Kiirettä ihannoivassa työelämädiskurssissa leipääntyminen näyttäytykin ratkaisua vaativana ongelmana. Mutta voisiko se olla ratkaisu ongelmaan? Psykoanalyttisen lähestymistavan mukaan tylsyyden ei tulisi suhtautua pyrkimällä ongelman torjumiseen, vaan pikemminkin ongelman ymmärtämiseen.

Murroksessa olevassa työ kulttuurikeskustelussa hyvinvoinnista puhutaan yhä enemmän yksilön näkökulmasta, eikä tuottavuutta ymmärretä pelkästään ajallisena työpanoksena. Samoin työelämän ”leppoistamisen” ja ”luovan joutilaisuuden” –käsitteiden voidaan ajatella merkitsevän varovaista käännettä pois kiireen ihannoinnista kohti uudenlaista suhdetta tuottavuuteen ja hyvinvointiin työelämässä. Samalla uudet diskurssit viestivät työelämän laadun uusjaosta olemalla leimallisesti

Teemu Kemppainen, Henrik Lönnqvist & Martti Tuominen – Turvattomuuden alueelliset tekijät. Kyselypohjainen analyysi helsinkiläisestä turvattomuudesta
Helsingin kaupungin tietokeskus

Turvallisuutta on tavattu pitää hyvinvoinnin keskeisenä osatekijänä (Garofalo & Laub 1979; Johansson 1979). Asuinalueen turvallisuuden kysymystä voidaan lähestyä empiirisesti rikostilastojen valossa, mutta aiheeseen voidaan perustellusti ottaa myös subjektiivisempi näkökulma. Koettu turvattomuus on nimittäin vain osin selitettävissä tilastotiedon valossa. Kysely- ja tilastotietoja yhdistämällä avautuu eräs mahdollisuus subjektiivisen hyvinvoinnin tämän osa-alueen kartoittamiseen.

Koettu turvattomuus on tutkimusaiheena tärkeä kahdesta syystä. Turvattomuuden kokemus on ensinnäkin jo itsessään todellinen kokijalleen ja koettua elämänlaatua murentava. Toiseksi, subjektiivisella voi olla hyvinkin konkreettisia seurauksia, Thomasin teoreeman mukaisesti (Karisto & Tuominen 1993). Näin on myös turvattomuuden tapauksessa. Turvattomalla alueella asuminen oletettavasti vähentää halukkuutta käyttää aluetta esimerkiksi naapurustotasoisten sosiaalisten siteiden solmimiseen ja ylläpitämiseen tai arkiliikuntaan, kuten kävelylenkkeilyyn. Tällä tavalla koetusta turvattomuudesta voi levitä negatiivisia seurausvaikutuksia muille hyvinvoinnin alueille.

Vaikka saattaisi olla houkuttelevaa lähestyä turvattomuuden kokemusta yksityisenä psyykkisenä kokemuksena, empiiriset havainnot tukevat sosiaalis-maantieteellisempää tulkintaa. Vaikka tärkeiksi tiedetyt yksilölliset tekijät vakioidaan, jää jäljelle selkeitä alueitten välisiä eroja koetussa turvattomuudessa. Tässä tutkimuksessa analysoimme koetun turvattomuuden yksilöllisiä ja aluetasoisia tekijöitä helsinkiläisiltä kerätyn tuoreen kyselyaineiston valossa.

Arttu Saarinen – Turkulaisten ja suomalaisten onnellisuuden selitystekijöiden vertailu
Yliopistonlehtori, Sosiologia, Turun yliopisto

Esityksessä kerrotaan alustavia ja ensimmäisiä yleisiä tuloksia liittyen turkulaisten onnellisuuden tutkimushankkeeseen. Hankkeessa tutkitaan turkulaisten onnellisuuden selitystekijöitä eri näkökulmista sekä verrataan tuloksia kaikkiin suomalaisiin sekä erikseen kaupunkimaisissa kunnissa asuviin. Artikkelissa käytetään Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen Alueellinen terveys ja hyvinvointi –aineistoa vuodelta 2010. Yhteensä onnellisuuskysymykseen vastasi 3965 täysi-ikäistä turkulaista. Suomea edustavaan aineistoon vastasi 2189 henkilöä. Artikkelissa käytetään kuvailevia menetelmiä ja logistista regressioanalyysia eri selittävien tekijöiden vakiointiin. Aiemman tutkimuksen perusteella päädyttiin käyttämään 18 eri muuttujaa. Selittävät muuttujat jaettiin tutkimuksessa neljään ulottuvuuteen: sosiodemografiset, taloudelliset, tilannekohtaiset ja institutionaaliset. Artikkelin tulosten mukaan jokaisesta ulottuvuudesta löytyy muuttujia jotka selittävät onnellisuutta. Onnellinen turkulainen ja suomalainen on todennäköisemmin avioliitossa tai avoliitossa asuva, kotitaloutensa tulot riittäväksi kokeva, lähimmäisenrakkautta osakseen saava, työhönsä tyytyväinen ja terveytensä hyväksi arvioiva. Erona muihin suomalaisiin on, että turkulaisten onnellisuutta selittää myös luottamus instituutioihin ja osallistuminen kolmannen sektorin toimintaan sekä työtyytyväisyys.

27 Taiteistunut tulevaisuus

Koordinaattorit: Pia Houni (Työterveyslaitos, pia.houni@ttl.fi) ja Sari Karttunen (Cupore, sari.karttunen@cupore.fi)

Torstai 21.3. klo 15-18

Perjantai 22.3. klo 9-11

Sali: Valhall D206 (Åbo Akademi, Arken)

Taiteilijoita houkutellessaan soluttautumaan yhä aktiivisemmin yhteiskunnan erilaisille sektoreille, laitoksiin ja yhteisöihin, joissa taiteella uskotaan olevan hyvää tekevää vaikutus. Yritykset pestaavat taiteilijoita edistämään työntekijöidensä hyvinvointia ja fasilitoimaan innovointiprosessejaan. Osa taiteen kentästä viljelee soveltavan käytön retoriikkaa ja uskoo löytävänsä elannon ja mielekkään työn sitä kautta, osa taiteilijoista sen sijaan näkee tehtäväkseen vain ja ainoastaan taiteen tekemisen. Millaiset asiat liikuttelevat taiteen tekemisen arkea nyt ja tulevaisuudessa? Kuka tai mikä päättää tai ohjaa taiteilijoiden työtä – kulttuuri-, koulutus-, elinkeino- vai sosiaalipolitiikka? Miten kiristynyt talous tai kestävä kehityksen periaatteet vaikuttavat tulevaisuudessa taiteelliseen työhön? Työryhmään kutsutaan ilman ammatti-, oppiala- tai koulutusrajoja erilaisia taiteeseen ja kulttuuriin liittyviä puheenvuoroja.

Aikataulu

Torstai 21.3. klo 15.00-18.00

15.00 Ryhmän avaussanat, Pia Houni ja Sari Karttunen

15.15 Raisa Foster, FT – Taide julkisena sosiologiana

15.45 Pia Houni, dos., Työterveyslaitos – Luova tyylyhteisötila epähierarkkisena ja uutta työtä rakentavana yhteisönä

16.15 Kaisa Weckström, Tilastokeskus, Kulttuuri – Taiteilijoiden sijoittuminen työelämään

16.45 Pieni tauko

17.00 Pia Feinik, kuvataiteilija, FM (Kulttuuripolitiikka), tohtoriopiskelija Aalto-yliopiston taiteen laitoksella – Taiteen soveltavan käytön keinotekoisuus

17.30 Anu Oinaala, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö (Cupore) – Näkökulmia esittävän taiteen kentän nykypäivään ja tulevaisuuteen

Perjantai 22.3 klo: 9.00–11.00

9.00 Heli Ansio, tutkija, Työterveyslaitos – Mitä on taiteilijan ”työ”?

9.30 Julius Elo, tutkijakoulutettava, TAHTO, Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu ja Tuomas Laitinen, esitystaiteilija, Todellisuuden tutkimuskeskus – Ihmisten välinen kohtaaminen osallistavassa esityksessä

10.00 Pauli Rautiainen, HT, FM, julkisoikeuden yliopisto-opettaja, Tampereen yliopisto – Oikeudellistunut kilpailupolitiikka ja yrittäjämäisesti toimiva taidemaailma

10.30 Sari Karttunen, dos., Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö (Cupore) – Taiteellisen kompetenssin hyödyntäminen yhteiskunnassa – kuvataiteilijoiden visioita tulevaisuudesta

Raisa Foster – Taide julkisena sosiologiana

FT, raisa(at)raisafoster.com

”Julkinen sosiologia tarkoittaa transformatiivista, muutokseen tähtäävää tutkimuksellista ja opinnollista toimintaa kansalaisyhteiskunnassa. Toiminnassa aktivismi yhdistyy reflektioon:

oppimisen näkökulmasta julkinen sosiologia on teoriapainotteisen käsittämisen ja toiminnassa karttuneen kokemuksellisen tiedon vuoropuhelua. Julkisessa sosiologiassa korostetaan solidaarista oppimista vertaisilta sekä oppimista aktivismina ja yhteistoimintana.” (Suoranta 2009.)

Esitelmä avaa julkisen sosiologian käsitettä taiteellisen aktivismin kautta. Se antaa käytännön esimerkin tanssi-innostamisen projektista, joka toteutettiin syksyllä 2012. Tutkijan ja 23-vuotiaan esiintyjän, Timo Karvosen, yhteisessä taiteellisessa tutkimusprosessissa syntyi *Ketjureaktio*, fyysinen ja visuaalinen näyttämöteos, joka sai ensi-iltansa 17.12.2012 Mikkelissä. Teos toteutettiin tanssi-innostamisen periaatteita noudattaen, siten että yhteistyöprosessilla sekä siinä syntyneellä teoksella ei ole vain taiteellisia vaan myös sosiaalisia, poliittisia ja eettisiä tavoitteita.

Kriittisen näkemyksen mukaan tutkimus on aina metafora *tiedosta, totuudesta ja vallasta*. 1990-luvun alusta alkaen laadullisen tutkimuksen moninaisuus on entisestään lisääntynyt. Etnografiset, ensimmäisessä persoonassa kirjoitetut, kriittiset narratiivit sekä fiktiiviset tekstit ja performanssit ovat uusia tapoja yhdistää teoreettinen ajattelu poliittiseen ja moraaliseen toimintaan. (Denzin & Lincoln 2005.)

Käsityksemme totuudesta ja tiedosta ovat historiallisesti muuttuvia: tiedon luomisen menetelmät ja niistä puhumisen tavat vaihtelevat aikakaudesta toiseen. Modernin ajan käsitystä tiedosta, tietämisestä ja tieteestä – sekä taiteesta – on kritisoitu esimerkiksi siitä, että tieto oletetaan universaaliksi. Tieteellisen objektiivisuuden ja neutraaliuden ihanteen vaarana on, että se sulkee maailmasta aina jotakin pois, esimerkiksi aistimukset, tunteet ja ruumiillisuuden. Omalla tutkimuksellani pyrin haastamaan vallalla olevia käsityksiä minuuden ja identiteetin käsitteistä sekä tiedon luonteesta sekä siitä, miten ne muokkaavat ihmisten käsitystä itsestä ja toisista. Fokuksessa on erityisesti *kehon ja liikkeen* rooli tiedon (minusta ja maailmasta) tuottamisessa, vastaanottamisessa ja tulkitsemisessä.

Pia Houni – Luova työyhteisötila epähierarkkisena ja uutta työtä rakentavina yhteisöinä

Dos., Työterveyslaitos, pia.houni(at)ttl.fi

Luovien toimialojen työkuultuurissa on tapahtunut monia toiminnallisia muutoksia viime vuosien aikana. Alojen ristikkäisyys näkyy paitsi erilaisissa hankkeissa myös työskentelynä yhteisissä fyysisissä tiloissa. Monessa eurooppalaisessa kaupungissa luovat työyhteisötilat ovat muotoutuneet osaksi kaupunkikulttuuria. Monet niistä muokkaavat kaupungin identiteettiä, ovat vuorovaikutuksellisessa suhteessa lähiasukkaiden kanssa tai tuottavat julkisesti nähtävää kertomusta kaupungin imagosta. Helsingissä tätä imagoa vahvimmin kantaa Kaapelitehdas. Orastavia merkkejä seuraten on todennäköistä, että tällaiset erilaisiin kaupunkitiloihin muodostuvat työyhteisöt tuovat taiteen tekijöitä yhä lähemmäksi ihmisten arkea samalla kun ne muokkaavat tekijöilleen uudenlaisia kytköksiä toistensa sisältöalueisiin.

Käsittelen puheenvuorossani yhtä luovaa työtilayhteisöä. Helsingin Vallilassa sijaitseva Artlab Oy on muutama vuosi sitten muodostunut työtila, jossa työskentelee noin 100 luovan alan tekijää. Tarkastelen tätä työyhteisöä sidoksissa Erving Goffmanin kehysanalyysiin ja kysyn millaisia käytäntöjä yhteisö tuottaa toimintansa ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Käytän sosiaalisen järjestyksen käsitettä toiminnan rakenteistumisen tarkastelussa. Käsitteessä sovellan mm. sukupuolijärjestyksen ja vuorovaikutusjärjestyksen teoreettisia polkuja. Luovissa työtiloissa työskenteleville jäsenille on tyypillistä sopimus epähierarkkisesta johtajuudesta. Toiminta rakennetaan yhteisesti sovittujen sääntöjen ja päämäärien perustalle. Yhteinen sitoutuminen ja

viihtyvyys ovat työn toteuttamiselle tärkeitä seikkoja (yhteinen hyvä). Luova työyhteisötila antaa mahdollisuuden tarkastella dramaturgisen sosiologian valossa kysymystä siitä, miten tämän kaltaiset yhteisöt voivat tuottaa odottamattomia seurauksia työhön, tuottavuuteen tai taiteeseen.

Puheenvuoroni liittyy osaksi Tekesin rahoittamaa tutkimushanketta Taide ja kulttuurityön johtajuus ja liminaalitulassa syntyvät innovaatiot.

Kaisa Weckström – Taiteilijoiden sijoittuminen työelämään

Tilastokeskus, Kulttuuri, kaisa.weckstrom(at)tilastokeskus.fi

Taiteilijoiden sijoittumista työelämään käsitellään Tilastokeskuksen laajan työssäkäyntitilaston valossa. Työssäkäyntitilasto on vuositilasto, joka tuottaa alueittaista tietoa väestön taloudellisesta toiminnasta ja työssäkäynnistä. Tilaston henkilöperusjoukon muodostaa maassa vuoden viimeisenä päivänä vakinaisesti asuva väestö. Tiedot perustuvat pääasiassa hallinnollisiin rekistereihin ja tilastollisiin aineistoihin. Tilaston viiteajankohta on vuoden viimeinen viikko, mutta tilasto sisältää myös kertymätietoja tilastovuoden ajalta (esim. tulotiedot, työ- ja työttömyyskuukaudet). Työssäkäyntitilasto on useista rekisteriaineistoista yhdistelemällä koottu tilasto. Aineisto käsittää työnantajittain kaikki palkansaajat ja tiedon palkansaajan ammatista, koulutuksesta, iästä ja sukupuolesta sekä toimialan, jolla työnantaja toimii. Aineisto sisältää myös muita palkansaajaa kuvaavia muuttujia, kuten työsuhteen keston, sukupuolen ja opintorekisterin tiedon suoritetuista tutkinnoista. Näin ollen se soveltuu hyvin lähteeksi tarkasteluun, jossa selvitetään kulttuurialan koulutuksen saaneiden sijoittumista työmarkkinoille.

Tarkastelen esityksessäni sitä, missä määrin taiteilijat sijoittuvat tyypilliseen koulutustaan vastaavaan työhön ja missä määrin epätyypilliseen ammattiin sekä ei-taiteellisella toimialalla toimivan työnantajan palvelukseen. Tarkastelen myös sitä, onko 2000-luvun kuluessa tapahtunut muutos taiteilijoiden sijoittumisessa työmarkkinoilla tässä suhteessa.

Pia Feinik – Taiteen soveltavan käytön keinotekoisuus?

Kuvataiteilija, FM (kulttuuripolitiikka), tohtoriopiskelija Aalto-yliopiston taiteen laitoksella

Taiteen soveltavan käytön käsite ilmestyi taidepuheeseen samanaikaisesti taiteilijoiden ylikouluttamisen ja tästä seuranneiden työllistymisongelmien keskustelun myötä. Käsite onkin nykyisin laajasti käytössä, sen alle sijoitetaan taiteilijan toiminta perinteisesti ymmärretyyn taidekentän ulkopuolella muilla toimialoilla. Tällä hetkellä taiteilijat päätyvät taiteen soveltavan käytön alueelle joko erilaisten taiteilijoiden työllistymistä tukevien hankkeiden tai elämykselliseen ohjelmatuottamiseen erikoistuneiden (taiteilija)työryhmien kautta. Yksittäisten taiteilijoiden itsenäisesti organisoima taiteen soveltavan käytön toiminta on vielä vähäistä. Taiteilijat laajentavat taiteen soveltavan käytön alueelle tavallisimmin taloudellisen toimeentulon tavoittelussa. Onko taiteen soveltava käyttö siis vain taiteilijoiden toimeentulopaineita (keinotekoisesti) lievittävä ilmiö vai onko tulevaisuuden taiteellistuminen luonnollinen kehityssuunta?

Taiteen soveltava käyttö ei ole ongelmaton, vaan siihen sisältyy monia ristiriitoja. Tavallisimmin taiteen soveltavaan käyttöön törmää taiteilijoiden tehdessä yhteistyötä erilaisten hoitolaitosten kanssa joissa taiteilijat nähdään varsinaisen hoitohenkilökunnan rinnalla eräänlaisina elämystuottajina ja virkistystyöläisinä. Onko kuvataiteilijan koulutus kuitenkaan riittävä lähtökohta hoitotyössä toimimiseen? Millä tavoin koulutettu hoitohenkilökunta suhtautuu taiteilijoihin, joiden

läsnäolon väitetään edistävän hyvinvointia? Kokevatko taiteilijat itse taiteen ja hoitotyön yhdistämisen mielekkäänä ja oman koulutuksensa tällaiseen toimintaan riittävänä?

Samalla tavoin taiteilijoiden väitetään parantavan työntekijöiden hyvinvointia työpaikoilla. Taiteilijoiden toiminta työpaikoilla onkin ollut monenkirjavaa, mutta yleisesti sitä leimaa arkirytmistä irrottautumisen tavoite ja eräänlaisen seremoniamestarin rooli, jopa narrimaisuus. Taiteilijan läsnäolo saattaakin tavoitellusti virkistää työntekijöiden mieliä, mutta taiteilijoille itselleen tilanne jossa hänet halutaan nähdä ja kokea eksentrisenä olentona, saattaa näyttäytyä ahdistavana tai jopa nöyryyttävänä.

Taiteilijoiden määrän kasvaminen työmarkkinoilla, työnkuvan pirstoutuminen ja yhä epämääräisempi kuva taiteilijan roolista ja taiteesta on johtanut tällä hetkellä käynnissä olevaan taiteilijan työnkuvan uudelleenarviointiin. Käsitys taiteilijan työ- ja ammattikuvasta sekä taiteilijuudesta ovat muutoksessa ja tässä muutoksessa taiteen soveltava käyttö ja taiteilijan moniammatillisuus ovat keskeisessä roolissa. Erot uuden ja vanhan taiteilijuuden puitteissa ovat kiinnostavia; minkälaisia muospaineita taiteilijoiden monialaisuus ja taiteen soveltava käyttö asettavat sekä taidekoulutukselle että taiteilijoiden ammatti-identiteetin kehitykselle ja minkälaisia vaikutuksia on odotettavissa taiteilijoiden työnkuvaan taiteen etäännyessä objektikeskeisyydestä palveluiden tuottamisen alueelle.

Anu Oinaala – Näkökulmia esittävän taiteen kentän nykypäivään ja tulevaisuuteen

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö (Cupore), [anu.oinaala\(at\)cupore.fi](mailto:anu.oinaala(at)cupore.fi)

Pohdin kahden eri hankkeen puitteissa esittävän taiteen kentällä työskentelevien taiteilijoiden työllistymistä, toimintaympäristöjä ja tulevaisuuden näkymiä. Ensimmäisessä, loppusuoralla olevassa hankkeessa tarkastelemme teatterin, tanssin, esitys- ja performanssitaiteen sekä sirkuksen vapaan kentän ryhmien toimintaa. Vapaan kentän ryhmällä tarkoitetaan ryhmiä, jotka eivät saa valtionosuuslainsäädännön mukaista valtionosuutta. Tutkimuskysymyksemme ovat olleet: 1. Millaiseksi suomalainen vapaa kenttä on esittävän taiteen aloilla muodostunut, 2. millaisia toimintalogiikoita sillä toimivilla ryhmillä on ja 3. mikä on vapaan kentän ryhmien esitystuotannon volyyymi.

Toisena hankkeena on teatteri-, tanssi- ja sirkusalojen osaamistarveselvitys. Osaamistarpeilla tarkoitetaan yleisesti työelämän edellyttämiä ammattitaitovaatimuksia. Selvityksessä on tarkoitus käsitellä teatteri-, tanssi- ja sirkusalojen työelämää ja sen muutostendenssejä sekä sitä, millaista ammattitaitoa alan toimijoilta tulevaisuuden työelämässä odotetaan.

Puheenvuorossani aion tuoda esiin molempien hankkeiden kautta esiin piirtyviä näkökulmia siihen, kuinka teatterin, tanssin ja sirkuksen kentillä toimitaan nyt ja tulevaisuudessa.

Heli Ansio – Mitä on taiteilijan ”työ”?

Tutkija, Työterveyslaitos

Kun yhteiskunnassamme työ on taiteistunut, mitä taiteelle on tapahtunut? Näin kysytään Taideteollisen korkeakoulun julkaisemassa *Taiteistuminen*-kirjassa (2005). Samoilla linjoilla kysyn esitelmässäni: mitä taiteilijan työlle on tapahtunut? Kun muu kulttuuri ja työelämä ovat taiteistuneet, taiteilijuus on ammattimaistunut ja arkipäiväistynyt. Miten taiteilijat 2010-luvulla mieltävät työn käsitteen? Aineistonani on suomalaisille ammattitaiteilijoille – kirjailijoille,

teatteritaiteilijoille ja kuvataiteilijoille – syksyllä 2012 toteutettu kysely (n=476). Kyselyssä selvitettiin taiteilijoiden työpolkuun, hyvinvointiin, terveydentilaan, työtiloihin ja sosiaaliseen ympäristöön liittyviä kysymyksiä. Tarkastelen puheenvuorossani ennen kaikkea kyselyn avovastauksia, joissa taiteilijat kertovat työnsä prosesseista. Lisäksi tarkastelen kyselyyn kirjoitettua palautetta ja reunahuomautuksia, joissa taiteilijat tulevat kuvanneeksi ymmärrystään työn käsitteestä. Puheenvuoroni sisältää näin ollen myös metodologisia havaintoja määrällistä analyysia pakenevasta laadullisesta aineksestä kyselylomakkeen sisällä.

Tarkastelen aineiston avulla, eroavatko tavat ymmärtää työtä eri alojen taiteilijoiden vastauksissa. Alustavan aineistojen luennan perusteella erityisesti kuvataiteilijoiden näkemys työstä on kahtalainen. Yhtäältä korostetaan oman työn ”tavallisuutta” suhteessa muuhun työhön. ”Normaalin työn” eetoksen korostamisen rinnalla ja aineistossa esiintyy epätavallisen työn malli – sellaisen, johon tavalliset työn diskurssit eivät ollenkaan päde. Tällaista työtä ei voi erottaa vapaa-ajasta. Se on elämäntapa ja koko identiteetti. Tätä mallia edustavissa vastauksissa ja kommentteissa taidetyötä kuvataan omalakisena järjestelmänä, jota ulkopuolisten on vaikea ymmärtää. Kirjailijoiden työn ulkoinen järjestymisen on samantapaista kuin kuvataiteilijoiden, mutta he eivät tuo vastauksissaan esiin tällaista ymmärrystä työstä yhtä usein kuin kuvataiteilijat. Miksi näin? Teatterialan työtä taas on perinteisesti tehty pääsääntöisesti palkkasuhteessa, mutta tähän rakenteeseen on tullut murtumia. Onko ymmärrys työn käsitteestä muuttumassa teatterialalla?

Esitelmäni perustuu Työterveyslaitoksen tutkimushankkeeseen Taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa (2012–2013). Tutkimusta rahoittaa Työsuojelurahasto.

Julius Elo¹ & Tuomas Laitinen² – Ihmisten välinen kohtaaminen osallistavassa esityksessä

¹Tutkijakoulutettava, TAHTO, Taideyliopiston Teatterikorkeakoulu

²Esitystaiteilija, Todellisuuden tutkimuskeskus

Kuinka tutkia ihmisten välistä vuorovaikutusta ja aistisuutta osallistavan esityksen avulla?

Olemme tarkastelleet ihmisten välistä kohtaamista osallistavan esityksen avulla. Olemme luoneet erilaisia esi-strukturoituja situaatioita, joissa ihmisten välinen kohtaaminen voi tapahtua. Tämän hetkessä Kehä-projektissa (2012-2013) meidän pyrkimyksenä on ollut löytää sellaisia kohtaamisen perusmuotoja, jotka olisivat jollain tavalla läsnä ihmisten välisissä kohtaamisissa, joko tietoisesti tai tiedostamatta.

Kehään valitut kohtaamistilanteet on suunniteltu herättämään vaistomaista käyttäytymistä. Vaistomaisen käyttäytymisen muodot on johdettu eläinkunnassa vallalla olevista kohtaamisen muodoista: hoivasta, valtataistelusta ja seksuaalisuudesta. Meillä kaikilla on kokemus ruokituksi tulemisesta, taisteluun joutumisesta ja pariutumisen. Nämä kokemukset ovat syvällä meissä. Ne nostavat esiin pelkoa, jännitystä, himoa ja helpotusta.

Kehä on Todellisuuden tutkimuskeskuksessa toteutettava osallistava esitys, joka pyrkii asettamaan vastakkain vaistonvaraisen käyttäytymisen ja teatterillisen tilanteen luoman keinotekoisuuden ja luoda siten osallistujille fenomenologisen koalueen ja utooppisen sosiaalisen tilan.

Presentaatio koostuu Kehä-projektin esittelystä, esitys demonstraatiosta (10 min.) ja keskustelusta.

Pauli Rautiainen – Oikeudellistunut kilpailupolitiikka ja yrittäjämäisesti toimiva taidemaailma

HT, FM, julkisoikeuden yliopisto-opettaja, Tampereen yliopisto

Sitä mukaa kun taidemaailmassa ja muualla luovilla toimialoilla siirrytään yhä vahvemmin kohti yrittäjämäisiä toimintatapoja, kilpailupolitiikka nostaa päätään. Esimerkiksi jos taiteilijoiden ja muiden luovan toimialan toimijoiden yhteenliittymät mielletään yrittäjien yhteenliittymiksi, muuttuu korporatistisen toimialan kollektiiviset neuvottelumekanismit kilpailuoikeudellisesti kielletyiksi kilpailunrajoitustoimiksi. Pohdin alustuksessani miten meidän tulisi tutkia sitä alati tiukkenevaa kuristusotetta, joka oikeudellistuneella kilpailupolitiikalla on yrittäjämäisesti toimivaan taidemaailmaan ja laajemmin luoviin toimialoihin. Alustus liittyy valmisteilla olevaan viestintämarkkinaoikeuden ja nykyaikaisen sananvapausajattelun jännitettä koskevaan tutkimushankkeeseen.

Sari Karttunen – Taiteellisen kompetenssin hyödyntäminen yhteiskunnassa – kuvataiteilijoiden visioita tulevaisuudesta

Dos., Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö (Cupore) , sari.karttunen(at)cupore.fi

Tarkastelen esityksessäni kuvataiteilijoiden käsityksiä siitä, kuinka heidän taiteellista kompetenssiaan voitaisiin hyödyntää yhteiskunnassa entistä laajemmin. Kyse on suhtautumisesta ns. taiteen soveltavaan käyttöön, joka tuli kulttuuripoliittiseen diskurssiin runsaat 10 vuotta sitten. Kuvataiteen tapauksessa puhutaan myös ”soveltavasta kuvataiteesta”. Se kattaa laajan alueen työhyvinvointihankkeista innovaatioprosessien fasilitointiin ja syrjäytymisen ehkäisystä taideterapiaan. Mukaan voidaan laskea myös esimerkiksi peliala, informaatiomuotoilu sekä ympäristösuunnittelu.

Taiteilijoille soveltavat käytöt tarjoavat yleisesti ottaen paitsi työllistymismahdollisuuksia myös uudenlaisia kontaktipintoja yhteiskuntaan. Osa taiteilijoista katsoo, että heidän näkemyksensä ja asiantuntemuksensa olisi hyödyksi miltei millä tahansa sektorilla. Taiteilijat katsovat keskeisiksi resurssieikseen soveltavilla alueilla mm. standardista poikkeavan tavan ajatella ja toimia, erityiset ongelmanratkaisutaidot sekä kyvyn saada kontakti marginaalisiin ryhmiin. Otan alustuksessani esiin myös kriittisiä näkökulmia, joiden mukaan yhteiskunta voisi hyötyä taiteesta enemmän, jos taidekasvatusta laajennettaisiin ja taide tuotaisiin ihmisten arkeen. Tällöin muutosvaatimus kohdistuu yhteiskuntaan ja taiteen vastaanottajiin pikemmin kuin taiteentekijöihin. Osa taiteilijoista suhtautuu varsin negatiivisesti puheeseen soveltavista käytöistä, koska he näkevät uhkana, että taiteilijoita aletaan pakottaa tällaiseen toimintaan riippumatta heidän halustaan tai soveltuvuudestaan. Taustalla on pelko kulttuuripolitiikan pitkälle menevästä instrumentalisoitumisesta ja julkisesti rahoitetun taidetoiminnan yhteiskunnallisen vaikuttavuuden todistamisesta toisilta kentiltä tuotujen mittarien avulla.

Esitys pohjautuu Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä -nimiseen tutkimukseen, jota Cupore (Sari Karttunen ja Kaisa Herranen) ja Työterveyslaitos (Pia Houni) ovat toteuttaneet yhteistyössä vuosina 2012–2013 Opetushallituksen rahoituksella ja Kuvataiteen koulutustoimikunnan toimeksiannosta. Tutkimus nojaa ensisijaisesti kuvataiteilijaksi ammattikorkeakouluista vuosina 2001–2010 valmistuneille tehtyyn kyselyyn. Tutkimuksen pääraportti ilmestyy Cuporen julkaisusarjassa helmi-maaliskuussa 2013, minkä jälkeen tehdään vielä pari temaattista artikkelia.

28 Terveyden sosiologia

Koordinaattori: Ossi Rahkonen (Helsingin yliopisto, ossi.rahkonen@helsinki.fi) ja Heta Moustgaard (Helsingin yliopisto, heta.moustgaard@helsinki.fi)
Torstai 21.3. klo 15-18
Sali: SEM1 (Arcanum)

Terveyssosiologian ryhmässä tarkastellaan terveyteen ja sairauteen liittyviä kysymyksiä erilaisista teoreettisista näkökulmista ja menetelmällisistä lähestymistavoista. Työryhmään ovat tervetulleita kaikenlaiset terveyteen ja sairauteen liittyvät tutkimukset, alkuvaiheessa olevat tutkimussuunnitelmat ja valmiiden tutkimusten esittelyt.

Torstai 21.3.2013 klo 15.00-18.00

15.00 Avaus

15.05 Sónia Nhantumbo-Divage (Univ Tampere Graduation School): HIV/AIDS and the emergence of health social work in Mozambique

15.20 Elina Rantanen (TY, biolääketieteen laitos): Perinnöllisyysneuvonnan ihanteiden jäljillä: onko geneettinen tieto erityistä terveystietoa

15.35 Suvi Nipuli (THL): Itselliset naiset hedelmöityshoitojen kentällä

15.50 Tauko

16.00 Hanna Tuohimaa (Laurea, Lohjan yksikkö): Yksilön vastuu ja hyvinvointi

16.15 Otto Ruokolainen, Hanna Ollila & Antero Heloma (THL): Ammattiin opiskelevien tupakoinnin taustatekijät – vertailu lukiolaisiin

16.30 Riikka Kivimäki (TaY, terveystieteiden yksikkö): Poolit pienten yritysten työterveyshuollon organisoinnissa

16.45 Tauko

17.00 Fanny Kilpi (HY, sosiaalitieteiden laitos): Sydäninfarktin insidenssin ja elinennusteen sosioekonomiset determinantit

17.15 Niina Metsä-Simola, Pekka Martikainen & Christiaan Monden (HY, sosiaalitieteiden laitos): Mielenterveyden häiriöt ja päihdeongelmat ennen asumuseroa: rekisteritutkimus suomalaisista avio- ja avopareista

17.30 Suvi Holmberg (TaY, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö): Kuolema kehyksissä – kuolema syöpään sairastumisen arjessa

17.45 Loppukeskustelu

Sónia Nhantumbo-Divage – Hiv/AIDS and the emergence of health social work in Mozambique

The University of Tampere Graduation School

Mozambique is one of the most HIV-infected countries in the Southern African region, with the infection's rate reaches 11.5%. The impact of the disease is more visible in rural areas where health facilities are non-existent and people rely to traditional medicine.

Arguing that it is crucial to go beyond the antiretroviral expansion and assure that the medicines are supplied in appropriated conditions to fulfil the everyday needs of the patient with HIV/AIDS, this paper challenges the Mozambican National System of Health to integrate within the existing structures to deliver primary care for HIV/AIDS the necessary means for health prevention and promotion. Adopting theoretical and methodological tools provided by social work to challenge the

current social and health dilemmas caused by the HIV/AIDS, the study explores constraints contributing to the negative results from health interventions delivered by the public sector to respond to the everyday needs of HIV/AIDS positive individuals. Considering that socio-cultural factors influence both services providers and clients, symbolic interactionism and phenomenographic methods are the theoretical and methodological platform to explore everyday interactions between health providers and patients seeking for public health services.

Implications for further understanding of medical social work education role in promoting the universal access to follow up services for chronic and long term diseases are discussed. The conclusion proposes areas for further research and for innovative models for primary care and support involving social work.

Elina Rantanen – Perinnöllisyysneuvonnan ihanteiden jäljillä: onko geneettinen tieto erityistä terveystietoa?

TY, Biolääketieteen laitos

Geenitestien kehittyessä yhä useampiin sairauksiin on mahdollista löytää geneettinen tausta. Geenitestin yhteydessä testatulle tarjotaan perinnöllisyysneuvontaa, jossa keskustellaan tulevasta testistä tai sen tuloksista. Perinnöllisyysneuvontaa annetaan erilaisten geenitestien yhteydessä, oli kyseessä sitten diagnostinen, ennustava, sikiödiagnostiikkaan liittyvä tai kantajatesti. Genetiikan eugeenisen historian seurauksena perinnöllisyysneuvontaan on kohdistettu lukuisia ihanteita sen ammattimaisuudesta ohjailemattomuuteen (ks. Rantanen ym. 2008). Geenitestien yleistyessä erilaisten terveyteen liittyvien tilanteiden yhteydessä on kuitenkin kiinnostavaa kysyä, miten perinnöllisyysneuvonnan ihanteet muuttuvat. Perinnöllisyysneuvonnan ihanteita tarkastelemalla voidaan tutkia geneettisen tiedon roolia sekä riskin, valinnan ja elämänsuunnitteluun liittyviä kysymyksiä.

Väitöskirjatutkimuksessani tarkastelen, minkälaisia perinnöllisyysneuvonnan ihanteet ovat ja minkälaiseksi terveystiedoksi geneettinen tieto näiden kautta määrittyy. Vastausta näihin kysymyksiin olen etsinyt analysoimalla kansainvälisiä geenitestausta koskevia ohjeistoja, kokoamalla potilasnäkökulmia aiemmista tutkimusta sekä potilashaastatteluilla. Analyysimenetelmänäni on ollut kehysanalyysi. Teen tutkimusta lääketieteellisen genetiikan ja sosiologian risteyskohdassa.

Tutkimusaineistoista muodostuu erilaisia kehyksiä, joiden kautta geneettisen tiedon rooli näyttäytyy erilaisena. Toisissa kehyksissä sen erityisyys, uhat ja elämänsuunnitteluun liittyvät kysymykset nousevat keskiöön, kun taas toisissa se näyttäytyy mihin tahansa terveystietoon rinnastettavana tietona, jossa testimenetelmää keskeisemmäksi nousee testituloksen merkitys. Geenitestien lisääntyessä geenitutkimuksen edistymisen myötä käykin koko ajan kyseenalaisemmaksi käsitellä geenitestejä ja niihin liittyvää perinnöllisyysneuvontaa yhtenä kokonaisuutena, vaikka testeihin sisältyy koko kirjo laktoosi-intoleranssin testaamisesta vakavien, kuolemaan johtavien neurologisten sairauksien testaamiseen.

Suvi Nipuli – Itselliset naiset hedelmöityshoitojen kentällä

Helsingin yliopisto & THL

Tutkimuksessa tarkastellaan yksin hedelmöityshoitoihin osallistuvien, *itsellisten naisten*, pääsyä hedelmöityshoitojen kentälle ja asemaa toimia siellä. Itsellisellä naisella tarkoitetaan naista, joka

harkitsee yksin hedelmöityshoitoihin menemistä, on käynyt, käy parhaillaan tai on saanut lapsen hoitojen tuloksena. Tutkimuksessa selvitetään miksi itselliset naiset päätyvät hankkimaan lapsen hedelmöityshoitoja apuna käyttäen ja miten naiset järjestävät elämänsä ennen hedelmöityshoitoihin hakeutumista.

Tutkimusaineisto koostuu internetin keskustelupalstaviesteistä. Keskustelupalsta toimii harkinta- ja suunnitteluvaiheessa olevien itsellisten naisten tiedonhankintakanavana ja hoidoissa käyvien vertaistukipalstana. Tutkimuksen teoreettisena viitekehysenä on Pierre Bourdieun distinktioteoria. Teorian avulla selvitetään hedelmöityshoidoissa tarvittavia pääomia ja mitkä pääoman lajit ovat hedelmöityshoitojen kentällä arvokkaita sekä miten pääomien arvottamisesta ja vaihtamisesta neuvotellaan. Aineisto analysoitiin lähiluvun keinoin käyttäen Atlas.ti-ohjelmaa.

Itselliset naiset hakeutuvat hedelmöityshoitoihin, koska he ovat yksin lapsenkaipuunsa kanssa. Myös hedelmällisen iän rajallisuus ja hedelmällisyyteen vaikuttavat sairaudet vaikuttavat hedelmöityshoitoihin hakeutumiseen. Muihin vaihtoehtoihin päästä lapsiperhekentälle liittyy juridisia ja terveydellisiä riskejä tai niitä ei koeta itselle sopiviksi. Kentälle pääseminen vaatii toimijalta riittävän määrän taloudellista, kulttuurista ja sosiaalista pääomaa. Osa toimijoista hakeutuu globaalille hedelmöityshoitojen kentälle, mikäli pääomat Suomen hedelmöityshoitojen kentällä toimimiseen eivät riitä tai globaalilla hedelmöityshoitojen kentällä koetaan olevan paremmat edellytykset menestyä.

Itsellinen äitiys ei näyttäytyä ideologisena valintana hankkia lapsi yksin ilman parisuhdetta vaan sen hetkessä elämäntilanteessa parhaana mahdollisena vaihtoehtona. Valta hedelmöityshoitojen kentällä on jakautunut epätasaisesti, mistä seuraa toimijaryhmille erilaiset mahdollisuudet hankkia lapsi ja vaikuttaa kentän sääntöihin. Kentällä eriarvostavia käytäntöjä ovat hoitoihin liittyvät yhteiskunnan korvaukset, itsellisten naisten pakko käyttää yksityisten hedelmöityshoitoklinikoiden palveluita ja psykologitapaaminen ennen hoitoja. Siirryttäessä globaalille hedelmöityshoitojen kentälle toimijoiden omistamien pääomien merkitys kasvaa ja palveluiden saatavuus eriytyy entisestään.

Hanna Tuohimaa – Yksilön vastuu ja hyvinvointi

Laurea, Lohjan yksikkö

Tutkimukseni aiheena on yksilön vastuu omasta terveydestään ja hyvinvoinnistaan erityisesti terveyden edistämisen näkökulmasta. Vastuu omasta terveydestä pelkistyy usein kysymykseksi omista valinnoista. Tupakoitsijan tai epäterveellisesti syövän ajatellaan itse valinneen tapansa ja tottumuksensa vapaaehtoisesti. Näin voisi perustella, että on kunkin yksilön vastuulla, mikäli elämäntavat johtavat sairauteen. Voidaan kuitenkin ajatella myös, ettei yksilön vastuu ole sama asia kuin syyllisyys ja vastuuseen saattaminen (Waller 2005). Toipumisen kannalta on aina eduksi, jos potilas itse aktiivisesti tekee työtä oman terveytensä eteen, ottaa vastuuta. Sen sijaan sen pohtiminen, onko yksilö tehnyt riittävästi vai kenties jopa itse aiheuttanut oman sairautensa, ei ole relevanttia. Yksilön valinnat tulee aina nähdä kontekstissaan, jolloin taustalla vaikuttavat mm. geneettiset taipumukset, kasvatus ja ympäristötekijät.

Tarkastelen tutkimuksessani eri tapoja tulkita yksilön vastuuta liittyen terveyteen ja hyvinvointiin. Esitän, että aktiivisuuden ja toimeen tarttumisen vastuullisuus on mahdollisuuksiin keskittyvä ja tulevaisuuteen tähtäävä toimintatapa (vrt. Cappelen & Norheim 2005), joka luo hyvän pohjan terveyden edistämiseksi. Yhteiskunnan tarjoamat, terveyttä edistävät palvelut voidaan nähdä keinona tukea yksilöä toimeen tarttumisessa. Jotta palveluilla voidaan motivoida ja edesauttaa oman

terveyden aktiivista ylläpitoa, palvelut on kuitenkin tuotettava kansalaislähtöisesti ja osallisuuden mahdollisuuksia tarjoten, huomioiden eri ihmisten tarpeet ja toiveet ja omalle hyvinvoinnille asetetut tavoitteet.

Otto Ruokolainen, Hanna Ollila & Antero Heloma – Ammattiin opiskelevien tupakoinnin taustatekijät – vertailu lukiolaisiin

THL

Tupakoinnin suuret terveyshaitat on osoitettu kiistattomasti. Tupakoinnin aloittaminen keskittyy nuoruuteen, joten sen haittojen ehkäisyssä kyseinen ikäkausi on tärkeässä asemassa. Tupakoinnissa on koulu-uran suhteen merkittäviä eroja. Ammattiin opiskelevien tupakoinnin yleisyys on moninkertaista verrattuna lukiolaisiin. Oppilaitoksen mukaisia tupakoinnin taustatekijöitä ei kuitenkaan ole tähän mennessä tutkittu. Tutkimuksemme ensisijaisena tarkoituksena on etsiä taustatekijöitä ammattiin opiskelevien tupakoinnin yleisyydelle ja löytää ne tekijät, jotka ovat tupakointiin vahvimmin yhteydessä. Näitä tekijöitä verrataan lukiolaisten tupakoinnin taustatekijöihin, ja katsotaan, löytyykö niissä selkeitä eroja.

Aineistona tutkimuksessa käytetään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) keräämän Kouluterveyskyselyn poikkileikkausaineistoa vuodelta 2011 (N=39532). Ammattiin opiskelevien osuus aineistossa on 48 % (n=18938). Menetelminä käytetään kii toiseen -riippumattomuustestiä ja logistista regressioanalyysia.

Ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien päivittäiseen tupakointiin olivat yhteydessä perhemuoto, vanhempien tupakointi, käytettävissä oleva rahamäärä, hampaiden harjaus ja itseraportoitu terveydentila. Taustatekijöistä vahvin yhteys tupakointiin esiintyi koetulla terveydentilalla. Tupakoinnilta suojaavia tekijöitä olivat ydinperhe, tupakoimattomat vanhemmat, nuoren vähäiset käyttörahat, suositusten mukainen hampaiden harjaus ja hyväksi koettu terveydentila. Pääosin samat taustatekijät olivat yhteydessä myös lukiolaisten tupakointiin.

Koska terveytensä huonoksi kokevien tupakointi on selvästi todennäköisempää verrattuna muihin nuoriin, tulisi tupakoinnin haittojen ehkäisyssä kiinnittää huomio terveyden kokonaisvaltaiseen edistämiseen. Toisaalta ehkäisevässä työssä tulisi painottaa myös yksityiskohtaisempien terveydellisten osa-alueiden vaikutusta subjektiiviseen terveyteen. Terveyskäyttäytyminen kasauu nuorilla, jolloin tiettyyn käyttäytymismuotoon kohdistuvat positiiviset muutokset voivat saada aikaan terveydelle edullisia vaikutuksia myös nuoren muussa terveyskäyttäytymisessä. Vaikka tupakoinnin taustatekijät ovat ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevilla ja lukiolaisilla samanlaiset, tulisi tupakoimattomuutta edistävässä työssä ottaa huomioon sosiaalisten taustojen ja koulukulttuurien erot.

Riikka Kivimäki – Poolit pienten yritysten työterveyshuollon organisoinnissa

TaY, terveystieteiden yksikkö

Itsensä työllistävien yrittäjien määrä on kasvanut viime vuosina Suomessa. Säädökset ja työehtosopimukset eivät turvaa palkkatyön tavoin itsensä työllistäjiä ja pikkuyrittäjiä. Itsenä työllistäjät minimoivat kustannuksia, työpäivät pitenevät ja tulotaso heikkenee. Tulotason heikkeneminen ei ole pikkuyrittäjän ainoa ongelma. Itsensä työllistäjät solmivat harvoin työterveys sopimuksen, jonka avulla ehkäistä ennalta sairauksia ja tukea työkyvyn ylläpitämistä. Pienyrittäjät eivät edes välttämättä tiedä, että lain mukaan jo toisen henkilön palkkaaminen yrittäjän

rinnalle velvoittaa työterveyshuollon järjestämiseen palkatulle työntekijälle. Pikkuyrittäjät kokevat työterveyshuollon vaivalloisena, kalliina, aikaa vievänä ja byrokraattisena. Kela-korvaukset ovat pienille yrityksille hankalia tehdä. Pienet yritykset eivät näe järkeväksi järjestää työterveyshuoltoa nykyisellä tavalla. Olisi tärkeää tehdä järjestelmästä mahdollisimman yksinkertainen, joka aiheuttaisi mahdollisimman vähän työtä ja kustannuksia. Myöskään työterveyshuoltopalveluja tarjoavat suuret yritykset eivät ole välttämättä olleet kiinnostuneita pienten yritysten työterveyshuoltosopimuksista, koska ne vievät paljon aikaa, mutta tuottavat vähän.

Ratkaisuksi ongelmaan on kehitetty pienten yritysten poolijärjestelmää, jonka avulla yritykset voivat ostaa yhdessä työterveyshuoltopalveluita niitä tarjoavalta yksiköltä. Onnistuneena kokeiluna poolijärjestelmä on toteutettu Kemiön saarella 2009 - 2011 FUSK –projektissa. Poolijärjestelmän mahdollistamiseksi työterveyshuoltolakia tulisi muuttaa siten, että yrittäjäyhdistykset, tilitoimistot tai osuuskunnat voisivat edustaa yrittäjistä muodostettua ryhmää työterveyshuoltosopimuksen solmimisessa sekä asioimisessa KELA:n kanssa. Tämä helpottaisi sekä yrittäjien että työterveyshuollon työtä.

Seinäjoen yliopistokeskuksessa Tampereen yliopiston ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun toteuttamassa ESR- UUMA (uusia mahdollisuuksia työkyvyn ylläpitämiseksi ja työhyvinvoinnin kehittämiseksi) -hankkeessa ennakoidaan lain muutosta pienten yritysten poolien avulla tapahtuvien työterveyshuoltosopimusten solmimiseksi rakentamalla pienten yritysten yhteistyöverkostoa eri ratkaisumallien kehittämiseksi Kuusiokuntien alueella Etelä-Pohjanmaalla.

Fanny Kilpi – Sydäninfarktin insidenssin ja elinennusteen sosioekonomiset determinantit HY, sosiaalitieteiden laitos

Tutkimukseni tarkoituksena on syventää tietoa siitä, kuinka sosiaaliset erot ilmenevät sepelvaltimotautissa, verraten miten erilaiset sosioekonomiset tekijät vaikuttavat sydäninfarktien ilmaantuvuuteen, elinennusteeseen ja kuolleisuuteen. Päättökysymyksenä on erilaisten sosioekonomisten tekijöiden merkitykset sydäninfarktin ilmaantuvuuden ja etenemisen eri vaiheissa. Lähtökohtana on hypoteesi, jonka mukaan koulutus vaikuttaa erityisesti sairauden ilmaantuvuuteen, mutta tulojen merkitys näkyy merkittävimmin elinennusteessa. Taustalla on myös sosiaaliepideemiologisen tutkimuksen keskeinen näkökulma, etteivät erilaiset sosioekonomiset indikaattorit ole keskenään vaihdettavia.

Tutkimus tehdään suomalaisella rekisteriaineistolla, joka antaa ihanteellisen mahdollisuuden vertailla useaa luotettavaa yksilötason sosioekonomisen aseman mittaria suuressa aineistossa. Keskeisinä sosioekonomisina indikaattoreina toimivat yksilön koulutus, ammattiasema ja asuntokunnan tulot sekä myös yksilön työllisyystilanne, asuntokunnan varallisuus ja omistusasuminen. Tutkimusmenetelmänä on Coxin regressioanalyysi, jossa seurataan sydäninfarktin ilmaantuvuutta, kuolleisuutta ja elinennustetta. Alustavat analyysitulokset vahvistavat oletuksen, että muuttujien vaikutukset poikkeavat toisistaan kun katsotaan sairauden eri vaiheita, sekä viittaavat myös huomattaviin sukupuolieroihin.

Niina Metsä-Simola, Pekka Martikainen & Christiaan Monden – Mielenterveyden häiriöt ja päihdeongelmat ennen asumuseroa: rekisteritutkimus suomalaisista avio- ja avopareista HY, sosiaalitieteiden laitos

Avo- tai avioliitossa olevien mielenterveys on eronneita parempi ja päihdeiden ongelmakäyttö vähäisempää. Tutkimme, miten kummankin puolison mielenterveyden häiriöt ja päihdeongelmat ennustavat pariskunnan eroriskiä viiden vuoden seurannassa.

Rekisteriotoksemme kattaa 105 046 vuoden 1997 lopussa yhdessä asuvaa, 40–64-vuotiasta pariskuntaa, joissa kummallakaan puolisoilla ei ollut vuosina 1996–1997 mielenterveyden häiriöön tai päihdeongelmaan liittyviä lääkkeitä tai sairaalahoitojaksoja. Viiden vuoden seurannassa 11 443 miehellä ja 18 256 naisella ilmeni mielenterveyden häiriöitä ja 2 010 miehellä ja 714 naisella päihdeongelmia. Pariskunnista 9 746 muutti erilleen vuosina 1998–2003. Sairastumisen ja eroriskin yhteyttä analysoitiin Coxin regressiolla.

Miehen sairastuminen mielenterveyden häiriöön nosti pariskunnan ikävakiotua eroriskiä 164 ja naisen 119 prosenttia. Molempien puolisoitten sairastuminen nosti riskiä 326 prosenttia verrattuna pariskuntiin, joissa molemmat puoliset olivat terveitä. Miehen päihdeongelma nosti riskiä 566 ja naisen 604 prosenttia, ja jos päihdeongelmia oli kummallakin puolisoilla, kohosi eroriski 716 prosenttia. Erilleen muuttamisen todennäköisyys oli erityisen suuri ensimmäiset kuusi kuukautta mielenterveyden häiriön tai päihdeongelman esiintymisen jälkeen.

Vaikka mielenterveyden häiriöt ja erityisesti niiden kasautuminen molemmille puolisoille ovat yhteydessä selvästi suurentuneeseen eroriskiin, on erilleen muuttamisen todennäköisyys vielä voimakkaammin koholla hoitoa vaatineiden päihdeongelmien jälkeen. Sekä mielenterveyden häiriöt että päihdeongelmat ovat erityisen yleisiä välittömästi ennen erilleen muuttamista. Mielenterveys- ja päihdeongelmia ehkäistäessä ja hoidettaessa olisikin syytä kiinnittää huomiota myös parisuhteeseen.

Suvi Holmberg – Kuolema kehyksissä – kuolema syöpään sairastumisen arjessa

TaY, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Esitykseni käsittelee rinta- ja eturauhassyöpään sairastuneiden henkilöiden ja heidän läheisensä tapoja kuvata ja kirjoittaa kuolemasta arjen kontekstissa. Olen kiinnostunut siitä, minkälaisia merkityksiä kuolema sairausarjessa saa. Tutkimus on osa syöpään sairastuneiden henkilöiden ja heidän läheistensä tapoja merkityksellistää sairautta ja arkielämää käsittelevää väitöskirjaa. Tutkimusaineisto koostuu rinta- ja eturauhassyöpään sairastuneiden henkilöiden sekä heidän läheistensä tuottamista teksteistä, jotka on kerätty eri foorumeilla julkaistun kirjoituspyynnön avulla vuonna 2009. Alustavan analyysin tuloksena olen nostanut aineistosta esiin erilaisia sairautteen ja kuolemaan liittyviä kulttuurisia puhetapoja (esim. syöpä uhkana, kuolema suhteessa elämään, sotaan ja lakiin liittyvät metaforat, hiljaisuus, vaikeneminen) sekä kokonaisuuksia, joihin sovelletaan kehysten (Goffman 1974; Peräkylä 1990) käsitettä. Alustavat kuolemaan liittyvät kehukset arjessa ovat: individualistinen, käytännöllinen, konkreettinen sekä sosiaalinen kehys. Työryhmäesityksessäni tarkastelen näiden kehysten sisältöjä sekä merkitystä syövän kanssa elämisen arjessa.

29 Tieto, tiede ja innovaatiot

Koordinaattorit: Ilkka Pirttilä (Työterveyslaitos, ilkka.pirttila@gmail.com) ja Ilkka Kauppinen (Jyväskylän yliopisto, ilkka.j.kauppinen@jyu.fi)
Torstai 21.3. klo 15-18

Perjantai 22.3. klo 9-11
Sali: SH368 (Publicum, 3. kerros)

Todellisuuden erilaisilla ilmiöillä - kaivosongelmista presidenttien vaaleihin - on odottamattomia seurauksia. Erilaiset tiedonmuodot - muun muassa tiede, teknologia, mediaesitykset ja innovaatiot - ovat kaikki ihmisten rationaalisia välineitä ymmärtää niin odotettuja kuin odottamattomiakin seurauksia.

Tämä ryhmä pohtii erityisesti ihmisen rationaalisen toiminnan kolmea tyyppiä tietoa, tiedettä ja innovaatiota; mutta myös muita tiedonmuotoja (ideologioista taiteellisiin esityksiin). Täten ryhmään ovat tervetulleita ensinnäkin sellaiset esitykset, jotka tarkastelevat sosiologisten silmälasien läpi sellaisia yhteiskunnallisia ilmiöitä, joissa rationaaliset ja tietoiset todellisuustulkinnat (=tieto) ovat keskeisiä. Toiseksi työryhmään toivotaan tarkasteluja, jotka liikkuvat tiedonsosiologian ja ”tiedonfilosofian” (metodologian) rajapinnoilla; kuten myös tiedonsosiologian ja muiden erityissosiologioiden rajamailla. Näin työryhmään sopivat hyvin myös tieteeseen kohdistuneet analyysit, joissa pohditaan tiedontuotannon rakenteellisessa kontekstissa tapahtuneiden muutosten vaikutuksia sille, miten erilaisia tiedonmuotoja arvotetaan ja millä tavoin tiedontuotannon vaikuttavia olosuhteita pyritään oikeuttamaan.

Kaiken kaikkiaan työryhmä haluaa kutsua kokoon tiedon tutkimuksesta kiinnostuneet sosiologit ja täten elvyttää eloon aiemmin toimineen tiedonsosiologian verkoston. Esitykset voivat olla teemaa eli erilaisia yhteiskunnallisia tietoilmiöitä puntaroivia kommenttipuheenvuoroja, tutkimusideoita, oman tutkimuksen metodologian tai tulosten esittelyjä tai tutkimusalueen ”teoriaa” pohtivia katsauksia.

Riitta-Maija Hämäläinen & Tiia Villa – Tutkimustiedon ja muun tiedon suhde liikuntapolitiikan välineenä

Terveystieteiden tutkimuskeskus, Helsinki

Tutkimustiedon ja muun tiedon käytön suhde politiikkatoimissa herättää kriittisiä ja kiisteltyjä kannanottoja. Tutkimustiedon käyttöä perusteena poliittisesti aroissa asioissa voidaan kyseenalaistaa jo ennalta päätetyissä asioissa tai tutkimustiedon käyttöä strategisena perusteena. Niin kansallisessa kuin eurooppalaisessa päätöksenteossa yhä useammin vedotaan tutkimustiedon käyttöön politiikkatoimissa. Todellista tutkimustiedon käyttöä ja vaikutusta politiikkatoimissa on vaikea todentaa.

Liikuntapolitiikassa tutkimustiedon käyttöä on tutkittu kansainvälisessä kuuden maan hankkeessa analysoimalla liikuntapolitiikan asiakirjoja, haastattelemalla päätöksentekijöitä ja diskurssianalyysillä. Tutkimustiedon käyttö liikuntapolitiikan asiakirjoissa osoittaa, että tutkimustietoa käytetään perusteluissa, mutta politiikkatoimien muissa osissa tutkimustiedon avoin käyttö ei ole ilmeistä, vaikkakin yleisesti tiedetty asia voi olla tutkimusperusteista tietoa.

Tutkimustiedon käyttöä politiikkatoimissa ja erityisesti liikuntapolitiikan laatimisessa edistävät eri toimijat eri tavoin. Tutkimustiedon tuottamiseen osallistuvien toimijoiden tunnistaminen ja tiedon arvottaminen vaikuttavat tiedon käyttöön ja hyödyntämiseen prosessissa. Liikuntapolitiikan prosessiin vaikuttavat tutkimustiedon saatavuus, ajankohtaisuus ja tutkimustiedon tarpeet ja tiedon ymmärrettävyys suhteessa käsiteltävään asiaan. Tutkimustiedon käyttö politiikkatoimissa perustuu asiantuntijoiden toimintaan ja verkostoihin prosessin aikana, joka asettaa vaatimuksia asiantuntijalle, mutta myös politiikkatoimien vastuuhenkilöille. Tutkimustiedon ajankohtaisuus,

keskeisyys ja luotettavuus ovat keskeisiä politiikkatoimien prosesseissa ja tutkimustiedon hyödyntämiselle.

Vaikka tutkimustiedon käyttöä politiikkatoimissa edistetään, liikuntapolitiikan asiakirjojen perusteella voidaan todeta, verkostojen ja epävirallisen vuorovaikutuksen olevan yksi tärkeä vaikuttamisen keino. Lisäksi viestintätaidot, media ja sähköiset tiedonhaun mahdollisuudet vaikuttavat tutkimustiedon ja muun tiedon suhteeseen liikuntaan liittyvissä politiikkatoimissa.

Ilkka Kauppinen – Avoimen innovaatiomallin paradoksit

Yhteiskuntatieteiden lehtori, Jyväskylän yliopisto

Esitelmässäni keskustelen siitä, millaisia tiedon ja tieteen sosiologian näkökulmasta mielenkiintoisia paradokseja liittyy ns. avoimeen innovaatiomalliin. Avoin innovaatiomalli ymmärretään tämän esitelmän puitteissa yritysten keskeiseksi strategiaksi, johon tukeutumalla ne pyrkivät saavuttamaan kilpailuetua globaalitaloudessa. Tätä kautta avoin innovaatiotoiminta määritellään poikkikansallisten R&D -verkostojen ominaisuudeksi. Laajimmillaan esitelmässä on kyse sen pohtimisesta, millaisia jännitteisiä piirteitä avoin innovaatiomalli tuo esiin nykyisen tietokapitalismin luonteesta.

Ilkka Pirttilä – Miten yhteiskuntatieteellinen tutkimustieto tulkitsee työelämäkokemuksia?

Erikoistutkija (Työterveyslaitos) & dosentti

Esitykseni on osa laajempaa tutkimustani *Tiede, taide ja media suomalaisten työelämäkokemuksia tulkitsemassa*. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia sitä, miten tiede, taide ja media tulkitsevat (representoivat) ja osaltaan myös tuottavat toimijoiden työelämäkokemuksia. Tutkimukseni liittyy ennen muuta keskusteluihin ”uudesta tiedon sosiologiasta”, tiedon lajeista, sosiaalisista representaatioista ja työelämä tiedosta. Esitykseni esittelee tämän tutkimuksen ensimmäisen vaiheen ensimmäistä osiota, jossa analysoin tieteensosiologian teorian ohjaamana (mm. Burawoy) harkinnanvaraisella ”lumipallomenetelmällä” kerättyä aineistoa, joka koostuu työelämän sosiaalitieteellisistä tutkimusartikkeleista ja monografioista. Teorian ohjaama tutkimus tarkoittaa tutkimusta, jossa empiiristä aineistoa ei yksinkertaisesti kerätä, vaan se tuotetaan tietoisesti ja harkitusti suhteessa teoreettisesti muotoiltuihin tutkimusongelmiin (vrt. Bourdieu).

Analyysissä selvitän ensinnäkin sitä, millaisia tieteellisiä tulkintoja eli representaatioita suomalaiset sosiaalitieteilijät (osana kansainvälistä sosiaalitieteellistä tiedeyhteisöä) esittäneet suomalaisten työelämätoimijoiden (yksilöt ja kollektiivit) kokemuksista. Toiseksi tiedonsosiologiseen näkökulmaani tukeutuen tulkitseen nämä representaatiot sosiaalisesti määräytyneiksi ja välittyneiksi eli ne syntyvät ja elävät sosiaalisella kentällä, jota kutsutaan tieteeksi. Pohdin myös hitusen näiden työelämä tulkintojen vaikutuksia. Täten en vain kuvaa niitä, vaan pyrin myös tekemään ymmärrettäväksi, miksi ne ovat sellaisia kuin ovat ja millaisiin tiedonintresseihin ja ideologioihin ne liittyvät.

Kaiken kaikkiaan esityksessäni esittelen kokonaistutkimukseni yhden eli tiedettä koskevan osanalyysini alustavia tuloksia ja vastaan lyhyesti kysymyksiin siitä, mitä, miten, miksi ja millä vaikutuksella yhteiskuntatieteellinen tutkimustieto on tulkinut suomalaisten työelämäkokemuksia 2000-luvulla.

Ilona Mettiäinen – Vuorovaikutus ja tulevaisuustiedon luominen strategisessa suunnittelussa – toimijaverkostoteoreettinen näkökulma

Tutkija, tohtorikoulutettava, ARKTIS-tohtoriohjelma ja Kestävän kehityksen tutkimusryhmä
Arktinen keskus, Lapin yliopisto, ilona.mettiainen@ulapland.fi

Mike Hulmen (2010) mukaan täydentyväkin luonnontieteellinen tieto ilmastonmuutoksesta ja sen vaikutuksista on riittämätöntä, koska ihmistoimintaan, toiseen puoleen ilmiöstä, liittyy suuria epävarmuustekijöitä. Ilmastonmuutosstrategioita laaditaan eri puolilla maailmaa muun muassa valtioiden ja maakuntien tasolla ilmastonmuutokseen liittyvän epävarmuuden vähentämiseksi. Rachel Slocumia (2002) mukaillen alueellisen ja paikallisen tason merkitys ilmastonmuutokseen sopeutumisessa on siinä, että niissä ilmastonmuutoksen kaltainen globaali ilmiö tehdään merkitykselliseksi alueelle ja sen ihmisille. Tavoitteena on, että strategioiden myötä ilmastonmuutoksen odotettuihin vaikutuksiin voitaisiin sopeutua alueella jo ennalta ja että ihmisten ja organisaatioiden toimintaa voitaisiin suunnata siten, että halutun kaltaista tulevaisuutta rakennettaisiin yhdessä. Esitykseni tarkastelee strategista suunnittelua eri toimijoiden tiedon käytön ja vaikuttavuuden näkökulmasta sekä erilaisen tiedon, erityisesti tulevaisuutta koskevien faktojen tai artefaktien muodostumista ja rakentumista suunnitteluprosesseissa. Lähestyn aihetta teoreettisen keskustelun lisäksi Lapin alueelliseen ilmastostrategiaan liittyvän casetutkimuksen kautta. Toimijaverkostoteoreettisesti tarkastelen suunnitteluprosessia käänösprosessina, joissa on luotu faktoja tai artefakteja siitä, millainen Lapista tulee ilmastonmuutoksen myötä sekä mitkä ovat keskeiset näkökohdat ilmastonmuutoksen torjumiseksi ja siihen sopeutumisiksi sekä uhkiin varautumisen että mahdollisuuksien hyödyntämisen näkökulmasta – miten ilmastonmuutos on merkityksellistetty Lapissa suunnitteluprosessin puitteissa ja millaisia faktoja tulevaisuudesta muuttuneessa ilmastossa on tuotettu. Suunnittelututkimus ja käytännön suunnittelutyö painottavat nykyään vuorovaikutteisia suunnittelumenetelmiä, joiden etuna nähdään usein osallisten tiedon saaminen mukaan suunnitteluprosesseihin ja sitä kautta paremmat ja kestävämmät suunnitteluratkaisut. Toimijaverkostoteoreettinen lähestymistapa strategiseen suunnitteluun tietointensiivisenä suunnitteluprosessina johtaa kuitenkin ajatukseen, että suunnitteluvuorovaikutuksen merkitys ei ole vain tiedon hankinnassa tai mahdollisessa yhteistoiminnallisessa oppimisessa, vaan siinä, että prosesseihin osallistuessaan erilaiset toimijat liittyvät prosessissa muodostettavaan toimijaverkostoon ja voivat liittää suunnitteluratkaisun kuten strategian tavoitteet myös omaan organisaatioonsa ja sen toimintaan.

Ilkka Vuorikuru – Uusi ja utopistinen teknologia uusien teknoutopististen liikkeiden tietorakenteena Alain Tourainen liiketutkimuksen valossa

Turun yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos/sosiologia ilkka.vuorikuru@utu.fi, 040 129 1173

Väitöskirjatutkimukseni käsittelee transhumanismi-liikettä (ks. www.humanityplus.org). Tämä 1980-luvun lopulla alkunsa saanut ja 1990-luvun aikana järjestäytynyt väljä yhteisö muodostaa monimuotoisen kattokäsitteistön erilaisille yhteisöille ja filosofioille, jotka haluavat aktiivisesti muokata ihmistä ”paremmaksi” tieteen ja teknologian keinoin. Liikkeen (tai aatteen) kannattajiksi lukeutuvia tahoja ja henkilöitä on lukuisissa maissa. Keskeinen teoreettinen lähteeni on Alain Tourainen uusia yhteiskunnallisia liikkeitä ja post-industriaalista yhteiskuntaa koskevat kirjoitukset. Ensimmäisessä artikkelissani käsitteelen tekstiaineiston avulla teknologian yhteiskunnallista roolia ja eettistä sisältöä koskevia konflikteja, joita transhumanismi pui liikkeen vastustajien kanssa. Sosiologiapäivillä aikomukseni on esitellä tämän artikkelin yhtä tiedon- ja teknologian sosiologiaan liittyvää seikkaa. Tarkastelen sitä, voiko teknologia (systeeminä, artefaktina tai tietona) muodostaa sellaisen välittävän rakenteen, jota pitkin uudenlaiset yhteiskunnalliset suhteet (social relations) voisivat syntyä ja tätä kautta aktivoida ”uusia yhteiskunnallisia liikkeitä”, Alain Tourainen

tarkoittamassa mielessä. Tarkastelussani sivuan siis Tourainen liiketutkimusta ja kyseessä on artikkelini erään elementin spekulatiivinen tarkastelu, josta toivoisin palautetta ja keskustelua.

Valtteri Vähä-Savo – Valtion tutkimuslaitosten introdusointi Suomeen

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, sosiologia, Tampereen yliopisto/ TaSTI

Sektoritutkimusjärjestelmän uudistaminen nousi Suomessa kiivaan poliittisen keskustelun aiheeksi 2000-luvun ensimmäisinä vuosina. Joidenkin sektoritutkimuslaitosten kohdalla puheet muuttuivat mittaviksi ja kiistellyiksi organisaatiouudistuksiksi ja yhä laajempia reformeja on sittemmin suunniteltu. Ei vaikuta mahdottomalta ajatukselta, että Suomessa päädyttäisiin tulevaisuudessa Tanskan mallin mukaisesti jopa luopumaan kokonaan ministeriöiden alaisista tutkimuslaitoksista. Tässä tilanteessa kiinnostavaksi tulee kysymys paitsi sektoritutkimuksen tulevaisuudesta myös sen menneisyydestä.

Sektoritutkimus on käsitteenä suhteellisen tuore, mutta valtion tutkimuslaitosten institutionaalinen historia ulottuu pitkälle 1800-luvun puolelle. Alustuksessani tarkastelen, miten tämä uusi virastotyyppi introdusoitiin Suomeen 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa. Miten uudentyypisten virastojen tarpeellisuutta perusteltiin, millaisia kiistoja niiden perustamisen ympärillä käytiin ja miten näissä keskusteluissa määrittyi suhde valtionhallinnon ja tutkimustiedon välillä? Miten jokin sellainen kuin valtion tutkimuslaitos aikanaan institutionaalisenä mallina ilmestyi keskusteluun ja lopulta tehtiin operationaaliseksi ja vakiintuneeksi osaksi valtionhallinnon institutionaalista kenttää? Nämä institutionaaliset mallit eivät olleet erityisen suomalaisia ja kansallisia ilmiöitä. Vastaavia instituutiota perustettiin ja niistä keskusteltiin useissa maissa samoihin aikoihin ja yleensä hieman aiemmin kuin Suomessa. Muiden maiden omaksumiin ratkaisuihin myös kiinnitettiin Suomessa suurta huomiota. Organisaatioiden uudistamista koskevissa pohdintoissa poikkeuksetta vedottiin ja tehtiin vertailua kansainvälisiin esimerkkeihin ja ulkomaisiin malleihin. 1800-luvun lopulla Suomessa käytyä keskustelua tieteellisen tutkimuksen ja valtionhallinnon välisestä suhteesta ja sen mahdollisista institutionalisoinnin muodoista voidaankin pitää suurelta osin ylikansallisten mallien kotouttamisena.

Tutkimukseni aineistona olen käyttänyt 1800-luvun jälkipuolella ja 1900-luvun alussa tuotettuja komiteanmietintöjä ja valtiopäiväasiakirjoja (anomusehdotukset, valiokuntamietinnöt, asetukset, ohjesäännöt ja keskustelupöytäkirjat), jotka koskevat koe- ja tutkimuslaitosten perustamista tai käsittelevät keskeisesti valtionhallinnon ja tutkimustiedon välistä suhdetta. Analyysissä tarkastelun kohteeksi olen ottanut yhtäläillä toteutuneet kuin pelkän ajatuksen tasolle jääneet ehdotukset uusiksi tutkimusvirastoiksi.

Anita Välikangas – Perustuu evidenssiin! – Mitä uuden julkisjohtamisen leviäminen voi kertoa meille tieteellisen tiedon ja julkisen sektorin reformien välisestä suhteesta?

Tohtorikoulutettava, Helsingin yliopisto, Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitos, anita.valikangas@helsinki.fi puh. +358 50 353 4135

Työssä tarkastellaan uuden julkisjohtamisen (engl. New Public Management, NPM) nousua ja vakiintumista tieteellisen tiedon muodostamisen näkökulmasta käsin. Työn tavoitteena on tarkastella eri tapoja, joilla uuden julkisjohtamisen leviämisen ja omaksumisen yhteydessä on vedottu sen tieteellisyyteen, sekä arvioida sitä, minkälainen osuus eri tahoilla ja heidän tekemillään väitteillä tieteellisyydestä on ollut uuden julkisjohtamisen pariin kuuluvien oppien leviämisessä.

Uusi julkisjohtaminen vaikutti merkittävästi tapaan, jolla julkista sektoria uudelleenjärjestettiin 1980- ja 1990-luvuilla useissa OECD-maissa. Yksi uuden julkisjohtamisen keskeisistä tavoitteista oli pienentää valtiollisen byrokratian määrää ja lopettaa julkisen sektorin jatkuva kasvu; lisäksi siinä korostettiin yksityistämisen ja kilpailun suotuisia vaikutuksia julkisella sektorilla (Pollitt & Bouckaert 2011). Seurauksena uuden julkisjohtamisen oppien omaksumisesta oli, että valtiota alettiin tarkastella enenevässä määrin sen kaltaisten asioiden kuin markkinoiden, kilpailun, asiakkaiden ja tuotosten kautta (Rhodes 1996). Käytännössä yksi seuraus opin omaksumisesta oli, että julkisen sektorin toimintaa alettiin analysoida enenevässä määrin taloudellisilla määreillä mitattavan tehokkuuden kautta (ks. Power 1999).

Työssä tarkastellaan eri näkökulmien avulla sitä, kuinka eri auktoriteetit ja instituutit vaikuttivat uuden julkisjohtamisen ominaispiirteiden syntyyn ja kehitykseen. Tätä aihetta lähestytään seuraavista näkökulmista: 1) kuinka julkisen valinnan teorian (ks. Self 1993) parissa vallinneet ideat vaikuttivat uuden julkisjohtamisen syntyyn; 2) minkälainen rooli kansainvälisillä organisaatioilla ja heidän tutkimuksillaan oli opin leviämässä; 3) mitä havaitut erot siinä tavassa, jolla eri OECD-maissa on otettu käyttöön uuteen julkisjohtamiseen liittyviä piirteitä, kertoo tieteellisen tiedon hyödynnettävyydestä julkisen sektorin reformien yhteydessä; 4) kuinka paljon erilaisten auditointi- ja arviointiraporttien voidaan sanoa lisänneen uuden julkisjohtamisen tieteellistä tukea. Yhdessä nämä eri näkökulmat kuvaavat, kuinka monitulkintaisia ja intressiristiriitoja sisältäviä kysymykset tieteellisestä todennettavuudesta ovat julkisen sektorin reformien yhteydessä.

Lähteet

- Pollitt, Christopher, and Geert Bouckaert. 2011. *Public Management Reform: A Comparative Analysis - New Public Management, Governance, and the Neo-Weberian State*. 3. painos. Oxford University Press, USA.
- Power, Michael. 1999. *The Audit Society: Rituals of Verification*. 2 Sub. Oxford University Press, USA.
- Rhodes, R A W. 1996. "The New Governance: Governing Without Government." *Political Studies* 44: 652–667.
- Self, Peter. 1993. *Government by the Market? The Politics of Public Choice*. London: Macmillan.

30 Tietojärjestelmät ja työkäytännöt (- case sosiaali- ja terveydenhuolto)

Koordinaattori: Raija Koskinen (Helsingin yliopisto, raija.koskinen@helsinki.fi)

Perjantai 22.3. klo 9-11

Huone: Matthias (Columbia)

Työryhmässä tarkastellaan tietojärjestelmien käytön vaikutuksia erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla tehtävään käytännön työhön. Työryhmässä haetaan aiheeseen liittyvien ilmiöiden ymmärtämiseksi uusia teoreettisia ja tutkimusmenetelmällisiä avauksia. Työryhmään ovat tervetulleita aiheen mukaiset tutkimussuunnitelmat ja valmiiden tutkimusten esittelyt.

Riikka Lämsä – Lääkäri työn tekijänä: perusterveydenhuollon lääkärin ajankäyttö ja työkäytännöt

VTM, Erikoistutkija, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, riikka.lamsa@thl.fi

Lääkäriin tehtäviin kuuluu erilaisten arvioiden, lausuntojen ja todistusten kirjoittaminen kansaneläkelaitokselle (KELA), kaupungin sosiaalitoimelle, asuntotoimelle, koulutoimelle ja jopa järjestöille. Erilaisten todistusten ja lausuntojen kirjoittaminen vie lääkärin työajasta ison osan, päivässä hieman yli tunnin. On arvioitu, että esimerkiksi yhden lääkelausunnon kirjoittaminen vie lääkäriltä 20 minuuttia ja vuodessa 36 terveydenhuollon lääkärin koko tehollinen vuosityöpanos kuluu pelkästään lääkelausuntoihin. Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että lääkärit pitävät paperityön määrää liiallisena, mikä voi osaltaan olla vaikuttamassa perusterveydenhuollon lääkärin työssä viihtyvyyteen ja vähentää halukkuutta hakeutua terveystyöskentelyyn.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan terveystyöskentelyä ja yksityisellä lääkäriasemalla työskentelevän perusterveydenhuollon lääkärin ajankäyttöä ja työtoimia. Erityisesti ollaan kiinnostuneita siitä, minkälaisiksi todistusten, lausuntojen ja arviointien laatimisprosessi muodostuu ja miten KELA:n korvaus- ja rahoituskäytännöt vaikuttavat lääkärin työtoimintoihin ja ajankäyttöön. Tutkimuksen aineisto kerätään havainnoinnin, haastattelujen ja kyselyn avulla. Vuosina 2013–2015 toteutettavan tutkimuksen rahoittajina ovat KELA ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimus on alkuvaiheessa ja suullisessa puheenvuorossa esittelen tutkimuksen tutkimussuunnitelmaa.

Paula Saikkonen – Tiedon tuotanto ja kunnallinen päätöksenteko, tapauksena aikuissosiaalityön vaikuttavuuden arviointi

Tutkija, Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos

Julkisuudessa on viime vuosien aikana esiintynyt vaateita lisätä julkisten palveluiden vaikuttavuutta. Näissä puheissa vaikuttavuuden sisältöä ei juuri ole määritelty. Sosiaalityössä vaikuttavuus voidaan määritellä sosiaalityön kyvyksi vastata asiakkaan tilanteesta nouseviin tarpeisiin ja asiakkaan kanssa asetettuihin tavoitteisiin. Tällöin vaikuttavuuden arvioinnilla pyritään osoittamaan, että sosiaalityöllä on saatu aikaan haluttuja muutoksia ihmisen elämässä. Toisin sanoen, sosiaalityö tulkitaan vaikuttavaksi jos se kykenee esimerkiksi vähentämään asiakkaiden huono-osaisuutta, lisäämään hyvinvointia tai muuttamaan palvelurakennetta ihmisten tarpeisiin paremmin vastaavaksi.

Tutkimussuunnitelmaan pohjautuvassa esityksessä kuvaan tiedon tuotannon tapoja aikuissosiaalityössä sekä erilaisten tapojen vaikutuksia sosiaalityön työkäytäntöihin. Keskityn siihen, miten tiedon tuotannon erilaiset tavat ilmenevät käytännön sosiaalityössä. Yhtenä oletuksena on, etteivät nykyiset asiakastietojärjestelmät tue sosiaalityön toteuttamista tai vaikuttavuuden arviointia riittävässä määrin.

Tiedon tuotanto vaikuttaa niihin kysymyksiin, joiden on mahdollista nousta kunnallisen päätöksenteon agendalle. Yhteiskunnalliset tekijät ja kuntatason päätökset vaikuttavat puolestaan suoraan sosiaalitoimen voimavaroihin ja niihin olosuhteisiin, joissa sosiaalityötä toteutetaan. Kuntapäätöksenteko myös määrittää sosiaalityön tietokäytäntöjä ja tiedon tuotantoa. Siten päätöksenteossa otetaan kantaa siihen, miten ja mitä tietoa sosiaalityöstä tai sosiaalipalveluista tuotetaan, ja miten tietoa hyödynnetään, jos sitä ylipäänsä hyödynnetään. Ilman riittävää käsitystä tiedon tuotannosta asiakastietojärjestelmät muotoutuvat helposti hallinnollisista lähtökohdista, jolloin niin sanotut generiset tekniikat jäävät helposti käyttämättä ja järjestelmien tuoma hyöty jää vajaaksi.

Tutkimus on osa laajempaa Terveyden ja Hyvinvoinnin laitoksen toteuttamaa tutkimus- ja kehittämishanketta, jossa on jo aikaisemmin testattu sähköisen lomakkeen käyttöä aikuissosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnissa osana asiakastyötä.

Katariina Warpenius – Miksi puuttuisin asiakkaan juomiseen? Vaikuttavuushallinnan kokemuksestarinta terveydenhuollossa

Päihteet ja riippuvuusosasto, THL

Yhteistyössä: Marja Holmila, Päihteet ja riippuvuusosasto (THL) ja Anne Heikkilä, Kouvolan kaupunki, Hyvinvointipalvelut

Tutkimuksessa selvitetään perus- ja erikoisterveydenhuollon päivystyshoitajien näkemyksiä tieteelliseen näyttöön perustuvien alkoholi-interventioiden toteutettavuudesta päivystyshoitajien ammattiarjessa. Tutkimuksessa on mukana kuusi perusterveydenhoidon yksikköä ja kaksi erikoissairaanhoidon yksikköä Kymenlaakson alueelta (vastusprosentti 71, N=80, 42 erikoissairaanhoidon yksikköä ja 38 perusterveydenhoitajaa). Kyselyn strukturoitujen kysymysten ja avovastausten analyysissä yhdistetään kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä. Toimeenpanon analyysiulottuvuudet ovat: kokemus, tietotaso, asenteet, kyvyt ja käytäntöjen legitimitetti. Erikoissairaanhoidoyksiköissä työskentelevät hoitajat vastustavat alkoholi-interventioiden integroimista perustyöhönsä perusterveydenhuollon hoitajia jyrkemmin. Tulokset osoittavat terveydenhuollon preventioparadoksin: Mitä useammin hoitajat kohtaavat alkoholiehtoisia asiakkaita työssään, sitä kielteisemmin he suhtautuvat alkoholi-interventioiden tekemiseen. Kaikkiaan vaikuttavuushallinta ja tieteelliseen tutkimusnäyttöön perustuvien mallien toimeenpano käytännössä kohtaa vastarintaa. Hoitajien työtä ohjaavat heidän ammatti-identiteettinsä ja kokemustietonsa hoitotyössä, ei niinkään tieteellinen vaikuttavuusnäyttö ennaltaehkäisevien menetelmien vaikuttavuudesta.

Raija Koskinen – Toiminnallisten menetelmien hyödyntäminen käytäntötutkimuksessa

VTM, työnohjaaja, STORY, sosiaalityön jatko-opiskelija, raija.koskinen@helsinki.fi

Tietojärjestelmien käyttöä sosiaalialalla koskevassa tutkimuksessa on hyödynnetty toiminnallisia menetelmiä tutkimusaineistoa kerätessä. Aineisto, johon työryhmäesitys perustuu, on koottu kansainvälisessä käytäntötutkimuksen konferenssissa 2012. Kokeilevassa työpajassa osallistujat lyhyen alustuksen pohjalta pohtivat hiljaa omia kokemuksiaan tietojärjestelmien käytöstä sosiaalialan työssä. Hiljaisuuden aikana kullakin oli mahdollisuus muovailta tarjolla olleesta muovailuvahasta haluamiaan muotoja. Yhteinen keskustelu käytiin muovailuajan jälkeen. Koko tilaisuus videoitiin osallistujien suostumuksella tutkimusaineistona käytettäväksi.

Työryhmässä esittelen lyhyesti käytettyä menetelmää, perusteita sen valintaan ja tilanteesta koottua palautetta. Esityksessä on mukana alustavaa analyysiä toiminnallisten menetelmien rajoituksista ja mahdollisuuksista käytäntötutkimuksessa.

31 Transnational and local: The social integration of immigrant communities

Coordinator: Östen Wahlbeck (SSKH, University of Helsinki, osten.wahlbeck@helsinki.fi)

Thursday March 21st, 15–18

Friday March 22nd, 9–11

Room: Luentosali, valtio-oppi (Lecture hall, Political Science, Arwidssoninkatu 2, rak. 2)

The workshop ‘Transnational and local’ explores integration of immigrants in a local context in Finland and on how these integrative aspects are related to transnationalism. It can be argued that contemporary immigrant integration processes are simultaneously both transnational and local,

rather than strictly bounded by a national Finnish context. The workshop is related to the Academy of Finland project “Transnational and local” but also invites new researchers with similar research interests. The papers relate to on-going international academic debates about social integration and transnationalism. The workshop invites papers that simultaneously discuss both the growing role of transnationalism among immigrant communities and how the processes of immigrant integration can be studied at a local level. This involves studies of the social integration of immigrant communities from a longitudinal perspective and also studies of the growing role of new European-wide policies in immigrant integration projects. The language of the workshop is English.

Preliminary workshop schedule:

Thursday March 21st, 15–18

15.00-15.15 Östen Wahlbeck – Opening and introduction

15.15-15.40 Tuomas Martikainen – The Inclusion of Islamic Organisations into Inter-Religious and Administrative Networks in Finland

15.40-16.05 Mikko Lagerspetz – Cultural autonomy of national minorities in Estonia: The erosion of a promise

16.05 Short break

16.20-16.45 Salla Tuori – To help migrants: Politics of listening in multicultural project work

16.45-17.10 Johanna Malmi – Somali diaspora, transnational communication and from placelessness to placeness in Finnish urban surrounding

17.10-17.35 Vanja La Vecchia-Mikkola – Longing to return and spaces of belonging: Iraqis' narratives in Helsinki and Rome

Friday March 22nd, 9-11

9.15 Opening

9.20-9.45 Sanna Vierimaa – Migrants’ transnational political practices through the expatriate parliament

9.45-10.10 Sanna Saksela-Bergholm – A Filipino overseas community in Finland: Imagined or real?

10.10-10.35 Päivi Harinen, Ville-Samuli Haverinen, Marko Kananen & Jussi Ronkainen – Contexts of Diaspora Citizenship: A preliminary analysis based on legislation concerning citizenship and integration policies in Finland and in the U.S.

10.35-11.00 Östen Wahlbeck - Transnational social spaces and the Finnish and Swedish migration dynamics

Tuomas Martikainen – The Inclusion of Islamic Organisations into Inter-Religious and Administrative Networks in Finland

CEREN, Swedish School of Social Science, University of Helsinki,
tuomas.martikainen@helsinki.fi

Together with rising immigration of Muslims from many countries to Finland since the turn of the 1990s, the number of Islamic organisations has grown. The paper looks at how the Islamic associations founded by the new Muslim immigrants have been included into inter-religious and administrative networks in Finland. The paper discusses three different cases: the creation of the Islamic Council of Finland (SINE), the Co-operation Forum of Religions in Finland (USKOT) and intergroup policies of the City of Turku. The paper argues that despite of interests by the Islamic organisations, the main impulse for inclusion in inter-religious and administrative networks has come from external actors as a kind of assisted social integration on an organizational level. The

paper also discusses to what extent local, national and transnational have been significant in the processes.

Mikko Lagerspetz – Cultural autonomy of national minorities in Estonia: The erosion of a promise

Sociology, Åbo Akademi, mlagersp@abo.fi

The idea of non-territorial cultural autonomy of national and ethnic minorities was widely debated in Estonia during the years immediately before and after the renovation of the country's independence in 1991. In 1993, the Estonian Parliament passed a law that stated the principles according to which a national minority group could elect a representative body that would be in charge of administering relevant educational and cultural institutions; the system thus designed was based on the same principles as the cultural autonomies that were established in pre-WW II Estonia. Even in international scholarly discussion, it was often cited as a promising way of dealing with the problems related to national and ethnic minorities in the newly established states of Central and Eastern Europe. In practice however, the regulations needed for the implementation of the law were missing for ten years, and the first cultural autonomies could be established only in 2004 and 2007 by two tiny minorities, the Ingrian Finns and the Swedes. Initiatives for the establishment of cultural autonomy for the Russian minority have been effectively blocked by the Ministry of Culture. The two existing cultural autonomies continue to have an unclear legal status and have been forced to create independent non-profit organisations in order to run their activities. This situation is paralleled by a general trend (especially since Estonia's EU membership in 2004) of side-tracking ethnicity issues in politics and downgrading the status of relevant institutions. Especially on the local level, there is a pragmatic but unofficial bilingualism: public administration functions and public services are provided in both Estonian and Russian. At the same time, the government has been careful to avoid any official commitment to bilingualism. Since the ethnically motivated street rioting in April, 2007, efforts at mobilizing the Russian speakers politically have to a growing degree been treated as security issues. The paper is based on an analysis of legislation, parliamentary records, interviews and media sources.

Salla Tuori – To help migrants: politics of listening in multicultural project work

University of Helsinki salla.tuori@helsinki.fi

In my paper I will discuss listening in a context of multicultural project work. I have studied constructions of multiculturalism within project work, understanding it primarily through encounters, politics and power relations. In this paper, I will concretely analyse and discuss "helping" in the context of migrant integration. Helping the migrants is a dominant frame of speaking in otherwise diverse locations of integration discourses in the Finnish context. I propose that understanding integration work as helping can impede listening. To listen is not a passive position or a non-reciprocal one, but includes careful acts of listening and letting oneself to be surprised. It means to be able to listen also to disturbing or unfamiliar ways of speaking and not letting oneself to "know" from before what is said. To listen means to acknowledge the complexities and controversies.

Johanna Malmi – Somali diaspora, transnational communication and from placelessness to placeness in Finnish urban surrounding

Institute of Migration, johanna.malmi@utu.fi, 040 757 0898

Somalis are spread all over the world because of their civil war. However, it is known that they form communities both locally and transnationally. My study looks into how transnational communication among their kin members and migration influences Somalis' experiences and feelings about urban places locally based on Relph's (1976) theoretisation on placelessness. I got seven answers, four by the questionnaire and three by the interviews with 50 questions. I made content analysis for the data.

The transnational communication among their kin members is tight and regular as resources are available to use. The respondents have not moved a lot of and they don't have any intention to move again. Still the migration has a role through other Somalis migration. The Somali respondents are well integrated or in the middle of the integration process within the Finnish society and their hometowns. The war of Somalia which has separated families to live all over the world is one big factor which influences to their experiences in the urban surroundings. Somalis live in the multidimensional space in Finnish cities in concretum and abstract point of view.

There are many questions left open by the study because the amount of the respondents is small. One of the biggest is how well answers respond with those Somalis' opinion who didn't respond. Integration is always an individual process where migrants, but also the majority, need to think what the integration means to them personally but also for their community. In the other hand immigrant groups and immigrants' own peer groups need to think about these issues similarly from their point of view.

Vanja La Vecchia-Mikkola – Longing to return and spaces of belonging: Iraqis' narratives in Helsinki and Rome

University of Turku

Dept. of Social Research/Sociology

This paper examines the relationship between transnationalism and belonging, with particular reference to the concept of the "longing to return". This concept, utilized in the study of Arab and Kurdish Iraqis living in Helsinki and Rome, is employed analytically and descriptively and seeks to understand the ways in which Iraqis' belonging is constituted across transnational locations.

The first aim of the paper attempts to provide an understanding of return by deconstructing and reconstructing the term. This leads not only to an accurate and contextualized analysis of return, but also challenges the assumption that refugees should return when general living conditions improve in their home country. In this regard, the analysis of what I called "*the longing to return*", provides flexibility and tries to capture the complexity of the issue involved while challenging belonging. The second aim examines how the return is capable of exploring and explaining how Iraqis articulate their transnational networks, while at the same time providing information on social integration practices in Finland and Italy.

Sanna Vierimaa – Migrants' transnational political practices through the expatriate parliament

Tohtorikoulutettava, sosiologia, Jyväskylän yliopisto, sanna.vierimaa@jyu.fi

The aim of this article is to investigate Finnish emigrants' political transnationalism practiced through the Finnish Expatriate Parliament (FEP). Finnish emigrants' political action crosses borders

between the host society and Finland using associations as the main vehicles. Transnational political activism is usually referred exclusive to ‘non-Europeans’ in Europe and Latin Americans in the United States and Canada. This article shows that the European migrant group can also practice political transnationalism even in the absence of political instability, poverty or prosecution in the country of origin. Most initiatives (94 %) of the FEP target the Finnish politics, laws and culture; although, some of them are directed at the government authorities at the host societies. The study shows that the associations established by Finns in the states with the statist incorporation model show more interest in the transnational political activity than others.

The study also indicates that characteristic of the migrant group can influence the type of the transnational political action. First generation immigrants and students engage in different type of action. For the first generation immigrants the Finnish Expatriate Parliament, as an intermediary organization between the civil society and the government, represents the preferred action type. Students rather organize through loose and flexible networks and prefer direct action.

Sanna Saksela-Bergholm – A Filipino overseas community in Finland: Imagined or real?

PhD, Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet, sanna.saksela@helsinki.fi

In this paper, the phenomena of Filipino labour migration are examined from three perspectives. Firstly, I discuss how socioeconomic, historical and political implications are related to the creation and re-creation of transnational social spaces among Filipino labour migrants in Finland. Secondly, I explore how the ‘Filipino overseas community’ is constructed and ascribed by the Filipinos themselves and by academics, and in particular within a Nordic context. Attention is given to the academic discourse relating to simultaneity of local and translocal activities and their influence on the Filipinos’ ways of being and ways of belonging. Finally, I discuss forms of transnational activities, which guide the Filipinos’ perceptions of their transnational community. This paper is part of my on-going study. The data is based mainly on a literature review, but also on open-ended interviews.

Päivi Harinen, Ville-Samuli Haverinen, Marko Kananen & Jussi Ronkainen – CONTEXTS OF DIASPORA CITIZENSHIP: a preliminary analysis based on legislation concerning citizenship and integration policies in Finland and in the U.S. University of Eastern Finland, Mikkeli University of Applied Sciences

Somalis form a significant part of world’s diaspora population. Currently over one million Somalis live outside their country of origin. Current headlines highlighting the ongoing political and humanitarian crises in Somalia allude that the mobility of Somalis will increase even further. These problematic conditions also imply that the Somali diaspora will and must stay in the focus of transnational migration research with new perspectives and openings.

In our paper we present the first part of a four year (1.9.2012–31.8.2016) research project *Contexts of Diaspora Citizenship. Transnational networks, social participation and social identification of Somalis in Finland and in the U.S.* The project is a transatlantic, comparative ensemble of interconnected sub-studies analyzing: 1) social participation, 2) transnational practices and networks, and 3) forms of social, ethnic, national and transnational identifications of Somalis living in diaspora, in Finland and in the U.S., more specifically, in the state of Minnesota. Comparative approach between both countries will create new information and provide a contribution to

discussions concerning the future of diaspora citizenship and integration policies. For practical consequences, by making a multi-sited comparative research between the U.S. and Finland, the project builds understanding of what are the particular and essential outcomes of the hosting societies for life-courses and living conditions of their Somali communities.

The paper presents a preliminary comparative analysis based on legislation and official documents concerning citizenship and integration policies in Finland and in the United States. Empirically, we turn the perspective on Somali immigrants as diaspora citizens and their citizenship and civil opportunities in different transnational contexts. Thus, we are asking: “What kind of context the formal state legislation is constructing for their citizenship in different political-juridical surroundings?”

Östen Wahlbeck – Transnational social spaces and the Finnish and Swedish migration dynamics

PhD, adjunct professor, SSKH, University of Helsinki

This paper contributes to debates about the long-term development of migration dynamics. The argument is based on a study of the transnational dynamics of the migration flows between Finland and Sweden. The two countries provide a good case for studying the long-term development of migration patterns, since there has been a full freedom of movement and the migration patterns are well documented. The article argues that the post-war labour migration from Finland to Sweden created a transnational social space (Faist 2000) that still today facilitates migration between the two countries. Although Finnish citizens dominate the migration flows in both directions, the number of Swedish migrants has steadily increased. This new pattern can be explained by the development of the transnational social space involving an increasing number of mixed families. Results from an interview study among Swedish citizens in the Helsinki region illustrate this new transnational migration dynamics.

32 Tunteiden sosiologia

Koordinaattorit: Juha Klemelä (Turun yliopisto, jklemela@utu.fi), Katariina Löfblom (Turun yliopisto, katariina.lofblom@utu.fi), Vuokko Härmä (Helsingin yliopisto, vuokko.harma@helsinki.fi)

Perjantai 22.3. klo 9-11

Huone: SS1B (Calonia)

Tunteiden sosiologiassa tutkitaan, miten tunteet vaikuttavat ihmisten toimintaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, miten tunteita syntyy vuorovaikutuksen tuloksena ja miten tunteet ilmenevät koettuina, artikuloituina ja kulttuurissa. Kohdetta voidaan tarkastella niin selittämisen kuin ymmärtämisenkin kannalta, niin teoreettisesti kuin empiirisestikin ja niin mikro- kuin makrotasollakin. Edellisten vuosien tapaan kaikki tunneteemaa sivuavatkin esitelmät ovat tervetulleita työryhmään – näkökulmasta, aineistoista tai metodeista riippumatta.

Hilkka Mehtätalo – Imettäjän tunteita ja tuntemuksia

YTM, jatko-opiskelija, Itä-Suomen yliopisto, hilkka.mehtatalo@uef.fi

Esittelen väitöstutkimuksestani osuutta, jossa tarkastelen imettävien äitien tunteita ja tuntemuksia. Aineistoni koostuu 1100 internetkyselyn vastauksessa. Aineisto sisältää noin 2000 sivua avointen kysymysten avulla jäsenneiltyjä imetykskertomuksia sekä kvantitatiivisia monivalintakysymysten vastauksia.

Tunteiden ja tuntemusten tarkastelua varten olen tehnyt imetyksajan tunteita käsitteelle monivalintakysymysten vastauksille klusterianalyysin, jossa aineistostani nousi esiin kolme ryhmää: tyytyväiset, arkiset ja pettyneet imettäjät. Koska aineistoni on liian laaja sisällönanalyysiin, valitsin systemaattisella otannalla jokaisesta ryhmästä 50 tarinaa, joita analysoin sisällönanalyysilla. Systemaattinen otanta (havainnon etäisyys klusterikeskiarvosta) varmistaa, että saan laajasta aineistostani edustavasti tunnekokemukset näkyviin.

Esitelmässäni käsittelen sisällönanalyysilla esiin nousseita tuntemuksia, muun muassa seuraavia: ”tavallista arkipäivää”, ”saadessani vauvan rinnalle koko maailma tuntui katoavan, oli vain se hetki, minä ja ihana vauvani”, ”tunsin itseni epäonnistuneeksi äitinä”, ”syllisyys kalvoi mieltä”, ”itkin, huusin, raivosin. Olin niin pettynyt! Vauva ei huoli minua! Ei halua minun maitoani!”, ”ihanaa”, ”tuntui kuin joku olisi leikannut nänniä irti tylsän puukon kanssa”.

Satu Soukka – Rockmuusikon kiertue – elämäntapa liikkuvassa maailmassa?

YTM, jatko-opiskelija, Turun yliopisto, satu.soukka@gmail.com

Kiertue on jäänyt lähes huomiotta akateemisessa keskustelussa. Sitä on kuvattu lähinnä musiikkiteollisuuden osatoimintona, eikä kiertuekokonaisuutta ole aiemmin jäsennetty tieteellisesti. Esittelen väitöskirjatutkimustani ja pyrin avaamaan monitieteistä lähestymistapaa rockmuusikon kiertueeseen.

Kiertue on pelkistetyssä muodossaan esiintymistä ja liikkumista esiintymispaikkojen välillä. Kiertue on myös esiintyvän artistin työtä. Nämä kolme ominaisuutta muodostavat kiertueen teoreettisen peruskäsitteistön turismiteorian mukaisen liminaalisuuden, karnevalismin ja affektiivisen työn avulla. Jälkimmäistä koskevan keskustelun kautta löytyvät myös kodin ja perhesuhteiden merkitykset kiertueessä. Affektiivinen työ, josta puhutaan myös ns. ”uutena työnä” tai työn kotitöistymisenä on merkittävässä osassa kiertueen eri tiloissa, kuten mm. liikkumisessa ja esiintymisessä.

Kiertueella siis ollaan, sinne lähdetään ja sen päätyttyä tullaan pois. Kiertueella saatetaan viettää pitkiäkin ajanjaksoja kerrallaan – usein samassa seurassa, tiiviissä yhteisössä. Tarkastelemalla tätä liikkuvaa yhteisöllisyyttä ja yhteisön tapoja olla, voidaan kenties puhua elämäntavasta? Omasta liikkuvasta kiertuemaailmasta?

Alustukseni perustuu alkuvaiheessa olevaan väitöskirjatutkimukseeni sekä samaa aihetta tarkastelemaan pro gradu -tutkielmaani.

Sirkka Jaakkola – Hammashoitopelko ja 18-vuotiaan nuoren kokema vuorovaikutus hammashoitohenkilökunnan kanssa

Väitöskirjatyöntekijä, hammaslääkäri, Turun yliopisto, sirjaa@utu.fi

Johdanto

Tiedetään, että potilaan ja hoitavan tahon välinen vuorovaikutussuhde, erityisesti suhteen psykososiaalisuus on keskeinen tekijä, joka vaikuttaa vahvasti annetun hoidon lopputulokseen (Ong et al. 1995). Haastatteluihin perustuvassa laadullisessa ruotsalaistutkimuksessa (Bernson et al. 2011) selvitettiin, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, kuinka pelkäävä potilas kykenee selviytymään hammashoidostaan. Tuloksena oli molemminpuolinen vuorovaikutussuhde, johon sisältyvät mm. verbaalinen ja non-verbaalinen kunnioitusta sisältävä viestintä, huomaavaisuus, empatia. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan 18-vuotiaan nuoren hammashoitopelon yhteyttä hänen kokemaansa vuorovaikutukseen hammashoitohenkilökunnan kanssa hoitokäynnin aikana.

Hypoteesina oli, että voimakkaasta hammashoitopelosta kärsivät nuoret kokevat enemmän turvattomuutta ja kielteisyyttä vuorovaikutuksessaan hoitohenkilökunnan kanssa verrattuna niihin nuoriin, joilla ei esiinny lainkaan tai esiintyy enintään kohtalaisesti hammashoitopelkoa.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen aineisto on peräisin seurantalutkimuksesta Finnish Family Competence Study (FFCS). Alunperin FFC:n tutkittavat perheet (n = 1582) valittiin ositetulla ryväsotannalla Varsinais-Suomesta. Heistä informoidun suostumuksensa antoi 1443 odottavaa äitiä. Tutkimuslasten synnyttyä potentiaalisten tutkittavien lasten lukumäärä oli 1287. Tähän tutkimukseen osallistui 18-vuotiaita nuoria n = 708. Tässä tutkimuksessa nuoren kokema vuorovaikutusta hammashoitohenkilökunnan kanssa pidetään selitettävänä ja hammashoitopelkoa selittävänä tekijänä.

Nuoret täyttivät kotiin postitetun validin ja reliabelin hammashoitopelkomittarin Modified Dental Anxiety Scale (MDAS) (Humphris et al. 1995) sekä uuden tutkimusryhmässä kehitetyn hammashoitokäynnin aikaista vuorovaikutusta kartoittavan mittarin. Hammashoitopelko luokiteltiin 2-luokaiseksi. Vuorovaikutusmittaria tiivistettiin ensin faktorianalyysillä ja saatuja 5 faktoria tarkasteltiin vielä konfirmatorisella faktorianalyysillä.

Tulokset

Alustavien tulosten mukaan näyttää siltä, että voimakkaasti hammashoitoa pelkäävät nuoret kokevat enemmän turvattomuutta ja kielteisyyttä vuorovaikutussuhteessaan hammashoitohenkilökunnan kanssa hoitokäyntinsä aikana verrattuna ikätovereihinsa, joilla esiintyy vähemmän tai ei lainkaan hammashoitopelkoa.

Johtopäätökset

On tärkeää, että hammaslääkärit, suuhygienistit ja hammashoitajat ovat tietoisia hammashoitoa voimakkaasti pelkäävän nuoren taipumuksesta kokea vuorovaikutus negatiiviseksi ja turvattomaksi. Näin hammashoitohenkilökunnalla on mahdollisuus panostaa omaan käyttäytymiseensä luodakseen turvallisempi ilmapiiri nuoren pelokkaan potilaan kohtaamiseen

Liisa Voutilainen – Sosiaalinen ja fysiologinen tunne tarinankerronnassa

VTT, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto, liisa.voutilainen@helsinki.fi

Liisa Voutilainen¹, Pentti Henttonen¹, Mikko Kahri¹, Mikko Sams², Niklas Ravaja¹, Anssi Peräkylä¹
Helsingin yliopisto¹, Aalto yliopisto²

Tutkimme sosiaalisten tunteiden ilmaisujen ja fysiologisten tunnereaktioiden välistä yhteyttä. Tutkimus yhdistää keskusteluanalyttisen menetelmän psykofysiologisiin mittauksiin ja kvantitatiiviseen analyysiin. Aineistona on 21 nauhoitettua keskustelua, joissa kaksi toisilleen tuntematonta opiskelijaa keskustelee oman elämänsä iloista ja suruista. Keskustelun aikana rekisteröidyt fysiologiset signaalit ovat sydämen lyöntitiheys, ihon sähkönjohtavuus, hengitystaajuus, kasvolihasten elektromyografia (kasvolihaskiviteetti) ja kehon liikemäärä. Näillä mittareilla saadaan tietoa keskustelijoiden tunnevalenssista (positiivinen vs. negatiivinen) ja vireystilasta (arousal).

Olemme tutkineet fysiologista tunnetta tarinamuotoisen kerronnan ja tarinaan vastaamisen aikana. Tulokset osoittavat eroja fysiologisissa reaktioissa iloisten ja surullisten tarinoiden välillä sekä synkroniaa kertojan ja vastaanottajan fysiologisessa aktivaatiossa. Tunnesisällöltään ambivalenteissa kertomuksissa fysiologinen aktiviteetti poikkeaa tunnevalenssiltaan yksiselitteisistä kertomuksista. Tulkintamme mukaan tarinankerronnan aikana tapahtuu vuorovaikutuskumppanin tunteiden peilaamista sekä sosiaalisen ilmaisun että fysiologian tasolla. Emotionaalinen ambivalenssi näyttäisi olevan tässä suhteessa erityinen haaste kertomuksen vastaanottajan kannalta.

33 Työn uudet järjestykset/The new work orders

Koordinaattorit: Lena Näre (Helsingin yliopisto, lena.nare@helsinki.fi) ja Antero Olakivi (Helsingin yliopisto, antero.olakivi@helsinki.fi)

Torstai 21.3. klo 15–18

Perjantai 22.3. klo 9.30-11

Sali: Camera Obscura E201 (Åbo Akademi, Arken)

Työn uudet järjestykset -työryhmän teemana on työelämässä käynnissä oleva murros ja sen tuottamat uudet järjestykset ja hierarkiat sekä odottamattomat seuraukset. Työelämä on murroksessa länsimaissa, Suomi mukaan lukien. Murroksen taustalla ovat maailmanlaajuinen taloudellinen kriisi, uusliberaalin globalisoituvan talouden vaatimukset (esim. tuotannon pako halpatyövoiman maihin, tuotannon ja työn joustavuus-, tuottavuus- ja tehokkuusvaatimusten lisääntyminen, uuden julkishallintomallin tuomat organisaatiomuutokset), sekä lisääntynyt työperäinen maahanmuutto ja laajalle levinnyt työn prekarisaatio. Työryhmässä pohditaan mitä kaikkea odotettua ja odottamatonta tästä seuraa.

Työryhmäesityksissä voi käsitellä esimerkiksi seuraavia kysymyksiä: Miten työn jakamisen ja tekemisen käytännöt järjestyvät nykytilanteessa uudelleen? Millaisia uusia hierarkioita (sukupuoleen, etnisyyteen, sosiaaliseen luokkaan, maahanmuuttajuuteen, kieleen) työelämän murros tuottaa, tai miten se vahvistaa olemassa olevia vanhoja hierarkioita? Miten työelämän murros vaikuttaa työntekijöiden arjessa ja elämänkaareissa?

Toivotamme työryhmään tervetulleiksi esityksiä, jotka pohtivat työelämän murrosta, työn uusia järjestyksiä, hierarkioita ja jakoja teoreettisesti ja/tai empiirisesti. Poikkitieteelliset esitykset ovat erityisen tervetulleita. Esitykset voivat olla suomeksi tai englanniksi.

The New work orders workshop explores the current transformations taking place in working life and the new orders, hierarchies and unexpected consequences of these transformations. Working life is changing in western countries, including Finland. These changes are related to the current economic crisis, the demands of neoliberal globalising economy (including outsourcing of

production to countries with lower production costs, increased flexibilisation of work and production, intensification and increasing productivity demands, organisational changes brought by NMP reforms), as well as increased labour migration and precarisation of work. This working group explores the expected and unexpected outcomes of these social transformations.

Possible questions analyzed in the presentations could include, but by no means limited to these are: How are practices of dividing, distributing and doing work reorganized in the current situation? What kind of new hierarchies (related to gender, ethnicity, social class, migrancy and language) are brought by the transformations in working life? Or are old hierarchies solidified? How do these transformations affect workers' everyday lives and life-courses?

Torstai/Thursday 21.3. 15–18

Marja-Liisa Trux – Covering up the crime or watering the saplings of future work? – neowork in a recycling centre in Helsinki

Aalto University

An on-going ethnographic study approaches the issue of transformations of work under the current neoliberal order from the perspective of "new" forms of work and activity, growing in the margins of organised regimes. Uusix, a municipal unit where social entrepreneurship is practiced receives long-term unemployed citizens ("losers") and officially rehabilitates them with the help of a range of workshops where shop masters ("secured") and supervisors ("precarious") familiarise them with artisanal production and re-familiarise them with requirements of employed life. Few of them actually return/enter the open work market. Instead they are captured in wel(work-)fare systems that turn market failure into character failure and impose a series of behavioural tests and short assignments in various courses and workshops.

Beyond the misery tale, there is a reality largely unknown. The workshops at Uusix are popular among the marginalised. Many ask to be reassigned there. My study attempts to solve the mystery by going back to basics with a wider-than-usual framework of practical activity – activity with technical, political, moral and personal dimensions. A practise theoretical gaze seeks to perceive the inner goods that move people, forms of sociality at work, political tensions and border making (e.g. ethnicity), shaping of subjectivities – as well as material and symbolic production. Uusix is symptomatic of our time also in this regard: leftover from the mainstream economy is turned into recycled products. Whatever happens to welfare systems, or money economy, I have started to wonder if tomorrow we are not all some kind of Uusix workers.

Sara Lindström – Legitimizing well-being at work as an organizational objective

Työterveyslaitos

The interest of this paper lies in scrutinizing how well-being at work as an objective for municipal organizations is legitimated through HR manager talk. My approach is rooted in critical discourse analysis (CDA), a research approach stressing language use in relation to social phenomena (e.g. Leitch & Palmer 2010). This entails that I perceive both well-being at work as an organizational objective, as well as social positions in relation to it, constituted by how they are talked about or defined by agents involved. These phenomena both reflect and alter the social contexts in which they are expressed. The empirical materials of this study consist of ten interviews with Finnish municipal HR managers.

The results of this study suggest that well-being at work as organizational objective is legitimated through drawing on the supporting discourses of performance (through authorization and rationalization) and the related, enforced moral values of meaningfulness and individualism. In the analysis I have especially focused on the moral values which the interviewees connect to well-being at work. Also, though the well-being of employees is a positive and desirable objective, the use of the discourse of well-being can be seen as problematic as its desirability defies critique. The discourse of well-being directs attention to employees' personal characteristics instead of collective problems or conflicting interests. I propose that this legitimation strategy discursively alters institutionalized work orders in, for example, collective bargaining.

Simo Aho – Meadow (Measuring the Dynamics of Organisation and Work) – researching context and consequences of organisational reforms with new kind of data

Työelämän tutkimuskeskus, Tampereen yliopisto

Meadow (Measuring the Dynamics of Organisation and Work) is a survey tool to gather information on organisational change and its economic and social impacts, developed with EU funding and aiming at internationally harmonised data for comparative studies. The leading idea is to gather linked data both from employers and employees of same firms and organisations. The sample should represent private sector firms in various industries and also public sector organisations. (See www.meadow-project.eu.) Thus far, MEADOW-projects have been started in Denmark, Finland, Norway and Sweden.

In Finland, extensive employer and employee data has been gathered with telephone interviews carried out by Statistics Finland, and the analysis of data is going on. The project is funded by TEKES (Finnish Funding Agency for Technology and Innovation) for 2012–2013.

In this paper, the goals and contents of the MEADOW concept will be presented, as well as some preliminary results based on the Finnish data. The focus will be to investigate the incidence, context and consequences of organisational reforms.

Lena Näre & Antero Olakivi – Migrancy and Decent Work: Are immigrants less likely than natives to have decent jobs in Europe?

Helsingin yliopisto

Existing quantitative research on quality of working-life and decency of work has concentrated on comparisons between different labour regimes on the macro-sociological level, and on gender, age and educational differences on the individual level. Very little has been written on decency of work in the context of transnational labour markets and migrant work-careers. However, there is plenty of evidence from qualitative research that migrant workers are a particularly unfavourable group in relation to opportunities for decent work.

In our paper we use the most recent available data from European Social Survey (ESS, round 5, 2010/2011) to analyse the relationship between migrancy – understood as a social category (Näre 2013) – and decent work. Our analysis is in two parts. We identify employment opportunities as the primary requisite for decent work and compare unemployment rates between natives and migrants from different origins. For the intrinsic dimension of decent work, we develop a Decent Work Index and analyse whether migrancy predicts a lack of decent job opportunities. We also compare different regions. Our findings show that, on the average, migrants' from the global south & east

have significantly lower opportunities for decent work in Europe than natives regardless of their education, ethnicity and citizenship status.

Teemu Turunen – Työhön sitoutuminen – ja sen puute: suomalaisten työntekijöiden työorientaatio eurooppalaisessa vertailussa

Helsingin yliopisto

Työntekijöiden vahvaa sitoutumista organisaatioonsa ja työntekoon ylipäättään on pidetty tärkeänä yhteiskuntien ja organisaatioiden menestyksen ja hyvinvoinnin kannalta. Esityksessäni tarkastellaan, miten suomalaisten palkansaajien työhön ja organisaatioon sitoutuminen vertautuu sitoutumiseen 15 muussa eurooppalaisessa maassa. Käytän tutkimuksessani aineistona ISSP-tutkimusohjelman Työorientaatiot III-moduulia, joka on kerätty vuosina 2005–2006. Vakioin tilastollisissa analyyseissä useita sitoutumiseen oletettavasti vaikuttavia yksilö- ja organisaatiotason tekijöitä. Alustavien tulosten mukaan suomalaisten palkansaajien työhön ja organisaation sitoutuminen ei osoittaudu eurooppalaisessa vertailussa erityisen korkeaksi. Onko tuloksissa jotakin odottamatonta suomalaisen työelämän kannalta?

Minna Janhonen, Anu Järvensivu, Suvi Vesa & Minna Toivanen – Työelämän käsitteet uusiksi!

Työterveyslaitos

Työelämä on monen tutkijan mielestä murroksessa. Yhteiskunnan muutosta tuottavia voimia ovat esimerkiksi talouden globalisaatio, teknologioiden kehittyminen, ilmastonmuutos, väestömuutokset ja arvoihin liittyvät muutokset. Näiden voimien johdosta jo tänä päivänä työelämä on hyvin erilaista kuin vielä kolmekymmentä vuotta sitten, mutta suurimmat muutokset ovat oletettavasti vasta tulossa. Jo nyt työ rikkoo monia rajoja niin rakenteellisessa kuin toiminnallisessakin mielessä. Esimerkiksi organisaatorakenteet muotoutuvat uudelleen nopeassa tahdissa. Työnteon kokoonpanot muuttuvat projektien vaihtuessa. Työpaikat, niiden sisäiset työyksiköt ja työyhteisöt muuttuvat, ja työtä tehdään yritysten rajoja ylittävissä verkostoissa. Tällaiset kehityskulut todennäköisesti jatkuvat aiheuttaen lisää muutoksia mm. työn rytmittymisessä, organisoinnissa ja johtamisessa. Työurat omaperäistyvät ja ihmiset kirjoittavat työelämäntarinansa luovasti yhteen toisten tarinoiden kanssa.

Perinteisiä rajapintoja rikkova, ylittävä ja muokkaava työelämä on osoittautunut hankalaksi kuvata nykyisillä työelämän käsitteillä. Monet käsitteet eivät enää kuvasta työelämän todellisuutta, koska ymmärrämme niiden tarkoittavan vain sitä, mitä ne perinteisesti ovat merkinneet. Esimerkiksi, mikä hoitaa perinteisiä työnantajan tehtäviä? Onko se tietty organisaatio, sen osa vai kenties projekti? Vastaavasti mitä tapahtuu esimiestyölle ja johtamiselle? Minkä henkilö kokee omaksi työyhteisökseen? Esityksessä pohdimme, millaisin tavoin ja millaiseksi työelämäkäsitteistöä olisi mahdollista kehittää. Tavoittemme on synnyttää keskustelua aiheesta työelämäntutkijoiden parissa.

Perjantai/Friday 22.3. 9.30–11.00

Kari Kuoppala & Elias Pekkola – Onko yliopistotyönantajan järjestäytyminen odottamaton seuraus jostain?

Turun yliopisto

Vuonna 1993 kaikki yliopistot siirtyivät tulosohjausjärjestelmään osana valtionhallintoa, jossa reformi puskettiin läpi kaikilla toimintasektoreilla virtaviivaisesti. Tämän jälkeen yliopistolaitosta on suomalaisen uuden julkishallinnon hengessä virtaviivaistettu tuottavuusohjelman, rakenteellisen kehittämisen ja yliopistolain uudistusten kautta. Yksiköitä on yhdistetty ja organisatorisella muokkaamisella on luotu tietä tieteen huipulle. Tämä kehitys huipentui vuoden 2010 alusta voimaan tulleeseen uusimpaan yliopistolakiin, jonka seurauksena yliopistot saivat itsenäisen oikeudellisen ja taloudellisen aseman muodollisesti valtionalouden ulkopuolella.

Taloudellisen autonomian yhtenä sivujuonteena oli yliopistojen työnantajaroolin muuttuminen. Aiemman ministeriövetoisen työmarkkinapolitiikan tilalle tuli aito työnantajarooli ja paikka työmarkkinoiden neuvottelupöydässä. Kaikki yliopistot järjestäytyivät tuossa vaiheessa yhteisen yhdistyksensä (Syty ry) päätöksin osaksi yksityistä työnantajasektoria EK:n alaiseen Sivistystyönantajat-järjestöön.

Kuvaamme tätä järjestäytymisprosessia osana yliopisto-organisaatioiden uuden julkishallinnon hengessä tapahtunutta vähittäistä etäännyttämisprosessia suhteessa valtionhallintoon. Tutkimusaineistona käytämme tietoja akateemisten työmarkkinaneuvottelujen osallistujista ennen ja jälkeen yliopistolain voimaantulon. Järjestäytymisprosessin kehityskulkua hahmottelemme myös keskeisten työmarkkinatoimijoiden haastatteluaineistoon pohjautuen.

Teoreettisen viitekehyksen tarkastelulle tarjoaa suomalaisen kehityksen kuvaaminen osana uuden julkishallinnon oppien leviämistä valtionhallinnossa. Korkeakoulututkimuksen piiristä löytyy lisää välineitä yliopistojen kehityksen ja muutosten tarkasteluun. Korkeakoululaitoksen muutosta voidaan kuvata toisaalta Leslien ja Slaughterin akateemisen kapitalismin käsittein ja toisaalta yliopiston ja sen toimintaympäristön suhteen muutosta kuvaavien Burton Clarkin ja Barbara Spornin analyysien pohjalta. Yliopisto-organisaation muutoksiin tarjoaa yhden käsitteistön Burton Clarkin lanseeraama yrittäjämäinen yliopisto.

Tiina Saari – Kouluttautuminen ja työssä kehittyminen - tietotyöläisen velvollisuus vai oikeus?

Tampereen yliopisto

Työntekijän ja työnantajan välinen suhde on vaihtokauppaa, jossa työpanosta ja osaamista vaihdetaan palkkaan ja muihin etuihin. Perinteisen psykologisen sopimuksen mukaan työnantajalta on odotettu hyvin tehdyn työn vastineeksi turvallisuutta työn jatkuvuuden muodossa. Tämän psykologisen sopimuksen tyyppi on sanottu olevan murroksessa työelämän ehtojen ja olosuhteiden muuttuessa. Uusien psykologisten sopimusten tärkeimmäksi lupaukseksi onkin kuvailtu itsensä kehittämisen mahdollisuutta ja sitä kautta parempaa urakehitystä ja työllistyvyyttä.

Tarkastelen esityksessäni työssä kehittymisen merkitystä tietotyöntekijöiden psykologisissa sopimuksissa. Kysyn, koetaanko työssä kehittyminen ja oppiminen työntekijän oikeudeksi, joka lisää motivaatiota ja työn mielekkyyttä, vai onko kyseessä yksi aikaa vievä velvollisuus muiden vaatimusten ohella? Tutkimuksen aineistona on työntekijöiden ja esimiesten haastatteluita (N=42) neljästä suomalaisesta tietointensiivisestä organisaatiosta.

Tutkimuksen tulokset eivät puhu yksiselitteisesti sen puolesta, että kehittyminen koettaisiin ensisijaisesti oikeudeksi. Kehittyminen on edelleen myös organisaatioiden työntekijöilleen asettama velvollisuus, jonka käytännön toteutus on työntekijöiden omalla vastuulla. Työntekijöiden taitojen

ylläpitämisen ja uudistamisen lähtökohtana ei ole työntekijöiden urakehitys, vaan pääasiassa organisaation tarpeet, jotka etenkin tietointensiivisillä aloilla muuttuvat nopeastikin. Kehittymisellä nähdään kuitenkin olevan myös työmotivaatiota ylläpitävä vaikutus. Työntekijät kokevat jatkuvan kehittymisen olevan olennainen osa tietotyötä ja oma aktiivisuus kouluttautumisessa koetaan luontevaksi osaksi muutenkin autonomista työtä. Vaikka kehittyminen olisi mielekästäkin, se ei kuitenkaan täysin korvaa toivetta työn jatkuvuudesta, eli myös perinteisen psykologisen sopimuksen odotukset ovat edelleen voimassa.

Antero Olakivi & Miira Niska – Julkisen sektorin hoitomanagerit kilpailevien päämiesten agentteina

Helsingin yliopisto

Muutokset julkisten hoitopalveluiden organisoinnissa ovat puhuttaneet tutkijoita ja muita toimijoita ainakin 1990-luvulta lähtien. Erityisesti keskustelua ovat herättäneet tuloksellisuus- ja tehokkuusperiaatteiden sisäänajo julkiseen palvelutuotantoon sekä näiden periaatteiden mahdolliset ristiriidat professionaalisen itsehallinnan ja laadun kehittämisen välillä. Johtotehtävissä toimivien hoidon ammattilaisten asema on näyttäytynyt erityisen ristiriitaisena. Millä asialla hoitomanagerit toimivat?

Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty ainakin kolmenlaisia vastauksia. Yhden tulkinnan (I) mukaan uuden hallinnan diskurssit tuottavat managereista kokonaan uudella tavalla ajattelevia, tehokkuusperiaatteet sisäistäneitä toimijoita. Toisen tulkinnan (II) mukaan hoitomanagerit säilyttävät kriittisen etäisyyden uuden julkishallinnon periaatteisiin, kuten budjettikuriin, voimatta niitä varsinaisesti vastustaa. Kolmas tulkinta (III) korostaa hoitomanagereiden strategisuutta ja taktisuutta: hoitomanagerit ovat ammatillisten periaatteiden ja laadun kehittämisen asialla, mutta hyväksyvät uusia taloushallinnollisia periaatteita silloin, kun nämä periaatteet voidaan valjastaa hoidon ammattilaisten palvelukseen.

Perustuen Helsingissä julkisessa vanhustenhoidossa työskentelevien hoitomanagereiden haastattelujen (N=14) diskurssianalyttiseen luentaan, tämä paperi esittää neljännen tulkintamahdollisuuden. Suoranainen julkishallinnon asialla oleminen näyttäytyy haastatelluille hoitomanagereille tavallisesti negatiivisena toimijapositiona. Toisin kuin tulkinta I olettaa, haastatellut eivät ole halukkaita esiintymään taloushallinnollisina managereina. HR-managerin asema, sitä vastoin, näyttäytyy heille moraalisesti hyväksyttävänä. Tässä asemassa hoitomanagerit eivät aja säästöjä, mutta eivät myöskään vastusta tehokkuuden lisäämistä, kuten tulkinta II olettaa. HR-managerin tehtävänä on mahdollistaa paras mahdollinen hoito käytettävissä olevilla resursseilla, fasilitoimalla ja valmentamalla muu hoitohenkilökunta hyvän hoidon toteuttamiseen. HR-managerin asema ratkaisee kunnan ja ammattikunnan välisen intressiristiriidan tavalla, joka – toisin kuin tulkinta III olettaa – ei valjasta taloushallintoa ammattikunnan asialle, mutta ei myöskään ammattikuntaa kunnan asialle (tulkinta I), vaan molemmat uuden yhteisen päämiehen, asiakkaan asialle. Tällä on luonnollisesti seurauksensa odotuksille, joita managerit asettavat paitsi itselleen ja toisilleen, myös muulle hoitohenkilökunnalle.

34 Uskontososiologia

Koordinaattorit: Martti Muukkonen (martti.muukkonen@evl.fi) ja Veli-Matti Salminen (Kirkon tutkimuskeskus, veli-matti.salminen@evl.fi)

Torstai 21.3. klo 15-18
Perjantai 22.3. klo 9-11
Sali: A302 Pipping (Åbo Akademi, ASA-rakennus)

Uskonnon siirtyessä yhä enemmän yksityiselle alueelle monet yhteisöllisen uskonnollisuuden muodot ovat väistämättä muutoksessa. Kasvava osuus suomalaisista ei kuulu mihinkään uskonnolliseen yhdyskuntaan. Entistä harvempi osallistuu evankelis-luterilaisen kirkon tilaisuuksiin, eivätkä kirkolliset toimitukset kuulu enää itsestään selvästi elämänvaiheiden käännekohtiin. Tutkimukset osoittavat myös, että uudet sukupolvet ovat edeltäjiään vähemmän uskonnollisia.

Tässä työryhmässä pohditaan uskonnon ja uskonnollisuuden roolia yhteiskunnassa, uskonnon yhteisöllisyyden muutoksia ja uskonnollisen tradition välittämistä. Miten nuoret sitoutuvat uskontoon ja uskonnollisiin yhteisöihin ja miten he ilmaisevat uskonnollisuuttaan? Minkälaisia uusia liikkeitä tai yhteisöjä uskonnon kentällä on? Uskonnolla on toisaalta myös pysyvämpiä ja syvään juurtuneita kulttuurisia ja sosiaalisia elementtejä. Mitä annettavaa niillä on suomalaisessa ja globaalissa yhteiskunnassa?

Työryhmään ovat tervetulleita uskontososiologian laajaan kenttään liittyvät alustukset, jotka voivat olla esimerkiksi tutkimuksen esittelyjä, tutkimuksellisia avauksia, pohdintoja tai selvityksiä.

Jere Kyyrö – Kansalaisuskontotutkimuksen 2010-luvun näkymiä

FM, yht. yo. Uskontotieteen nuorempi tutkija, Historian, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Turun yliopisto

Esityksessäni luon katsauksen kansalaisuskontotutkimukseen ja sen mahdollisuuksiin, suhteessa viime aikoina aktivoituneisiin pyhän sosiologiaan (Lynch 2012; Demerath 2000) sekä media-antropologiaan (Sumiala 2010), joilla on näkemykseni mukaan paljon yhteistä sen kanssa, uskontososiologiaa unohtamatta. Pohdin kansalaisuskonnon käsitteen käyttökelpoisuutta 2010-luvun Suomea käsittelevässä tutkimuksessa, ottaen huomioon kritiikin kansallisen kehyksen annettuna ottamista kohtaan tutkimuksessa.

Pyhän sosiologian näkökulmasta kansalaisuskonto on yksi pyhän muodostelma, media-antropologian kannalta ajatellen se taas on kansakuntaan kohdistuvaa rituaalista toistoa ja pyhittämistä, joka tapahtuu myös median välityksellä. Näkemykseni mukaan kansalaisuskontotutkimuksen tulisi ottaa huomioon kansakuntaa leikkaavat erot ja kiinnittää kriittinen huomio siihen, miten kansalaisuskonto toimii kansakunnan (tai tietynlaisen kuvan siitä) ylläpidossa, korostaen tietynlaista identiteettiä toisten kustannuksella. Kansalaisuskontoja ei myöskään pidä ajatella olevan vain yksi jokaista kansakuntaa kohden.

Kirjallisuutta

- Alexander, Jeffrey C. (1988) ”Introduction: Durkheimian sociology and cultural studies today.” Teoksessa Jeffrey C. Alexander (ed.) *Durkheimian sociology: cultural studies*. Cambridge: Cambridge University Press. Sivut 1–21.
- Bellah, Robert N. (1991) *Beyond Belief. Essays on Religion in a Post-Traditional World*. Berkeley: University of California Press.
- Demerath, N. J., III (2000) ”The Varieties of Sacred Experience: Finding the Sacred in a Secular Grove.” *Journal for the Scientific Study of Religion*, Vol. 39 Issue 1. Sivut 1–11.

- Kyyrö, Jere (2012) ”Tekemällä tapettu kansakunta: kansakunnan purku ja kansalaisuskonto Smedsin Tuntemattomassa ja sanomalehdistön reaktiossa.” *Kulttuurintutkimus* 29 (2012): 1.
- Lynch, Gordon (2012) *The Sacred in the Modern World. A Cultural Sociological Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Mahlamäki, Tiina (2005) *Naisia kansalaisuuden kynnyksellä. Eeva Joenpellon Lohja-sarjan tulkinta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sumiala, Johanna (2010) *Median rituaalit. Johdatus media-antropologiaan*. Tampere: Vastapaino.

Kimmo Ketola – Uskonnon tulevaisuus verkossa: sosiaalisen median vaikutus kirkkosuhteeseen kyselyjen valossa

Kirkon tutkimuskeskus, kimmo.ketola@evl.fi

Internetillä on viestintävälineenä yhä enemmän omaleimaisia piirteitä, jotka heijastavat ihmisen sosiaalista luonnetta. Verkosta on tulossa yhä enemmän erilaisten yhteisöjen verkosto. On kuitenkin toistaiseksi varsin epäselvää, mitä vaikutuksia yhteisöllisen verkkoviestinnän kehityksellä on perinteisiin instituutioihin ja esimerkiksi ihmisten kirkkosuhteeseen. Tässä esitelmässä aihepiiriä lähestytään analysoimalla Gallup Ecclesiastica 2011 kyselyaineiston (N = 4 930) tuottamaa tietoa suomalaisten uskonnollisesta aktiivisuudesta suhteessa verkon käyttöön. Pääkysymyksenä on, millaisia ihmisiä hengellisten verkkosivustojen aktiivisiin käyttäjiin kuuluu. Ovatko he pääsääntöisesti jo valmiiksi kirkkoon hyvin sitoutuneita vain löytyykö heidän joukostaan kirkkoon löyhemmin sitoutuneita jäseniä? Lisäksi tarkastellaan suomalaisten yleistä asennoitumista kirkon läsnäoloon julkisessa keskustelussa sekä palvelujensa tarjoamiseen internetissä. Näin saatujen tulosten pohjalta pohditaan kysymystä internetin ja sosiaalisen median roolista uskonnollisuutta muokkaavana tekijänä.

Hanna Salomäki – Kirkkoon sitoutumisen alueelliset erot

Kirkon tutkimuskeskus

Alueelliset erot luterilaiseen kansankirkkoon sitoutumisessa ovat kasvaneet. Esimerkiksi kirkkoon kuuluvien osuus vaihtelee seurakunnittain suuresti (60–95 % väestöstä). Tästä huolimatta on varsin vähän tutkimusta siitä, millaisia alueellisia eroja sitoutumisessa on ja mitkä tekijät näihin vaikuttavat.

Kirkko painottaa linjauksissaan kasvatustyön roolia sekä kirkollisia toimituksia seurakuntalaisten tavoittamisen muotona. Kokoavassa toiminnassa keskeisenä toimintamuotona pidetään jumalanpalvelusta. Tuoreet tilastot osoittavat näissä tapahtuneen varsin suuria muutoksia. Sama on tilanne jumalanpalvelusosallistumisen ja kirkon jäsenyyden kohdalla. Esityksessäni selvitän, millaisia alueellisia eroja uskonnolliseen yhdyskuntaan sitoutumisessa ilmenee. Esitys tarkastelee alueellisia eroja sitoutumisessa kirkon jäsenyyteen, lapsi- ja nuorisotyön tavoitavuudessa (lapsityö ja rippikoulu), kirkollisiin toimituksiin osallistumisessa (kaste ja kirkollinen vihkiminen) sekä jumalanpalvelukseen osallistumisessa. Kirkkoon sitoutumista tarkastellaan myös suhteessa demografisiin tekijöihin (esim. ikärakenne).

Alueiden välisellä erilaistumisella on kirkon toiminnan ja sen suunnittelun kannalta varsin merkittäviä seurauksia. Kirjavoituminen asettaa suuria haasteita kirkon yhteisille toimintalinjauksille (esim. koko kirkon yhteiset strategiat), sillä paikalliset tilanteet poikkeavat paljon toisistaan. Erikoistuminen edellyttää myös seurakuntia entistä tarkemmin hahmottamaan

erilaisten toimintaympäristöjen vaatimukset. Tällä on seurauksia muun muassa toiminnan painopisteisiin ja työn suuntaamiseen. Lähdeaineistona käytetään kirkon toiminnasta koottuja tilastoja vuosilta 1990–2011 (esim. Kirkon tilastolliset vuosikirjat, kirkon nelivuotiskertomukset sekä muu koottu tilastoaineisto).

Anna Haapalainen – Post-sekulaaria uskonnollisuutta? Muuttuvan uskonnon määrittelyt Turun Mikaelin seurakunnassa

FM, Uskontotiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, Turun yliopisto, anna.haapalainen@utu.fi

Väitöskirjatutkimuksessani selvitän, miten Turun Mikaelin seurakunta on vastannut uskonnollisen kentän hybridisaation tuomiin muutoksiin ja miten reagointi kyseisiin muutoksiin muuttaa myös stabiileiksi määriteltyjä uskonnollisia merkityssisältöjä ja rakenteita. Taustalla olevana ajatuksena on yksilöllisten, henkisyttä painottavien arvojen korostumisesta ja uskonnollisen kentän pirstaloitumisesta juontuva ongelma, johon seurakuntatasolla pyritään vastaamaan, mutta joka myös huomaamatta muuttaa käsityksiä uskonnollisuudesta, hengellisyydestä sekä yksilön ja yhteisön välisistä rajoista. Evankelis-luterilainen kirkko on joutunut viime vuosina määrittelemään toimintansa parametrejä uudestaan ja etsimään tehokkaita uudistumisen tapoja. Nämä pyrkimykset kertovat havaitusta ongelmasta, johon reagoidaan ja joka pyritään ratkaisemaan. Tätä muutosta kutsutaan usein uushenkisyyden voimistumiseksi, jossa perinteisen kulttuurista ja yhteisöjäsenyydestä nousevan hengellisen osallistumisen korvaa yksilöllinen henkinen etsintä. Se nähdään usein vastakohtaisena kirkon perinteisen uskonnollisuuden kanssa. Seurakunnat eivät elä kulttuurisessa tyhjiössä, vaan ajassa tapahtuvat ilmiöt vaikuttavat niiden toimintaan, mutta myös uskonnollisiin sisältöihin ja määrittelyihin. Tutkimuksellinen katse on mielestäni aika suunnata seurakuntatasolle, jolloin jopa yksittäisten toimijoiden näkemykset yhteiskunnallisesta ja uskonnollisesta muutoksesta nousevat esiin. Tarkastelemalla toimijaa (kuten Turun Mikaelin seurakunta), jonka tavoitteena on uudistaa, muuttaa ja tarkentaa kuvaa evankelis-luterilaisuudesta, tulen samalla tarkastelleeksi sitä, mitä a) evankelis-luterilaisuus on tässä yhteiskunnassa, b) miten usko/ uskonnollisuus/ henkisyys/ hengellisyys määritellään ja c) mihin seurakunnassa pyritään vastaamaan proaktiivisilla ja/ tai reaktiivisilla toimintatavoilla. Tarkentamalla katseen yhteen seurakuntaan on mahdollista nostaa esiin sellaisia nyansseja, jotka laajemmassa (esim. vertailevassa) tutkimuksessa saattaisivat jäädä huomiotta. Esitelmässäni tulen käsittelemään seurakunnan työmuotojen uudistamista ja tämän uudistamisen perusteita. Esittelen tutkimustani seurakunnassa ja nostan aineistostani esiin tapausesimerkkejä, jotka johtavat ymmärtämään tutkimuskohteeni moniäänisyyttä.

Valdemar Kallunki – Maallistuminen, kirkkoon kuuluminen ja kirkosta eroaminen

Teologinen tiedekunta, Helsingin yliopisto

Enemmistökirdestä eroaminen tarjoaa näkökulman institutionaalisen uskonnon heikkenemiseen, jota voidaan selittää uskontososiologisesti niin individualisaation kuin maallistumisen kautta. Heikkenemisen syinä nähdään tällöin joko uskonnollisuuden ja kirkon välisen sidoksen tai uskonnollisuuden yleinen heikkeneminen. Länsi-Eurooppalainen ja viime vuosien suomalainen kehitys on korostanut maallistumisen tulkintalinjaa.

Tässä esityksessä tarkastelen kirkkoon kuulumisen ja kirkosta eroamisen syitä sekä kyseisten ilmiöiden suhdetta uskonnollisuuteen ja muihin yksilöllisiin taustatekijöihin. Kohteena on sekä kirkkoon kuuluvat että kirkosta eronneet. Asiaa tarkastellaan niin kirkkoon sitoutumisen kuin siihen

liittymisen näkökulmasta. Aineistona on Gallup Ecclesiastica 2011 -aineisto, johon kuuluu vajaat 5000 vastaajaa.

Martti Muukkonen – NMKY - organisaatioinnovaatioiden pioneeri

Monet nykyisistä organisaatiokäytännöistämme otetaan itsestäänselvyytenä. Kuitenkin ne ovat joskus syntyneet ratkaisuna joihinkin tiettyihin ongelmiin ja sen jälkeen vakiintuneet. Tämä esitelmä käsittelee aluksi kolmea organisaatioiden muutosteoriaa: Turnerin ja Killianin "uusi normi"-teoriaa (emergent norm), Bergerin ja Luckmannin rutinoitumisteoriaa ja taloustieteellistä polkuriippuvuusteoriaa. Empiirisenä esimerkkitapauksena esitellään NMKY-liikkeen tapaa soveltaa missiotaan uusiin tilanteisiin, jolloin ratkaisumalleista on muodostunut uusia organisaatioinnovaatioita. NMKY:n innovaatioihin kuuluvat niin kv. järjestön hallinnon muodostaminen kuin käytännölliset työmuodot kuten kori- ja lentopallo sekä nuoriso-, sotilaskoti-, sotavanki-, pakolais- ja kehitysyhteistyö.

Veli-Matti Salminen – Osallisuutta ilman yhteisöä? Osallistuminen kirkossa ja kansalaisyhteiskunnassa

Kirkon tutkimuskeskus

Osallisuus ja yhteisöllisyys ovat muotikäsitteitä ja myös avainsanoja lähes minkä tahansa nykyajan organisaation strategisissa pohdintoissa koskien niiden toimintamahdollisuuksia ja jatkuvuutta. Evankelis-luterilainen kirkkokin tavoittelee strategiassaan jäsenyyden vahvistamista osallisuuden kautta ja seurakuntalaisten toimintamahdollisuuksien kasvattamista. Taustalla on se, että kirkon toistaiseksi laajassa jäsenistössä toimintaan osallistuvien osuus on vähäinen. Toisaalta monet haluavat osallistua, mutta eivät välttämättä seurakunnan tai muunkaan ”perinteisen” yhteisön puitteissa. Jumalanpalvelusten ja muiden toimitusten ohella kirkko tarjoaa muitakin tapoja osallistua, kuten vapaaehtoistyötä, vertaisryhmiä, retkiä tai henkilökohtaisia tapaamisia. Esityksessäni selvitän erilaisten seurakuntaosallistujien taustatekijöitä hahmottaakseni sitä, minkälaisia ovat seurakunnassa aktiiviset, mukana olevat rivijäsenet, passiiviset tai toimintaan osallistumattomat jäsenet. Myös kirkkoon kuulumattomia tutkitaan yhtenä ryhmänä. Tarkastelen esityksessäni toimintamuotoja, joihin muutkin kuin seurakunnallisesti aktiiviset hakeutuvat. Samalla hahmottuu, mihin toimintaan ylipäänsä osallistuvat ne, joiden kosketus seurakuntaan on vähäinen.

Vapaaehtoistoiminnan on todettu yleensä kasautuvan ryhmille, jotka ovat monipuolisesti aktiivisia osallistujia. Tämä aktiivien joukko on todetusti myös määrällisesti pienehkö vähemmistö, ja sen väheneminen on vapaaehtoistoiminnan kannalta keskeinen tulevaisuuden uhka. Esityksessäni selvitän myös, onko seurakunnallisen osallistumisen yhteys muuhun osallistumiseen tai kansalaistoimintaan (äänestäminen, yhdistystoiminta, vapaaehtoistyö) yksiselitteinen vai ilmeneekö siinä erityispiirteitä. Keskeisimpinä aineistoina tutkimuksessa käytetään Gallup Ecclesiastica – kyselyaineistoa 2011 (mm. seurakuntaosallistuminen, kirkon jäsenyyden merkitys), Suomen ISSP 2008 -aineistoa (mm. uskonnollisuus, osallistuminen) sekä Suomen EVS 2008 -aineistoa (mm. kansalaisosallistuminen ja yhdistykset, seurakuntaosallistuminen).

35 Uusi luokkatutkimus ja -teoria

Koordinaattorit: Anu-Hanna Anttila (Turun yliopisto, ananti@utu.fi) ja Katariina Mäkinen (Tampereen yliopisto, m.katariina.makinen@uta.fi)

Torstai 21.3. klo 15–18

Sali: B212 Ranganathan (Åbo Akademi, ASA-rakennus)

Työryhmässä tutkitaan, minkälaista on uusi suomalainen luokkatutkimus ja luokkateoretisointi. Miten luokka ymmärretään käsitteenä ja tutkimuksenteon välineenä eri tutkimustraditioissa? Millä eri tavoilla empiiristä luokkatutkimusta tehdään ja minkälaisia tuloksia saadaan? Miten metodologiset valinnat ja teoreettiset perustat vaikuttavat luokasta tietämiseen? Meitä kiinnostavat luokkateoreettisten kysymysten ohella erityisesti jälki-bourdieuläisen elämäntapatutkimuksen, ”skeggsiläisen” luokkatutkimuksen ja materialistisen feminismin pohdinnat, mutta näiden ohella toki myös muut luokkatutkimustraditiot. Työryhmään toivotaan esityksiä, joissa käsitellään luokkateoriaan liittyviä kysymyksiä (mahdollisesti myös paneelissa muiden esitysten ohella). Yhtälailla toivotamme tervetulleiksi ne esitykset, joissa analysoidaan empiirisesti 2000-luvun Suomen luokkaproblematiikkaa ja siihen yhdistyviä muita, etenkin sukupuoleen, etnisyyteen ja ikään liittyviä kytkeitä.

Työryhmän vetäjinä toimivat dosentti Anu-Hanna Anttila (TY) ja YTT Katariina Mäkinen (TaY) VoxClass-hankkeesta. Hankkeen nettisivut: <http://voxclass.blogspot.com/>

Mirja Liikkanen – Voiko mausta päätellä yhteiskuntaluokan?

Tilastokeskus

Sosiologia-lehdessä (2012/4) Kähkönen, Mannevuori ja Pajala kirjoittavat erittäin kiinnostavasti siitä, miten tutkimusmetodologia muokkaa käsitystämme todellisuudesta. He kiinnittävät erityistä huomiota siihen, miten ”tutkimus voi ylläpitää hierarkisoivia luokkaerotteita paitsi käsitteiden avulla myös aineiston tulkitsemisen tavoilla”. He käyttävät esimerkkinä televisiomaun Suomessa tehtyjä luokkatulkintoja. Kulttuurisen mausta, valinnoista ja niiden merkityksistä kiinnostuneena tutkijana tämä problematiikka on askarruttanut minua jo vuosikautia (esim. Liikkanen 2000; 2005; 2009). Pohdin esityksessäni liittyykö Kähkösen ym. mainitsema tendenssi yleisemminkin ja aivan erityisesti juuri maun ja luokan välisestä yhteydestä tehtyihin tulkintoihin. Kysyn, mikä rooli tässä on Bourdieun *Distinction*-teoksella ja siitä tehtyjen tietynlaisten tulkintojen ylivoimaisella asemalla kulttuurimakuun liittyvässä laajassa kansainvälisessä sosiologisessa tutkimuksessa. Hyvä esimerkki lälläisestä tutkimuksesta on *European Societies* -lehdessä (2012/5) julkaistu Skjøtt-Larsenin artikkeli Cultural and Moral Class. Käytän sitä yhtenä keskusteluesimerkkinäni. Kiinnitän huomiota mm. kvantitatiivisten aineistojen keskeisyyteen, kulttuurisen pääoman käsitteeseen ja sen operationalisointiin, ylhäältä alas valumisen teorian vahvaan asemaan, homologiaoletukseen ja sen metodologiseen osoittamiseen, eri yhteiskuntaluokille luokille annettuihin rooleihin ja niiden staattisuuteen, hermeettiseen yhteiskuntanäkemykseen.

Marjo Kolehmainen – Sukupuolen ja seksuaalisuuden sosiaalinen sääteleminen ”maun” kautta

Lapin yliopisto

Alustuksessa tarkastellaan luokkasidonnaisen maun diskurssin merkitystä sukupuolen ja seksuaalisuuden tekemisessä ja normittamisessa myöhäismoderneissa länsimaisissa yhteiskunnissa. Feministisen sosiologian piirissä on kritisoitu refleksiivisen modernisaation teorioita sen

olettamisesta, että esimerkiksi sukupuolen, seksuaalisuuden ja luokan merkitys olisi vähentynyt, ja päinvastoin on pyritty kiinnittämään huomiota uudenlaisiin sosiaalisten kategorioiden tuottamisen tapoihin. Alustuksessa pyritään syventämään ymmärrystä niistä moninaisista, usein epäsuorista tavoista, joilla sukupuoli, seksuaalisuus ja luokka artikuloituvat ja kietoutuvat yhteen länsimaisissa nyky-yhteiskunnissa. Erityisesti kiinnostuksen kohteena on makuarvostelmien merkitys sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvien normien epäsuorassa tuottamisessa. Alustuksessa esitetään, että maun diskurssi sekä makuarvostelmiin liittyvät affektiiviset reaktiot ovat yksi keskeinen väline sukupuolen ja seksuaalisuuden sosiaalisessa säätelyssä. Esimerkiksi ”vääränlaiseen” sukupuolen tai seksuaalisuuden performointiin kohdistuva arvostelu voi yhtäältä artikuloitua näennäisesti ”huonoon” makuun kohdistuvana affektiivisena reaktiona; ja toisaalta sukupuolinnormatiivisuus voidaan tulkita ”hyväksi” mauksi. Affektiivis-diskursiiviset makuarvostelmat eivät siis toimi pelkästään luokan tekemisen välineinä, vaan maun kautta säädellään kulttuurisesti myös muita sosiaalisia eroja.

Kirsti Lempiäinen – Feministisosiologit keskiluokan jäljillä

Jyväskylän yliopisto

Käsittelen esityksessäni ”skeggsiläisen” luokkatutkimuksen perillisiä. Olen kiinnostunut etenkin Stephanie Lawlerin kulttuurisosiologisesta keskiluokan tulkinnasta. Kirjassaan *Identity. Sociological Perspectives* (2008, Polity Press) Lawler omistaa yhden luvun luokan pohdinnalle. Hän kutsuu keskiluokassa olemista ja elämistä ”identiteetin salaiseksi etuoikeudeksi”. Tulkitsen uudelleen Lawlerin analyysia ja peilaan sitä omaan analyysiini akateemisesta toimijuudesta ja työllisyydestä. Suomessa haastattelemiä yliopistossa työskentelevät naiset ja miehet (N=10) kertoivat monenlaisia kokemuksia ”luokasta” elämänsä varrelta. Silti he näkevät yhteiskuntaluokan suhteellisen vähämerkityksellisenä elementtinä oman toimintansa ja erityisesti työllistymisensä kannalta. Tämän havainnon voi mielestäni lukea niin, että korkean koulutuksellisen pääoman omaavat toimijat ovat selkeästi omaksuneet keskiluokan kulttuurisen identiteetin. Mitä tulee sukupuoleen, sukupuolen tärkeys nousee ajoittain esille: joissakin tilanteissa sille ladataan merkityksiä (esimerkiksi tehtävien jakautuminen sukupuolen mukaan), toisissa taas ei (esimerkiksi pätevytyminen tehtävissä). Toisin kuin Lawlerin tulkinnassa, akateeminen ”keskiluokkainen” toimijuus ei rakennu ”inholle” tai ”torjunnalle” (repulse), vaan pikemminkin tietynlaiselle mukaan menemiselle ja akateemisen doksan hiljaiselle hyväksymiselle. Lopuksi pohdin lyhyesti brittiläisen luokkateorian käännettävyyden ongelmaa eli sitä, millaisia halkeamia ja rosoja tulkintaan ujuttautuu, kun käsitteet matkaavat maasta toiseen ja kontekstista toiseen. Analyysini on osa tutkimusprojektia ”Työtä vailla olevien mahdollisuuksien uudelleenrakentuminen Suomessa 1990-luvulta alkaen” (Suomen Akatemia 2011-2015).

Katariina Mäkinen – Maahanmuuttokeskustelu ja luokan hiljaisuus

Tampereen yliopisto

Meneillään olevassa tutkimuksessani lähestyn suomalaista maahanmuuttovastaista keskustelua luokan ja kapitalismianalyysin näkökulmasta. Huomioni kohdentuu erityisesti siihen, kuinka luokasta vaietaan silloin kun puhutaan maahanmuutosta, ja kuinka luokkaan liittyvät kysymykset siirtyvät paikaltaan ja muuttuvat kysymyksiksi etnisyydestä, uskonnosta ja sukupuolesta. Lisäksi tutkimus keskittyy tarkastelemaan affektien roolia maahanmuuttovastaisessa keskustelussa ja etenkin suhteessa luokkaan. Miten erilaiset affektiiviset reaktiot muotoutuvat osaksi maahanmuuttovastaista keskustelua internetissä, ja millaisia seurauksia näillä affektiivisillä reaktioilla on suhteessa luokkaan yhteiskunnallisena kysymyksenä? Tutkimukseni on vasta

alkuvaiheessa, ja näin ollen esitykseni käsittelee erityisesti tutkimuksen metodologisia valintoja sekä luokkateoreettisia ja muita lähtökohtia.

Teemu T. Mantsinen – Luokka, kulttuuri, uskonto

Turun yliopisto

Uskonto vaikuttaa uskonnollisen yksilön valintoihin yhtenä kulttuurin osana. Siitä huolimatta uskonto ei ole toistaiseksi ollut muuttujana suomalaisessa yhteiskuntaluokkatutkimuksessa. Omassa tutkimuksessani selitän uskonnon ja luokka-aseman suhdetta kulttuurien kilpailulla rationaalisen valinnan ja toiminnan kehyksessä. Mielestäni rationaalinen toiminta tietyllä, esimerkiksi kulttuurisella, pääomalla tietyssä sosiaalisessa ympäristössä voi selittää, miksi yhteisö tuottaa tiettyjä luokka-asemia ja saa näin aikaan yhteisössä tietynsuuntaisen luokkarakenteen ja muovaa edelleen omaa kulttuuriaan. Esitelmässäni esitän oman empiiriseen aineistoon perustuvan kulttuurisen luokkatutkimuksen selitysmallini, avaten keskustelua niin uskonnon ja yhteiskuntaluokan suhteesta kuin ryhmätason luokkatutkimuksesta.

Anu-Hanna Anttila – Luokkatapaisuus ja kotitöiden sukupuolitettu jakaminen

Turun yliopisto

Kotityöt jaetaan edelleen suomalaisissa kodeissa sukupuolen mukaan. Sukupuolitapaisuus näkyy: naiset tekevät ns. loputtomia töitä, kuten siivoavat ja tekevät ruokaa ja miehet vastaavat huolto- ja korjaustöistä. Sukupuolijärjestyksen lisäksi etenkin luokka ja tilanteisuus vaikuttavat arjen kotityönjakoihin. Olen tutkimuksessani analysoinut 62 naistyöntekijän perheiden arkea Tilastokeskuksen Ajankäyttötutkimuksen (1999–2000; 2009–2010) primaariaineiston eli perheenjäsenten pitämien ajankäyttöpäiväkirjojen (N=398) avulla. Laadullisissa analyysissä selviää, että sukupuolen lisäksi on merkitystä luokkatapaisuudella. Esimerkiksi joillakin työväenluokkaisilla miehillä ei ajankäyttöpäiväkirjojen perusteella ole perhettä tai kotitöitä, vaan aika on omaa ja kuuluu kaveriporukassa. Sen sijaan heidän puolisoitensa päivä kuuluu perheen ja kodin askareissa. Näin vahva sukupuolitettu työnjako, joka eriyttää toimintakentät toisistaan, ilmentää sukupuolijärjestyksen ohella luokkatapaisuutta. Tasavertaisimmin ja joustavimmin näytetään kotityöt jaettavat korkeasti koulutetun keskiluokan perheissä, joilla on myös mahdollisuus joustaviin työaikoihin. Kysymys on resursseista: keskiluokkaisuus avaa laajemman kirjon luokkaan yhdistyviin sukupuolen performatiivisiin repertuaareihin.

36 Verkkoeryhmien ja verkkotiedon odottamattomat seuraukset

Koordinaattorit: Teemu Mikkonen (Tampereen yliopisto, teemu.mikkonen@uta.fi) ja Atte Oksanen (Nuorisotutkimusverkosto, atte.oksanen@utu.fi, atte.oksanen@nuorisotutkimus.fi)

Torstai 21.3. klo 15-18

Sali: Simone Weil (Åbo Akademi, Arken)

Verkkoeryhmillä ja verkkotiedolla on keskeinen osa ihmisten arkielämässä. Internetiä käytetään päivittäin verkostoitumiseen, tiedon hankintaan, viestintään ja viihtymiseen. Internetin vertaisryhmät mahdollistavat nuorille erilaisia rooleja ja työkaluja identiteettien rakentamiselle. Ne vaikuttavat myös tietokäsitysten muodostumiseen ja tietojen valikoimiseen. Tiedon hankkiminen ja levittäminen, kokemusten jakaminen, yhteisyyden luominen ja roolien kokeilu ovat arkipäivää sosiaalisessa mediassa. Viestintäteknologian kehittyminen on luonut edellytykset monille sekä positiivisille että negatiivisille sosiaalisille ilmiöille, joiden seuraukset sekä mikro- että

makrotasolla ovat vielä monin tavoin avoimia. Työryhmässä kartoitetaan, miten erilaiset Internetiin liittyvät ilmiöt ovat vaikuttaneet ja tulevat vaikuttamaan ihmisten arkielämään odottamattomin seurauksin. Kokoamme työryhmään mahdollisimman monimuotoisesti verkkoryhmien toiminnasta, verkkotiedosta ja siitä, miten näitä voisi tutkia sosiologisesta näkökulmasta.

Kari A. Hintikka – Internetin itseorganisoitumisen käsite ja konkreettiset muodot tutkimuskirjallisuudessa

Jyväskylän yliopisto

Termiä itseorganisoituminen käytetään laajasti fysiikasta kemiaan ja kybernetiikasta yhteiskuntatieteisiin. Tieteenalasta riippumatta sillä viitataan yleensä systeemiseen ominaisuuteen tai prosessiin, joka tuottaa emergentisti muotoja rakennetta tai järjestystä ilman keskusjohtoa tai ulkopuolista ohjausta.

Internetistä on alettu puhua itseorganisoitumisen alustana tai toimintaympäristönä, jossa suurienkin kansanliikkeiden ja väkijoukkojen olisi mahdollista toimia yhteistyössä vailla perinteisen ja formaalin organisaation ja Max Weberin organisaatioteorian 'rasitteita', kuten johtajat, hierarkia, henkilökunta ja vastuut. Osaa tästä puheesta voi pitää arvolutautuneena insituutioiden välttelyhakuisuutena tai vapausihanteena, mutta joiltain osin internet todella mahdollistaa kevyemmät hallintorakenteet sekä alhaisemmat mobilisointi- ja organisointikustannukset kuin perinteiset toimintatavat (Garrett 2006).

Esittelen katsauksen neljään itseorganisoitumista käsittelevään kirjaan, 71 skriinattua tapausta ja 23 tapaustutkimuksen (Yin 2009; case study) valossa tarkemmin käsiteltyä tapausta, mitä itseorganisoituminen käytännössä on tutkijoiden itse valitsemien casejen perusteella (Howe 2006; Tapscott & Williams 2006; Leadbeater 2008; Shirky 2008).

Nämä neljä teosta ovat varsin yhteismitallisia: niissä on samanlainen teoriapohja (mm. Ronald H. Coase); osin samat caset; samantyyppinen argumentointi organisaatiottoman toiminnan tehokkuudesta suhteessa formaalisti organisoituun eikä yksikään määrittele itseorganisoitumista vaan ainoastaan käänteisesti ja Weberin organisaatioteorian negaationa.

Englanninkielisen katsauksen myötä osoittautui, että itseorganisoituminen -termiä käytetään hyvinkin löyhästi. Sillä voidaan viitata:

- a) Koko prosessiin jota internetin avoin vertaisjoukko tai verkkovoima toteuttaa
- b) Eritasoisin yhteistyön muotoihin www-linkkien jakamisesta kompleksiseen yhteistyöhön protesteista kampanjoihin
- c) Joitain osia koko prosessista, kuten julkilausuman yhteiskirjoittaminen wikillä
- d) Yksittäisiä toimintoja, kuten mobilisointi osallistumaan tapahtumaan facebookissa

Emma Holkeri – Kouluampumisella uhkaaminen ja uudet kommunikointivälineet. Rikoksina tutkittujen koulu-uhkausten analyysi.

Turun yliopisto

Marraskuussa 2007 Jokelassa tapahtuneesta kouluampumisesta lähtien julkisuudessa on ollut esillä tapauksia, joissa useimmiten miespuoliset oppilaat ovat uhanneet omia tai entisiä koulujaan uuden kouluampumisen toteuttamisella. Syksyyn 2011 mennessä poliisi ilmoitti kirjanneensa lähes

kuusisataa koulu-uhkausta, joista noin sata tuli poliisin tietoon vuonna 2010. Käsittelen koulu-uhkauksia odottamattomien seurausten näkökulmasta. Keskityn erityisesti uusilla kommunikaatiovälineillä (ICT) tehtyihin uhkauksiin. Aikaisemmassa tutkimuksessa on korostettu koulu-uhkaajien online-identiteettien selvittämisen tärkeyttä johtuen havainnosta, jonka mukaan aikaisemmat kouluampujat saivat tukea poikkeaville ajatuksilleen internetin vihayhteisöistä. Lisäksi aikaisemman koulu-uhkaustutkimuksen mukaan internetissä uhkauksia tehneet nuoret ovat riskialttiimpi ryhmä kuin uhkauksia muualla tekevät nuoret. Käytän aineistona vuonna 2010 rikoksina tutkittujen koulu-uhkausten esitutkintapöytäkirjoja (n=40). Analyysi on toteutettu laadullisin menetelmin. Noin puolet aineiston tapauksista oli ICT-uhkauksia, jotka tehtiin joko puhelimella tai internetissä. ICT-uhkaukset erosivat paikoin muista uhkauksista. ICT-uhkaukset olivat yksityiskohtaisempia kuin muut uhkaukset, sisälsivät useammin viittauksia kouluampumisiin ja vaikuttivat muita koulu-uhkauksia harkitummilta. Analyysin perusteella ICT-uhkaukset ovat kuitenkin kokonaisuutena hyvin monimuotoinen joukko, ja yhdessä muiden uhkausten kanssa aineisto muodostaa kuvan rajoiltaan epätarkasta ilmiöstä. Suuri osa tavanomaisesta keskustelusta sisältää metaforia, jotka väärin tulkittuna tai asiayhteydestään irrotettuna voivat saada monet ongelmiin. Tämä vaikutus näyttää korostuvan ICT-uhkausten kohdalla. Ilmiön monimuotoisuus vaikeuttaa uhkausten kontrolloimista. Puutteellisesti kohdistetuilla kontrollointitoimilla vaikuttaa olevan odottamattomia seurauksia.

Mikko Jauho – Rasvasota netissä

Kuluttajatutkimuskeskus

Artikkeli tarkastelee internetkeskusteluissa esiintyviä käsityksiä asiantuntijuudesta ja tieteellisestä tiedosta. Empiirisenä kohteena on vuonna 2010 leimahtanut rasvasota, jossa kiistellään ravinnon rasvojen ja hiilihydraattien terveysvaikutuksista. Aineistona toimivat yleisön kommentit kahteen YLE:n sivuilla julkaistuun blogikirjoitukseen, jotka esittelivät syksyllä 2010 televisioidun A-talk-keskustelun ”Voita pöytään” ja antoivat katsojille mahdollisuuden kommentoida lähetystä. Aineisto kerättiin YLE:n verkkosivuilta ja analysoitiin erilaisilla laadullisilla menetelmillä (puhujapositiot, teemoittelu, tyypittely).

Kuvaan artikkelissa kaksi kriittistä puhetapaa koskien ravinnon rasvojen ja kolesterolin terveysvaikutuksia. Ensimmäinen lähtee liikkeelle kommentoijan omista suotuisista kokemuksista vähähiilihydraattisen ruokavalion kanssa ja etenee tästä vaatimaan tutkimuksia ja suosituksia, jotka ottavat vahvemmin huomioon kirjoittajan ja muiden vastaavien ihmisten kokemukset. Toinen kohdistaa argumentaationsa suoraan siihen tieteelliseen tietoon ja niihin asiantuntijoihin, jotka ovat vallitsevien ravitsemussuosituksen taustalla. Se tuo esiin tyydyttyneen rasvan ja veren korkean kolesterolin vaarallisuuden osoittaneiden tutkimusten aukkoja, esittää todisteita vaihtoehdoisen, hiilihydraattien vaikutusta korostavan linjan tueksi sekä pohtii asiantuntijoiden luotettavuutta.

Puhetavat sisältävät kaksi erilaista tapaa harjoittaa tiedekritiikkiä: ensimmäinen kyselee yksilön kokemuksen paikkaa ravitsemusopeissa ja jälkimmäinen oppien luojien ja edustajien taloudellisia ja poliittisia kytköksiä. Kumpikaan ei kuitenkaan hylkää tiedettä ravitsemussuosituksen perustana, kuten rasvaoppien kriitikoiden usein väitetään tekevän. Pikemminkin ne suuntaavat pohtimaan sitä, millä tavalla asiantuntijatietoa ja tieteellisiä tosiasioita välitetään erilaisille yleisöille. Yleisön tietämättömyyden ja tiedekielteisyyden sijasta huomio tulisi kohdistaa tiedekommunikaation kehittämiseen ja tiedon erilaisiin käyttöyhteyksiin.

Teemu Mikkonen – Lukiolaisten tietokäsitykset ja informaatioympäristön muutos

Tampereen yliopisto

Viestintävälineiden kehittyessä edellytetään oppilailta enenevässä määrin kykyä arvioida tiedon luotettavuutta. Informaatioympäristön radikaali muutos on johtanut siihen, että tiedon oikeellisuuden määrittelemisprosessit monimutkaistuvat ja koulun rooli tiedon auktoriteettina muuttuu. Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on selvittää miten informaatio- ja viestintäteknologian arkipäiväistyminen oppilaiden ja opettajien käyttämissä oppimisympäristöissä on vaikuttanut siihen miten tietoa hankitaan ja erityisesti siihen mikä käsitetään tietoa tuottaessa ja sitä hankittaessa relevantiksi tiedoksi.

Aineistoni koostuu pienryhmissä (2-3 oppilasta) toteutettujen ryhmätöiden lopputuotoksista, ryhmätyöprosessin aikana haastattelemalla ja havainnoimalla kerätyistä keskustelu- ja toimintamateriaaleista, sekä tutkimuksen aikana kirjoitetuista kenttämuistiinpanoista. Aineistoni on kerätty kahdessa Tampereen seudun lukiossa vuosien 2011–2013 aikana.

Tutkimukseni tavoitteena on tarkastella millaisia tietokäsityksiä oppilaille on heidän perustellessaan valintojaan opettajan antamien oppimistehtävien yhteydessä. Pyrkimyksenäni on täten selvittää kuinka reflektiivisesti opiskelijat suhtautuvat tunneilta, internetistä, kirjoista ja kirjastosta saatuun tietoon ja mikä vaikutus eri toimintatavoilla on tiedon oikeellisuuden arviointiin ja määrittelyyn. Näin tarkoitukseni on ymmärtää empiiriseen aineistoon tukeutuen opiskelijoiden tapoja perustella ja käyttää tietoa. Tutkimukseni avulla pyrin lisäämään ymmärrystä siitä miten opiskelijat argumentoivat ja toimivat etsiessään, valikoidessaan ja käyttäessään erilaisia tietosisältöjä.

Atte Oksanen¹, James Hawdon² & Pekka Räsänen³ – Koulusurmafanit netissä: YouTube:n käyttäjäprofiilien sosiaalinen verkostanalyysi

Nuorisotutkimusverkosto¹, Virginia Tech², Turun yliopisto³

Sosiaalinen media on 2000-luvulla mullistanut sosiaalista elämäntapaa. Ilmiselvistä myönteisistä puolista huolimatta Internet tarjoaa myös kanavan aggressiolle ja vihalle. Verkkoviha ulottuu yksittäisistä verbaalisista aggression ilmauksista järjestäytyneeseen toimintaan. Tässä esitelmässä tarkastellaan koulusurmia ihannoivaa verkkoyhteisöä. Aineisto on kerätty YouTubeesta 15.4.–15.6.2012. Koulusurmia ihannoivat käyttäjäprofiilit kartoitettiin sekä hakukoneilla että seuraamalla löydettyjen profiilien kontaktiverkostoja. Profiileissa kiinnitettiin huomiota profiilien koulusurmiin viittaaviin kuviin ja teksteihin. Vain koulusurmiin myönteisesti suhtautuvat profiilit luettiin mukaan. Profiilien välinen sosiaalinen verkosto luotiin tarkastella kommenttiosoiden koulusurmamyönteisiä kommentteja. Menetelmänä käytetään temaattista analyysiä ja sosiaalista verkostanalyysiä. Aineistonkeruun aikana löydettiin yhteensä 113 profiilia. Näistä 100 kuuluu samaan verkostoon. Profiilit pitävät sisällään joukkosurmia ja joukkosurmaajia ihannoivia ja tukevia tekstejä ja kuvia. Noin 90% profiileista viittaa Columbinen koulusurmatragediaan (1999). Columbinen jälkeiset koulusurmat mainitaan noin joka viidennessä profiilissa. Oletettavasti suomalaisia profiileja on vain muutama. Kommentit on kirjoitettu englanniksi, saksaksi, puolaksi, espanjaksi ja suomeksi. Koulusurmafanien yhteisö ei ole kovin tiivis, mutta sen ydinjoukko toimii aktiivisesti YouTubeella. Joukkomurhat näyttävät YouTube-yhteisössä sankarillisina tekoina, joita pyritään oikeuttamaan. Radikaalista materiaalista huolimatta 77% profiileista oli aktiivisia noin seitsemän kuukautta aineistonkeruun jälkeen tammikuussa 2013. Vaikka moni asia muuttuu sosiaalisessa mediassa nopeasti, koulusurmafanit ovat muodostaneet pitkäaikaisen yhteisön YouTubeen.

Maria Ruuska, Hanna Weselius & Merja Helle – Lukijat paikallisen sisällön tuottajina

Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

Raja lukijoiden ja journalistien välillä on yhä häilyvämpi. Paikallinen mediasisältö syntyy yhä useammin lukijoiden kanssa yhteistyössä. Metro-lehden etusivun pääuutiskuvan on lähes joka aamu ottanut lukija. Viime vuonna lukijat lähettivät Metroon 35 000 kuvaa. Metro.fi:ssä julkaistaan päivittäin lukijoiden kirjoittamia artikkeleita. Metro-lehteä ja sen verkkosivua avusti viime vuonna yli 30 000 lukijaa. Yliopistojen ja yritysten yhteisessä Next Median Hyperlocal-hankkeessa on tutkittu ja kehitetty lukijoiden tuottamaa sisältöä, toimittajien suhtautumista identiteetin ja työn muutoksiin sekä muutoksen johtamista toimituksessa.

Olemme analysoineet 224 lukijoiden tuottamaa uuden tyyppistä artikkelia ja 98 klikatuinta ja 99 kommentoiduinta kuvaa vuonna 2012. Lukijoiden tekemissä jutuissa suosituimmat teemat olivat harrastukset ja tapahtumat (30 %). Infrastruktuuria ja julkistaa tilaa käsitteleviä artikkeleita oli 23 %, kuten otsikot: ”Suojatieltä puuttuvat raidat” ja ”Ilkivalta on lisääntynyt Myyrmäen aseman ympäristössä”. Muita aihekategorioita olivat muun muassa luonto ja sää (13 %), liikenne ja parkkeeraaminen (11%) ja lemmikit ja muut eläimet (8%). Luokittelimme myös hypoteettisen lähetysmotivaation. Suurin luokka oli havainto ajassa, eli yllättävä huomio elinympäristössä, kuten ”Stara valjastanut hevoset kunnossapitotöihin” . Toiseksi suurin kategoria oli havaittu epäkohta ja kolmanneksi suurin tapahtumaraportti.

Yli 60 prosenttia klikatuimmista ja kommentoiduimmista kuvista käsitteli liikennettä ja parkkeeraamista. Molemmissa suurin alakategoria oli väärin parkkeeraaminen. Kuvista löytyi myös ”mysteriluokka” eli esimerkiksi kuva poliisiautosta ostoskeskuksen edessä. Kuvan näppääjä kysyi kuvan alla olevassa keskustelussa, tietääkö kukaan mitä kuvassa tapahtuu. Monesti mysteerikuvista syntyi vilkas keskustelu. Lukijoiden tuottama materiaali laajentaa aiheiden kirjoa mediassa. Lukijat käsittelevät teemoja, joihin perinteiset mediat eivät ehdi tai halua tarttua, mutta ne ovat kommenttien ja klikkien määrästä päätellen tärkeitä lukijoille.

Mika Sihvonen ja Miikka Sipilä – Verkkoviestinnän monet ulottuvuudet kehittämishankkeiden toiminnassa

Tampereen yliopisto

Monipuolinen verkkoviestintä ja verkkoyhteisöjen kehittäminen on olennainen osa tämän päivän kehittämishankkeiden toimintaa. Pelkkä omasta toiminnasta kertominen esimerkiksi kuukausitiedotteiden avulla ei yleensä riitä, vaan kehittämishankkeen erilaisia kohderyhmiä, kuten jonkin ammattikunnan edustajia pyrittävä tavoittamaan ja aktivoimaan muun muassa yhteisöllisen median keinoin. Hankeen oma historia, verkostosuhteet, toimintakenttä ja taustaorganisaatio ovat asioita, jotka vaikuttavat verkkoviestinnän luonteeseen. Verkkoteknologioiden ja niihin liittyvien käytäntöjen vakiintuessa kehittämishankkeilla on käytössään entistä laajempi työkalupaletti kohderyhmiensä tavoittamiseksi. Useiden viestintäkanavien samanaikainen käyttö saattaa lisätä hankkeen näkyvyyttä, mutta samalla pirstaloida viestintää siten, ettei aktiivista vuorovaikutusta tai yhteisöllisyyttä pääse syntymään.

Tämä esitys käsittelee Avoimissa oppimisympäristöissä aktiiviseksi kansalaiseksi -kehitysohjelman eri hanketoimijoiden verkkoviestintään liittyviä käsityksiä. Aineistona on hankehaastatteluihin sekä yhteisissä hanketapaamisissa käydyt keskustelut, joiden pohjalta kehittämishankkeiden verkkoviestintään koskevat käsitykset voidaan eriyttää useaan erilaiseen tyyppikuvaukseen. Analyysin taustalla on kehittämisohjelmaa ja hankkeiden yhteisiä tavoitteita ohjaava näkemys siitä, että kehittämishankkeissa syntyvä tieto olisi levitettävä mahdollisimman tehokkaasti paitsi hankkeiden kohderyhmille, jotka yleisimmin ovat yksittäisiä kansalaisia, myös laajemmalle oman

toimintakentän toimijoille, sekä kehittämisohjelman muihin hankkeisiin. Suurimmaksi kehittämisohjelman haasteeksi nähdäänkin hanketiedon katoaminen tai hankkeessa luotujen mallien merkitysettömyys hankkeen päättymisen jälkeen.

Aineiston perusteella hankkeet kokevat yhteisöllisessä mediassa näkymisen merkitykselliseksi, mutta selkeät mallit sen hyödyntämisestä useimmiten puuttuvat. Avoin, hankkeeseen liittyvä verkkokeskustelu nähdään hanketoimintaa aktivoivaksi, mutta monet hankkeet haluavat kontrolloida keskustelua väärän tiedon levittämisen ja suoranaisen ilkeilyn ehkäisemiseksi. WWW-pohjaiset projektinhallinnan tai verkostotoiminnan työkalut ovat keränneet eniten kiinnostusta hankeverkoston keskinäisissä, verkkoviestintää koskevissa keskusteluissa. Toisaalta hankeperinteitä tai vahvaa organisaatiokulttuuria omaavat hankkeet eivät kokeile uusia verkkoviestinnän malleja varsinkaan ilman vahvaa näyttöä sen hyödyistä.

Noora Talsi – Verkkotiedon ja -tietämättömyyden odottamattomat seuraukset Itä-Suomen yliopisto

Teknologioista ja tietoverkoista on tullut yhä merkittävämpi osa ihmisten arkea. Paine verkon ja uusien teknologioiden käyttöön sekä ylipäänsä teknologiavälitteisen yhteiskunnan ymmärtämiseen koskettaa myös niitä, joiden arkeen tietoverkkojen mukanaan tuomat mahdollisuuden eivät liity. Teknologian yhteiskunnallisen ja kulttuurisen tutkimuksen avulla tutkin toisaalta sitä, minkälaista painetta ympäröivä yhteiskunta tuottaa uusien teknologioiden ja tietoverkkojen käytölle ja toisaalta sitä, miksei niitä tästä koetusta paineesta huolimatta käytetä.

Tutkimukseni empiirinen aineisto perustuu teknologiaelämäkertoihin eli ihmisten henkilökohtaisiin kertomuksiin elämästään teknologioiden kanssa. Teknologiaelämäkertojen kirjoittajat ovat pääosin iäkkäitä, joten tarkastelen esitelmässäni iän ja elämäntilanteiden merkitystä uusien teknologioiden ja tietoverkkojen käytössä tai pikemminkin käyttämättömyydessä. Peilaan iäkkäiden ihmisten kirjoittamia teknologiaelämäkertoja viime vuosien teknologiapoliittisiin asiakirjoihin ja teknologiapolitiikan vaikuttajien haastatteluihin ja osoitan miten kaukana teknologiastrategioiden puhe on iäkkäiden ihmisten arjesta. Iäkkäät ihmiset ovat jääneet syrjään paitsi uusien teknologioiden käytöstä myös koko teknologiavälitteisestä yhteiskunnasta, jossa monien peruspalveluidenkin saaminen edellyttää verkon käyttöä. Teknologioiden käyttämättömyys voidaan nähdä nykyisen globalisoituneen kulutusyhteiskunnan kritiikkinä - toisaalta kyse on siitä, etteivät ikääntyneet voi aktiivisesti vastustaa sellaisia teknologioita ja niiden välittämää yhteiskuntaa, jonka mahdollisuuksista heillä ei ole tietoa ja jonka kieltä he eivät ymmärrä. Kun yhteiskunta haluaisi hoitaa kaiken verkon välityksellä ja ihminen ei, sillä voi olla todella odottamattomia seurauksia.

37 Yhteiskuntateoria

Koordinaattori: Tuukka Kaidesoja (Helsingin yliopisto, tuukka.kaidesoja@helsinki.fi)
Torstai 21.3. klo 15-18
Sali: A309 Agnes Lundell (Åbo Akademi, ASA-rakennus)

Yhteiskuntateorian työryhmässä on katto perinteisesti ollut korkealla ja seinät leveällä. Esitysten aiheiden ei siis tarvitse esimerkiksi rajoittua johonkin tiettyyn teoriaperinteeseen. Toivottavia ovat niin sosiaalisuuden (”sosiaaliteoria”), yhteiskunnan (varsinainen ”yhteiskuntateoria”) kuin aikakauden (”aikalaisdiagnoosi”) luonnetta teoreettisesti tarkastelevat esitykset. Käsittelytavaltaan

esitelmät voivat olla muun muassa analyttisiä, synteettisiä, rekonstruktivisia tai käsittehistoriallisia. Vakioaiheita ovat ainakin toiminnan ja yhteiskuntarakenteiden välinen suhde, sosiologian klassikoiden anti sekä merkitysteoreettiset kysymykset, mutta myös muunlaiset aiheet käyvät hyvin päinsä. Varsinaisten yhteiskuntateorioiden ja niiden kritiikkien lisäksi tervetulleita ovat esitelmät, jotka käsittelevät yhteiskuntateorian ja empiirisen tutkimuksen välistä rajapintaa tai jotka sijoittuvat yhteiskuntateorian ja filosofian välimaastoon. Lisäksi myös Sosiologipäivien tämänvuotista teemaa, eli ihmisten toiminnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen odottamattomia seurauksia, käsittelevät aiheet otetaan vastaan erityisellä innolla.

Jari Aro – Maku, riippumattomuus ja sosiaalinen hyväksyntä

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto

Tarkastelen esitelmässäni makua siitä näkökulmasta, miten yksilöt mieltävät henkilökohtaisen makunsa suhteessa sosiaaliseen ympäristöönsä. Henkilökohtaista makua voidaan tarkastella sosiaalisten kasvojen käsitteen avulla. Maku koetaan yhtäältä minäsuhteessa muodostuvaksi intiimiksi asiaksi - toisaalta henkilökohtainen maku ymmärretään asiaksi josta myös kanssaihmisillä on käsityksiä. Näiden maun kahden puolen välille muodostuu jännite, jonka suhteen tehdään sosiaalista kasvotyötä. Henkilön täytyy muodostaa ainakin itselleen jonkinlainen kanta siitä, millaisessa suhteessa hänen omat mieltymyksensä ovat siihen mitä hän olettaa kanssaihminen ajattelevan omasta maustaan. Keskeinen keino tässä suhteessa nykyisessä kulttuurisessa tilanteessa on vetoaminen käsitykseen, jonka mukaan makuvalinnat ovat autonomisia ja autenttisia. Tällä perustellaan sitä, ettei kanssaihminen mielipiteistä tarvitse välittää. Samalla kysymys hyvän maun kriteereistä muutetaan kysymykseksi maun autenttisuudesta.

Makukysymysten suhteen ihmisillä on kahdenlaisia toiveita. Yhtäältä he haluavat olla riippumattomia muiden mielipiteistä ja tätä tuodaan esille juuri korostamalla makuvalintojen autonomisuutta ja autenttisuutta. Toisaalta ihmisillä on myös toiveita siitä, että muut antaisivat hyväksyntää heidän omille arvostuksilleen. Penelope Brown ja Stephen Levinson ovat nimittäneet tätä eroksi henkilön sosiaalisten kasvojen negatiivisten ja positiivisten puolien välillä.

Asiaa voidaan tarkastella edelleen suhteessa G.H.Meadin näkemykseen identiteetin muodostumisesta. Hänen mukaansa identiteetti muodostuu ihmisen mielen sisällä vuorovaikutuksessa subjektiivisen minän ja yhteiskunnallisten asenteiden ja vaatimusten kesken. Ihminen tarkastelee omia pyrkimyksiään olettamiensa muiden henkilöiden näkökulmasta suhteessa näiden asenteisiin ja odotuksiin. Tämä ns. yleistetty toinen (generalized other) tekee ymmärrettäväksi sen, miksi esimerkiksi yksin musiikkia kuuntelevalle ihmiselle on merkityksellistä se, mitä hän ajattelee muiden ajattelevan hänen mieltymyksistään.

Brown & Levinson ovat huomauttaneet siitä, että henkilön sosiaalisten kasvojen positiivisen puolen kannalta relevantit muut henkilöt ovat ns. erityisiä toisia (particular others). Heidän mukaansa ihmiset yleensä toivovat, että heidän tavoitteitaan ja saavutuksiaan pitäisivät haluttavina juuri sellaiset henkilöt, joiden arvostus on kulloisenkin käsillä olevan asian suhteen merkitsevä. Brownin ja Levinsonin näkemyksessä yleistetty toinen on siis jokin erityinen sosiaalinen piiri, jonka suhteen kasvojen positiivisen puolen säilyttäminen on tärkeää.

Miikka Pyykkönen – Governmentality and 'Counter-Conduct': Power, Government and Resistance in Foucauldian Civil Society Notions

Senior lecturer, Cultural Policy, University of Jyväskylä / Adjunct Professor, Sociology, University of Helsinki

This paper aims at capturing the bi-dimensional relation of civic organizations and government in the democratic regimes. It is an introduction of the approach formulated by Michel Foucault and his interlocutors in their studies of civil society and government. Foucauldian approaches emphasize that there is no natural being or essentialistic existence of the civil society, but this realm is constructed in the power/knowledge nexuses. Foucauldian researchers emphasize that the modern government – conduct of conduct – is not formulated primarily on the basis of the coercive power and domination, but on the freedom and activeness of the individuals and groups of the society. This synthesis leads one to analyze civil society through its ambivalence: on one hand civil society is a field where different kinds of technologies of governance meet the lives and wills of the groups and individuals, but on the other hand it is a potential field of what Foucault called as counter-conduct.

Keywords: civil society, civil society organization (CSO), counter-conduct, Foucault, freedom, government, liberalism, neo-liberalism, power, resistance, subject
Presentation will be held in Finnish.

Antti Hyrkäs – Funktionaalisesti eriytynyt yhteiskunta ja sen mytologiat – Luhmann, Levi-Strauss ja kompleksisuuden reduktio nyky-yhteiskunnassa

Jatko-opiskelija, Helsingin yliopiston sosiologian laitos

Niklas Luhmannin yhteiskuntateoriaa ja sen käsitteistöä on hyödynnetty suhteellisen vähän empiirisen tutkimuksen apuvälineenä ja viitekehystenä. Tämä johtuu paitsi teorian kompleksisuudesta myös siitä, että teorian käsitteet ja rajanvedot eivät useinkaan sovi yhteen yleisimpien tutkimusmenetelmien kanssa. Luhmann ottaa teorian lähtökohdaksi systeemi-ympäristö-jaottelun, joka haastaa perinteisemmän sosiologisen ajattelun taustalla vaikuttavan subjekti-objekti-jaottelun sekä siitä aukeavan toimija- tai ihmiskeskeisen maailmankuvan. Teoria sulkeistaa ulos toimijoiden maailman, joka on emergentin ja omalakisena toimivan sosiaalisen systeemin elinympäristö, mutta ei sen olennainen osa. Tämän rajauksen vuoksi Luhmannin teoriaan ei useinkaan viitata empiirisen tutkimuksen yhteydessä. Esityksessäni kerron, miten vertaileva myyttitutkimus, ja etenkin Claude Lévi-Straussin myyttianalyysi, tarjoaa menetelmällisen pohjan, joka sopii perusajatuksiltaan melko hyvin yhteen luhmannilaisen yhteiskuntateorian ja sen käsitteistön kanssa. Luhmann hahmotti kulttuurin eräänlaisena työkalupakkina, jonka havainnoitsijat ratkaisevat tai ohittavat paradokseja, mikä puolestaan vähentää yhteiskunnan eriytymisen aiheuttamaa kompleksisuutta. Jokseenkin samaan tapaan Lévi-Strauss hahmotti, että mytologiset tarinat ratkaisevat jonkin yhteisön kohtaaman sovittamattoman ristiriidan ja auttavat yhteisön jäseniä turvaamaan toiminnan mielekkyyden maailmassa, joka ei ole selkeästi ohjattavissa. Väitän, että Lévi-Straussin edustama myyttitutkimuksen haara pystyy pureutumaan erityisen hyvin juuri niihin yhteiskunnallisiin problematiikkoihin, joita juuri luhmannilainen teoria nostaa esille. Esitän, että missä on systeemilogiikan aiheuttamia paradokseja ja katkoksia, siellä on usein myös toimijuutta korostavia, mytologissävyisiä sankaritarinoita toiminnan rationaalisuutta eheyttämässä. Näitä tarinoita myyttianalyysi pystyy analysoimaan hieman samaan tapaan kuin mytologiatutkijat analysoivat muinaisia jumaltaruja. Esimerkkeinä luhmannilaisesti virittyneestä “myyttianalyysistä” viittaan Luhmannin demokratiaa koskeviin kirjoituksiin sekä oman pro graduni johtopäätöksiin siitä, miten taidegalleriat ratkaisevat uuden taiteen myymiseen ja markkinoimiseen liittyviä ristiriitoja.

Juho Karvinen – John Searlen sosiaalinen ontologia

Sosiologian opiskelija, Tampereen yliopisto

Sosiaalinen konstruktionismi avaa pääasiassa kolmentyyppisiä kysymyksiä. Ensinnäkin, millaisten sosiaalisten prosessien seurauksena ilmiöistä tulee sellaisia kuin ne ovat ("Miten X rakentuu sosiaalisesti?"). Toiseksi, millaista on jo muodostuneiden instituutioiden elämä ("Miten X säilyy tai on säilymättä?"; "Miten instituutiot X ja Y ehdollistavat toisiaan tai muita sosiaalisia prosesseja?"). Näiden lisäksi on kolmas ja usein poliittisesti virittynyt kysymyskenttä, joka koskee sitä, mitkä asiat ovat sosiaalisesti rakentuneita ja mitkä eivät ("Ovatko X tai Y sosiaalisesti rakentuneita?").

Filosofi ja puheaktiteoreetikko John Searle on kehittänyt sosiaalista ontologiaa, jossa on tärkeitä etuja. Sitä voi lukea jäsennehtynä, joskin yleisluontoisena, vastausyrityksenä kaikkiin kolmeen yllä mainittuun kysymyskenttään. Searle liittyy sosiaalisen todellisuuden tarkastelun osaksi yleisempää tieteellistä (ei-dualistista, ei-relativistista) ontologiaa. Seurauksena on jokseenkin kuuluton yhteys luonnontieteiden ja sosiaalitieteiden välillä ja sen seurauksena mahdollisuus yhteiseen kieleen. Tämän lisäksi Searle osoittaa, kuinka monilla sosiaalisen todellisuuden ilmiöillä on sosiaalisesta alkuperästään huolimatta samankaltainen faktaluonne kuin luonnonilmiöilläkin, mikä tarkoittaa varsin itsenäistä asemaa suhteessa paikallisiin neuvotteluihin ja muihin paikallisiin prosesseihin. Sosiaalisten ilmiöiden, kuten raha, avioliitto ja vaalitulokset, faktaluonne mahdollistaa niitä koskevan objektiivisen tiedon.

Esityksessä käyn läpi Searlen ontologian perusteet ja esitän, miten sitä voisi soveltaa vaikkapa teknologian tai sukupuolen teoretisointiin. Esitys ja sovellukset perustuvat tekeillä olevaan pro graduun.

Henri Wallen – Sosiologia ja kompleksisuusteoria

Lapin yliopisto

Vuosituhannen vaihteessa kompleksisuustieteen ajatukset levisivät sosiologiaan ja sosiologit osallistuivat kompleksisuudesta käytävään keskusteluun erityisesti Castellsin, Urryn ja Gilbertin johdolla. Samaan aikaan Luhmannin järjestelmäteoriaa arvioitiin uudelleen ja hänen tuotantaan alettiin kääntää laajemmin. Näiden teoreetikoiden työ on vakiintunut sosiologian lisäksi myös osaksi kompleksisuusteoriaa. Nyt vuosikymmenen jälkeen kompleksisuusteoria liikkuu edelleen sosiologian marginaaleissa, vaikka kompleksisuustiede on kehittynyt ja laajentunut. Yhteiskuntatieteiden piirissä kompleksisuusteoria on löytänyt kotinsa ympäristötutkimuksesta ja erilaisista monitieteellisistä tutkimusohjelmista, mutta valtavirran tutkimukselle se on toistaiseksi vieras ala. Riskien ja odottamattomien seurausten käsitteellistäminen ovat teorian vahvuuksia, mikä korostaa sen ajankohtaisuutta. Esitelmässäni hahmottelen kompleksisuusteorian rakennetta ja sen antamia mahdollisuuksia riskien ja odottamattomien seurausten sosiologiselle tutkimukselle.

Tuukka Kaidesoja – Onko yksilötason mikroperustojen esittäminen välttämätöntä sosiaalisten mekanismien teoretisoinnissa?

Tutkijatohtori, Yhteiskuntatieteiden filosofian tutkimuksen huippuyksikkö, Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitos, Helsingin yliopisto

Sosiaalisen mekanismin käsite ja mekanismeilla selittäminen liitetään yhteiskuntatieteissä usein näkemykseen, että sosiaalisten mekanismien tulee koostua monista intentionaalisesti toimivista ihmisyksilöistä, joiden sosiaaliset vuorovaikutukset tuottavat tarkoitamattomia ja odottamattomia

makro-tason seurauksia. Esimerkiksi rationaalisen valinnan (tai toiminnan) teorioiden sovelluksissa sekä analyttisessä sosiologiassa tämä näkemys sosiaalisista mekanismeista on varsin yleinen. Vaikka monet kiinnostavat sosiaaliset mekanismit (esim. itse itsensä toteuttavat tai kumoavat ennustukset) kiistämättä vastaavat edellistä kuvausta, niin esitelmässä kuitenkin kyseenalaistaan näkemys jonka mukaan yksilötason mikroperustojen esittäminen on välttämätöntä sosiaalisten mekanismien teoretisoinnissa.

Esitelmän aluksi tarkastellaan kausaalisen mekanismin käsitteen tulkintoja viimeaikaisessa tieteenfilosofiassa ja niihin pohjautuvia sosiaalisen mekanismin käsitteen määritelmiä. Tämän perusteella osoitetaan, että näihin tulkintoihin ja määritelmiin ei sisälly vaatimusta jonka mukaan kaikki sosiaaliset mekanismit koostuisivat ihmisyksilöistä ja heidän vuorovaikutuksistaan. Niissä edellytetään ainoastaan, että sosiaaliset mekanismit koostuvat (sosiaalisista) toimijoista ja heidän/niiden vuorovaikutuksista. Siten ei ole poissuljettua, että toimijoiksi tulkitut yliyksilölliset sosiaaliset entiteetit, kuten organisaatiot ja valtiot, voisivat toimia yksilöiden ohella sosiaalisten mekanismien osina. Tällä perusteella esitelmässä väitetään, että vaatimus sosiaalisten mekanismien yksilötason mikroperustojen esittämisestä ei ole käsitteellisesti tai metodologisesti välttämätön osa sosiaalisilla mekanismeilla selittämistä.

Lisäksi esitelmässä pyritään osoittamaan, että vaatimus sosiaalisten prosessien yksilötason mikroperustojen kuvaamisesta sosiaalisten makro-ilmiöiden selittämisessä johtaa ongelmallisiin teoreettisiin ja metodologisiin ennako-oletuksiin. Nämä oletukset rajaavat lähtökohtaisesti teorianmuodostuksen ja empiirisen tutkimuksen ulkopuolelle monia sellaisia sosiaalisia prosesseja ja mekanismeja, jotka ovat sosiaalisten makro-ilmiöiden teoretisoinnin ja selittämisen kannalta relevantteja. Tällaisia ovat esimerkiksi erilaiset sosiaalisesti ja kulttuurisesti koordinoitujen organisoitumisen prosessit, organisaatioiden välisiin vuorovaikutuksiin liittyvät sosiaaliset mekanismit sekä niiden laajemmat institutionaaliset kontekstit. Esitelmässä argumentoidaan edelleen, että yksilötason ylittävien sosiaalisten prosessien ja mekanismien hyväksyminen sosiaalisia ilmiöitä selittäviksi tekijöiksi ei välttämättä johda sosiaalisten entiteettien holistiseen mystifiointiin tai ongelmalliseen esineellistämiseen (reification). Lopuksi esitetään joitain kriittisiä huomioita yksilötason käsitteestä ja sen monitulkintaisuudesta.

38 Ympäristösosiologia

Koordinaattori: Marja Ylönen (Jyväskylän yliopisto, marja.k.ylonen@jyu.fi) ja Tuija Jartti (Jyväskylän yliopisto, tuija.jartti@jyu.fi)
Perjantai 22.3. klo 9-11
Sali: SS3 (Calonia)

Kun puhumme ympäristöriskeistä ja yhteiskunnan vastauksista niihin, olemme tekemisissä tieteen, teknologian ja asiantuntijuuden kanssa. Siksi tieteen, teknologian ja asiantuntijuuden tarkastelu on tärkeä osa ympäristösosiologiaa. Uusliberalistinen ajattelu kytkeytyy läheisesti tieteen ja teknologian kehittämiseen. Uusliberalistinen ajattelu on omiaan lisäämään vaatimuksia teknisten ympäristöinnovaatioiden kehittämisestä ja käyttöönotosta sekä yritysten vastuun lisäämisestä ympäristöasioissa. Samoin asiantuntijuuden merkitys korostuu, olkoonkin että tendenssi on ristiriidassa Euroopan unionin omaksuman politiikan kanssa, jossa kansalaisten tiedot ja kyvyt halutaan tunnustaa ja ottaa heidän näkemyksensä huomioon tieteen ja teknologian kehittämisessä. Usein poliitikot ja asiantuntijat eivät edes tiedosta uusliberalistisia juonteita saati niiden seurauksia yhteiskunnan ympäristösuhteeseen.

Fukushiman ydinvoimalaonnettomuuden aiheuttamat yhteiskunnalliset reaktiot ja ydinturvallisuus, kaivosteollisuuden ympäristöongelmat ja niiden valvonta, uudet keinot ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, kuten hiilidioksidin talteenotto tai geoeengineering, puhumattakaan geeni- ja nanoteknologian mahdollisista ympäristö- ja terveysvaikutuksista edustavat ympäristökysymyksiä, joissa tiede, teknologia ja asiantuntijuus ovat merkittävässä roolissa.

Ympäristösosiologian työryhmään toivotaan esityksiä, joissa tarkastellaan tieteen, asiantuntijuuden ja erilaisen tiedon rakentumista ympäristökysymyksissä. Näiden lisäksi työryhmä on avoin kaikille ympäristöaiheisille esityksille. Työryhmäesitykset voivat olla empiirisiä tai teoreettisia. 250 sanan abstraktit pyydetään lähettämään 1.2.2013 mennessä työryhmän vetäjille.

Iina Sahramäki & Terhi Kankaanranta – Ympäristöhaitasta ympäristörikokseen – viranomaisprosessin kehittäminen

Tutkija, Poliisiammattikorkeakoulu, iina.sahramaki@poliisi.fi, p. 050 456 1151

Erikoistutkija, Poliisiammattikorkeakoulu

Kansalaisten kasvavat odotukset viranomaisilta ympäristönsuojelun suhteen ovat nousseet yleiseen keskusteluun viime vuosina muun muassa Lokapoikien ja Talvivaaran tapauksen myötä. Ympäristövahinkojen lisäksi ympäristörikollisuuden eri ilmentymät ovat saaneet huomiota talousrikollisuuden osana.

Ympäristörikollisuutta torjutaan ja valvotaan usean viranomaisen toimesta. Osa ympäristölle vahingollisesta toiminnasta on kriminalisoitu. Suomessa ympäristöä kohtaan tehdyt rikokset on kriminalisoitu rikoslain 48 luvussa Ympäristörikoksista. Esitutkintaviranomaisena toimii poliisi ja tietyissä tapauksessa Rajavartiolaitos ja Suomen Tulli. Esitutkintapyynnöt tulevat pääasiassa valvoilta ympäristöviranomaisilta. Ympäristörikosten onnistunut torjunta ja tutkinta riippuvat hyvin toimivasta viranomaisyhteistyöstä.

Laissa ja viranomaistoiminnassa asetetaan rajat, joiden puitteissa ympäristölle vahingollinen toiminta on sallittua. Mikäli viranomaisprosessi katkeaa eri viranomaisten rajapinnoilla, yhteinen näkemys ympäristölle haitallisen toiminnan torjumisesta jää usein rakentamatta. Samalla mahdolliset ympäristörikokset saattavat jäädä tulematta esitutkintaviranomaisen tietoon.

Ympäristöluvut myöntää Suomessa ympäristönsuojelulain mukaisesti joko aluehallintovirasto tai kunnan ympäristönsuojelulautakunta. Kuntatasolla lupien myöntäjä myös valvoo myöntämiensä lupien noudattamista. Aluehallintovirastojen myöntämiä lupia valvovat alueelliset ELY-keskukset.

Esityksen tarkoituksena on pohtia eri viranomaisten näkemyksiä siitä, missä kulkee epäillyn ympäristörikoksen ja haitallisen toiminnan raja. Pohdinnan ohella esitellään alustavia tuloksia kevään aikana tehtävistä viranomaishaastatteluista. Esitys liittyy Poliisiammattikorkeakoulussa käynnissä olevaan projektiin, jossa tarkastellaan ympäristörikollisuuden valvontaan ja torjuntaan liittyvää viranomaisprosessia.

Leena Suopajarvi – Pohjoinen tarina kaivoksista. Diskurssianalyysi sosiaalisten vaikutusten arvioinneista kuudessa Lapin kaivoshankkeessa

Lapin yliopisto

Kaivossektori kasvaa nopeasti Itä- ja Pohjois-Suomessa. Esimerkiksi Lapissa kuusi uutta kaivoshanketta eteni ympäristövaikutusten arviointimenettelyyn 2000-luvulla. Näistä Kittilän

kultakaivos aloitti toimintansa 2009 ja Kevitsan monimetallikaivos vuonna 2012. Odotukset kaivosalan kehitykselle ovat suuret: Lapin teollisuusstrategian mukaan alan liikevaihdon odotetaan yli kymmenkertaistuvan ja työpaikkamäärien yli kolminkertaistuvan kymmenessä vuodessa.

Esitykseni aiheena on paikallisten ihmisten suhtautuminen kaivoksiin Lapin kaivospaikkakunnilla. Aineistona ovat kaivoshankkeiden YVA-selostukset, joihin sosiaalisten vaikutusten arviointien keskeiset tulokset on tiivistetty. Menetelmänä tutkimuksessa on argumentatiivinen diskurssianalyysi.

Empiirisen tutkimuksen tuloksena aineistosta on tunnistettu kolme tarinalinjaa. Ensimmäisen tarinalinjan mukaan kaivokset ovat ainoa keino Lapin haja-asutusalueen työllisyyden ja elinvoiman parantamiseksi. Toinen tarinalinja perustelee kaivosten tarpeellisuutta alueellisella intressillä. Sotien jälkeen Lapin luonnonvaroja hyödynnettiin kansallisen edun nimissä, mutta nyt kaivokset nähdään välttämättömiksi aluekehityksen takia. Kolmannen tarinalinjan mukaan kaivostoiminta ei tuhoa arvokasta tai korvaamatonta luontoa.

Tarinalinjojen analyysi selittää, miksi kaivoksilla näyttää olevan pohjoisen ihmisten laaja tuki takanaan.

Tuija Jartti – The acceptance of uranium mining in Finland. Citizens' perceptions in four Finnish regions

University of Jyväskylä

Mining has been a growing industry in Finland for a few years and many new mining projects have been started especially in the eastern and northern Finland. The public discussion on mining has been quite heated recently in Finland and the negative environmental impacts of mining have been a central topic in this public discussion. The discussion on mining has also included a rather importunate uranium fuss. Especially during the years 2005-2008, there were many local conflicts about uranium exploration and possible uranium mining. In the spring 2010, Talvivaara Mining Company Plc. announced to be starting procedures to produce uranium as a by-product at their multimetal mine in Sotkamo, in the region of Kainuu. Despite the current mining boom, citizens' attitudes towards mining and especially towards uranium mining have been very little studied in Finland. In order to create sustainable mining, it is crucial to study citizens' attitudes towards this industry.

In this paper the acceptability of uranium mining in Finland from citizens' perspective is studied. This paper explores, do Finns generally accept uranium exploration and uranium mining and do they consider uranium exploration and uranium mining as a moral responsibility due to the use of nuclear power in Finland, what are Finns' perceptions on the environmental and health risks related to uranium mining and their governance and can there be found indicators of an attitude that reflects resource nationalism in the case of uranium mining.

A survey on citizens' perceptions on mining is analyzed as data. The survey was conducted in 2012 and the questionnaire was sent to 3200 citizens in the regions of Uusimaa, North Karelia, Kainuu and Lapland. In general, the results of this paper indicate that the acceptability of uranium mining in the four regions studied is not an either/or-issue. Instead, it is multidimensional and nuanced.

Mika Määttä & Antti Puupponen – Ilmastonmuutos strategisen kehittämistoiminnan tiedollisena haasteena

mika.p.maatta@jyu.fi, antti.puupponen@jyu.fi

Ilmastonmuutos muodostaa aikakautemme merkittävimmän kestäväen kehityksen haasteen, joka pakottaa tekemään perustavanlaatuisia muutoksia elämäntapaan ja kulutukseen. Yleisesti puhutaan niin ilmastonmuutoksen hillitsemisestä kuin siihen sopeutumisestakin. Tätä varten on luotu erilaisia globaaleja, kansallisia, alueellisia ja yrityskohtaisia strategioita. Strategiatyön perustana käytetään usein monenlaista tietoa, jonka lähteet voivat nojata esimerkiksi tieteeseen, asiantuntijuuteen sekä erilaisten uskomusten ja arkitiedon muotoihin. Ilmastonmuutosta koskevan tiedon runsaus ja monimuotoisuus asettaa haasteita sen soveltamiselle konkreettisesti kehittämistoiminnassa. Tarkastelemme esityksessä tiedon merkitystä ilmastonmuutokseen sopeutumisessa sekä alue- että yritystasoisien strategisen kehittämistyön osana. Mielenkiinnon kohteena on erityisesti se, millaisen tiedon ja asiantuntemuksen varassa ilmastonmuutoksen ja ilmastopolitiikan asettamiin haasteisiin pyritään kehittämistoimintaan liittyvissä strategisissa suunnitteluprosesseissa vastaamaan. Esityksemme pohjautuu empiiriseen aineistoon, jossa on haastateltu kahdeksaa maakuntatasoisen ilmastostrategiatyön valmisteluun osallistunutta henkilöä, kymmentä elintarvikealan yritysten edustajaa sekä neljää järjestöjen edustajaa. Aineiston analyysissä kiinnitämme huomiota mm. seuraaviin kysymyksiin: Millaiseen tietoon ilmastostrategiset tavoitteet ja toimenpidelinjaukset perustuvat? Miten ilmastonmuutosta koskevaan tietoon liittyviä epävarmuustekijöitä ja ristiriitaisuuksia käsitellään strategisen kehittämistoiminnan kentällä ja elintarvikeyritysten johtamisessa? Millaista ennakoitietoa aluekehittämiseen osallistuvat toimijat ja elintarvikeyritysten johtajat kokevat tarvitsevänsä lisää? Alustavat tutkimustuloksemme osoittavat, että ilmastonmuutos jo sinällään koetaan haastavaksi aiheeksi puhua, vaikka sitä pidetäänkin tärkeänä. Saatavilla oleva tieto koetaan ristiriitaiseksi ja epämääräiseksi, mutta tiedontarve on silti itsestään selvä, sillä päätökset sopeutumisratkaisuksista on joka tapauksessa tehtävä.

Minna Santaoja – Luonnontuntemuksen teknologinen organisoituminen

Tampereen yliopisto, Johtamiskorkeakoulu / ympäristöpolitiikka, minna.santaoja@uta.fi

Tiedonhallinta ja siihen liittyvät teknologiset ratkaisut ovat luonnonsuojelupolitiikassa keskeisessä osassa. Luontotieto on hajallaan eri toimijoiden tietojärjestelmissä, ja tiedonkulku on parhaimmillaankin aukkoista. Suunta niin Suomessa kuin kansainvälisesti on kohti keskitettyjä tietojärjestelmiä, mistä esimerkkeinä vuonna 2012 Suomeen perustettu lajitietokeskus tai Global Biodiversity Information Facility (GBIF). Keskitettyjen tietojärjestelmien taustalla on ajatus, että luonto on ensin tunnettava jotta sitä voidaan suojella ja ”hallita”. Tietojärjestelmissä oleva luontotieto saa politiikassa virallisen aseman. Tämä on kuitenkin ongelmallista, sillä luontotieto syntyy kirjavien ekososiaalisten käytäntöjen tuloksena ja tieto joutuu läpäisemään lukuisia suodattimia päästäkseen tietojärjestelmiin. Tietojärjestelmien kautta syntyvä kuva luonnosta saattaakin olla jäävuoren huippu, mutta kun tämä otetaan luonnonsuojelupolitiikan lähtökohdaksi, tuotamme ”uutta uljasta luontoa”. Näkemystä suojelun arvoisesta luonnosta on syytä avartaa, ja samalla on tarpeen avartaa näkemystä siitä, kenellä on validia luontotietoa. Luontoharrastajat ovat keskeisessä roolissa luontotiedon tuottajina. Edistyneet lintu-, hyönteis-, kasvi- ja sieniharrastajat saattavat olla alallaan lajintuntemuksen huippuja. Ympäristöhallinnolla ei ole tarvittavia resursseja havaintotiedon keräämiseksi tarvittavan kenttätöiden tekemiseen, ja niinpä suuri osa luontotiedosta syntyy vapaaehtoisen kansalaistoiminnan tuloksena. Luontoharrastajien rooliin tiedon tuottajina liittyy jännitteitä, sillä harrastajien intressit eivät ole täysin yhteneväisiä hallinnon tiedonintressien kanssa. Hallinnon määrittelemät tietotarpeet kutsuvat esiin vain tietynlaista asiantuntijuutta ja osaa harrastajista. Harrastajakentän monipuolistuttua ja esimerkiksi lintuharrastuksen suosion lisääntyessä asiantuntijuuden vaade synnyttää uudenlaista dynamiikkaa myös harrastajayhteisön sisällä. Harrastajien ja ammattilaisten muodostamassa tietoyhteisössä tehtävä rajatyö sulkee osan

harrastajista ja erilaisen tietämisen muotoja tietokäytäntöjen ulkopuolelle ja tuottaa näin kapea-alaista, evidenssipohjaista ympäristökansalaisuutta. Tietokäytäntöjä tulee kehittää suuntaan, joka jättää tilaa affektiiviselle luontosuhteelle ja ”tavanomaisen” luonnon tuntemukselle erikoisasiantuntijuuden rinnalla, ja tuottaa näin inklusiivisempaa ympäristökansalaisuutta.

Annamari Konttinen – Japanin ydinvoimapolitiikan muutospainee CEAS, Turun yliopisto

Sodanjälkeisen Japanin voimakas halu vahvistua, vaurastua ja jälleenrakentaa on ollut sen energiapolitiikkaa selkeimmin ohjaava voima. Tämän lisäksi on ollut olemassa historiallisesti vaihtelevia poliittisia tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet siihen, millaisia ratkaisuja kulloinkin on tehty. Vähäiset luonnonvarat ja kasvava teollisuus ovat ajaneet Japanin turvautumaan ydinvoimaan energiantuotannossaan 1960-luvulta lähtien. Toisen maailmansodan jälkeisen talouskasvun huumassa hyvinvoinnin hinta, kasvavat ympäristö- ja turvallisuusongelmat, hyväksyttiin mukisematta, ja 70-luvun öljykriisi vahvisti ydinohjelmaa.

Omavaraisuuden ja vaurauden tavoittelu on niukasti voittanut Hiroshiman ja Nagasakin kokemusten aiheuttaman ydinpelon. Yleisen hyväksynnän saavuttaminen on ollut niin tärkeää, että riskeistä ei ole juuri tiedotettu. Ydinvoimateollisuuden esitteissä hymyilevät hiukkaset kirmailevat pastellinvärisissä reaktoreissa. Näkyvä onnettomuuksiin varautuminen olisi voinut vaarantaa hyvin tehdyn PR-työn. Hallitukset ovat sitoutuneet ydinohjelmaan koko vaihtelevalla arvovallallaan.

Japanin ydinvoimaohjelmaa on rakennettu suunnitelmallisesti toisen maailmansodan päättymisestä alkaen. Nopeasti kasvava talous tarvitsi edullisen kotimaisen energian lähteen helpottamaan riippuvuutta tuontienergiasta. Riippumattomuuspyrkimyksistä huolimatta Japanin ydinvoimatuotanto perustuu ydinpolttoaineen tuontiin, ja ydinvoiman tuotannon edullisuuskin on joutunut uudelleenarvioinnin kohteeksi toistuvasti, erityisesti kahden viimeisen vuosikymmenen aikana. Suurin yksittäinen ydinvoimarakentamista hidastanut tekijä on ollut paikallisten yhteisöjen vastustus ja kansalaisliikehdintä.

Vuoden 2011 maaliskuuta Japanin koillisrannikkoa kohtasi ns. kolmoiskatastrofi. Voimakas maanjäristys ja sitä seurannut kymmenmetrinen tsunami aiheuttivat suurta tuhoa rannikkoalueella ja vaurioittivat vakavasti useita Fukushima ydinvoimalan reaktoreita, joissa tapahtui vetyräjähdyksiä ja joista vapautui suuria määriä säteilyä. Vaikka ydinvoiman vastainen liikehdintä on valtakunnallisella tasolla tullut näkyväksi osaksi julkista elämää vasta 3/11-onnettomuuksien jälkeen, sijoituspaikkakuntien asukkaiden ääntä on kuitenkin jonkin verran kuunneltu. Joitakin kansanäänestyksiä on järjestetty, ja ne ovat yleensä kääntyneet ydinvoimalan sijoittamista vastaan. Monet paikalliset johtajat ovat ottaneet periaatteen mukaan kansanäänestysten tulosten kuulemisen omassa päätöksenteossään.